

พลวัตของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลังวิกฤต
เศรษฐกิจปี 2540

นายวัชชัย บ้องศรี

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE DYNAMICS OF EGAT ANTI-PRIVATIZATION MOVEMENT AFTER THE 1997
ECONOMIC CRISIS

Mr. Thawatchai Pongsri

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

พลวัตของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิต
แห่งประเทศไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540

โดย

นายธวัชชัย ป้องศรี

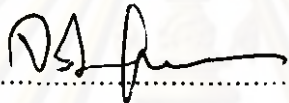
สาขาวิชา

การปกครอง

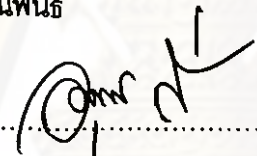
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

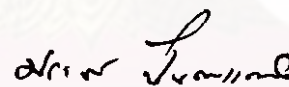
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง

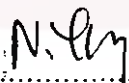
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.จรัส สุวรรณมาลา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.นฤมล ทับจุมพล)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร อติวานิชยพงศ์)

อวิชชัย ป็องศรี : พลวัตของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540. (THE DYNAMICS OF EGAT ANTI-PRIVATIZATION MOVEMENT AFTER THE 1997 ECONOMIC CRISIS) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 193 หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้ต้องการศึกษาว่า (1) ขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ก่อตัวขึ้นมาโดยการเปลี่ยนแปลงสภาพ (transform) จากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือไม่ และถ้ามีการเปลี่ยนแปลงสภาพดังกล่าวเป็นเพราะสาเหตุใดและมีการเปลี่ยนแปลงสภาพอย่างไร (2) ขบวนการฯมีแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้ (strategies and tactics) อย่างไร และมีพลวัตยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้อย่างไร และ (3) การเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯทำให้เกิดผลสะท้อน (impacts) ด้านการบรรลุเป้าหมายอย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ก่อตัวขึ้นมาโดยการเปลี่ยนแปลงสภาพจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ เนื่องจากข้อจำกัดในด้านเป้าหมายของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) นโยบายของระบบการเมือง และโครงสร้างของรัฐบาล โดย สร.กฟผ. เปลี่ยนสภาพเป็นขบวนการทางสังคมด้วยการขยายเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อสู้ให้ครอบคลุมผลประโยชน์ของสังคม และเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับตัวแสดงอื่นๆในสังคม หลังจากเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นขบวนการทางสังคมแล้ว ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ใช้แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้ตามช่องทางระบบการเมืองปกติ โดยใช้ยุทธวิธีการรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ การชุมนุมประท้วง การถวายฎีกา และการฟ้องคดีต่อศาลปกครอง ซึ่งเป็นการใช้ยุทธวิธีต่างๆร่วมกัน โดยมียุทธวิธีการฟ้องคดีต่อศาลปกครองเป็นยุทธวิธีสุดท้ายที่ขบวนการฯเลือกใช้ และการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯทำให้สามารถยับยั้งการแปรรูป กฟผ. ได้สำเร็จ

ภาควิชา.....การปกครอง.....

ลายมือชื่อนิติ.....

สาขาวิชา.....การปกครอง.....

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา 2552

4981160024 : MAJOR GOVERNMENT

KEYWORDS : EGAT / ANTI-PRIVATIZATION MOVEMENT / INTEREST GROUP /
TRANSFORM / DYNAMICS

THAWATCHAI PONGSRI : THE DYNAMICS OF EGAT ANTI-PRIVATIZATION
MOVEMENT AFTER THE 1997 ECONOMIC CRISIS. THESIS ADVISOR :
ASST. PROF. PRAPART PINTOBTANG, Ph.D., 193 pp.

This thesis aims to study whether (a) the movement against the privatization of Electricity Generating Authority of Thailand (EGAT), that occurred after the economic crisis in 1997 are formed by transmutation of the interest groups or not. And if so, what are the main causes and how its transform? (b) In which strategies and tactics that the movement was used and how it has dynamically active (c) the movement has caused any impacts on the achievement goals and how.

The results showed that the Movement against the privatization of EGAT, after the economic crisis in 1997, is formed by the difference groups of interests. Moreover, due to the limitations of the Labour Unions of Electricity Generating Authority of Thailand (LUEGAT), the policy of the political system, and the governmental structure, LUEGAT. Has transformed to be a social movement group with the goal of expanding networks and link with other actors in the social.

After a process of social movement transmutation, the movement adopts their motion through the conventional way, such as using the tactics of the campaign to create a mass movement, present a petition to the Court and prosecution and mixture strategies. However, the prosecution strategy was the final tactic that the movement was successfully used to stop the process of privatization EGAT.

Department : Government

Student's Signature

Field of Study : Government

Advisor's Signature

Academic Year : 2009

กิตติกรรมประกาศ

การที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้นั้นข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณบุคคลที่คอยให้ความช่วยเหลือในการให้คำแนะนำทุกท่าน รวมถึงการชี้แนะในการค้นหาข้อมูลต่างๆ ขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง ที่รับภาระในการตรวจสอบแก้ไขและคอยให้คำแนะนำที่ดีแก่ข้าพเจ้า ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี ซึ่งให้ความเมตตาและคอยให้ความช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้า รวมทั้ง อาจารย์ ดร.นฤมล ทับจุมพล และ ผศ.ดร. นภาพร อติวานิชยพงศ์ ที่คอยให้คำแนะนำที่ดีแก่ข้าพเจ้า

นอกจากบุคคลที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน ตลอดจนบุคคลอีกมากมาย อาทิ คุณรสนา ไตสีตระกูล คุณสมศักดิ์ โกศัยสุข คุณสวารี อ่องสมหวัง คุณสายรุ้ง ทองปลอน คุณศิริชัย ไม้งาม และที่ไม่ได้เอ่ยนามอีกจำนวนมาก ก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความดีที่ปรากฏอยู่ในวิทยานิพนธ์ ซึ่งข้าพเจ้าขอใช้พื้นที่นี้ในการแสดงความขอบคุณ

นอกจากนั้นข้าพเจ้าขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้กรุณาให้ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ภายใต้โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จออกมาปรากฏเป็นรูปเล่มนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	4
1.3 สมมติฐาน.....	5
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	6
1.5 วิธีการศึกษา.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
1.7 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย.....	10
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
2.1 แนวคิดและทฤษฎีในการศึกษา.....	12
2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำการ (Structure-Agency).....	12
2.1.2 แนวคิดกลุ่มผลประโยชน์ / กลุ่มผลักดัน (Interest Group / Pressure Group: IG / PG).....	15
2.1.3 แนวคิดขบวนการทางสังคม (Social Movement: SM).....	22
(1) ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization: RM).....	22
(2) แนวคิดกระบวนการทางการเมือง (Political Process Approach)	25
2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้ของ ขบวนการทางสังคม.....	38
2.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับผลสะท้อน (impacts) ของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของ ขบวนการทางสังคม.....	42
2.2 ทบทวนวรรณกรรม.....	47
2.3 กรอบการศึกษา.....	61

บทที่	หน้า
บทที่ 3 สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(สร.กฟผ.) กับปัญหาการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.).....	66
3.1 ความเป็นมาของการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540.....	67
3.2 ความเป็นมาของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	72
3.3 ลักษณะของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.....	76
3.4 บทบาทของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจในการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน.....	78
3.5 ประสิทธิภาพ (effectiveness) ของกลุ่มผลประโยชน์ : สาเหตุการเปลี่ยนผ่าน (transform) สุขบวนการทางสังคมของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่าย ผลิตแห่งประเทศไทย.....	80
3.5.1 ลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ (group characteristics) : เป้าหมาย ของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย..	81
3.5.2 นโยบาย (policy) ของระบบการเมือง.....	87
3.5.3 โครงสร้างของรัฐบาล (governmental structure).....	94
3.6 ลักษณะของการเปลี่ยนผ่าน (transform) จากกลุ่มผลประโยชน์ไปสู่ขบวนการ ทางสังคม.....	100
4.6.1 การขยายประเด็นการเคลื่อนไหวต่อสู้ผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม	101
4.6.2 การสร้างเครือข่าย.....	105
3.7 สรุปท้ายบท.....	115
บทที่ 4 พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการ แปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.....	119
4.1 โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure) ในยุค รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร.....	119
4.2 บริบทสังคมการเมืองระดับโลก.....	126
4.2.1 โลกาภิวัตน์จากข้างบน (globalization from above) : ลัทธิเสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism).....	126
4.2.2 โลกาภิวัตน์จากข้างล่าง (globalization form below) : ขบวนการทาง สังคมระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น (Global/ 	

บทที่	หน้า
Regional/National/ Local Social Movements).....	130
4.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการกับการตอบโต้ ของฝ่ายรัฐในฐานะฝ่ายต่อต้านขบวนการ.....	138
(1) การรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ	138
(2) การชุมนุมประท้วง.....	143
(3) การถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์.....	151
(4) การฟ้องคดีต่อศาลปกครอง.....	153
4.4 ผลสะท้อน (impacts) ต่อเป้าหมายของขบวนการ.....	158
4.5 สรุปท้ายบท.....	162
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	164
5.1 สรุป.....	164
5.1.1 จากกลุ่มผลประโยชน์สู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการต่อต้าน การแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.).....	164
5.1.2 พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.).....	168
5.1.3 ผลสะท้อน (impacts) ต่อเป้าหมายของขบวนการฯ.....	174
5.2 ข้อสังเกตในเชิงทฤษฎี.....	175
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	176
รายการอ้างอิง.....	178
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	193

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็นในปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1980 แนวคิดของการเมืองแบบเสรีนิยมก็กลายเป็นกระแสทางการเมืองหลักของสังคมโลก และในด้านเศรษฐกิจเองก็ได้รับอิทธิพลของแนวคิดเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมไปด้วย โดยได้เกิดแนวคิด “ฉันทามติวอชิงตัน”(Washington Consensus) ซึ่งเป็นแนวคิดแบบเสรีนิยมใหม่(neo-liberalism) ขึ้นในปี 2532 โดยจอห์น วิลเลียมสันได้เขียนบทความเรื่อง “What Washington Means by Policy Reform” นำเสนอต่อที่ประชุมสัมมนาเรื่องการปรับโครงสร้างระบบเศรษฐกิจในละตินอเมริกา ซึ่งจัดโดย Institute for International Economics แล้วศัพท์ฉันทามติวอชิงตันที่วิลเลียมสันใช้นั้นก็แพร่หลายอย่างรวดเร็ว(รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2548: 52) และหนึ่งในชุดนโยบาย(policy menu)ทั้ง 10 ชุดที่วิลเลียมสันเสนอก็คือชุดนโยบายว่าด้วยการถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชน(privatization) ซึ่งชุดนโยบายนี้จะช่วยลดขนาดและบทบาทของรัฐบาลในด้านการผลิตสินค้าและบริการต่างๆโดยตรงลง และยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบการอีกด้วย โดยวิลเลียมสันมองว่าวิสาหกิจที่เอกชนเป็นเจ้าของนั้นเอกชนจะมีความทุ่มเทและรับผิดชอบมากกว่าที่เป็นรัฐวิสาหกิจ(รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2548: 56) ซึ่งในการหล່หลอมชุดนโยบายฉันทามติวอชิงตันให้แผ่ขยายไปทั่วโลกนั้นธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ(IMF)เป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญในการนี้(รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2548: 72) โดยแนวคิดนี้ได้แปรเปลี่ยนไปจากที่วิลเลียมสันเคยเสนอไว้ในประเด็นสำคัญคือฉันทามติวอชิงตันถูกทำให้สุดขีด โดยถูกทำให้กลายเป็นแนวคิดที่ยึดอยู่บนฐานของลัทธิเสรีนิยมใหม่(neo-liberalism)ที่เน้นการปล่อยให้กลไกราคาทำงานอย่างเสรี โดยวิลเลียมสันไม่ได้มองว่ากลไกราคาจะแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจได้ทั้งหมด และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือฉันทามติวอชิงตันถูกทำให้กลายเป็นเรื่องที่ข้ามกาลและเทศะ(time and space) จากเดิมที่เป็นการเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของละตินอเมริกา(รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2548: 63-64)

การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิดฉันทามติวอชิงตันแบบสุดขีดนี้ได้เกิดวิกฤตความชอบธรรมในเวลาต่อมา ทั้งจากกรณีของการเกิดวิกฤตการเงินในเอเชียในปี 2540 อันเป็นผลมาจากแรงกดดันของกองทุนการเงินระหว่างประเทศและกระทรวงการคลังแห่งสหรัฐอเมริกาที่กดดันให้

ประเทศต่างๆ เหล่านี้เปิดเสรีภาคการเงิน ซึ่งทำให้เกิดการไหลเข้าของเงินทุนเพื่อเก็งกำไรอย่างไร้
 มากมายตั้งแต่ปี 2537 ถึง 2540 และก็ไหลออกไปอย่างรวดเร็วในช่วงฤดูร้อนของปี 2540 เมื่อนัก
 ลงทุนตื่นตระหนกกับราคาที่ดินและหุ้นที่ตกลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากการมีเงินทุนใน
 ระบบล้นเกินขนาด และเกิดแรงต้านกระบวนโลกาภิวัตน์(globalization)โดยการชักนำของบรรษัท
 ที่มีขนาดใหญ่มากขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 เช่น กรณีการชุมนุมประท้วงขัดขวางการ
 ประชุมรัฐมนตรีครั้งที่ 3 ขององค์การการค้าโลกที่เมืองซีแอตเติลในเดือนธันวาคมปี 1999 (พ.ศ.2542)
 ซึ่งทำให้การประชุมต้องยุติลงกลางคัน(เบลโล, 2545: 3-4) และขยายไปสู่การต่อต้านสถาบันทาง
 เศรษฐกิจเสรีนิยมอื่นๆ ด้วย ตลอดจนการล่มสลายของเศรษฐกิจของประเทศอาร์เจนตินาก็เป็นอีก
 สิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงอันตรายของการเปิดเสรีและโลกาภิวัตน์ที่กองทุนการเงินระหว่าง
 ประเทศเป็นผู้ผลักดันอย่างแข็งขัน และอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่พอใจต่อระบบทุนนิยม
 โลกไปทั่วโลกก็คือการที่บริษัทเวชภัณฑ์ขนาดใหญ่ไม่ยอมที่จะให้มีการผลิตยาต้านเชื้อเอชไอวี
 (HIV)ของตนในราคาถูก เพื่อจำหน่ายให้กับคนนับล้านๆคนในประเทศโลกที่สาม(เบลโล, 2545: 5)

ดังนั้น ในปัจจุบันระบบทุนนิยมโลกที่ดำเนินภายใต้กระบวนทัศน์(paradigm)ของฉันทา
 มติวอชิงตันและแนวเสรีนิยมใหม่จึงกำลังประสบกับปัญหาวิกฤตความชอบธรรม และกำลังถูก
 ต่อต้านจากส่วนต่างๆ ของโลกมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะชุมชนทางการเมืองในประเทศโลกที่สาม การ
 ต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นหนึ่งในความพยายามของกองทุนการเงินระหว่างประเทศและ
 องค์การโลกบาลของระบบทุนนิยมโลกที่ต้องการที่จะลดบทบาทของรัฐลง เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับ
 ระบบทุนนิยมโลกโดยรวมนั้นก็กลายเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ภาคประชาสังคมในประเทศโลกที่สามลุก
 ขึ้นมาต่อต้าน ซึ่งการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นไม่ใช่เป็นแต่เพียงปรากฏการณ์ของการ
 ต่อต้านความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในประเทศเท่านั้น หากแต่สะท้อนให้เห็นภาพกว้าง
 และความเชื่อมโยงของวิกฤตความชอบธรรมของระบบทุนนิยมโลกและกระแสการต่อต้านแนวเสรี
 นิยมใหม่ซึ่งอาศัยวาทกรรมโลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่สร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง ดังนั้น
 ขบวนการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจึงเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญของการเมืองโลกและการ
 เมืองไทยในปัจจุบัน และมีแนวโน้มที่จะสำคัญมากยิ่งขึ้นในสภาวะการณ์ที่สังคมการเมืองใน
 ประเทศโลกที่สามขาดความเชื่อมั่นและตั้งข้อสงสัยกับแนวทางเสรีนิยมใหม่และกระบวนกรโลกา
 ภิวัตน์มากยิ่งขึ้น อันสะท้อนถึงวิกฤตแห่งศรัทธาที่มีต่อระบบทุนนิยมเสรีที่กำลังขยายวงกว้างมา
 ขึ้นในปัจจุบัน

ฝ่ายเสรีนิยมมักจะกล่าวว่าการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการ
 ดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจนั้น และก็จะส่งผลดีต่อประชาชนในฐานะผู้บริโภค และประเทศไทยเอง

เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 รัฐบาลไทยก็ได้ขอความช่วยเหลือทางการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และองค์กรนี้ก็ไม่มีสิ่งที่จะทำหน้าที่ของตนอย่างแท้จริง นั่นก็คือการผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจด้วยแนวทางของฉันทามติวอชิงตันหรือแนวทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ด้วยการพยายามที่จะผลักดันให้รัฐบาลไทยต้องดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจต่างๆ(แลดิลกวิทย์รัตน์, 2543: 53-71) ทั้งที่องค์กรนี้ได้เคยเป็นต้นเหตุสำคัญในการผลักดันให้เกิดการเปิดเสรีภาคการเงิน และในที่สุดก็นำมาซึ่งวิกฤตการเงินเมื่อปี 2540 ที่ผ่านมา ดังนั้น จะเห็นว่าองค์กรนี้ได้ดำเนินการผลักดันตามฉันทามติวอชิงตันอย่างเข้มแข็งทั้งก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยปี 2540 โดยอ้างการแปรรูปรัฐวิสาหกิจว่าจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพและประโยชน์ที่คนไทยจะได้รับ

แต่จากประสบการณ์ของต่างประเทศที่ได้ดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไปแล้วทั้งในประเทศศูนย์กลางทุนนิยมอย่างอังกฤษและในประเทศโลกที่สามกลับพบว่าประสิทธิภาพไม่ได้เพิ่มขึ้นจากเดิมเท่าใดนัก แต่ค่าบริการที่เก็บจากประชาชนที่รับบริการก็เพิ่มขึ้น และบางแห่งมีบริการที่แย่ลง เช่น การโอนกิจการน้ำประปาให้ภาคเอกชนในอังกฤษมีผลกระทบต่อประชาชนเป็นอย่างมาก ทำให้ประชาชนต้องเสียหายเพราะบริษัทต่างๆขึ้นค่าน้ำพร้อมกับลดคุณภาพของการบริการน้ำประปา ในขณะที่นักธุรกิจของบริษัทน้ำประปาขึ้นเงินเดือนและแจกหุ้นให้ตัวเอง(ใจ อึ้งภากรณ์, 2540: 146) ในกรณีของประเทศโลกที่สาม เช่น กรณีประเทศฟิลิปปินส์ ค่าน้ำประปาเมื่อแยกขายไปเป็น 2 บริษัท คือฝั่งมะนิลาตะวันตก และฝั่งมะนิลาตะวันออก ค่าน้ำประปาเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 80% หลังการขายไปเพียงปีเศษเท่านั้นเมื่อปี 2538 ต่อมาปี 2541 บริษัท Subic water เป็นบริษัทลูกของบริษัท Biwater ของนายทุนอังกฤษขึ้นค่าน้ำภาคอุตสาหกรรมสูงถึง 400% จาก 6 เปโซเป็น 32.26 เปโซต่อลูกบาศก์เมตร(สมศักดิ์ โกศัยสุข, 2547: 25) เป็นต้น

ด้วยผลกระทบที่มีต่อประชาชนได้นำมาซึ่งการลุกขึ้นต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในประเทศต่างๆมากมาย เช่น การเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปน้ำของชาวเมืองโคชาแบมบาในประเทศโบลิเวียซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2543 ด้วยการปิดถนนเป็นเวลา 4 วัน โดยชาวบ้านในชนบทและประชาชนชายขอบได้ออกมาเผชิญหน้ากับตำรวจ(การแปรรูปน้ำ : บทเรียนการต่อสู้จากโบลิเวีย, 2545: 12) และในกรณีของประเทศไทยก็เช่นเดียวกันได้เกิดการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 เป็นต้นมาโดยมีองค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจในฐานะของกลุ่มผลประโยชน์(interest groups)เป็นผู้นำสำคัญในการต่อต้านในช่วงแรก(ดู บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ, 2543: 115-143) โดยองค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจได้เคลื่อนไหวต่อต้านการตรา พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจและนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจซึ่งมีกองทุนการเงินระหว่างประเทศเป็นผู้

คอยชี้แนะและผลักดัน โดยอาศัยเงื่อนไขจากการที่ไทยขอรับความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ และต่อมากลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจดังกล่าวได้พัฒนาจากการเป็นเพียงการเคลื่อนไหวต่อต้านโดยกลุ่มผลประโยชน์ผู้การเป็นการเคลื่อนไหวต่อต้านโดยขบวนการทางสังคม(social movement) ซึ่งขบวนการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ที่มีส่วนสำคัญในการขยายพื้นที่ทางการเมือง สร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองและมีส่วนในการพัฒนาการเมืองของไทยด้วย และขบวนการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนี้ยังถือว่าเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่สะท้อนถึงวิกฤตแห่งศรัทธาในแนวทางการเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือตามแนวทางของฉันทามติวอชิงตัน ไม่แต่เพียงเป็นภาพสะท้อนเท่านั้น หากแต่เป็นขบวนการที่ทำทลายและต่อต้านแนวทางดังกล่าวอีกด้วย ซึ่งการศึกษาพลวัตการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจดังกล่าวจะช่วยขยายองค์ความรู้ทางการเมืองไทยในยุคโลกาภิวัตน์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และช่วยให้เข้าใจการเมืองไทยในปัจจุบันมากยิ่งขึ้นด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองนี้ในลักษณะที่เป็นพลวัตในฐานะของกลุ่มผลประโยชน์ที่ได้รับผลกระทบจากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และในฐานะของขบวนการทางสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ที่ดำเนินการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระแสเสรีนิยมใหม่ที่กำลังครอบงำสังคมการเมืองโลกอยู่ในขณะนี้ โดยเลือกศึกษากรณีการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ซึ่งเป็นกรณีการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ชัดเจนและโดดเด่น ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ (1) ขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ก่อตัวขึ้นมาโดยการเปลี่ยนสภาพจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือไม่ และถ้ามีการเปลี่ยนสภาพดังกล่าวเป็นเพราะสาเหตุใดและมีการเปลี่ยนสภาพอย่างไร (2) ขบวนการมีแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้(strategies and tactics)อย่างไร และแนวทางการเคลื่อนไหวและยุทธวิธีเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างโอกาสทางการเมือง(political opportunity structure) บริบทของสังคมการเมืองในระดับโลก และปฏิสัมพันธ์กับฝ่ายรัฐในฐานะฝ่ายต่อต้านขบวนการ(counter-movement) อย่างไร และ (3) การเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทำให้เกิดผลสะท้อน (impacts) ด้านการบรรลุเป้าหมายอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การก่อตัวของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) โดยการเปลี่ยนสภาพจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ผู้การเป็นขบวนการทาง

สังคม ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนข้อจำกัดของการเคลื่อนไหวภายใต้การกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์

2. เพื่อศึกษาแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ภายใต้ความสัมพันธ์ของโครงสร้างโอกาสทางการเมือง บริบทสังคมการเมืองในระดับโลกหรือกระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์กับปฏิกริยาและการโต้กลับของฝ่ายรัฐในฐานะฝ่ายต่อต้านของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.

4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลสะท้อนด้านการบรรลุเป้าหมายของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.

1.3 สมมติฐาน

ขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.)ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ก่อตัวขึ้นมาโดยการเปลี่ยนแปลงสภาพ(transform)จากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(สร.กฟผ.) เนื่องจากไม่ประสบความสำเร็จในการเรียกร้องและปกป้องผลประโยชน์ และขาดการยอมรับสนับสนุนจากสังคม ดังนั้นจึงพัฒนากลายเป็นขบวนการทางสังคมด้วยการเชื่อมเครือข่ายกับตัวแสดงอื่นๆ โดยสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(สร.กฟผ.)กลายเป็นเพียงตัวแสดงหนึ่งของขบวนการฯ และด้วยการขยายเป้าหมายไปสู่ผลประโยชน์ของสังคมให้กว้างขวางมากขึ้น

ส่วนพลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯนั้นอยู่ภายใต้บริบทของสังคมการเมืองในระดับโลกและโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่มีทั้งเอื้ออำนวยและเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อขบวนการฯในแต่ละช่วงเวลาที่แตกต่างกัน โดยขบวนการฯยังขาดนวัตกรรมด้านยุทธวิธี(tactical innovation) จึงส่งผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ด้วยยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ(convention)เป็นหลัก จึงทำให้การเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯไม่ได้เข้าไปสร้างความไร้ระเบียบให้กับระบบการเมืองที่เป็นอยู่เท่าใดนัก ดังนั้นจึงส่งผลให้ฝ่ายรัฐซึ่งเป็นฝ่ายต่อต้านของขบวนการฯนั้นไม่จำเป็นต้องปรับตัวด้านยุทธวิธี(tactical adaptation)ในการโต้กลับยุทธวิธีของขบวนการฯเพื่อลดทอนพลังของขบวนการฯ ฉะนั้นจึงทำให้ขบวนการฯมีพลังในการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.)ที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งส่งผลทำให้เกิดผลสะท้อนในการบรรลุเป้าหมายของขบวนการฯมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลลดน้อยลงไปด้วย

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาพลวัต(dynamics)ของการกระทำรวมหมู่(collective action)ในการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.) โดยมุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์การก่อตัวของขบวนการทางสังคมที่เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ซึ่งให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนสภาพ(transform)จากการกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์ของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(สร.กฟผ.)มาสู่การกระทำรวมหมู่แบบขบวนการทางสังคม และต่อจากนั้นก็ทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงพลวัตของการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดยไม่ได้เจาะจงการศึกษาการเคลื่อนไหวขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง เพราะการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาขบวนการทางสังคมที่มีหลายองค์กรเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้วิจัยจะพิจารณาองค์กรต่างๆ เหล่านั้นในลักษณะของความสัมพันธ์แบบเครือข่าย(network)ที่เข้ามาสัมพันธ์กันภายใต้การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเดียวกัน อาทิ สร.กฟผ. ซึ่งได้กลายมาเป็นตัวแสดงหนึ่ง(actor)ของขบวนการฯ สภาทนายความ องค์กรพัฒนาเอกชน(NGOs) กลุ่มปัญญาชนและนักวิชาการ กลุ่มคนจนเมือง กลุ่มต่อต้านการแปรรูปมหาวิทยาลัย(การนำมหาวิทยาลัยออกนอกระบบราชการ) องค์กรภาคประชาชนด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ฯลฯ โดยในการศึกษานี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิเคราะห์การเคลื่อนไหวต่อสู้ของตัวแสดงต่างๆ เหล่านี้ในฐานะของพันธมิตรที่เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายที่รวมกันเป็นขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.

ขอบเขตด้านเวลา

ในด้านของขอบเขตด้านเวลานั้นผู้วิจัยจะทำการศึกษาพลวัตการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของการกระทำรวมหมู่ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 อันเป็นผลต่อเนื่องจากการที่รัฐบาลไทยได้เริ่มทำหนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการ(Letter of Intent : LOI)ฉบับที่ 1 จากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ(IMF)ในเดือนสิงหาคม 2540 ซึ่งอยู่ในช่วงปลายสมัยรัฐบาล พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ แต่เนื่องจากเป็นช่วงระยะเวลาอันสั้นหลังการทำหนังสือแจ้งความจำนงฯ ฉบับดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะเริ่มทำการศึกษาวิเคราะห์การกระทำรวมหมู่ตั้งแต่วางปลายปี 2540 (ช่วงที่รัฐบาลนายชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 เริ่มเข้าบริหารประเทศ) ถึงปี 2549 (เมื่อศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาคดีการแปรรูป กฟผ.) ซึ่งอยู่ในช่วงของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 (ปี 2540-2544) และรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (ปี 2544-2549) โดยในช่วงของ

รัฐบาลนายชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 นั้นเป็นช่วงที่รัฐบาลได้มีการดำเนินนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างจริงจัง เป็นรูปธรรม และเป็นระบบ ภายใต้อิทธิพลของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกันก็เป็นช่วงเวลาที่พนักงานรัฐวิสาหกิจ ภาคประชาชน และภาคส่วนต่างๆในสังคมได้ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจค่อนข้างกว้างขวาง ตลอดจนเป็นช่วงระยะเวลาที่มีการถกเถียงเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจค่อนข้างมากด้วยเช่นเดียวกัน

เมื่อรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เข้ามาบริหารประเทศในช่วงต้นปี 2544 นั้นก็ยังคงดำเนินนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างจริงจังและต่อเนื่องเรื่อยมา และได้มีการดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจสำคัญๆหลายแห่งได้เป็นผลสำเร็จ ขณะเดียวกันก็ยังคงมีการต่อต้านจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจควบคู่กันมาเช่นเดียวกัน แต่ดูเหมือนว่าพลังในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นจะอ่อนกำลังลง

ดังนั้น การศึกษาการกระทำรวมหมู่ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงมีความน่าสนใจและสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์สู่การกลายเป็นขบวนการทางสังคม ตลอดจนพลวัตของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการอย่างชัดเจน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเลือกที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์การกระทำรวมหมู่ในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในช่วงเวลาดังกล่าว

1.5 วิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research)ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล โดยจะทำการเก็บข้อมูลจากเอกสารและทำการสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การเก็บข้อมูลจากเอกสาร

1. การเก็บข้อมูลจากเอกสารขั้นต้น(primary source data) ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น เอกสารแถลงการณ์ เอกสารหนังสือราชการ เอกสารหนังสือทางการขององค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ เอกสารใบปลิว เอกสารรณรงค์ต่างๆ เป็นต้น

2. การเก็บข้อมูลจากเอกสารขั้นรอง(secondary source data) ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสารการวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร นิตยสารรายสัปดาห์ หนังสือพิมพ์ จดหมายข่าวภายในองค์กร รายงานการประชุม และเว็บไซต์ เป็นต้น

การสัมภาษณ์

ในการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(in depth interview) โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(key informants) ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถที่จะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับการศึกษาได้มาก โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากองค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจ คือ สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) และสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(สร.กฟผ.) ซึ่งได้แก่

(1). คุณศิริชัย ไม้งาม อดีตเลขาธิการสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) ปัจจุบันเป็นประธานสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.)

(2). คุณประสิทธิ์ ค่ายกนกวงศ์ อดีตที่ปรึกษาสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(สพร.กฟผ.) และอดีตที่ปรึกษาสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(สร.กฟผ.) ปัจจุบันเกษียณอายุแล้วและเป็นที่ปรึกษา สร.กฟผ.

(3). คุณสมศักดิ์ โกศัยสุข อดีตเลขาธิการสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์(สรส.) ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษา สรส.

(4). คุณสาวิทย แก้วหวาน อดีตกรรมการสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์(สรส.)และอดีตรองเลขาธิการ ด้านปฏิบัติการ สรส. ปัจจุบันเป็นเลขาธิการ สรส.

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากองค์กรภาคประชาชน องค์กรวิชาชีพ และองค์กรอื่นๆที่ไม่ใช่ องค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. อาทิ สภาทนายความ องค์กรพัฒนาเอกชน(NGOs) กลุ่มปัญญาชนและนักวิชาการ กลุ่มคนจนเมือง กลุ่มต่อต้านการแปรรูปมหาวิทยาลัย(การนำมหาวิทยาลัยออกนอกระบบราชการ) องค์กรภาคประชาชนด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ฯลฯ ซึ่งได้แก่

(1). คุณวิไลวรรณ แซ่เตีย ประธานคณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย

(2). คุณวีระ สมความคิด อดีตเลขาธิการเครือข่ายประชาชนด้านคอร์รัปชัน (คปต.) ปัจจุบันเป็นประธานกลุ่มพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชน (ดำรงตำแหน่งนี้ในช่วงร่วมคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้วย)

และประธานคณะกรรมการอำนวยการ คปต.

(3). คุณสมสิทธิ์ นิทฤษฎ์ อดีตเจ้าหน้าที่มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ปัจจุบันเป็นหัวหน้าฝ่ายอาสาสมัคร มอส.

(4). คุณวิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ เลขานุการมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ อดีตสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(5). คุณจรรยา ยิ้มประเสริฐ ผู้อำนวยการโครงการรณรงค์เพื่อแรงงานไทย (Thai Labour Campaign)

(6). คุณสุริยะใส กตะศิลา อดีตรองเลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.)

ปัจจุบันเป็นเลขาธิการ ครป. และผู้ประสานงานกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

(7). คุณประทีน เวตะวากยานนท์ อดีตประธานเครือข่ายสลัม 4 ภาค ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค

(8). พ่อทองเจริญ ศรีหาธรรม แกนนำชาวบ้านต่อต้านเขื่อนปากมูน สมัชชาคนจน

(9). พ่อสมเกียรติ พันภัย แกนนำชาวบ้านต่อต้านเขื่อนปากมูน สมัชชาคนจน

(10). คุณรสนา โตสิตระกูล อดีตกรรมการสหพันธ์องค์กรผู้บริโภค ปัจจุบันเป็นสมาชิกวุฒิสภา กรุงเทพฯ และกรรมการมูลนิธิสุขภาพไทย

(11). คุณสายรุ้ง ทองปลอน ผู้จัดการสหพันธ์องค์กรผู้บริโภค

(12). คุณสารี อ๋องสมหวัง อดีตกรรมการผู้จัดการมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค ปัจจุบันเป็นเลขาธิการมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค

(13). คุณบัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ ผู้อำนวยการมูลนิธิอารมณ์ พงศ์พันธุ์

(14). คุณนิติธร ล้ำเหลือ อดีตทนายความฝ่ายภาคประชาชนคดีแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ศาลปกครองสูงสุด ปัจจุบันเป็นกรรมการสิทธิมนุษยชน สภาทนายความ

(15). อาจารย์ ดร.นภาพร อติวานิชยพงศ์ รองผู้อำนวยการ ฝ่ายวิชาการและวิจัย สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(16). รองศาสตราจารย์ใจ อึ้งภากรณ์ รองศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(17). รองศาสตราจารย์แล ดิลกวิทยรัตน์ กรรมการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ศาสตราจารย์และที่ปรึกษาศูนย์พัฒนาแรงงานและการจัดการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจการก่อตัวของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์
2. เข้าใจพลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. อย่างรอบด้านและสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น
3. เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. กับผลสะท้อนในการบรรลุเป้าหมายของขบวนการมากยิ่งขึ้น
4. ขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการเมืองไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่เป็นมากกว่าการเมืองผ่านสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการให้กว้างขวางมากขึ้น
5. ขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการทางสังคม(social movement)ของประชาชนในเมืองในประเทศกำลังพัฒนามากยิ่งขึ้น

1.7 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

บทที่ 1 บทนำ นำเสนอความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ในการศึกษา สมมติฐานการวิจัย ขอบเขตในการศึกษา วิธีการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำการ (Structure-Agency) แนวคิดกลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มผลักดัน (Interest Group / Pressure Group : IG / PG) และแนวคิดขบวนการทางสังคม (Social Movement : SM) ในส่วนของทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization : RM) และแนวคิดกระบวนการทางการเมือง (Political Process Approach) ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางและยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับผลสะท้อน (impacts) ของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคม นอกจากนั้นจะนำเสนอการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้

บทที่ 3 สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) กับปัญหาการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) นำเสนอในประเด็นต่างๆ 6 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ (1) ความเป็นมาของการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลัง

วิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 (2) ความเป็นมาของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) (3) ลักษณะของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) และ (4) บทบาทของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจในการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (5) การวิเคราะห์สาเหตุการเปลี่ยนผ่าน(transform)จากการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.)ในรูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์ผู้รูปแบบของขบวนการทางสังคม โดยพิจารณาในด้านของประสิทธิผล(effectiveness) ของกลุ่มผลประโยชน์ใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์(group characteristics) นโยบาย(policy)ของระบบการเมือง และโครงสร้างของรัฐบาล(governmental structure) (6) การวิเคราะห์ลักษณะของการเปลี่ยนผ่าน(transform)จากกลุ่มผลประโยชน์ไปสู่ขบวนการทางสังคมใน 2 ประเด็น คือ การขยายประเด็นการเคลื่อนไหวต่อสู้ให้กว้างขวางครอบคลุมผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม และการสร้างเครือข่ายระหว่างสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(สร.กฟผ.)กับตัวแสดงอื่นๆ (actors) ในสังคม

บทที่ 4 พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย นำเสนอการวิเคราะห์พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในช่วงเวลาต่างๆ โดยในแต่ละช่วงเวลาจะนำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมด้านยุทธวิธีการต่อสู้(tactical innovation)ของขบวนการฯและความสามารถของฝ่ายรัฐในฐานะฝ่ายต่อต้านของขบวนการฯในการที่จะตอบโต้ต่อยุทธวิธีดังกล่าวของขบวนการฯ(tactical adaptation) ตลอดจนจะพิจารณาความสัมพันธ์ดังกล่าวภายใต้ความสัมพันธ์กับโครงสร้างโอกาสทางการเมือง(political opportunity structure)และบริบทสังคมการเมืองในระดับโลกในช่วงเวลานั้นๆด้วย และจากการวิเคราะห์ดังกล่าวนั้นก็ทำให้เห็นถึงผลกระทบ (impacts) ด้านการบรรลุเป้าหมายที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้และการบรรลุเป้าหมายในท้ายที่สุดของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯด้วยเช่นกัน

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ นำเสนอบทสรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยที่เกี่ยวข้องในอนาคต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ 2 นี้ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำการ(Structure-Agency) แนวคิดกลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มผลักดัน(Intest Group / Pressure Group : IG / PG) และแนวคิดขบวนการทางสังคม(Social Movement : SM)ในส่วนของทฤษฎีการระดมทรัพยากร(Resource Mobilization :RM) และแนวคิดกระบวนการทางการเมือง(Political Process Approach) ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางและยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับผลสะท้อน(impacts) ของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคม นอกจากนี้จะนำเสนอการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งในประเด็นหัวข้อต่างๆ ดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีในการศึกษา

ในการศึกษาการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เพื่อตอบคำถามการวิจัยทั้ง 3 ประการนั้นจำเป็นที่จะต้องนำแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำการ(Structure-Agency) แนวคิดกลุ่มผลประโยชน์ / กลุ่มผลักดัน(Intest Group / Pressure Group : IG / PG) และแนวคิดขบวนการทางสังคม(Social Movement : SM)ในส่วนของทฤษฎีการระดมทรัพยากร(Resource Mobilization :RM) แนวคิดกระบวนการทางการเมือง(Political Process Approach) ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางและยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคม และแนวคิดเกี่ยวกับผลสะท้อน (impacts) ของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคมมาประกอบกันในการศึกษา

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำการ (Structure-Agency)

ในการอธิบายการกระทำทางสังคมนั้นประสบกับปัญหาข้อถกเถียงที่สำคัญ กล่าวคือ การถกเถียงกันว่าการกระทำทางสังคมนั้นโครงสร้าง(structure)หรือตัวมนุษย์/ผู้กระทำการ(agency)ที่สำคัญมากกว่ากันในการทำให้เกิดการกระทำทางสังคม โดยพวกที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ซึ่งได้แก่พวกเอกัตนิยมหรือวิธีวิทยาเอกัตนิยม(individualism/methodological individualism)และ

พวกเจตจำนงเสรีนิยม (voluntarism) มองว่า มนุษย์จะมีอัตตา (subject) และมีจิตสำนึก (consciousness) ของตนเองในการทำอะไรสิ่งหนึ่งอย่างเสรี โดยไม่ถูกเหนี่ยวรั้งหรือกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคมที่เป็นปัจจัยภายนอก ดังนั้น การศึกษาทางสังคมที่สลับซับซ้อนจะต้องถูกศึกษาโดยการลดทอนมาอธิบายมนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลนี้คือความเป็นจริงสูงสุด และการพูดถึงโครงสร้างทางสังคม เช่น กองทัพ ศาสนา ชาติ ชนชั้น รวมถึงสิ่งที่ เป็นลักษณะร่วม (collectivities) ต่างๆ นั้นก็เป็นเพียงแค่นิยายปรัมปรา ในทางตรงกันข้าม พวกโครงสร้างนิยม (structuralism) ที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างกลับมองว่า การกระทำใดๆ ของมนุษย์นั้นมีปัจจัยที่อยู่ภายนอกอยู่เบื้องหลัง ซึ่งก็คือโครงสร้างทางสังคมที่เป็นแรงเหนี่ยวรั้งให้มนุษย์มีการกระทำอันใดอันหนึ่งขึ้นมา มนุษย์จะไม่มีเจตจำนงเสรีและเสรีภาพใดๆ ในการกระทำทางสังคม แต่มนุษย์จะเป็นเพียงผู้แบกรับภาระที่โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกำหนด ดังนั้น มนุษย์จึงมีลักษณะเป็นเพียงหุ่นยนต์ซึ่งไม่มีความคิดที่ถูกตั้งโปรแกรมให้ปฏิบัติตามการกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคม (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2546: 6-8)

จากมุมมองที่แตกต่างในการอธิบายการกระทำทางสังคมของมนุษย์ของทั้งสองพวกข้างต้น เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา (2546: 8-9) ได้ชี้ให้เห็นว่ามันนำมาสู่ปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ปัญหาของทวินิยมระหว่างมนุษย์และโครงสร้างทางสังคม (agency-structure dualism) ที่เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ แบบแบ่งเป็นสองขั้วที่ตรงกันข้ามกันและไม่สามารถประสานกันได้อยู่ตลอดเวลา ประการที่สอง ทั้งสองพวกประสบกับปัญหาการลดทอนการอธิบาย (reductionism) โดยพวกวิวิธวิทยาเอกัตนิยมและเจตจำนงเสรีนิยมจะอธิบายความซับซ้อนที่เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงรูปแบบและสถาบันต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโดยเน้นเจตจำนงของปัจเจกบุคคลที่จะทำอะไรก็ได้โดยไม่มีแรงเหนี่ยวรั้ง ในขณะที่พวกโครงสร้างนิยมก็ลดทอนการอธิบายความหลากหลายและซับซ้อนที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ให้เข้าอยู่ใต้การอธิบายว่า สิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคม นอกจากนี้ พวกโครงสร้างนิยมยังประสบกับปัญหานิยัตินิยม (determinism) โดยเป็นนิยัตินิยมทางโครงสร้าง (structural determinism) เพราะโครงสร้างทางสังคมจะกำหนดทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสังคม จนในที่สุดแล้ว เราสามารถตั้งคำถามย้อนกลับไปได้ว่า ถ้าโครงสร้างทางสังคมที่เป็นพลังภายนอกนั้นเป็นตัวกำหนดการกระทำของมนุษย์อยู่ตลอดเวลา โดยมนุษย์ไม่สามารถที่จะทำอย่างอื่นนอกเหนือไปจากนี้ได้ และถ้าเป็นในลักษณะนี้แล้วในสังคมก็ไม่จำเป็นต้องมีตัวมนุษย์อยู่ เพราะมนุษย์ไม่สามารถทำให้เกิดปฏิกิริยาหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับพลังภายนอกซึ่งเป็นโครงสร้างทางสังคมได้ ดังนั้นคำถามในขั้นสุดท้ายที่ตามมาก็คือแล้วจะเป็นไปได้อย่างไรที่สังคมมนุษย์และโครงสร้างทางสังคมจะเกิดและดำรงอยู่ได้โดยไม่มีมนุษย์

เพื่อแก้ปัญหาวินัยที่เกิดขึ้น Bob Jessop ได้ประนีประนอมประสานทั้งโครงสร้างและ ผู้กระทำการ/มนุษย์เข้าด้วยกัน โดยได้เสนอแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์(strategic-relational approach) ซึ่งถูกนำมาขยายความโดย Colin Hay โดยแนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ผู้กระทำการมีกลยุทธ์ในการโต้ตอบกับบริบทเชิงโครงสร้างที่ตนดำรงอยู่ กล่าวคือ ภายใต้บริบทเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นและผู้กระทำการดำรงอยู่ ผู้กระทำการได้กำหนดกลยุทธ์(formulation of strategy) และนำกลยุทธ์ไปใช้(strategic action) โดยตัดสินใจเลือกเอากลยุทธ์ใดกลยุทธ์หนึ่งมาใช้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมหรือบริบทเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการเลือกเชิงกลยุทธ์ (strategically selective context)มีใจโน้มเอียงต่อกลยุทธ์บางอย่างมากกว่ากลยุทธ์อีกบางอย่าง ในการทำให้ความตั้งใจของผู้กระทำที่นำกลยุทธ์ไปใช้บรรลุผล(บุญอริ ยีหมะ, 2547: 3)

ด้วยเหตุที่ผู้กระทำมีจิตสำนึก เจตนาหรือความตั้งใจในการกระทำจึงมีการประเมิน ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงความสนใจ หรือความต้องการของตนอยู่ตลอดเวลาภายใต้บริบทเชิงโครงสร้างที่ตนดำรงอยู่ ด้วยเหตุนี้ภายใต้บริบทเชิงโครงสร้างเดียวกันผู้กระทำแต่ละรายจะมีความสนใจหรือความต้องการที่แตกต่างกันได้จนนำไปสู่การเลือกกลยุทธ์ที่แตกต่างกัน เมื่อมีการเลือกกลยุทธ์แล้วก็จะเกิดการกระทำเชิงกลยุทธ์(strategic action) ซึ่งการกระทำเชิงกลยุทธ์นั้นก่อให้เกิดผลลัพธ์ทั้งที่ได้ตั้งใจไว้และไม่ได้ตั้งใจ โดยการกระทำเชิงกลยุทธ์นั้นก่อให้เกิดผล 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรง(direct effect)ที่มีต่อบริบทเชิงโครงสร้างทั้งในขณะที่ยังดำเนินการกระทำเชิงกลยุทธ์นั้น และในอนาคตข้างหน้าที่จะมีผลต่อการกระทำเชิงกลยุทธ์ต่อไป ซึ่งเท่ากับว่าการกระทำเชิงกลยุทธ์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบริบทเชิงโครงสร้างบางส่วนขึ้น ประการที่สอง ก่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงกลยุทธ์(strategic learning)แก่ผู้กระทำจนได้ตระหนักถึงโอกาสและข้อจำกัดที่มาจากบริบทเชิงโครงสร้างซึ่งเกิดจากการกระทำเชิงกลยุทธ์ เพื่อให้ผู้กระทำสามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ต่อมาให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น(บุญอริ ยีหมะ, 2547: 3-4)

ในกรณีของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.)และ ฝ่ายต่อต้านของขบวนการ(counter-movement)ในฐานะของผู้กระทำก็ต้องมีการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ภายใต้บริบทเชิงโครงสร้างที่ตนดำรงอยู่ และต่างก็นำกลยุทธ์นั้นไปใช้ในปฏิสัมพันธ์ที่ทั้งสองผู้กระทำดังกล่าวมีต่อกัน เพื่อบรรลุผลตามความตั้งใจของตนของแต่ละฝ่าย

2.1.2 แนวคิดกลุ่มผลประโยชน์ / กลุ่มผลักดัน (Interest Group / Pressure Group : IG / PG)

ในระบบการเมืองหนึ่งๆจะมีการเรียกร่องผลประโยชน์(articulation)ต่อระบบการเมือง ซึ่งเป็นการนำปัจจัยนำเข้า(input)เข้าสู่ระบบการเมืองเพื่อเปลี่ยนปัจจัยนำเข้านั้นให้เป็นปัจจัยนำออก(output) เช่น นโยบาย กฎหมายต่างๆ ในขั้นตอนการเรียกร่องผลประโยชน์นั้นอาจจะกระทำโดยปัจเจกบุคคลก็ได้หรืออาจจะกระทำโดยกลุ่มบุคคล ซึ่งเรียกว่า “กลุ่มผลประโยชน์”

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์ในรัฐศาสตร์นั้นมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ในงานของ Arthur Bentley เรื่อง The Process of Government ในปี 1908 เขาเสนอว่าการศึกษากิจกรรมของกลุ่มต่างๆเป็นแนวทางหลักและเพียงพอในการทำความเข้าใจกับการเมืองและการตัดสินใจทางการเมือง ต่อมาในปี 1951 David Truman เขาได้สร้างแนวทาง Group Theory of Politics ในหนังสือ The Governmental Process โดยเขาศึกษากลุ่มในฐานะที่เป็นองค์การที่ซึ่งผู้คนมีการปฏิสัมพันธ์กันจนมีทัศนคติและทำที่ร่วมกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ และเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการ งานของ Truman ขึ้นนี้พยายามที่จะหลีกเลี่ยงข้อจำกัดของการวิเคราะห์แนวสถาบัน(institutionalism) ที่เน้นการศึกษาองค์การที่เป็นทางการเท่านั้น โดยหันมาเน้นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง (พฤทธิสาณ ชุมพล 2546ข, 171) ซึ่งกลุ่มผลประโยชน์ก็คือกลุ่มที่มีการรวมตัวกันเองของบุคคลที่มีผลประโยชน์อย่างเดียวกัน หรือที่มีความห่วงใย/ใส่ใจในเรื่องเดียวกัน และพยายามผลักดันนโยบายสาธารณะ โดยโน้มน้าวให้ผู้ตัดสินใจหรือผู้ปฏิบัติ นโยบายของรัฐดำเนินการให้สอดคล้องกับผลประโยชน์หรือความห่วงใย/ใส่ใจของกลุ่ม (พฤทธิสาณ ชุมพล, 2546ข: 168)

กลุ่มผลประโยชน์จากนิยามดังกล่าวข้างต้นนั้นเป็นลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมตะวันตกที่มีการรวมกลุ่มกันเป็นองค์การที่เป็นทางการ มีการจัดองค์กรอย่างเป็นระเบียบ แต่เมื่อนำแนวคิดนี้มาใช้ในสังคมโลกที่สามจึงไม่ตรงนัก ดังนั้นจึงเกิดการปรับแนวคิดดังกล่าว โดยแบ่งประเภทของกลุ่มผลประโยชน์ออกเป็น 4 ประเภทตามแนวคิดของ Almond and Powell (จุมพล หนิมพานิช, 2545: 41-42 ; พฤทธิสาณ ชุมพล, 2546ก: 128-133 ; อนุสรณ์ ลีมมณี, 2521: 74-76) ได้แก่

1. กลุ่มผลประโยชน์ของบุคคลที่เคื่องกว้างไร้บรรทัดฐาน (anomic interest groups)

เป็นการรวมกลุ่มเพื่อแสดงการเรียกร้องต่อระบบการเมืองที่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน โดยไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ และอาศัยวิธีการที่รุนแรงหรืออาจจะผิดแผกไปจากที่ควรจะเป็น เป็นการรวมกลุ่มเรียกร้องชั่วคราวแล้วก็สลายตัวไป เช่น การเดินขบวนประท้วง การก่อความไม่สงบ

2. กลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่มีการจัดตั้ง (non-associational interest groups)

กลุ่มประเภทนี้จะมีการเรียกร้องเป็นครั้งคราว เป็นกลุ่มที่ไม่มีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ แต่มีความรู้สึกร่วมกัน มีความเชื่อมโยงกันทางจิตใจทางวัฒนธรรมพอสมควร การเรียกร้องของกลุ่มประเภทนี้จะเรียกร้องผ่านบุคคลเพียงคนเดียว ครอบครัวยุติธรรม ผู้นำทางศาสนา เช่น กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มภูมิภาค กลุ่มสถานภาพ กลุ่มชนชั้น

3. กลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นสถาบัน (institutional interest groups)

เป็นกลุ่มที่อยู่ภายในองค์การต่างๆที่มีการจัดตั้งขึ้นมาอย่างเป็นทางการเพื่อทำหน้าที่ทางการเมืองหรือสังคม ซึ่งกลุ่มนี้อาจเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนหรือทำหน้าที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มอื่นในสังคม และในสถาบันเหล่านี้ก็อาจมีกลุ่มย่อยอื่นๆอีกซึ่งทำการเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนโดยอาศัยความน่าเชื่อถือของสถาบัน กลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นสถาบัน เช่น พรรคการเมือง สถาบันนิติบัญญัติ กองทัพ ศาสนจักร หน่วยงานราชการและสถาบันอื่นๆ

4. กลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นทางการ (associational interest groups)

เป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้ง มีการจัดองค์การขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นระเบียบแบบแผน มีโครงสร้างในการแสดงการเรียกร้องต่อระบบการเมืองที่เป็นเฉพาะอย่าง การแสดงการเรียกร้องจะกระทำอย่างเปิดเผย และได้รับการยอมรับจากสังคม และเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกเป็นการแน่นอน กลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้ เช่น สหภาพแรงงาน สมาคมนักธุรกิจ สมาคมทางศาสนา สมาคมชาติพันธุ์ และกลุ่มประชาชนประจำท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น

มูลเหตุของการเกิดกลุ่มผลประโยชน์

มูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์นั้นเกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆดังนี้คือ เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งจะทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำ จึงทำให้เกิดกลุ่มทุติยภูมิ (secondary groups) เพิ่มมากขึ้น และกลุ่มทุติยภูมินี้บางกลุ่มก็ได้เข้าไปผลักดันนโยบายของรัฐ จึงทำให้เกิด

เป็นกลุ่มผลประโยชน์ อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กลุ่มเหล่านี้ต้องติดต่อกับองค์กรของรัฐก็คือ การที่รับแผ่ขยายบทบาทของรัฐให้กว้างมากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมมากกว่าเดิม ซึ่งทำให้คนเห็นว่ารัฐมีความสำคัญ ดังนั้นกลุ่มผลประโยชน์จึงพยายามที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อรัฐในการผลักดันนโยบายให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มตน

นอกจากนั้นแล้วปัจจัยที่ทำให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ยังมีอีกคือ จำนวนบุคคลประเภทนั้นที่เพิ่มมากขึ้น ความสำนึกในผลประโยชน์ร่วมกัน การมีการติดต่อสัมพันธ์กันมากพอสมควร ความรู้สึกถูกรุกรานคุกคาม(threatened)กีดกันหรือบั่นทอนสิทธิ(deprived) และลักษณะหรือคุณสมบัติของระบบการเมือง(พฤษทิสาณ ชุมพล, 2546ก: 136-143)

บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์

กลุ่มผลประโยชน์มีบทบาทหน้าที่ต่างๆในระบบการเมือง โดยแบ่งเป็นหน้าที่ตามแนวคิดระบบการเมืองและหน้าที่อื่นๆ ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ (จุมพล หนิมพานิช, 2545: 65-74 ; 2548: 264-269) คือ

1. ทำหน้าที่ในการเรียกร้องผลประโยชน์หรือแสดงออกซึ่งความต้องการต่อระบบการเมือง
2. แสดงความคิดเห็นทางการเมือง ในสังคมสมัยใหม่ และระบบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยนั้นกลุ่มผลประโยชน์จะช่วยเป็นเครื่องมือเป็นกลไกให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของตน
3. ช่วยทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ในแง่ของการแสดงเพื่อมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย ต่อกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลและของผู้นำประเทศหรือผู้นำทางการเมืองหรือผู้นำรัฐบาล
4. ช่วยทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้รัฐบาลหรือฝ่ายบริหารมีอำนาจมากเกินไป โดยกลุ่มผลประโยชน์จะเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐบาลในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของประชาชน
5. ทำหน้าที่ในการรวบรวมกลั่นกรองผลประโยชน์(interest aggregation) โดยปรกติแล้วกลไกที่ทำหน้าที่นี้คือ พรรคการเมือง ซึ่งจะพบในประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ในประเทศกำลังพัฒนานั้นกลุ่มผลประโยชน์จะทำหน้าที่นี้ได้ดีกว่าในขณะที่พรรคการเมืองนั้นอ่อนแอ แต่ถ้าอยู่ในสภาพที่กลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมืองต่างก็มี

ความอ่อนแอเช่นกัน กลไกที่อาจจะเข้ามาทำหน้าที่นี้แทนก็คือ ระบบราชการ ซึ่งจะปรากฏในประเทศกำลังพัฒนา

วิธีการเรียกร้องของกลุ่มผลประโยชน์

การเรียกร้องผลประโยชน์หรือแสดงออกซึ่งความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์นั้นมียุทธวิธีที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งจะมีการใช้ยุทธวิธีโดยอ้อมขึ้นอยู่กับสภาพของช่องทางที่ระบบการเมืองนั้นเปิดให้แสดงออก โดยมียุทธวิธีแสดงออกต่างๆ ดังนี้

1. การกดดัน(lobby)โดยตรง เป็นการพยายามกดดันต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองโดยตรง ซึ่งวิธีนี้ได้แก่ การพบปะกันเป็นการส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกสภานิติบัญญัติ ทำการค้นคว้าหาข้อมูลประกอบการร่างกฎหมาย ซึ่งวิธีนี้จะทำให้กลุ่มผลประโยชน์กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นอันจะทำให้ผู้ร่างกฎหมายต้องคอยสอบถามข้อมูลหรือข้อค้นพบจากการค้นคว้าวิจัยของกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มนั้นๆ นอกจากนี้การกดดันทางตรงยังมีการพยายามพุดจาซักจูงใจให้สมาชิกสภาออกเสียงตามที่กลุ่มผลประโยชน์ต้องการ และอาจมีการจ่ายเงินหรือผลประโยชน์ให้กับสมาชิกสภานิติบัญญัติในช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเพื่อเป็นหลักประกันการตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีประสิทธิภาพ ประการต่อมาคือการกดดันต่อข้าราชการ และสุดท้ายคือการกดดันต่อศาล ซึ่งในการกดดันต่อศาลนั้นอาจมีใช้การกดดันทางตรงดังที่ได้กล่าวมาแล้วและอาจจะใช้การกดดันทางอ้อมผ่านกระบวนการในการแต่งตั้งผู้พิพากษา เช่นในกรณีของสหรัฐอเมริกา ก็อาจจะกดดันต่อวุฒิสมาชิกในการพิจารณาแต่งตั้งผู้พิพากษา ซึ่งถือเป็นการกดดันทางอ้อมต่อศาลโดยผ่านสมาชิกสภานิติบัญญัติ(จุมพล หนีมพานิช, 2545: 74-78 ; 2548: 270-271)

2. การกดดัน(lobby)ทางอ้อม วิธีนี้กลุ่มผลประโยชน์ไม่ได้เข้าไปกดดันต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจโดยตรง แต่จะทำการกดดันผ่านช่องทางอื่น คือ การระดมมวลชน(mobilizing the grass roots) โดยพยายามที่จะให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนั้นเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น ให้ประชาชนส่งจดหมาย โทรศัพท์ ไปยังสมาชิกรัฐสภา เป็นต้น การสร้างหรือการก่อมติมหาชน(molding public opinion)ก็เป็นอีกทางหนึ่ง โดยกลุ่มผลประโยชน์อาจจะใช้การลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ วารสาร ทางวิทยุโทรทัศน์ หรือใช้การชุมนุมเรียกร้อง ประการสุดท้ายคือการสร้างพันธมิตรหรือแนวร่วม(coalition building) (จุมพล หนีมพานิช, 2545: 79-81 ; 2548: 272)

2.1 โดยการมีตัวแทนในกลุ่มชนชั้นนำ โดยกลุ่มผลประโยชน์อาจจะมีตัวแทนของตนหรือมีผู้นำทางการเมืองที่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้องของกลุ่มตนอยู่ในหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการตัดสินใจทางการเมือง เช่น สมาชิกวุฒิสภา คณะกรรมการการ คณะรัฐบาล เป็นต้น(อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2521: 76)

2.2 การเรียกร้องผ่านสถาบันทางการเมืองและสื่อมวลชน เป็นการเรียกร้องต่อรัฐบาลในระบบการเมืองนั้นโดยผ่านสถาบันสำคัญ เช่น พรรคการเมือง ระบบราชการ รัฐสภา หรือ คณะรัฐมนตรีก็ได้ ตลอดจนการเรียกร้องต่อรัฐบาลโดยผ่านสื่อมวลชน ซึ่งใช้กันมากในระบบการเมืองที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการเมืองที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ไม่มีการเซ็นเซอร์หรือควบคุมหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนอื่นๆ(อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2521: 76-77)

ปัจจัยกำหนดอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ต่อระบบการเมือง

Eckstien ชี้ว่ากลุ่มผลประโยชน์จะประสบความสำเร็จในการเรียกร้องต่อระบบการเมืองมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายปัจจัยด้วยกัน(อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2521: 79-81) คือ

1. ลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ คือ ขนาดของกลุ่ม ความเป็นอันหนึ่งเดียวกันของกลุ่มทุนและทรัพยากรที่กลุ่มมี ไม่ว่าจะเป็งบประมาณ สถานภาพทางสังคมที่ได้รับการยอมรับจากสังคมสูง ตลอดจนการมีทรัพยากรบางอย่างหนุนหลัง เช่น มีหนังสือพิมพ์เผยแพร่ความคิดเห็นหรือความต้องการของกลุ่มตนเอง นอกจากนี้คุณภาพของผู้นำก็สำคัญ เป้าหมายของกลุ่มก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่สำคัญของกลุ่ม โดยถ้าเป้าหมายของกลุ่มเป็นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่อีกจะได้รับการตอบสนองจากรัฐดีกว่าเป้าหมายที่มุ่งเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว นอกจากนี้การใช้กลยุทธ์และเทคนิคในการเรียกร้องที่เหมาะสมกับสถานการณ์ก็จะช่วยให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการเรียกร้อง

2. นโยบายของระบบการเมือง ถ้าหากกลุ่มผลประโยชน์เรียกร้องผลประโยชน์ที่สอดคล้องกับทิศทางของนโยบายของระบบการเมือง ข้อเรียกร้องนั้นก็จะมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูง

3. โครงสร้างของรัฐบาล ถ้าหากรัฐบาลมีโครงสร้างหรือหน่วยงานบริหารที่เน้นหนักในด้านใดมากก็ย่อมจะส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มผลประโยชน์ที่เรียกร้องในด้านนั้นๆมากกว่ากลุ่มผลประโยชน์กลุ่มอื่นๆ

การที่กลุ่มผลประโยชน์จะประสบความสำเร็จในการเรียกร้องมากน้อยแค่ไหนนั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้ง 3 ประการดังกล่าวประกอบกัน ไม่มีปัจจัยใดที่มีบทบาทสำคัญเหนือปัจจัยอื่นๆโดยสิ้นเชิง

การกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์และแบบขบวนการทางสังคมนั้นมีความคาบเกี่ยวกันอยู่ และทั้งสองรูปแบบนี้ก็สามารที่จะถูกเชื่อมโยงเข้าหากันได้ด้วยเมื่อมันสร้างพันธมิตรร่วมกันเพื่อผลักดันผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ เมื่อขบวนการทางสังคมพัฒนามากขึ้นบ่อยครั้งก็กลายเป็นมีความเป็นสถาบันมากขึ้น ซึ่งทำให้ค่อยๆก่อรูปอย่างน้อยที่สุดก็บางส่วนไปสู่การเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือพรรคการเมือง(Snow, Soule and Kriesi, 2004: 8) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าขบวนการทางสังคมและกลุ่มผลประโยชน์นั้นมีส่วนที่คาบเกี่ยวกันอยู่และก็สามารถที่จะถูกเชื่อมโยงเข้าหากันได้ในการดำเนินการเคลื่อนไหวผลักดันเพื่อผลประโยชน์ของฝ่ายตน นอกจากนี้ก็ยังสามารที่จะเปลี่ยนแปลงจากการกระทำรวมหมู่รูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อขบวนการทางสังคมมีความเป็นสถาบันมากขึ้นก็อาจจะเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นกลุ่มผลประโยชน์มากขึ้น ในทำนองเดียวกันเมื่อกลุ่มผลประโยชน์มีการผ่อนคลายความเป็นสถาบันลงก็อาจจะเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นขบวนการทางสังคมมากขึ้นเช่นเดียวกัน และการลดความเป็นสถาบันของกลุ่มผลประโยชน์นั้นก็อาจจะเนื่องมาจากไม่ประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายจึงมีการปรับเปลี่ยนตนเองกลายเป็นขบวนการทางสังคมเพื่อทำให้ตนมีโอกาสที่จะบรรลุเป้าหมายมากขึ้น ในกรณีของขบวนการทางสังคมก็อาจเป็นเช่นเดียวกันได้ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์และแบบขบวนการทางสังคมนั้นอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งระหว่างกันและกันได้

สหภาพแรงงานเองก็อาจจะเปลี่ยนผ่านไปสู่รูปแบบของขบวนการทางสังคมได้ ซึ่งแนวคิดลัทธิสหภาพแรงงานเพื่อสังคม(social movement unionism) หรือลัทธิสหภาพแรงงานสังคมแนวใหม่(new social unionism) ได้ชี้ให้เห็นว่า สหภาพแรงงานจะมีลักษณะเป็นขบวนการทางสังคมได้นั้นจะต้องมีการขยายประเด็นการต่อสู้ให้ครอบคลุมในประเด็นผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมให้มากขึ้น และจะต้องมีการเชื่อมโยงเครือข่ายความสัมพันธ์กับภาคส่วนต่างๆในสังคมเพิ่มมากขึ้น ดังที่ Ronald Munck ได้ชี้ให้เห็นว่า สหภาพแรงงานในประเทศโลกที่สาม เช่น บราซิล อาฟริกาใต้ อินเดีย และโปแลนด์ มีลักษณะเป็นสหภาพแรงงานเพื่อสังคม เนื่องจากในยุคเริ่มแรกของสหภาพแรงงานในประเทศเหล่านี้มักจะเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวชาตินิยมที่ต่อสู้เพื่อเอกราชจากประเทศเจ้าอาณานิคมและในปัจจุบันสหภาพแรงงานได้มีบทบาทต่อสู้ในประเด็นผลประโยชน์เพื่อคนงานที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสหภาพแรงงานและไม่ได้อยู่ในระบบโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นทางการ

อีกด้วย ในส่วนความสัมพันธ์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ก็จะพบว่าสหภาพแรงงานและขบวนการทางสังคมอื่น ๆ มีการร่วมมือกันในการสนับสนุนประเด็นการเคลื่อนไหวของทั้งสองกลุ่ม นอกจากนี้ Kim Moody ก็ได้ชี้ให้เห็นว่าเพิ่มเติมอีกว่าในประเทศแคนาดา สหภาพแรงงานของคนงานในอุตสาหกรรมรถยนต์(Canadian Auto Workers) ได้แสดงบทบาทของการเป็นสหภาพแรงงานในแนวใหม่ด้วยการบรรจุข้อเรียกร้องที่ครอบคลุมผลประโยชน์ของชุมชนลงในข้อเรียกร้องของสหภาพแรงงาน ซึ่งทำให้สหภาพแรงงานสามารถได้รับความสนับสนุนจากคนงานและประชาชนในชุมชนอย่างกว้างขวาง(นภาพร อติวานิชยพงศ์, 2547: 92-93)

นอกเหนือจากการอธิบายความเป็นขบวนการทางสังคมของสหภาพแรงงานแล้ว แนวคิดสหภาพแรงงานเพื่อสังคมได้ถูกนำเสนอเพื่อให้เป็นทางออกของการฝ่าวิกฤตของสหภาพแรงงานในปัจจุบันโดยการเสนอให้สหภาพแรงงานได้ทบทวนบทบาทของความเป็นตัวแทน ข้อเรียกร้องและสถานภาพของสหภาพแรงงานในขบวนการทางสังคม โดยได้มีข้อเสนอใน 3 ระดับด้วยกัน กล่าวคือ 1. สำหรับการต่อสู้ในระดับโรงงาน Andre Gorz ได้เสนอให้สหภาพแรงงานเรียกร้องให้มีการลดชั่วโมงการทำงานโดยไม่มี การลดค่าจ้าง ซึ่งจะเป็นหลักประกันให้ทุกคนมีงานทำในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีในกระบวนการผลิตที่ทำให้โรงงานสามารถผลิตสินค้าได้มากขึ้นโดยไม่ต้องใช้แรงงานมากเหมือนเดิม ในขณะที่เดียวกันคนงานแต่ละคนจะมีเวลาว่างสำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่ไม่ได้เป็นการทำงานเพื่อค่าจ้างและสามารถที่จะพัฒนาตัวเองด้านการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมได้มากขึ้น และ Waterman ได้เสนอให้สหภาพแรงงานต่อสู้เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต การลงทุน การใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ และการจัดฝึกอบรมด้านแรงงานเพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของคนงานในการบริหารจัดการโรงงาน 2. ในระดับของสังคม สหภาพแรงงานควรมีบทบาทเกี่ยวข้องกับสังคมและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้นโดยการขยายข้อเรียกร้องของสหภาพแรงงานให้ครอบคลุมผลประโยชน์ของคนกลุ่มต่างๆในสังคมหรือผลประโยชน์ของสังคม และโดยการที่สหภาพแรงงานจะต้องไม่แยกตัวออกจากการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอื่นๆ แต่จะต้องเป็นแนวร่วมในการเคลื่อนไหวในประเด็นทางสังคมและการเมือง และ 3. ในระดับสากล ผู้นำของสหภาพแรงงานต้องประสานการต่อสู้ในระดับโรงงานเข้ากับการเคลื่อนไหวในระดับสากลเพื่อยกระดับอำนาจการต่อรองของขบวนการสหภาพแรงงาน เนื่องจากโครงสร้างการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมในปัจจุบันเป็นโลกาภิวัตน์ภายใต้เครือข่ายของบรรษัทข้ามชาติ(นภาพร อติวานิชยพงศ์, 2547: 93-94)

กล่าวโดยสรุป สหภาพแรงงานซึ่งงานวิจัยนี้พิจารณาในฐานะของกลุ่มผลประโยชน์นั้น อาจเปลี่ยนแปลงจากการกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์ไปสู่รูปแบบของขบวนการทางสังคม

ได้ด้วยการขยายข้อเรียกร้องหรือเป้าหมายในการต่อสู้ให้กว้างขวางครอบคลุมผลประโยชน์ของคนกลุ่มต่างๆในสังคมหรือผลประโยชน์ของสังคม และด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือตัวแสดงอื่นๆ ซึ่งจะทำให้ขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่นี้ได้รับความสนับสนุนจากสังคมกว้างขวางมากขึ้น

2.1.3 แนวคิดขบวนการทางสังคม (Social Movement : SM)

“ขบวนการทางสังคม” เป็นคำศัพท์วิชาการสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ หมายถึง การเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลจำนวนมากพอสมควรเข้าด้วยกันเป็นผู้กระทำการรวมหมู่ (a collective actor) โดยที่ปัจเจกบุคคลเหล่านั้นเข้าใจว่าตนมีผลประโยชน์ร่วมกันหรือโดยทั่วไปแล้ว มีความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ (identity) เดียวกัน (พฤทธิสถาน ชุมพล, 2546: 337) และเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบทางการเมืองที่เป็นทางการเมืองมากกว่า เช่น พรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ A. Morris และ C. Herring ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างของสถานะทางการเมืองที่ขบวนการทางสังคมขาดอำนาจโดยตรงในการปกครอง ทำให้ขบวนการทางสังคมต้องใช้กลยุทธ์วิธีการที่วุ่นวาย และขัดต่อความสงบเรียบร้อย เช่น การเดินขบวนประท้วง การใช้ความรุนแรง การนัดหยุดงาน การใช้กิจกรรมการต่อต้านเพื่อเป้าหมายทางการเมือง แม้ว่าขบวนการทางสังคมจะระดมกลุ่มและปัจเจกบุคคลมากมาย แต่โครงสร้างและกระบวนการตัดสินใจของขบวนการทางสังคมไม่ได้เป็นระเบียบแบบแผน (formalized) ไม่มีลักษณะของการบังคับบัญชา (hierarchical) หรือความชำนาญระดับสูง ซึ่งแตกต่างจากพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ ในขณะที่พรรคการเมืองพัวพันอยู่กับการต่อสู้แข่งขันเพื่ออำนาจ การเข้าไปมีอำนาจในการปกครองจัดตั้งรัฐบาล ขบวนการทางสังคมกลับกระทำการที่กระจัดกระจายเพื่อเปลี่ยนแปลงโดยการท้าทายความชอบธรรมของระบบการเมืองที่ดำรงอยู่ ดังนั้นขบวนการทางสังคมจึงไม่มั่นคงและเปลี่ยนไปได้ง่ายกว่าพรรคการเมือง ในอีกทางหนึ่งเมื่อนำขบวนการทางสังคมไปเปรียบเทียบกับพฤติกรรมรวมหมู่ (collective behavior) รูปแบบอื่น เช่น การจลาจล มีอบ ก็พบว่า ขบวนการทางสังคมนั้นมีลักษณะของการโน้มน้าวใจไปในการจัดตั้งมากกว่า ผู้เข้าร่วมขบวนการมีลักษณะโน้มน้าวใจในการกำหนดจุดประสงค์ และมีเป้าหมายมากกว่า และขบวนการทางสังคมยืนหยัดต่อเนืองยาวนานกว่า ตลอดจนขบวนการทางสังคมนั้นจะแสวงหาหรือต่อต้านคัดค้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นสำคัญ (Kourvetaris, 1997: 201-202)

(1) ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization : RM)

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาช่วงทศวรรษที่ 1960 พื้นฐานที่สำคัญของทฤษฎีนี้คือ แนวคิดของ Mancur Olson ที่มองว่าปัจเจกบุคคลจะเข้าร่วมการกระทำรวมหมู่ด้วยเหตุผลของการคำนวณผลได้ผลเสีย โดยปัจเจกบุคคลจะเข้าร่วมถ้าต้นทุนในการเข้าร่วมไม่ได้มีค่าเกินไปกว่าผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับ (Kourvetaris, 1997: 206) โดย Olson ได้แบ่งผลประโยชน์ที่เป็นเหตุกระตุ้นสำหรับปัจเจก(selective incentive) ซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่ปัจเจกคำนวณผลได้ผลเสียเพื่อที่จะตัดสินใจเข้าร่วมการกระทำรวมหมู่ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท(ประเภท ป็นตบแต่ง, 2545: 8) คือ

1.ผลประโยชน์ทางวัตถุ(material benefits) คือรางวัลตอบแทนที่ได้จากการเข้าร่วมในรูปแบบของรายได้หรือบริการที่ประเมินค่าเป็นตัวเงินได้

2.ผลประโยชน์ด้านสถานะทางสังคม(solidary incentives) เป็นสิ่งที่ได้รับในมิติทางสังคมเป็นผลตอบแทนที่ได้จากการเข้าร่วมในบทบาทของการรวมกลุ่ม เช่น ความสนุกสนาน(fun) ความเป็นมิตร สถานภาพ หรือความเคารพนับถือ ฯลฯ

3.ผลประโยชน์ด้านการบรรลุในอุดมการณ์ ความเชื่อ(purposive or expressive rewards)

ซึ่ง Olson มองว่าเพียงแค่เหตุกระตุ้นร่วม(collective incentives)ที่มีลักษณะที่ตอบสนองและเป็นเงื่อนไขร่วมกันไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการกระทำรวมหมู่(collective action) นอกจากจะมีเหตุกระตุ้นสำหรับปัจเจกส่งเสริมให้เขาต้องกระทำเช่นนั้น เพราะมิฉะนั้นจะเกิดปัญหาผู้รับผลประโยชน์โดยไม่จ่ายต้นทุน(free rider)(ประเภท ป็นตบแต่ง, 2545: 7)

ต่อจากทัศนะของ Olson, Anthony Oberschall ได้ใช้มุมมองการระดมทรัพยากรและความขัดแย้งกลุ่ม(a resource mobilization and group conflict perspective) มาตั้งสมมุติฐานว่าปัจเจกบุคคลทำการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลบนฐานของการให้รางวัลและการลงโทษ ต้นทุนและกำไรในการระดมทรัพยากรของเขาเพื่อการกระทำกลุ่ม(group action) Oberschall อธิบายว่าทรัพยากรเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ถูกบริโภค โยกย้าย รวบรวม แลกเปลี่ยน และสูญสลายไป ประชาชนจัดการทรัพยากรของพวกเขาในวิถีทางที่ซับซ้อนหลากหลาย พวกเขาแลกเปลี่ยนทรัพยากรบางอย่างเพื่อทรัพยากรอย่างอื่น พวกเขาได้มาซึ่งทรัพยากรที่ขาดไปโดยการขอยืมทรัพยากร พวกเขาเรียกคืน(recall)ทรัพยากรที่พวกเขาได้ลงทุนไปก่อน กระบวนการเหล่านี้เรียกว่า “การจัดการทรัพยากร”(resource management)

สำหรับลักษณะพลวัตของความขัดแย้งกลุ่ม(group conflict) เมื่อมองในทัศนะของการจัดการทรัพยากร อธิบายได้ว่าการระดม(mobilization)กล่าวถึงกระบวนการต่างๆที่เกิดขึ้นโดยการรวมตัวกันของกลุ่มที่มีความรู้สึกไม่พอใจ และลงทุนใช้จ่ายทรัพยากรเพื่อการดำเนินตามเป้าหมายของกลุ่ม

เมื่อปัจเจกบุคคลเผชิญกับการตัดสินใจในการจัดการทรัพยากรเขาจะใช้การตัดสินใจเลือกที่สมเหตุสมผล(rational choice) โดยตั้งอยู่บนการดำเนินไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของพวกเขา โดยพิจารณาซึ่งน้ำหนักผลได้ผลเสีย ต้นทุนและกำไรเป็นแนวทางเลือกของการแสดงออกในการกระทำของพวกเขา(Kourvetaris, 1997: 207)

นอกจากนี้แล้ว Krandermans ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการกระทำรวมหมู่ 3 ประการ(รติกร แก้วนุ้ย, 2547: 31-32) คือ

1. มีการคำนวณต้นทุนและกำไร หรือผลได้ผลเสียในการกระทำรวมหมู่ของปัจเจก
2. การมีองค์กรเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อขบวนการทางสังคม เพราะสามารถระดมทรัพยากรต่างๆ ได้ ซึ่งจะเพิ่มโอกาสของความสำเร็จของขบวนการด้วย
3. ความหวังในความสำเร็จมีบทบาทให้ผู้เข้าร่วมเข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ความหวังในความสำเร็จยังขึ้นอยู่กับโอกาสทางการเมืองและการหากกลยุทธ์ใหม่ๆ ในกระบวนการที่กระทำรวมหมู่ด้วย

นอกจากนั้น ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเสนอว่า เพื่อที่จะประสบความสำเร็จขบวนการจะต้องมีทรัพยากรพร้อม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคน เงิน หรือพันธมิตร และจะต้องสามารถเคลื่อนไหว หรือสามารถนำทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ(อาจใช้วิธีการชักจูง การจัดตั้ง หรือใช้การสร้างเครือข่าย) ผู้เข้าร่วมขบวนการจะเข้าร่วมและช่วยสมทบทุนด้วย เพราะเห็นว่าจะได้ประโยชน์ตอบแทนอย่างคุ้มค่า ทฤษฎีนี้เน้นไปที่ยุทธศาสตร์ ทำให้ขบวนการประสบความสำเร็จในการเรียกร้องเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาล หรือกฎหมาย ดังนั้นจุดสำคัญของทฤษฎีนี้คือกิจกรรมทางการเมืองและให้ความสนใจกับประเด็นด้านประชาสังคม(civil society)น้อยมาก (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2545: 9-10)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการระดมทรัพยากรนั้นให้ความสำคัญกับการคำนวณผลได้ผลเสียของปัจเจกในการตัดสินใจเข้าร่วมการกระทำรวมหมู่ และให้ความสำคัญกับทรัพยากรและปัจจัย

ด้านองค์กรในการระดมทางการเมืองเพื่อทำกิจกรรมทางการเมืองในการเรียกร้องเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาลหรือกฎหมาย

(2) แนวคิดกระบวนการทางการเมือง(Political Process Approach)

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่แตกออกมาจากทฤษฎีการระดมทรัพยากร แนวคิดกระบวนการทางการเมืองหรือที่เรียกว่าโครงสร้างโอกาสทางการเมือง(political opportunity structure) วิเคราะห์ความสำเร็จหรือล้มเหลวของขบวนการว่าขึ้นอยู่กับ “โอกาสทางการเมือง” ในขณะนั้น ถ้ารัฐบาลแข็งและจงใจกำกับควบคุมประชาชนอย่างเข้มข้น โอกาสทางการเมืองก็จะมีน้อย และโอกาสที่ขบวนการจะถูกบีบบังคับให้สลายตัวหรืออ่อนเปลี้ยจนทำอะไรไม่ได้ก็จะมีมาก และในทางกลับกันถ้ารัฐบาลอ่อนหรือมีช่องว่างทางการเมือง จะเปิดโอกาสให้ขบวนการทางสังคมประสบความสำเร็จได้สูง นักวิเคราะห์กลุ่มนี้ไม่ได้ให้ความสนใจกับประเด็นเรื่องทรัพยากร แต่เน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการกับรัฐชาติ และกับอำนาจอื่นๆ ในสังคม(ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2545: 10)

ในงานของ McAdam(1999: 40-48) มองว่าการเกิดขึ้นของการลุกขึ้นสู้(insurgency)นั้นเกิดจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการคือ ระดับขององค์กรภายในผู้คนที่เดือดร้อน ซึ่งก็คือการทำให้เกิดระดับของความพร้อมเชิงองค์กรภายในกลุ่มคนที่เป็นคนส่วนน้อย ปัจจัยต่อมาคือการประเมินร่วมในเรื่องความคาดหวังในความสำเร็จของการลุกขึ้นสู้ภายในกลุ่มคนที่เดือดร้อน ซึ่งก็คือระดับของจิตสำนึกของการลุกขึ้นสู้ภายในฐานมวลชนของขบวนการ และปัจจัยสุดท้ายก็คือโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้ออำนวยให้กับกลุ่มลุกขึ้นสู้

ในด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมืองนั้น การที่จะเปลี่ยนโครงสร้างโอกาสทางการเมืองเพื่อเพิ่มความสำเร็จในการระดมการลุกขึ้นสู้นั้นมีแนวทางหลักอยู่ 2 แนวทางคือ ลดความขัดแย้งเชิงอำนาจระหว่างกลุ่มลุกขึ้นสู้กับกลุ่มที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับตน และสร้างฐานะทางสังคมของการต่อรองให้ดีขึ้นสำหรับกลุ่มคนที่เดือดร้อนจะเป็นการยกระดับต้นทุนของการปราบปรามการกระทำลุกขึ้นสู้ ซึ่งจะขยายความเกี่ยวกับโครงสร้างโอกาสทางการเมืองให้กว้างขวางขึ้นในลำดับต่อไป

สำหรับปัจจัยด้านองค์กรนั้น แนวคิดกระบวนการทางการเมืองให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งขององค์กรดั้งเดิม(indigenous organizational strength) เช่น ในกรณีของการต่อสู้เพื่อสิทธิพลเมืองของคนอเมริกันผิวดำ องค์กรดั้งเดิมก็มี เช่น โบสถ์ของคนผิวดำ เป็นต้น ความเข้มแข็ง

ขององค์กรดั้งเดิมนี้อาจเป็นตัวทำให้เกิดระดับของความพร้อมเชิงองค์กรภายในกลุ่มคนที่เดือดร้อน ซึ่งเกี่ยวกับประเด็นด้านองค์กรนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Morris(1981: 744) โดยเขาได้ชี้ให้เห็นว่า ขบวนการการนั่งประท้วงทางตอนใต้(the Southern sit-in movement)ในช่วงปี 2503 นั้นแพร่ขยายกว้างขวางออกไปตามเครือข่ายของความสัมพันธ์เชิงสถาบันต่างๆที่ดำรงอยู่มาก่อน ซึ่งปัจจัยภายในชุมชนคนผิวดำไม่ว่าจะเป็นโบสถ์ วิทยาลัย องค์กรการต่อต้าน และผู้นำ ต่างสามารถที่จะช่วยในการเรียนรู้และพัฒนาขบวนการ

ในด้านของระดับของจิตสำนึกของการลุกขึ้นสู้ภายในฐานมวลชนนั้น McAdam(1999: 49-50) ชี้ว่าจะต้องมีการปลดปล่อยการรับรู้(cognitive liberation) เพื่อที่จะทำให้เกิดจิตสำนึกการลุกขึ้นสู้ การรับรู้ที่จะทำให้เกิดการลุกขึ้นสู้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึก และในการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกนั้นจำเป็นต้องยอมรับอย่างน้อย 3 ประการคือ ยอมรับว่าระบบที่เป็นอยู่ขาดความชอบธรรม และคนที่โดยปกติยอมรับว่าสภาพที่ดำรงอยู่นี้เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เริ่มที่จะยืนยันในสิทธิว่าต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง และสุดท้ายคือการรับรู้ถึงความสามารถของตน จากคนที่ปกติมองว่าตนเองไม่สามารถที่จะช่วยตนเองได้กลายเป็นเชื่อว่าตนมีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงโชคชะตาของตนเองได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว พบว่าการเกิดขึ้นของการลุกขึ้นสู้นั้นเป็นผลมาจากปัจจัย 3 ชุดด้วยกัน คือ การขยายโอกาสทางการเมือง(expanding political opportunities)ผสมกับความเข้มแข็งขององค์กรดั้งเดิมของชนกลุ่มน้อยที่จะทำให้ผู้ลุกขึ้นสู้นั้นมีศักยภาพเชิงโครงสร้างสำหรับความสำเร็จของการกระทำรวมหมู่(collective action) ศักยภาพนั้นจะถูกเปลี่ยนเข้าไปสู่การกระทำการลุกขึ้นสู้โดยวิธีการของกระบวนการแทรกแซงที่สำคัญของการปลดปล่อยการรับรู้ ซึ่งทั้งสามปัจจัยนี้ถูกมองว่ามีความจำเป็นแต่ไม่เพียงพอที่จะเป็นสาเหตุของการลุกขึ้นสู้ทางสังคม(McAdam, 1999: 51) ซึ่งในการพิจารณาความก้าวหน้าหรือผลลัพธ์ของการลุกขึ้นสู้นั้น การรวมตัวกันขององค์กรดั้งเดิม และการขยายโอกาสทางการเมืองนั้นเป็นเพียงเงื่อนไขด้านศักยภาพเชิงโครงสร้าง(structure potential)ของขบวนการเคลื่อนไหวที่ทำให้การแพร่หลายของการลุกขึ้นสู้มีความเป็นไปได้เท่านั้น แต่สิ่งที่จะเป็นตัวกำหนดความก้าวหน้าหรือผลลัพธ์ของการลุกขึ้นสู้นั้นคือ ทักษะของผู้ก่อการในการออกแบบยุทธวิธีการประท้วงที่มีประสิทธิภาพ และความสามารถของฝ่ายเผชิญหน้าหรือฝ่ายตรงข้าม(counter movement)ในการที่จะตอบโต้ต่อยุทธวิธีดังกล่าว(แม็คคอดัม, ม.ป.ป.: 3)

จากการพิจารณารายละเอียดของแนวคิดกระบวนการทางการเมืองข้างต้นจะพบว่าแนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับทั้งปัจจัยภายในและภายนอกขบวนการ โดยในส่วนของปัจจัยภายนอกขบวนการนั้นก็ ได้แก่ โครงสร้างโอกาสทางการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นบริบท(context)เฉพาะของขบวนการทางการเมืองต่างๆ ดังนั้น แนวคิดนี้จึงให้ความสำคัญกับบริบททางการเมืองในการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคม นอกจากนี้แนวคิดนี้ก็มองถึงความสัมพันธ์ที่ขบวนการทางสังคมมีกับฝ่ายต่อต้านด้วย ส่วนปัจจัยภายในขบวนการแนวคิดนี้ก็ให้ความสำคัญเช่นเดียวกัน โดยแนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับองค์การดั้งเดิม และการปลดปล่อยการรับรู้ของมวลชนของขบวนการ

โครงสร้างโอกาสทางการเมือง(political opportunity structure)

โครงสร้างโอกาสทางการเมือง(political opportunity structure) หมายถึง เหตุการณ์หรือกระบวนการทางสังคมในระดับกว้างที่เข้ามามีผลทำให้โครงสร้างหรือสถาบันทางการเมืองที่ลงรากปักฐานในระบบการเมืองปกติ ณ ขณะนั้นอยู่ในสถานะที่มีการเปลี่ยนแปลงในโอกาสทางการเมือง ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในลักษณะที่เอื้อต่อ หรือเป็นอุปสรรคต่อกลุ่มคนนอกวงขอบระบบการเมืองปกติในการกระทำการร่วม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างโอกาสทางการเมืองมีลักษณะแบบสั่งสม ค่อยเป็นค่อยไป มากกว่าที่จะเป็นการเกิดขึ้นในลักษณะฉับพลันทันใด

ความเปลี่ยนแปลงและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายได้กลายเป็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้อต่อขบวนการทางสังคมก็เพราะ ได้ก่อให้เกิดสภาวะการไร้เสถียรภาพทางการเมือง/การเมืองที่ไม่มีเสถียรภาพ (political instability) ที่ชักนำไปสู่การสั่นคลอนสัมพันธภาพทางอำนาจแบบเดิมและนำมาสู่สัมพันธภาพทางอำนาจแบบใหม่ อันเป็นการลดช่องว่างและระยะห่างทางอำนาจ ก่อให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการต่อรอง และเป็นการเปิดช่องทางในการท้าทายกับฝ่ายที่เผชิญหน้า(opponents) ในขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงได้เพิ่มต้นทุนสำหรับการปราบปราม ควบคุมและทำลายขบวนการฯให้กับฝ่ายที่เผชิญหน้า (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 98)

ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552: 102) ได้ชี้ให้เห็นว่า Tarrow ได้พัฒนาแนวคิดวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสทางการเมืองมาจากงานศึกษาของ Lipsky มาเป็นต้นแบบในการวิเคราะห์ที่แจ่มชัดมากยิ่งขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970s ซึ่งเป็นช่วงที่มีขบวนการทางสังคมปรากฏตัวขึ้นอย่าง

กว้างขวาง และมีการให้นิยามเชิงปฏิบัติการในลักษณะกว้างๆ เพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดโครงสร้างโอกาสทางการเมืองไว้ 4 ประการ คือ

- 1.ระดับของการเปิดหรือปิดของระบบการเมืองที่จะเปิดโอกาสให้กับขบวนการทางสังคม (degree of openness or closure of polity)
- 2.ความมีเสถียรภาพหรือความไร้เสถียรภาพของระเบียบทางการเมือง (the stability or instability of political alignments)
- 3.การมีหรือไม่มีพันธมิตรหรือกลุ่มสนับสนุน (the present or absence of allies and support groups)
- 4.ความแตกแยกหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือท่าทีของชนชั้นนำต่อการเคลื่อนไหวประท้วง (divisions within the elite or its tolerance or intolerance of protest)

ต่อมา Tarrow ได้แบ่งโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบยุทธวิธีเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. โอกาสทางการเมืองที่เป็นพื้นฐานของระบบ(fundamental opportunity) ค่อนข้างแข็งตัว เปลี่ยนแปลงได้ยาก อาทิเช่น ธรรมชาติของระบบการปกครองและโครงสร้าง(nature and structure of the political system) ความเข้มแข็งและความอ่อนแอของรัฐ(strength and weakness of the state) ความสามารถของรัฐ(state's capacity) รูปแบบการปราบปราม(modes of repression)
2. โอกาสทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน(immediate opportunity) เปลี่ยนแปลงได้ง่าย อาทิเช่น การเพิ่มขึ้นของระดับการเข้าถึงระบบการเมืองและพื้นที่การตัดสินใจทางการเมือง (increasing access) การจัดระเบียบใหม่ของกลุ่มการเมือง(political alignments) ความขัดแย้งและการแตกแยกในหมู่ผู้นำทางการเมือง(divided elites) พันธมิตรที่มีอิทธิพล(influential allies) และการปราบปรามและ/หรือการส่งเสริมขบวนการ(repression and facilitation)

นอกจากนั้น Kriesi ได้ศึกษาเปรียบเทียบขบวนการเคลื่อนไหวด้านสันติภาพภายใต้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่แตกต่างกันของ 4 ประเทศ คือ เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส และอังกฤษ ซึ่งงานเขียนชิ้นนี้ถือว่าเป็นการพัฒนากรอบการศึกษาโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่มีการเชื่อมโยงการวิเคราะห์กับทฤษฎีการระดมทรัพยากร (RM) อย่างเป็นระบบ ในงานชิ้นนี้

Kriesi ให้นิยามโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure : POS) ว่าเป็น สิ่งบ่งชี้หรือตัวชี้วัดว่า ความกล้าหาญของตัวกระทำ (actors) ทางสังคมและการเมืองในการที่จะใช้ทรัพยากรภายในองค์กรเพื่อการก่อรูปขบวนการทางสังคมจะมีเพิ่มมากขึ้นหรือลดลง ดังนั้น การให้นิยามความหมายจึงเน้นไปที่การสร้างตัวชี้วัดความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างโอกาสทางการเมืองกับสมรรถนะในการระดมทรัพยากรของขบวนการทางสังคมซึ่ง ได้แก่

1. โครงสร้างรอยปริแยกระดับชาติ (national cleavage structures)

รอยปริ-รอยแยกเชิงโครงสร้างระดับชาติ (national cleavage structures) หมายถึง ความขัดแย้งและการแตกแยกในหมู่ชนชั้นนำทางการเมือง ในกลุ่ม องค์กรและสถาบันทางการเมืองต่างๆ ตามทัศนะของทฤษฎีการระดมทรัพยากร (RM) พิจารณาว่า รอยปริ-รอยแยกดังกล่าวนี้ เปิดโอกาสให้กลุ่มเคลื่อนไหวสามารถใช้เป็นช่องทางในการเคลื่อนไหว และการนำมาซึ่งโอกาสในการระดมทรัพยากรให้กับกลุ่ม เพราะกลุ่มหรือขบวนการสามารถชักนำเอาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในความขัดแย้งเข้ามาเป็นพันธมิตรทางการเมืองได้ง่าย หรือจะใช้ช่องว่างทางอำนาจที่เกิดขึ้นเสนอเป้าหมายของกลุ่มหรือขบวนการเป็นทางเลือกใหม่ให้กับการเมืองและสังคม (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 102-103)

2. โครงสร้างเชิงสถาบัน (institutional structure)

โครงสร้างเชิงสถาบัน (institutional structure) หมายถึง สถาบันที่เป็นทางการของระบบการเมือง อันเป็นเงื่อนไขทางการเมืองช่วงใดช่วงหนึ่งที่อาจจะเปิดโอกาสให้การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมสามารถทำได้อย่างประสบความสำเร็จหรืออาจทำให้การเคลื่อนไหวล้มเหลวไป (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 104)

3. ยุทธศาสตร์เชิงโครงสร้างที่ดำรงอยู่ (prevailing structure strategies)

ยุทธศาสตร์เชิงโครงสร้างที่ดำรงอยู่ (prevailing structure strategies) หมายถึง ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และท่าทีของชนชั้นนำหรือผู้มีอำนาจหน้าที่ทางการเมืองที่มีผลต่อปฏิบัติการของขบวนการทางสังคม ซึ่งเป็นทั้งปฏิบัติการโดยผ่านกลไก กฎหมายและนโยบายที่เป็นทางการ และปฏิบัติการที่เป็นการดำเนินการที่ไม่เป็นทางการหรือไม่ผ่านช่องทางในระบบการเมืองปกติ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 107)

4. โครงสร้างพันธมิตร (alliance structures)

โครงสร้างพันธมิตร (alliance structures) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางด้านบริบททางการเมือง ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่เปิดกว้างจนทำให้ขบวนการทางสังคมสามารถเข้าถึงช่องทางที่มีส่วนร่วมในระบบการเมืองปกติได้ และการเปลี่ยนแปลงบริบททางการเมืองรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงวงข่ายทางการเมืองของชนชั้นนำ อันเป็นภาวะการณ์ที่ก่อให้เกิดช่องว่างทางอำนาจขึ้นในหมู่ชนชั้นนำ ขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสสำหรับการเพิ่มขึ้นของพันธมิตรที่มีศักยภาพหรือพันธมิตรที่ทรงอิทธิพล (potential alliance/influence alliance) ให้กับขบวนการทางสังคม (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 109)

อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ก็ยังคงให้ความสำคัญเฉพาะบริบทหรือโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่อยู่ภายในขอบเขตของชาติเท่านั้น โดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2545: 18-19) ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาของประเทศกำลังพัฒนานั้นซับซ้อนมากกว่าของสังคมตะวันตก ทั้งนี้เพราะมีมิติการถูกรอบงำโดยโลกตะวันตก หรือต้องตกเป็นเบี้ยล่างของเศรษฐกิจตะวันตกเพิ่มขึ้นมา ธุรกิจขนาดใหญ่ล้วนเป็นบริษัทข้ามชาติยักษ์ใหญ่ ระบบสื่อสารมวลชนสมัยใหม่ล้วนอยู่ในกำมือของธุรกิจสหรัฐอเมริกา และมีเครือข่ายระดับโลกทั้งสิ้น รัฐบาลกับรัฐชาติแม้จะสำคัญอยู่ แต่ก็อ่อนกำลังลงมากและกำลังถูกรอบงำมากขึ้นเรื่อยๆ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่โต้กับอำนาจของธุรกิจและอำนาจรัฐโดยตรงในสังคมของประเทศกำลังพัฒนาการต่อสู้กันนี้มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะอำนาจที่ทรงพลังทั้งหลายมาจากข้างนอกและอยู่ห่างไกล และดุลอำนาจมีความลึกลับมาก เราต้องวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาภายใต้บริบทของความครอบงำควบ 2 ระดับ กล่าวคือ ณ ระดับท้องถิ่นโดยโครงสร้างอำนาจของสังคม และระบบตลาดของประเทศนั้นๆ และอีกระดับหนึ่งคือระดับโลก โดยพลังอำนาจของทุนนิยมโลกและบริษัทข้ามชาติ

ดังนั้น ในการพิจารณาในประเด็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองของการศึกษาวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาอย่างเช่นการศึกษาขบวนการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ที่ผู้วิจัยกำลังจะศึกษาอยู่นี้จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องขยายการพิจารณาโครงสร้างโอกาสทางการเมืองให้กว้างไกลออกไปกว่าโครงสร้างโอกาสทางการเมืองภายในขอบเขตของชาติ แต่จะต้องพิจารณาโครงสร้างโอกาสทางการเมืองนอกขอบเขตของชาติหรือบริบทสังคมการเมืองระดับโลกที่ขบวนการดำรงอยู่ในขณะนั้นประกอบด้วย

จากการที่กระแสโลกาภิวัตน์แบบเสรีนิยมใหม่ขึ้นถึงจุดสูงสุดในช่วงกลางทศวรรษที่ 1990 Wallerstein ชี้ว่าขบวนการต่อต้านระบบได้ฟื้นกลับมาอีกครั้ง โดยจุดเปลี่ยนคือการเกิดขึ้นมาของ

ขบวนการชาปาติस्ता ในมลรัฐเชียปาส ประเทศเม็กซิโก เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2537 ซึ่งเป็นวันแรกที่เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือหรือนาฟต้ามีผลบังคับใช้ และขบวนการดังกล่าว Wallerstein ที่ว่าเป็นตัวแบบ (heroic model) และเป็นแรงบันดาลใจให้กับขบวนการต่อต้านระบบในระดับโลกอื่นๆ และขบวนการที่สำคัญอีกขบวนการหนึ่งก็คือขบวนการต่อต้านองค์การการค้าโลกที่ซีแอตเติลในปี 2542 ซึ่งมีผู้เข้าร่วมกว่า 50,000 คน และมีองค์กรเข้าร่วมกว่า 700 องค์กร การเคลื่อนไหวในครั้งนี้ Venter & Swart ที่ว่าเปรียบเทียบพีมพ์เซียวกับการชุมนุมประท้วงอื่นๆ

ศูนย์กลางของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านระบบที่สำคัญในปัจจุบันอีกขบวนการหนึ่งก็คือสมัชชาสังคมโลก (World Social Forum) ซึ่งจัดประชุมครั้งแรกที่ปอร์โต อัลเลเกอร์ ในปี 2544 ซึ่งในครั้งนั้นมีผู้เข้าร่วมราวหมื่นคน และมีองค์กรเข้าร่วมราว 1,000 องค์กรทั่วโลก โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการหาแนวทางในการต่อสู้กับโลกาภิวัตน์ และการค้าเสรี ซึ่งวอลเดน เบลโล่ถือว่าเป็นสมัชชาที่เปิดพื้นที่ทางกายภาพและความคิดให้ถกเถียงแลกเปลี่ยนสร้างเครือข่ายระดับโลก ทั้งยังเป็นแหล่งพักรวบรวมกำลังและกำหนดทิศทางของขบวนการต่อต้านโลกาภิวัตน์แบบเสรีนิยมต่างๆ (นิธิ เรื่องจำนงค์, 2548: 19)

ในการพิจารณาขบวนการต่อต้านระบบหรือการต่อต้านชัดเจนแบบหลังสมัยใหม่ต่อกระแสโลกาภิวัตน์แนวเสรีนิยมใหม่ (the neoliberal globalization) ในโลกยุคหลังสงครามเย็น ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2549: 183-184) ที่ว่า จะต้องเริ่มต้นด้วยการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและมุมมองเกี่ยวกับการต่อต้านชัดเจนโลกาภิวัตน์ใหม่ที่ไม่ใช่เป็นปฏิริยาตอบโต้ต่อกระแสโลกาภิวัตน์อย่างที่ยอมรับเข้าใจกัน แต่การต่อต้านชัดเจนโลกาภิวัตน์เป็นส่วนที่แยกไม่ออกจากโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันก็เป็นส่วนที่ต่อต้านชัดเจนโลกาภิวัตน์ไปพร้อมๆ กันด้วย หรือที่รู้จักกันทั่วไปในนามของ “โลกาภิวัตน์จากข้างล่าง” (Globalization from Below) กล่าวคือ การต่อต้านชัดเจนโลกาภิวัตน์ไม่ใช่คู่ตรงข้ามของโลกาภิวัตน์ (anti-globalization) หากมองว่าเป็นคู่ตรงข้าม ก็เท่ากับเป็นการตอกย้ำวิธีคิดแบบคู่ตรงข้ามที่เด็ดขาด ชัดเจนและต่อเนือง (binarism) ซึ่งไม่ใช่วิธีคิด วิธีมองปัญหาแบบหลังสมัยใหม่ แต่เป็นวิธีคิดแบบสมัยใหม่มากกว่า ในวิธีคิดแบบสมัยใหม่นี้ โลกาภิวัตน์คือตัวแทนของความเป็นสากล (universality) ในขณะที่ท้องถิ่นนิยมเป็นตัวแทนของความเฉพาะเจาะจง (singularity) ไม่แตกต่างไปจากวิธีคิดแบบคู่ตรงข้ามในอดีตที่แยกระหว่างโลกตะวันตกกับโลกที่ไม่ใช่ตะวันตก สมัยใหม่นิยมกับจารีตนิยม เป็นต้น วิธีคิดแบบคู่ตรงข้ามนี้ทำให้การต่อต้านชัดเจนโลกาภิวัตน์เป็นได้เพียงภาพสะท้อนหรือปฏิริยาตอบโต้จากท้องถิ่นต่อกระแสโลกาภิวัตน์ ความยุ่งยากสลับซับซ้อนและความหลากหลายของการต่อต้านชัดเจนโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นทั่วโลกถูกลดทอนลงเป็นเพียงเรื่องแคบๆ ง่าย ๆ และมีมิติเดียว นั่นคือมิติทางด้านวัฒนธรรม

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์ ยังได้ย้ำให้เห็นว่า การมองการต่อต้านขั้วขึ้นโลกาภิวัตน์ว่าเป็นส่วนที่แยกไม่ออกจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เราสามารถก้าวพ้นไปจากกรอบการมองโลกาภิวัตน์และการต่อต้านขั้วขึ้นโลกาภิวัตน์ในลักษณะที่เป็นเอกภาพหนึ่งเดียว สู่อารมณ์ภาพของความแตกต่างหลากหลายและสมจริงมากขึ้น เนื่องจากโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการทางสังคมที่สลับซับซ้อนและสลายเส้นแบ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ ทำให้เกิดการขาดตอน ชะงักงันของการดำรงชีวิตของคนทั่วโลก โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านของชีวิตสังคม ทั้งด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม(ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์, 2549: 184)

ดังนั้น “โลกาภิวัตน์” ในฐานะที่เป็นกระบวนการทางสังคม(a social process) ชนิดหนึ่งจึงมีองค์ประกอบ 2 ด้านที่ขัดแย้งกันและแยกกันไม่ออก ด้านหนึ่งคือกระบวนการโลกาภิวัตน์จากข้างบน (Globalization from Above) ส่วนอีกด้านหนึ่งคือโลกาภิวัตน์จากข้างล่าง (Globalization from Below) ทั้งสองส่วนต่างก็ร่วมกันกำหนดและประกอบกันขึ้นเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ในโลกยุคหลังสงครามเย็น ฉะนั้น การต่อต้านขั้วขึ้นโลกาภิวัตน์โดยตัวเองแล้วก็คือโลกาภิวัตน์แบบหนึ่ง เพียงแต่เป็นโลกาภิวัตน์จากข้างล่าง ไม่ใช่คู่แข่งขั้วตรงข้ามของโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันก็ไม่ได้แยกเด็ดขาดจากโลกาภิวัตน์ โดยองค์ประกอบที่โดดเด่นของโลกาภิวัตน์จากข้างบน ได้แก่ (1) โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ(economic globalization) ที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมในรูปของลัทธิเสรีนิยมใหม่(neoliberalism) ที่เน้นการขยายตัวของทุนเอกชนและกลไกตลาด และ (2) โลกาภิวัตน์ทางการเมือง(political globalization) ที่ปรากฏในเชิงรูปธรรมในรูปของสิ่งที่ฮาร์ดทักกับเนกรี(Hardt and Negri) เรียกว่า “จักรวรรดิ” (Empire) ส่วนเป้าหมายหลักของโลกาภิวัตน์จากข้างบนคือ การสร้างระเบียบโลกชุดใหม่ที่ทำให้การขยายตัวของลัทธิเสรีนิยมใหม่และระบบจักรวรรดิเป็นไปได้ในระดับโลก เป็นระเบียบโลกที่อ้างคุณค่าสากลอย่างตลาดเสรี สิทธิมนุษยชน สันติภาพโลกและประชาธิปไตย เป็นต้น ส่วนโลกาภิวัตน์จากข้างล่างนั้น เป้าหมายอยู่ที่การเรียกร้องให้เกิดระเบียบโลกอีกชุดที่มีมิติของความเป็นมนุษย์เพิ่มมากขึ้น เป็นระเบียบโลกที่เน้นความเป็นธรรมทางสังคมในระดับโลกและประชาธิปไตยเชิงสังคม(social democracy) มากกว่าประชาธิปไตยเชิงการเมืองหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ไม่สามารถปกป้องดูแลผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ในโลกได้(ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์, 2549: 186-187)

ในส่วนของยุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงสังคมในโลกยุคหลังสงครามเย็นจึงไม่ใช่การเข้าไปช่วงชิงอำนาจรัฐอย่างในโลกยุคสงครามเย็น แต่น่าจะเป็นยุทธศาสตร์การต่อต้านขั้วขึ้นโลกาภิวัตน์แบบหลังสมัยใหม่ ที่ก้าวพ้นไปจากกลไกและสถาบันทางการเมืองที่ดำรงอยู่อย่างพรรคการเมือง สู่อารมณ์ภาพ

การสร้างประชาสังคมในระดับต่างๆ เพื่อถักทอขึ้นเป็นระบบเครือข่ายประชาสังคมโลก (a global civil society) ในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่แบบต่างๆ ดังนั้น การเมืองแบบหลังสมัยใหม่จึงเป็นการเมืองที่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากระดับล่างที่มาพร้อมกับโลกยุคโลกาภิวัตน์ และการเมืองแบบหลังสมัยใหม่ก็แยกไม่ออกจากการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์” นั่นคือ ในโลกยุคหลังสงครามเย็นไม่มีประเด็นปัญหาใดที่สำคัญไปกว่าการต่อต้านขจัดขึ้นของภาคประชาชนต่อกระแสโลกาภิวัตน์ เนื่องจากรูปแบบการต่อต้านขจัดขึ้นของภาคประชาชนจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่เพื่อให้ก้าวทันกับโลกที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและอย่างฉับพลัน เพื่อสร้างประชาธิปไตยและประชาสังคมโลกที่มีความยุติธรรมมากกว่าระบบที่ดำรงอยู่ เนื่องจากโลกาภิวัตน์ทั้งสลายและกระตุ้นเจ้าพลังการต่อต้านของภาคประชาชนไปพร้อมๆ กัน ทำให้ประเด็นเรื่องการเมืองของการต่อต้านขจัดขึ้นโลกาภิวัตน์มีความสำคัญมากขึ้น ยุทธศาสตร์การต่อต้านขจัดขึ้นแบบใหม่ๆ ของภาคประชาชนในโลกยุคโลกาภิวัตน์มีให้เห็นทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก เป็นการต่อต้านขจัดขึ้นโลกาภิวัตน์แนวเสรีนิยมใหม่เพื่อนำไปสู่การถักทอสังคม รัฐและการเมืองในรูปแบบใหม่(ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549: 190-191)

นอกจากนั้น ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร(2549: 193-196) ได้ชี้ให้เห็นว่า ฐานของความขัดแย้งในโลกยุคโลกาภิวัตน์นั้นเปลี่ยนจากเดิมที่เป็นการแย่งชิงที่ดินทำกิน วัตถุุดิบ ทรัพยากรธรรมชาติและอาณาเขตประเทศ สู่อการแข่งขันกันสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคมเพื่อดึงดูดทุนต่างชาติ นโยบายต่างประเทศก็เปลี่ยนจุดเน้นจากการป้องกันประเทศเป็นการเปิดประเทศในรูปแบบของนโยบายเศรษฐกิจการค้าและการลงทุน พลังตลาดและทุนข้ามชาติเข้าครอบงำนโยบายสาธารณะ พร้อมทั้งจำกัดบทบาทของรัฐบาลแห่งชาติและอำนาจอธิปไตยของรัฐลง การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศถูกผูกโยงเข้ากับเงื่อนไขอื่นๆ เช่น สิทธิมนุษยชน การรักษาสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันรูปการต่อต้านขจัดขึ้นโลกาภิวัตน์ก็มีหลากหลาย ไม่ใช่เหมือนกันหมดทั่วโลกและมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ประเทศ ภูมิภาคและโลก กลุ่มคนที่ต่อต้านก็หลากหลาย การต่อต้านที่เกิดขึ้นในหลายระดับและหลายพื้นที่ ทำให้การต่อต้านตัดข้ามเส้นแบ่งต่างๆที่ดำรงอยู่ ส่งผลให้การต่อต้านขจัดขึ้นโลกาภิวัตน์มีลักษณะของโลกาภิวัตน์ด้วย(a global resistance)

นอกจากนั้น เครือข่ายระดับโลก(global networks)ก็ทำให้การไหลเวียนในระดับโลก(global flow)เป็นไปได้ ทั้งเครือข่ายและการไหลเวียนทำให้โลกที่เราอยู่มีความสลับซับซ้อนและความสับสนวุ่นวายเพิ่มมากขึ้น เป็นความสลับซับซ้อนและความวุ่นวายในระดับโลก(Global Complexity)ที่ทั้งการควบคุมและการต่อต้านขจัดขึ้นสามารถกระทำได้ในลักษณะและในระนาบเดียวกัน กล่าวคือ มีเครือข่าย/การไหลเวียนถึงไหน การควบคุมและการต่อต้านขจัดขึ้นก็ถึงนั้น ความขัดแย้งและการ

ต่อต้านขัดขืนของประชาชนชายขอบทั่วโลก ต่างมีฐานที่เฉพาะเจาะจงในระดับท้องถิ่นของตน (specific local antagonism) หรือ “เอกพจน์” (singularity) ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้ไม่มีการต่อต้านระดับใหญ่ที่เป็นเอกภาพหนึ่งเดียวอย่างที่มาร์กซ์เรียกร้องให้ชนชั้นกรรมาชีพทั่วโลกรวมตัวกันเพื่อล้มล้างระบบทุนนิยมอีกต่อไป กล่าวคือนัยหนึ่ง การต่อต้านขัดขืนในแบบหลังสมัยใหม่จะมีลักษณะแยกย่อยชอยถึและหลากหลาย เนื่องจากโลกปัจจุบันมีลักษณะแยกย่อยและชอยถึมากขึ้น ขบวนการต่อต้านขัดขืนเฉพาะแบบในระดับท้องถิ่นเหล่านี้ยากแก่การควบคุมหรือขจัดให้หมดสิ้นไป จะทำได้ก็เพียงทำให้สิ่งเหล่านี้กลายเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย เนื่องจากขบวนการท้องถิ่นเหล่านี้สามารถเข้าถึงและเชื่อมโยงกับเครือข่ายและการไหลเวียนในระดับโลกผ่านเทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสารและข่าวสารสมัยใหม่ ทำให้ “การต่อต้านขัดขืนไม่ได้จำกัดอยู่ที่ชายขอบ แต่ส่งผลกระทบต่อใจกลางของสังคมที่เปิดกว้างตามระบบเครือข่ายต่างๆ และทำให้ทรศนะเฉพาะเจาะจงแบบต่างๆ ถูกนำมาร้อยเรียงเข้าด้วยกันเป็นพื้นที่ราบจำนวนพันๆ ผืน” และสิ่งนี้เองคือลักษณะลักษณะหลักของอำนาจในโลกยุคหลังสงครามเย็น อำนาจสามารถผนวกรวมทุกอย่างเข้าไว้จนไม่อาจประนีประนอมกับความแตกต่างหลากหลาย ขณะเดียวกันการผนวกรวมนี้ก็นำไปสู่เอกภาพแบบใหม่ที่ยากแก่การควบคุมจัดการของอำนาจ เพราะเป็นเอกภาพภายใต้ความแตกต่างหลากหลายอย่างสุดๆ และความเฉพาะเจาะจงที่ยากแก่การควบคุมจัดการ หรือเอกภาพแบบหลังสมัยใหม่นั้นเอง

ดังนั้น ในงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้นอกจากผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่อยู่ในขอบเขตของประเทศไทยแล้ว ผู้วิจัยจะได้ขยายการวิเคราะห์โอกาสทางการเมืองให้กว้างขวางออกไปครอบคลุมในส่วนของโอกาสทางการเมืองที่อยู่นอกขอบเขตของประเทศไทยหรือบริบทสังคมการเมืองระดับโลกด้วย กล่าวคือ จะได้ทำการวิเคราะห์พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ที่เชื่อมโยงกับกระแสโลกาภิวัตน์ ในฐานะที่เป็นขบวนการทางสังคมที่ต่อต้านกระแสเสรีนิยมใหม่ โดยจะทำการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในลักษณะที่โลกาภิวัตน์จากข้างบนและข้างล่างนั้นเป็นบริบทของขบวนการทางสังคม และในลักษณะที่ขบวนการทางสังคมดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของกระแสโลกาภิวัตน์ในฐานะที่เป็นโลกาภิวัตน์จากข้างล่างด้วย

การตอบโต้ของฝ่ายตรงข้ามและรัฐ

จากปรากฏการณ์ของคู่ความขัดแย้งระหว่างขบวนการทางสังคมทำให้การวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมเฉพาะขบวนการใดขบวนการหนึ่ง และการเน้นวิเคราะห์เฉพาะปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการกับรัฐไม่เพียงพอ นักทฤษฎี “กระบวนการทางการเมือง” (political process)

และ “โครงสร้างโอกาสทางการเมือง” (political opportunity structure) จึงขยายมาสู่การศึกษา วิเคราะห์ฝ่ายต่อต้านขบวนการทางสังคม (counter-movement) โดยได้ให้ความหมาย ฝ่ายต่อต้านขบวนการทางสังคม (counter-movement) ว่าหมายถึง ขบวนการทางสังคมที่มีความต้องการ/ข้อเรียกร้อง (make claim) ที่ตรงข้ามกัน ซึ่งข้อเรียกร้องของขบวนการฝ่ายต่อต้านมักจะ ถูกกระตุ้นจากข้อเรียกร้องของขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นก่อน ฝ่ายต่อต้านในอีกความหมายหนึ่ง จึงมีลักษณะเป็นขบวนการโต้กลับ (reactive movement) ที่มีจุดหมายตรงกันข้ามกับขบวนการทางสังคมบุกเบิก (initiative movement) ซึ่งอาจมีลักษณะทั้งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างของสังคม (social change) หรือเพื่อรักษาสถานะทางสังคมเดิม (status quo)

แต่การนิยามข้างต้นได้ละเลยฝ่ายต่อต้านอีกลักษณะหนึ่ง คือ ฝ่ายต่อต้านอนุรักษ์นิยม ซึ่งเป็นฝ่ายต่อต้านที่ไม่ได้มุ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางสังคม หรือไม่ได้ต่อต้านเพื่อรักษาสถานภาพเดิม ขณะเดียวกันก็ไม่ใช่ขบวนการที่ต้องการเผชิญหน้ากับรัฐโดยตรง แต่เป็นฝ่ายต่อต้านที่มุ่งต่อต้านและเผชิญหน้าโดยตรงกับขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นก่อนและเป็นขบวนการที่มีจุดหมายที่แตกต่างกันและตรงข้ามกันอย่างชัดเจน ฝ่ายต่อต้านในแบบนี้จึงมีลักษณะเป็น “ขบวนการปรกักษ์” (opposing movement) กับขบวนการทางสังคมบุกเบิกที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้า โดยขบวนการปรกักษ์ก็จะมีปฏิสัมพันธ์กับหรือใช้ประโยชน์จากโครงสร้างโอกาสทางการเมือง เช่นเดียวกับขบวนการทางสังคมบุกเบิก (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 110-111)

นอกจากนั้นในงานของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง(2552: 113) ยังได้ชี้ให้เห็นถึงการเกิดฝ่ายต่อต้านขบวนการทางสังคม(counter-movement)ว่า นอกจากจะเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของขบวนการทางสังคมที่ก่อให้เกิดการสูญเสียประโยชน์ ความขัดแย้งด้านอุดมการณ์และความเชื่อ และการต้องการปกป้องสถานภาพและความมั่นคงทางสังคมของกลุ่มตรงข้ามขบวนการทางสังคมแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับความสำเร็จและระดับของความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายของขบวนการ เพราะยิ่งขบวนการสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ในระดับที่สูงยิ่งก็กลายเป็นการคุกคามและยิ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการระดมเพื่อจัดตั้งฝ่ายต่อต้านมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ความสำเร็จในการเกิดขึ้นหรือบรรลุจุดหมายของขบวนการ จึงมีเงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่งว่า สามารถเอาชนะกับฝ่ายต่อต้านได้หรือไม่

สำหรับการศึกษาขบวนการต่อต้าน (counter-movement) ในประเทศโลกที่สาม ลาตินอเมริกา และประเทศไทยนั้น พบว่าฝ่ายต่อต้านในประเทศเหล่านี้มักจะสัมพันธ์กับรัฐและอำนาจรัฐ เพราะรัฐมักจะเป็นผู้ที่จัดตั้งฝ่ายต่อต้านขึ้นมาเผชิญหน้ากับขบวนการทางสังคม (ประภาส ปิ่น

ตบแต่ง, 2552: 113) และรัฐเองก็ยิ่งอาจเข้ามาเป็นฝ่ายต่อต้านขบวนการหรือเป็นคู่แข่งของ ขบวนการโดยตรงด้วย ในการตอบโต้ต่อขบวนการนั้นฝ่ายต่อต้านหรือฝ่ายรัฐก็จะมีรูปแบบการ ตอบโต้ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่ง Lipsky ได้เสนอรูปแบบการโต้ตอบไว้ 6 รูปแบบด้วยกันซึ่งพอจะ สรุปได้ดังนี้(มนตรี เจนวิทย์การ, 2528: 20-22) คือ

1. กลุ่มเป้าหมายการประท้วงอาจจะพยายามสร้างความพอใจให้ผู้ประท้วงในลักษณะที่เป็นเพียงผลตอบแทนทางสัญลักษณ์ เช่น พยายามทำให้ดูเหมือนว่ามีการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีพันธะที่จะแก้ปัญหาที่เป็นประเด็นการประท้วง แต่ไม่ได้มีการแบ่งสรรทรัพยากรหรืองบประมาณหรือมีการริเริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายที่เป็นการตอบสนองอย่างเป็นเรื่องเป็นราวต่อการประท้วง
2. กลุ่มเป้าหมายการประท้วงอาจจะสร้างความพอใจในแง่ผลตอบแทนด้านวัตถุบ้างพอเป็นพิธี โดยจะพิจารณาตอบสนองการประท้วงเป็นกรณีย่อยๆไป แต่ไม่ตอบสนองข้อเรียกร้องทั้งหมด
3. กลุ่มเป้าหมายการประท้วงอาจจะจัดการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงโครงสร้างภายในขององค์การที่เป็นเป้าการโจมตีเสียใหม่ เพื่อที่จะหยุดยั้งมิให้การประท้วงมีพลังมากเกินไป โดยระดมกำลังเพื่อแก้ไขปัญหาบางอย่างที่อาจจะมี ความรุนแรงยิ่งขึ้น อันเป็นผลจากการประท้วง
4. กลุ่มเป้าหมายการประท้วงพยายามทำให้เห็นว่าถูกจำกัดในการดำเนินการที่จะปฏิบัติ ตามข้อเรียกร้องของผู้ประท้วง ซึ่งหมายความว่าได้สองอย่าง คือทำให้ดูเหมือนว่าผู้ประท้วงเสนอข้อเรียกร้องที่ไม่มีเหตุผล หรือเป็นผู้มีความตั้งใจดีแต่ไม่เข้าใจปัญหาการบริหารงาน
5. กลุ่มเป้าหมายการประท้วงอาจจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมากมาทำลายความเชื่อถือของผู้นำและองค์กรของผู้ประท้วง เช่น การใช้นักสืบพิมพ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือกลุ่มคนประเภทเดียวกับกลุ่มประท้วง พยายามกล่าวหาว่าผู้นำหรือองค์กรของผู้ประท้วงเป็นเพียงคนกลุ่มน้อย ไม่มีคนส่วนใหญ่สนับสนุน มีพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย หรือเป็นพวก “เอียงซ้าย”
6. กลุ่มเป้าหมายการประท้วงอาจจะเลื่อนการดำเนินการออกไป โดยหวังว่าการเลื่อน การพิจารณาปัญหาออกไปจะช่วยลดแรงกดดัน และถ่วงการที่จะต้องให้สัญญาที่ชัดเจนลงไปให้ ล่วงเวลาไปสักช่วง

ส่วน Piven and Cloward ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้นำรัฐจะดำเนินการใน 5 รูปแบบในการสยบการ เคลื่อนไหวรบกวนต่อสถาบันและทำลายต่อกลุ่มคนมีอำนาจในสังคม(กึ่งกาญจน์ สำนวนเย็น, 2549: 32-33) กล่าวคือ

1. การปฏิเสธข้อเรียกร้องและการเคลื่อนไหวอย่างสันติ
2. การใช้มาตรการต่างๆที่มีอยู่ตอบโต้ต่อผู้กระทำการทำร้าย เช่น การกล่าวหาเพื่อทำลายการสนับสนุนจากสาธารณะชน
3. การยอมอ่อนข้อให้ด้วยการเสนอผลประโยชน์ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ให้กับแกนนำกลุ่มเพื่อแลกกับการยุติการเคลื่อนไหว
4. การชักนำให้การเคลื่อนไหวชอบธรรมมากขึ้นและลดการทำร้ายลงด้วยด้วยการเสนอตำแหน่งการบริหารและผนวกเอาแกนนำ (co-opting) ของขบวนการให้เข้าร่วมดำเนินการแก้ปัญหาพร้อมกับผู้นำทางการเมือง
5. การปราบปรามโดยอาศัยกลไกรัฐและกระบวนการสืบสวนสอบสวน

ในกรณีของสังคมไทยนั้น นฤมล ทับจุมพล ปรภาส ปิ่นตบแต่ง และสมชาย ปรีชาศิลป์ กุล (2539: 68-90) ซึ่งได้ทำการศึกษาการตอบโต้ของรัฐต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชนในชนบท ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของการตอบโต้ของรัฐที่แตกต่างกันออกไปตามบริบททางสังคมการเมืองไทยที่เปลี่ยนไป

โดยชี้ให้เห็นว่าในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 – 6 ตุลาคม 2519 เป็นช่วงที่มีความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ระหว่างขบวนการประชาชนที่ถูกมองว่าเป็นฝ่ายซ้ายกับกลไกรัฐและกลุ่มมวลชนจัดตั้งของรัฐ เช่น กลุ่มนวพล รวมถึงกลุ่มผลประโยชน์ในท้องถิ่นอื่นๆ ดังนั้นจึงทำให้รัฐมีบทบาทเป็นคู่กรณีหรือคู่ความขัดแย้งกับขบวนการประชาชน ความรุนแรงหรือวิธีการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกลไกรัฐในระดับท้องถิ่นได้เข้าไปมีส่วนกระทำการ หรือยินยอมให้กลุ่มอิทธิพลท้องถิ่นดำเนินการใช้ความรุนแรงภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐ ซึ่งกระบวนการที่กลไกรัฐและกลุ่มผลประโยชน์ในท้องถิ่นใช้จัดการต่อขบวนการประชาชนนั้น เริ่มตั้งแต่การให้เงินหรือสินบนตัวแทนชาวบ้านบางคนเพื่อให้เลิกคัดค้าน การจ้างคนมาก่อวินาศกรรมชาวบ้านที่เคลื่อนไหว การขู่ฆ่าผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว การโจมตีว่าชาวบ้านเหล่านี้เป็นคอมมิวนิสต์ การใช้อาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน(อส.) เข้าฝึกระเบิดรอบนอกหมู่บ้านที่มีการเคลื่อนไหว การจัดมีอบชนมีอบ ซึ่งนำมาสู่การปะทะระหว่างชาวบ้านกับกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน และวิธีการลอบสังหารผู้นำ

ส่วนในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 จนถึงสิ้นสุดรัฐบาลเปรมนั้นปรากฏว่าการปราบปรามขบวนการประชาชนในช่วงนี้ไม่มีความรุนแรง เพราะขบวนการประชาชนถูก “คุมกำเนิด” กลุ่มองค์กรของประชาชนในชนบทที่สามารถเคลื่อนไหวได้ก็คือ องค์กรในลักษณะ

ของกลุ่มผลประโยชน์ที่รัฐจัดตั้ง ส่งเสริม/สนับสนุน และ/หรืออยู่ภายใต้ความอุปถัมภ์ของ
นักการเมือง

ส่วนการปราบปรามขบวนการชาวบ้านในช่วงตั้งแต่รัฐบาลชวน 1 จนถึงปี 2539 นั้นพบว่า
รูปแบบการปราบปรามซึ่ง นฤมล ทับจุมพล และคณะ จำกัดขอบเขตในการศึกษาเฉพาะการปราบ
ปรามที่นำไปสู่ หรือจะนำไปสู่การใช้ความรุนแรงทางกายภาพเป็นหลักนั้น สามารถแบ่งการ
ปราบปรามตามระดับของความรุนแรงทางกายภาพได้ดังนี้

1. การสังหารผู้นำหรือการกระทำที่นำมาสู่การสูญเสียชีวิตของผู้ร่วมขบวนการ ในช่วง
หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม จะเห็นว่าเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างกว้างขวางด้วยความเชื่อว่าผู้นำ
เหล่านี้เป็นหัวขบวน เมื่อได้ตัดยอดขบวนการก็จบลง

2. การปราบปรามด้วยกำลังอาวุธโดยกำลังเจ้าหน้าที่และ/หรือมือปืน นักเลงหัวไม้ ฯลฯ
จนทำให้เกิดการบาดเจ็บทางร่างกาย

3. การข่มขู่คุกคามด้วยกำลังอาวุธโดยกองกำลัง และ/หรือมือปืน นักเลงหัวไม้ เพื่อ
ก่อให้เกิดความหวั่นเกรง ความหนักใจแก่ผู้นำและผู้เข้าร่วมขบวนการที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ

4. การจัดตั้งกองกำลังเจ้าหน้าที่และอาวุธเผชิญหน้ากับขบวนการประชาชน คือกรณีที่มี
การเผชิญหน้าระหว่างรัฐ(หรือรัฐกับทุน)กับชาวบ้านในช่วงที่ขบวนการชาวบ้านมีการเคลื่อนไหว
กรณีการบุกเผาป่ายูคาลิปตัส บุกยึดสถานที่ทางราชการ หรือกรณีชาวบ้านบุกยึดพื้นที่ทำกินคืน
จากโครงการปลูกป่า และทางราชการนำกองกำลังเข้าไปสกัดกั้น หรือตั้งกองกำลังเพื่อรักษาการ
จึงมีการเผชิญหน้าและพร้อมที่จะปะทะกันได้ตลอดเวลา กรณีดังกล่าวนี้ไม่รวมกรณีที่มีการชุมนุม
ประท้วงและมีกำลังเจ้าหน้าที่เข้าไปดูแลความสงบเรียบร้อย

5. การจับกุมผู้นำชาวบ้าน NGOs เพื่อกักขังหน่วงเหนี่ยวไม่ให้เข้าร่วมเคลื่อนไหวหรือ
ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง รวมทั้งกรณี “การจับเพื่อขู่”

6. การจัดตั้งมือบอนมืออบ หมายถึงกรณีที่ฝ่ายรัฐและผู้ดำเนินการโครงการระดมผู้ร่วม
คัดค้านการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชน ซึ่งมีลักษณะของขบวนการต่อต้านขบวนการ
ชาวบ้าน(counter- movement)

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้ของ ขบวนการทางสังคม

ในการพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีกาต่อสู้ของ ขบวนการทางสังคมนั้น ฐานคิดในการมองหรือทำความเข้าใจประเด็นดังกล่าวนี้ตั้งอยู่บนกรอบ การวิเคราะห์ของสำนักทฤษฎีการระดมทรัพยากร(resource mobilization theory : RM) และ กรอบวิเคราะห์แบบกระบวนการทางการเมือง(political process approach) โดยนักทฤษฎีสำนั กทฤษฎีการระดมทรัพยากรและกระบวนการทางการเมืองมองว่า ตำแหน่งแห่งที่ทางการเมืองของ ขบวนการทางสังคมมีความแตกต่างไปจากตัวกระทำทางการเมืองในระบบการเมืองปกติ เช่น กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง ฯลฯ ที่สำคัญอยู่ที่ว่า ขบวนการทางสังคมเป็นตัวกระทำ การทางการเมืองที่มีพื้นที่อยู่ “ภายนอก” ระบบการเมือง กล่าวคือ ไม่สามารถเข้าถึง ครอบครอง ใช้ ประโยชน์ทรัพยากรทางการเมืองและช่องทางกลไกทางการเมืองปกติได้(ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2546: 161-162) ดังนั้น สิ่งที่ถูกขืนสู้ ทำลายระบบจะต้องกระทำ คือ การหาแนวทางและวิธีการที่ จะเอาชนะการไร้ซึ่งอำนาจและสิทธิพื้นฐานเหล่านั้นด้วยการแสวงหายุทธวิธีที่ดีและมี ประสิทธิภาพ ซึ่งมักจะเป็นยุทธวิธีหรือแนวทางที่หลีกเลี่ยงหรือก้าวข้าม(bypass)ช่องทาง กลไก การตัดสินใจในระบบการเมืองปกติ นอกจากนั้นยังต้องหาแนวทางและวิธีการที่จะบังคับให้กลุ่มผู้ ต่อต้านการลุกขึ้นสู้ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวในพื้นที่ที่ไม่ได้มีการจัดเตรียมไว้ เช่น บนท้องถนน รถโดยสาร หรือร้านอาหาร เป็นต้น เป็นวิธีการที่เรียกว่า “การสร้างแรงชักจูงทาง ลบ”(negative inducement) และเป็นวิธีการที่ทำให้กลุ่มผู้ต่อสู้และผู้ทำลายได้รับอำนาจเพิ่มมาก ขึ้น(แม็คคอดัม, ม.ป.ป.: 1)

การสร้างแรงชักจูงทางลบ คือ การสร้างสถานการณ์ที่ผู้ลุกขึ้นสู้(insurgents)และผู้ทำลาย (challengers)จะสามารถเข้าไปขัดขวาง ทำลาย (disrupt) ระบบปกติของสังคม และผลประโยชน์ ของฝ่ายตรงข้ามได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างแรงจูงใจทางลบเพื่อเข้าไปทำลายต่อความเข้าใจ (realization)ด้านผลประโยชน์ของกลุ่มผู้ต่อต้านการลุกขึ้นสู้หรือฝ่ายเผชิญหน้า การวิเคราะห์ของ Gamson และ Priven and Cloward ได้สรุปว่า การสร้างแรงชักจูงทางลบและการใช้ยุทธวิธีและ กลยุทธ์แบบทำลาย ขัดขวาง เป็นยุทธวิธีและกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ และทำให้กลุ่มผู้ทำลาย ระบบประสบความสำเร็จ เพราะสามารถก่อให้เกิดความไม่มั่นคง และความขัดแย้งของระบบ อัน เป็นสถานการณ์ที่ทำให้ผู้นำหรือรัฐต้องเข้ามาตอบสนองของความต้องการและข้อเรียกร้องของกลุ่มผู้ ทำลาย(แม็คคอดัม, ม.ป.ป.: 2)

อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าหรือผลลัพธ์ของการลุกขึ้นสู่นั้นขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่าง นวัตกรรมด้านยุทธวิธี(tactical innovation)ของผู้ทำลายกับความสามารถของฝ่ายเผชิญหน้าใน การปรับตัวด้านยุทธวิธี(tactical adaptation)ในการหักล้าง(neutralize)การลุกขึ้นสู้ โดยมีปัจจัย

ด้านองค์กรดั้งเดิมที่มีอยู่ในหมู่ประชากรที่ได้รับแรงกดดัน ซึ่งหมายถึงความพร้อม(readiness)ขององค์กรดั้งเดิมสำหรับการเป็นบริบทให้แก่การวางรูปแบบและการนำยุทธวิธีไปใช้ และการขยายโอกาสทางการเมือง เป็นเงื่อนไขด้านศักยภาพเชิงโครงสร้าง(structure potential)ของขบวนการเคลื่อนไหว ที่ทำให้การแพร่หลายของการลุกขึ้นสู้มีความเป็นไปได้(แม็คคอตัม, ม.ป.ป.: 2-3)

Morris(2000: 449-450) ได้เห็นพ้องในทำนองเดียวกันว่า การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของยุทธวิธี(tactic) และประเภทขององค์กรที่ดำรงอยู่มาก่อนและกรอบเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถถูกนำมาใช้และแพร่ขยายอย่างรวดเร็วโดยกลุ่มต่อต้าน ปฏิสัมพันธ์นั้นกำหนดขอบเขตในการแก้ไขเชิงยุทธวิธีให้ถูกขยายออกไปอย่างมากมาย

โดยสรุป การกระทำร่วมของขบวนการทางสังคมมีหัวใจสำคัญของการเคลื่อนไหวประท้วงอยู่ที่การใช้ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบปกติ(disruptive) ซึ่งยุทธวิธีการเคลื่อนไหวเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ทำลายระบบการเมืองปกติ กลุ่มผู้เผชิญหน้า รัฐและท่าทีของรัฐ การประท้วงมักนำมาสู่ฝ่ายต่อต้าน นวัตกรรมของรูปแบบที่ใช้ในการเคลื่อนไหวประท้วงจึงเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ และผันแปรไปตามบริบททางการเมืองและปัจจัยภายในด้านองค์กร ดังนั้นยุทธวิธีการขัดขวางทำลายระบบการเมืองปกติจึงมักเบี่ยงเบนไปในสองทิศทาง กล่าวคือการผันแปรไปสู่วิธีการใช้ความรุนแรง เช่น เมื่อมีการปราบปรามของรัฐ ซึ่งอาจนำไปสู่การล่มสลายหรือตกต่ำของขบวนการ หรือผลักดันให้ขบวนการหันไปใช้ความรุนแรง ทิศทางที่สองคือ ผันแปรไปสู่วิธีไร้การทำลายระบบปกติ(convention) เนื่องจากรัฐสามารถผนวกข้อเรียกร้องและความต้องการของขบวนการเข้าสู่ช่องทาง กลไกในระบบปกติ(ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2546: 163) ดังนั้น ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้จึงแบ่งออกเป็น 3 แนวทางหลักด้วยกัน คือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ (disruptive) ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง(violence) และยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ(convention)

ประภาส ปิ่นตบแต่ง(2546: 163-168) ได้อธิบายลักษณะของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้แต่ละประเภทไว้ดังนี้

1. ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ (disruptive) เป็นการเข้าไปขวางการตัดสินใจทางการเมืองและฝ่ายที่เผชิญหน้าด้วย เป็นวิธีการที่สะท้อนให้เห็นถึงการขอความเห็นอกเห็นใจ และการตั้งคำถามกับความชอบธรรมที่ดำรงอยู่ แบ่งเป็น ระดับที่เป็นการกระทำแบบทำลาย(direction)ที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ใช้ความกล้าหาญ กล้าได้กล้าเสียของผู้กระทำกร โดยมิ

ต้นทุนความเสียหายที่ผู้กระทำการต้องจ่ายหรืออาจจะเกิดขึ้นจากผลของการกระทำการ และระดับของกิจกรรมที่มีลักษณะผิดกฎหมาย แต่เป็นปฏิบัติการด้วยยุทธวิธีไร้ความรุนแรง

2. ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง (violence) การจะบอกว่าอะไรเป็นวิธีการที่รุนแรงนั้นขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม แต่สำหรับนักวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมปัจจุบันได้เสนอลักษณะสำคัญของยุทธวิธีการใช้ความรุนแรงที่สำคัญว่า เป็นการทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตายและความเสียหายทางด้านทรัพย์สิน

3. ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ(convention) เป็นวิธีการที่อยู่ในระดับของการยอมรับได้หรืออยู่ในบรรทัดฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่ เช่น การลงชื่อ การเดินขบวน การนัดหยุดงาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมนั้นก็มีมุมมองและข้อค้นพบจากการศึกษาที่แตกต่างไปจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อาทิ จากการศึกษาค้นคว้า “Birmingham Confrontation Reconsidered : An Analysis of the Dynamics and Tactics of Mobilization” ของ Morris(1993: 621) กลับพบว่า “การสร้างแรงจูงใจทางลบ” นั้นไม่ได้มีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของขบวนการ แต่องค์กรภายใน (internal organization) ความสามารถในการระดม(mobilization capacity) และประสิทธิผลเชิงยุทธวิธี(tactical effectiveness)ซึ่งมีการใช้ยุทธวิธีที่หลากหลายของขบวนการทางสังคมต่างหากที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของขบวนการ

นอกจากนั้น งานของ McCammon(2003: 787) ซึ่งได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งของผู้หญิงของสหรัฐอเมริกา(the U.S. Women's Suffrage Movements)ได้ชี้ให้เห็นว่า ความพร้อมเชิงองค์กรและโอกาสเชิงการเมืองนั้นมีผลเพียงเล็กน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงแนวทางด้านยุทธศาสตร์ของผู้สนับสนุนการขยายสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นเมื่อขบวนการประกอบด้วยองค์กรที่มีความหลากหลายประเภท เมื่อองค์กรของขบวนการมีการจัดโครงสร้างที่รวมศูนย์ในระดับต่ำ เมื่อความขัดแย้งดำรงอยู่ท่ามกลางสมาชิกของขบวนการ เมื่อขบวนการผูกมัดในการที่จะต้องมีการระดมทุน และเมื่อผู้สนับสนุนการขยายสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมีประสบการณ์เกี่ยวกับความล้มเหลวเชิงการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ

จากการพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้ของ ขบวนการทางสังคมข้างต้นนั้นมีปัญหาบางประการของการศึกษาหรือทำความเข้าใจที่จะต้อง ตระหนัก ซึ่ง ประภาส ปิ่นตบแต่ง(2546: 174-175) ได้ให้ข้อสังเกตที่สำคัญไว้ 3 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก ปัญหาในการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล(causality) ในการประเมินว่า สิ่งใด เป็นผลมาจากการกระทำของขบวนการทางสังคม อะไรคือตัวแปรหรือปัจจัยในการอธิบายผลที่ เกิดขึ้น บางครั้งผลสำเร็จไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงที่มีกระบวนการระดมหรือการเคลื่อนไหวประท้วง แต่ เกิดผลสำเร็จในยุคที่ผู้มีอำนาจทางการเมืองเปลี่ยนแปลงนโยบายมาสู่ความเห็นด้วยกับจุดหมาย ของขบวนการทางสังคมในช่วงที่ขบวนการทางสังคมก้าวสู่วงจรกิจกรรมเคลื่อนไหวแบบ “ขาดง” กล่าวคือ อยู่ในช่วงที่ไม่มีการระดมหรือกิจกรรมการเคลื่อนไหวประท้วง

ประการที่สอง ยุทธวิธีการต่อสู้มีลักษณะเป็น “ศิลปะ” มากกว่า “ศาสตร์” ดังนั้นการหา ข้อสรุปตายตัวว่ายุทธวิธีใดเหมาะกว่าวิธีการใดจึงเป็นไปได้ยาก การศึกษาจึงมีความจำเป็นต้อง ดำเนินถึงวงจรกิจกรรมเคลื่อนไหว(cycle of protest) ของขบวนการทางสังคม

ประการสุดท้าย ปัญหาความหลากหลายของตัวกระทำและยุทธวิธี เพราะตัวกระทำ การและยุทธวิธีที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จไม่ใช่เป็นตัวกระทำหรือวิธีการเดียว ขบวนการทางสังคม ในตัวของมันเองมีลักษณะเป็นตัวกระทำที่สลับซับซ้อน ประกอบไปด้วยองค์การที่หลากหลาย หรือหลายๆองค์การ ซึ่งมีแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และจุดหมายที่แตกต่างหลากหลายออกไป ยิ่งไปกว่านั้น ขบวนการทางสังคมมีพันธมิตรที่หลากหลายทั้งกับพรรคการเมือง ตัวกระทำ การสาธารณะ ดังนั้นผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้มาจากส่วนใดส่วนหนึ่งอย่างเจาะจง แต่มาจาก ตัวกระทำ การจากหลายแหล่งซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ ที่อยู่ใน สภาพแวดล้อมเดียวกัน เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องพิจารณาโครงสร้างโอกาสทางการเมือง และระบบการดำรงอยู่ของพันธมิตร รวมทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์

2.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับผลสะท้อน (impacts) ของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของ ขบวนการทางสังคม

ผลกระทบหรือผลสะท้อน (impacts) เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญในการศึกษา วิเคราะห์เกี่ยวกับขบวนการทางสังคม โดย Krisri และคณะ (1995 อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2547: 28-31) ได้ชี้ให้เห็นว่าผลสะท้อนนั้นเกิดขึ้นในพื้นที่ 3 แห่งด้วยกัน กล่าวคือ 1. ผลที่เกิดขึ้น

ภายในขอบเขตการทางสังคม 2.ผลที่เกิดขึ้นต่อระบบการเมือง 3.ผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะ หรือสามารถแบ่งได้ว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นภายในกับผลที่เกิดขึ้นภายนอกขอบเขตการทางสังคม ดังนี้

1. ผลสะท้อนที่เกิดขึ้นกับภายในขอบเขตการทางสังคม (internal impacts) ได้แก่ ผลสะท้อนต่อองค์กรการเคลื่อนไหว (organization) คือผลที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างองค์กรและทรัพยากรการเคลื่อนไหว ผลสะท้อนต่ออัตลักษณ์ (identity) การสร้างและขยายอัตลักษณ์ร่วมในหมู่ผู้ร่วมขบวนการ หรือ “ชุมชน” (เช่น กลุ่มชายรักชาย กลุ่มหญิงรักหญิง ฯลฯ) ขบวนการทางสังคมด้านการเมืองแบบอัตลักษณ์มักมุ่งไปยังผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายในขบวนการ ซึ่งแตกต่างจากขบวนการทางสังคมด้านการเมืองเชิงโครงสร้างที่เน้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนอกขบวนการ

2. ผลสะท้อนที่เกิดขึ้นกับภายนอกขอบเขตการทางสังคม (external impacts)

2.1 ผลสะท้อนด้านการเข้าถึงระบบการเมืองปกติ (procedural impacts) หมายถึง การเข้าถึงระบบการเมืองปกติด้านกระบวนการทางนโยบายและการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งช่องทางการเข้าถึงมีหลายระดับ เช่น ระดับของการเข้าไปเสนอข้อมูล หรือนำประเด็นข้อเรียกร้องเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ ระดับที่สามารถเข้าไปในกลไก เวทีการเจรจาทางนโยบาย ระดับที่ข้อเสนอได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการหรือได้รับการกำหนดเป็นนโยบายหรือเปลี่ยนเชิงนโยบาย โดยสามารถแบ่งย่อยลงไปได้ในสองลักษณะคือ การเข้าถึงในลักษณะชั่วคราวหรือเฉพาะกิจ (ad hoc access) เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการเข้ามาพิจารณา และการเข้าถึงในลักษณะถาวร (permanence access) โดยสามารถพิจารณาได้จากความถี่และความสม่ำเสมอของผลลัพธ์จากการเรียกร้อง

2.2 ผลสะท้อนในเชิงเนื้อหา (substance impacts) หมายถึง ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการตัดสินใจหรือไม่ตัดสินใจในทางนโยบายของผู้มีอำนาจทางการเมือง โดยแบ่งออกเป็นสองลักษณะคือ ผลสะท้อนในเชิงเนื้อหา นโยบายด้านลบ (reactive) ที่อาจเกิดขึ้นกับขบวนการทางสังคม กล่าวคือ ผลจากการดำเนินกิจกรรมการเคลื่อนไหวประท้วงได้ทำให้ขบวนการทางสังคมสามารถหลีกเลี่ยงผลเสียของความเสียหายจากสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากจุดหมายหรือเป้าหมายของขบวนการ ดังเช่น กรณีที่ขบวนการทางสังคมสามารถที่จะเข้าไปขัดขวางนโยบายหรือการตัดสินใจของผู้มีอำนาจทางการเมือง

ผลสะท้อนในเชิงเนื้อหา นโยบายด้านบวก (proactive) หมายถึง การได้มาซึ่งผลในทางนโยบายของขบวนการทางสังคม ซึ่งได้รับจากผลการตัดสินใจของผู้มีอำนาจทางการเมือง หรือกล่าวอีกนัยก็คือการได้รับอำนาจการตัดสินใจเชิงนโยบายนั่นเอง

2.3 ผลสะท้อนเชิงโครงสร้าง (structural impacts) หมายถึง ความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนแปลงบริบททางการเมืองที่ห้อมล้อมของขบวนการทางสังคม ซึ่งก็คือ โครงสร้างโอกาสทางการเมืองนั่นเอง ผลของการเปลี่ยนแปลงจะเป็นการเพิ่มโอกาสในความสำเร็จ จากกรอบการศึกษา โครงสร้างโอกาสทางการเมืองสามารถแบ่งผลสะท้อนเชิงโครงสร้างออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

(1) ผลสะท้อนต่อโครงสร้างเชิงสถาบันทางการเมือง (institutional structures) ซึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงในเชิงลักษณะรูปแบบของสถาบันทางการเมือง กระบวนการทางการเมืองและการตัดสินใจ ตลอดจนกลไกทางการเมืองที่เชื่อมต่อกับขบวนการทางสังคมในการเข้าไปสู่ระบบการเมืองปกติ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในระดับของการจัดระเบียบทางการเมืองใหม่ (political realignment) เช่น มีการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงถอนรากถอนโคนในลักษณะของการปฏิวัติ

(2) ผลสะท้อนต่อโครงสร้างพันธมิตร (alliance structures) ผลที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับการจัดระเบียบทางการเมือง เช่น การเปลี่ยนผู้นำรัฐบาล พรรคการเมืองที่มีท่าทีเชิงนโยบายสนับสนุนขบวนการทางสังคม อันทำให้ระยะห่างทางอำนาจระหว่างขบวนการทางสังคมกับโครงสร้างทางการเมืองในระบบการเมืองปกติลดลง

2.4 ผลสะท้อนเชิงพื้นที่สาธารณะ (public space) หมายถึง ความเป็นไปได้ที่ขบวนการทางสังคมได้สร้างความรู้สึกด้านบวกต่อสำเนียงของตัวกระทำทางการเมืองในอาณาบริเวณหรือเวทีทางการเมืองหรือในพื้นที่สาธารณะ/พื้นที่ทางสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็นสองด้านคือ

(1) ด้านการสร้างประเด็นสาธารณะ คือ ความสามารถในการสร้างให้ความต้องการ ข้อเรียกร้องกลายเป็นประเด็นสาธารณะทางการเมือง (political agenda) เช่น การทำให้ข้อเรียกร้องความต้องการกลายเป็นประเด็นถกเถียงในเวทีสาธารณะ/พื้นที่ทางสาธารณะ และอีกระดับหนึ่งคือ การทำให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองหยิบเป็นประเด็นขึ้นมาพูดในพื้นที่ เช่น สื่อ เวทีอภิปรายหาเสียง ฯลฯ

(2) ด้านการสร้างทัศนคติเชิงสาธารณะ (public attitudes) หมายถึง ความสามารถในการขยายการยอมรับของสาธารณะต่อขบวนการทางสังคม เช่น ระดับการเพิ่มขึ้นของความรู้สึกด้านบวกที่ขบวนการทางสังคมได้รับจากสาธารณะ

นอกจากผลสะท้อนที่เกิดขึ้นกับภายนอกขบวนการทางสังคม (external impacts) ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งประกอบด้วยผลสะท้อนด้านการเข้าถึงระบบการเมืองปกติ (procedural impacts) ผลสะท้อนในเชิงเนื้อหา (substance impacts) ผลสะท้อนเชิงโครงสร้าง (structural impacts) และผลสะท้อนเชิงพื้นที่สาธารณะ (public space) แล้ว เอกพล เสียงดัง ได้ชี้ให้เห็นถึงผลสะท้อนที่เกิดขึ้นภายนอกเขตของขบวนการทางสังคมเพิ่มเติม โดยชี้ให้เห็นว่าผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นภายนอกเขตของขบวนการทางสังคมนั้นสามารถแบ่งออกได้กว้างๆเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ ผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจากการท้าทายรัฐโดยตรง (impacts of state-oriented challengers) และผลสะท้อนเชิงวัฒนธรรมจากการต่อสู้ของขบวนการทางสังคม (cultural impacts of social movement action) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1) ผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจากการท้าทายรัฐโดยตรง (impacts of state-oriented challengers) การศึกษาผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจากการท้าทายรัฐโดยตรงที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับขบวนการทางสังคมเป็นประเด็นการศึกษาที่มีผลงานวิชาการออกเผยแพร่มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมประเด็นอื่นๆ เนื่องจากเป็นประเด็นการศึกษาที่สามารถสังเกตเห็นผลการศึกษาในเชิงประจักษ์ได้ชัดเจนมากที่สุด เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสถาบันทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย การออกกฎหมายเพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องของกลุ่มประท้วง เป็นต้น (เอกพล เสียงดัง, 2550: 46)

2.2) ผลสะท้อนเชิงวัฒนธรรมจากการต่อสู้ของขบวนการทางสังคม (cultural impacts of social movement action) การศึกษาผลสะท้อนเชิงวัฒนธรรม (cultural impacts) เป็นประเด็นที่ได้รับการศึกษาน้อยมากเมื่อดูจากผลงานทางวิชาการเท่าที่ผ่านมา ดังนั้นประเด็นการศึกษานี้จึงเปรียบเสมือนช่องว่างที่ขาดหายไป (lacunae) ของการศึกษาผลสะท้อนจากการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคม ทำให้มีพื้นที่ในการศึกษาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องเหลืออยู่มาก (เอกพล เสียงดัง, 2550: 53) ซึ่งการศึกษาผลสะท้อนทางวัฒนธรรมจากการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมนั้นมีการศึกษาในแนวทางต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) การศึกษาผลสะท้อนทางวัฒนธรรมในเชิงจิตวิทยาสังคม (social psychological studies of cultural impacts) การศึกษาผลสะท้อนทางวัฒนธรรมในเชิงจิตวิทยาสังคมที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมนั้นจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อและความคิดเห็นของผู้คนในสังคม ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็คือกรอบวาทกรรม (frame) ที่ขบวนการทางสังคมสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการตีแผ่ปัญหาที่ขบวนการทางสังคมต้องเผชิญให้สังคมรับรู้ ยิ่งกรอบวาทกรรมที่ขบวนการทางสังคมสร้างขึ้นมามีความน่าเชื่อถือก็สามารถอธิบายปัญหาที่ขบวนการทางสังคมต้องเผชิญได้อย่างครอบคลุมและชัดเจน รวมทั้งสามารถเสนอทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมได้มากเท่าไร ความเป็นไปได้ที่ขบวนการทางสังคมจะเปลี่ยนแปลงความคิด ค่านิยมและความเชื่อของผู้คนในสังคมก็ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น (เอกพล เสียงดิ่ง, 2550: 54-55)

2) การศึกษาผลสะท้อนทางวัฒนธรรมในเชิงสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมนั้นจะอยู่ในรูปของการศึกษาความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านผลผลิตทางวัฒนธรรม (cultural products) และการปฏิบัติทางวัฒนธรรม (cultural practices) ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจแสดงออกมาทางวรรณกรรม (literature) ดนตรี (music) การเผยแพร่ข่าวผ่านสื่อสารมวลชน (media coverage) รูปแบบเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายที่ได้รับความนิยมในแต่ละยุค (fashion) ภาษา (language) และวาทกรรม (discourse) เป็นต้น (เอกพล เสียงดิ่ง, 2550: 56)

3) การศึกษาผลสะท้อนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกมาในรูปของอัตลักษณ์ร่วมและวัฒนธรรมย่อย (collective identities and subcultures as cultural impacts) ผลสะท้อนทางวัฒนธรรมในลักษณะนี้เป็นผลสะท้อนทางวัฒนธรรมในระดับมหภาค (macro cultural impacts) เนื่องจากเป็นผลสะท้อนที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ (worldviews) และชุมชน (communities) ที่มีอยู่เดิม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นจากอัตลักษณ์ร่วมใหม่ (new identities) และวัฒนธรรมย่อยใหม่ (new subcultures) ที่ขบวนการทางสังคมสร้างขึ้นมาและแสดงออกมาให้สังคมได้รับรู้/ตระหนักถึงการมีตัวตนของขบวนการ ขบวนการทางสังคมที่เคลื่อนไหวโดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมที่เป็นอยู่ส่วนใหญ่จะเป็นขบวนการทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movements-NSMs) ที่มีความเชื่อว่าประชาธิปไตยสมัยใหม่ (modern democracies) ไม่สามารถเป็นตัวแทนในการแก้ปัญหาสังคมซึ่งเกิดขึ้นจากความแตกต่างหลากหลายในปัจจุบันได้ (เอกพล เสียงดิ่ง, 2550: 57)

อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจะจำกัดการวิเคราะห์ผลสะท้อนของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 เฉพาะผลสะท้อนที่เกิดขึ้นภายนอกขบวนการฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับการบรรลุเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ เท่านั้น

2.2 ทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาวิจัยในแวดวงวิชาการสังคมศาสตร์ในประเทศไทยนั้นให้ความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจค่อนข้างน้อย โดยส่วนใหญ่แล้วในการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจนั้นมักจะปรากฏการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐวิสาหกิจต่างๆ ซึ่งงานการศึกษาในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นถึงการที่สังคมกำลังถูกรอบงำหรืออยู่ภายใต้อิทธิพลของกระแสเสรีนิยมใหม่ที่สนับสนุนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ดังนั้น งานศึกษาวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจจึงเป็นงานศึกษาที่อยู่ในสายธารของการสนับสนุนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจหรือยอมรับในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทั้งโดยที่ตั้งใจหรือไม่รู้ตัว ดังนั้นจึงมีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจค่อนข้างน้อย

ซึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้น งานศึกษาของ ประดิษฐ์ กิตติภาเกษมสันต์(2546) ถือได้ว่าเป็นงานที่สำคัญ โดยได้ทำการศึกษา “ขบวนการแรงงานรัฐวิสาหกิจไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปฏิบัติการตอนนโยบายและการดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ” และจากการศึกษาพบว่า ปฏิบัติการได้กลับของสหภาพแรงงานและพนักงานตอนนโยบายและการดำเนินการแปรรูปนั้นเกิดจากความกลัวที่เกิดจากการคาดการณ์ถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการแปรรูป จึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหวคัดค้านอย่างต่อเนื่องตลอด โดยมีภารกิจ กลยุทธ์ รูปแบบและการดำเนินการเพื่อการคัดค้านมากมายที่มีลักษณะที่คล้ายกัน เนื่องจากสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือข่ายสมาชิก ที่สำคัญพบว่า วิธีการเรียกร้องได้เปลี่ยนไปจากในอดีตที่เน้นการเคลื่อนไหวโดยใช้กำลัง และจำนวนผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวเข้ากดดันคู่ต่อสู้ เป็นการเจรจาต่อรองที่ใช้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร เหตุผล และหลักวิชาการมากขึ้น ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะมีคู่ต่อสู้ที่สำคัญนอกเหนือจากรัฐ คือระบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์(globalization) ที่ค่อยเป็นพี่เลี้ยงคนสำคัญอยู่เบื้องหลังการแปรรูป สำหรับยุทธวิธีที่สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจเลือกใช้ในการต่อสู้คือความเป็นชาตินิยม(nationalism) และกลยุทธ์แบบท้องถิ่น(localization) ได้แก่ การปลุกจิตสำนึกความรักชาติ รักองค์กร รักรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นสมบัติของแผ่นดิน เพื่อดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังใช้หลักการเข้าถึง

กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมถูกที่ถูกละเลย ด้วยการเน้นหนักไปที่รูปแบบของสื่อต่างๆ อย่างมีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนทั้งภายในและภายนอกองค์กร ผลจากการดำเนินการคัดค้านการแปรรูปอย่างเหมาะสมครั้งนี้ได้สร้างความสำเร็จในการต่อสู้คัดค้านในระดับหนึ่ง คือรัฐบาลได้มีการชะลอระยะเวลาในการแปรรูปออกไป

การศึกษาของ ประดิษฐ์ กิตติภาเกษมสันต์ ข้างต้นถือว่าเป็นการขยายวงขอบของการศึกษาเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจในสังคมไทยให้กว้างออกไป และการศึกษาที่ยังชี้ให้เห็นถึงยุทธวิธีการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยที่จะทำการศึกษาในครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้ยังเป็นการศึกษาการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในวงแคบเฉพาะในส่วนของขบวนการแรงงานรัฐวิสาหกิจเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้เติมเต็มในประเด็นนี้ในการศึกษาชิ้นนี้ด้วยการศึกษาขบวนการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายที่จะขยายการศึกษาครอบคลุมถึงภาคประชาชนและภาคส่วนอื่นๆ ในสังคมที่เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้วยนอกจากจะศึกษาในส่วนขององค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจ โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิเคราะห์องค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจในฐานะที่เป็นตัวแสดงหนึ่งในบรรดาตัวแสดงทั้งหลายเท่านั้น นอกจากนี้ งานของ ประดิษฐ์ กิตติภาเกษมสันต์ ยังไม่ได้ศึกษาวิเคราะห์ขบวนการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในฐานะของขบวนการทางสังคมตามมุมมองของทฤษฎีขบวนการทางสังคมแต่อย่างใด ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ในมุมมองดังกล่าว ซึ่งงานศึกษาที่ผู้วิจัยจะดำเนินการนี้จะสามารถเติมเต็มในส่วนนี้ได้ ซึ่งจะเป็นการขยายมุมมองต่อปรากฏการณ์ดังกล่าวให้กว้างขวางรอบด้านมากขึ้นและยังเป็นการช่วยขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในสังคมไทยให้กว้างขวางออกไปอีกด้วย

นอกจากงานศึกษาของ ประดิษฐ์ กิตติภาเกษมสันต์ แล้วยังมีงานศึกษาที่เกี่ยวกับการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง กล่าวคือ งานศึกษาของ นิศาชล ทวนทอง (2549) เรื่อง “การเสนอมวลชนและสื่อของสหภาพแรงงานฯ” โดยงานศึกษานี้ต้องการศึกษาความเป็นมาของการคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และศึกษาการกำหนดวาระคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) ในสื่อมวลชนกระแสหลักและสื่อเว็บไซต์ที่พนักงานจัดทำขึ้น โดยเน้นการเคลื่อนไหวคัดค้านในสมัยรัฐบาลพรรคไทยรักไทยช่วงปี พ.ศ.2547-2548

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ สร.กฟผ. คัดค้านนโยบายแปรรูป กฟผ. นั้นเนื่องมาจากเห็นว่าการเปลี่ยนปรัชญาวิสาหกิจจากบริการสาธารณะไปสู่การเป็นเอกชนจะส่งผลกระทบต่ออัตราค่าไฟฟ้า ความมั่นคงของระบบไฟฟ้า เชื้อเพลิงและระบบสายส่งซึ่งเป็นสมบัติสาธารณะจะตกเป็นของเอกชน รวมทั้งเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนของนักการเมืองในการกระจายหุ้นเข้าตลาดหลักทรัพย์ ดังนั้น สร.กฟผ. จึงนำเสนอวาระคัดค้านออกสู่สาธารณชน และวาระเรื่องค่าไฟฟ้าและการกระจายหุ้นเป็นประเด็นที่รัฐบาลออกมาตอบโต้อย่างทันควัน รองลงมาคือประเด็นเรื่องสมบัติสาธารณะซึ่งได้รับความสนใจจากสื่อโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์คุณภาพ อย่างไรก็ตามสื่อโทรทัศน์กระแสหลัก เช่น ช่อง 7 และช่อง 9 ไม่มีส่วนหลักดันวาระคัดค้านมากเท่าที่ควร เนื่องจากให้น้ำหนักต่อแหล่งข่าวทางภาคนโยบาย ในขณะที่สถานีโทรทัศน์เนชั่น แชนแนล ซึ่งให้พื้นที่ สร.กฟผ. อย่างสม่ำเสมอมีผู้ชมจำนวนมาก สำหรับสื่อหนังสือพิมพ์นั้นหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ มติชน และกรุงเทพธุรกิจ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์คุณภาพได้เปิดพื้นที่สาธารณะให้ฝ่ายคัดค้าน แต่หนังสือพิมพ์ประชานิยม คือไทยรัฐยังนำเสนอข่าวในเชิงประนีประนอมกับรัฐบาล ทำให้วาระการคัดค้านจำกัดอยู่ในวงแคบและขาดประสิทธิผล

ผลการศึกษายังพบว่า พนักงาน กฟผ. ได้จัดทำสื่อเว็บไซต์ www.luegat.com ซึ่งมีลักษณะเป็นสื่อพลเมืองขึ้นมาเพื่อเสนอวาระคัดค้านในนามเว็บไซต์ของ สร.กฟผ. ซึ่งมีศักยภาพในการสื่อสารกับพนักงานภายในให้ร่วมคัดค้าน สื่อสารกับเครือข่ายประชาสังคม รวมทั้งตอบโต้ประเด็นของรัฐบาลและฝ่ายบริหารด้วยการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อกระตุ้นให้ตระหนักถึงความจริงและกระตุ้นให้ออกมาร่วมปฏิบัติการในการคัดค้านเพื่อปกป้องกิจการสาธารณะ นอกจากนี้ยังพบว่า สร.กฟผ. เคลื่อนไหวคัดค้านโดยวิธีการสร้างเครือข่ายพันธมิตรกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมภายนอก โดยเน้นการคัดค้านนโยบายที่ไม่ถูกต้องและการทำประชาคมติในแนวทางของการเมืองภาคประชาชนที่ต้องการมีส่วนร่วม สร.กฟผ. จึงมีลักษณะการเคลื่อนไหวในรูปแบบของขบวนการทางสังคมรูปแบบใหม่

การศึกษาของ นิตาชาล ทวนทอง ชำงตันถือว่าเป็นงานวิจัยที่มีส่วนในการขยายวงขอบเกี่ยวกับการศึกษาการแปรรูปวิสาหกิจในสังคมไทยให้กว้างขวางออกไปอีกชั้น และยังเป็นงานวิจัยที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการคัดค้านการแปรรูปวิสาหกิจในสังคมไทยเช่นเดียวกันกับงานของ ประดิษฐ์ กิตติภาเกษมสันต์ อีกด้วย โดยงานของ นิตาชาล ทวนทอง ได้ให้ภาพของยุทธศาสตร์การคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.) ในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับผู้วิจัยที่จะทำการศึกษาในครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาในกรณีการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. เช่นเดียวกันกับที่ผู้วิจัยจะ

ทำการศึกษาในครั้งนี้ นอกจากนั้น งานวิจัยดังกล่าวยังมีการศึกษาที่กว้างขวางกว่างานของ ประดิษฐ์ กิตติภาเกษมสันต์ ในแง่ของตัวแสดงที่นำมาวิเคราะห์ กล่าวคือ มีการวิเคราะห์ไม่ เพียงแต่สภาพแรงงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(สร.กฟผ.)เท่านั้นหากแต่มีการ วิเคราะห์ตัวแสดงอื่นๆที่เชื่อมโยงเป็นพันธมิตรกับ สร.กฟผ.ในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ.อีกด้วย ซึ่งก็เป็นประโยชน์ในการเป็นแนวทางสำหรับงานศึกษาของผู้วิจัยในครั้งนี้ที่ต้องการจะทำการ วิเคราะห์ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ที่เน้นการวิเคราะห์ตัวแสดงต่างๆที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็น เครือข่ายกันเป็นขบวนการทางสังคม อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวก็เป็นการศึกษาที่ไม่ได้เน้น การวิเคราะห์ในเชิงขบวนการทางสังคมเป็นหลัก แม้ว่าจะมีการวิเคราะห์ว่า สร.กฟผ.เป็นขบวนการ ทางสังคมแบบใหม่หรือไม่ก็ตาม แต่ก็เน้นเพียงการวิเคราะห์เพื่อระบุประเภทของการกระทำรวม หมูที่คัดค้านการแปรรูป กฟผ.ว่าเป็นหรือไม่เป็นการกระทำรวมหมู่แบบขบวนการทางสังคมหรือไม่ เท่านั้น ซึ่งจำเป็นที่จะต้องขยายการศึกษาในเชิงขบวนการทางสังคมเพิ่มขึ้น โดยงานศึกษาที่ผู้วิจัย จะดำเนินการนี้จะช่วยเติมเต็มและขยายการศึกษาคัดค้านการแปรรูป กฟผ.ในฐานะของ ขบวนการทางสังคมให้กว้างขวางมากขึ้น อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดค้านการ แปรรูป กฟผ.ที่รอบด้านมากขึ้น

ในแง่ของการศึกษาเกี่ยวกับขบวนการทางสังคมในวงวิชาการสังคมศาสตร์ในสังคมไทย นั้นได้ให้ความสนใจในการศึกษาในแง่มุมต่างๆ กัน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

1. **งานศึกษาขบวนการทางสังคมที่ศึกษาในประเด็นทั่วไป** ซึ่งมีการศึกษาในประเด็น ที่แตกต่างหลากหลายกันไป ดังปรากฏในงานศึกษาสำคัญหลายชิ้น เช่น

งานศึกษาของ มณีรัตน์ มิตรปราสาท(2539) ซึ่งศึกษาเรื่อง “การก่อตัวขององค์กร ประชาชนกับการเสริมอำนาจประชาชน : ศึกษากรณีชุมชนประมงพื้นบ้าน อำเภอเสนา จังหวัด ตราด” โดยสนใจศึกษาเพื่อค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการก่อตัวขององค์กรประชาชนใน บริบทของกระบวนการจรรโลงประชาธิปไตยที่ระดับรากหญ้าของสังคมไทย

ผลการศึกษาพบว่า การก่อตัวขององค์กรประชาชนจะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกในชุมชนรู้สึก และ/หรือตระหนักในการดำรงอยู่ของปัญหาภายในชุมชนและมีความต้องการแสวงหาแนว ทางแก้ไขโดยกระบวนการดังกล่าว และจะสามารถไปสู่การเกิดองค์กรประชาชนดีที่สุดในเมื่อผู้นำ และ/หรือกลุ่มแกนนำภายในชุมชนที่มีศักยภาพในการเข้าถึงปัญหาและสามารถวิเคราะห์สาเหตุ ของปัญหา ตลอดจนสามารถหาแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่มีปัจจัยภายนอกได้แก่

องค์การพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวพัน นโยบายของรัฐและการปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐที่สอดคล้อง และสื่อมวลชนที่ให้ความสนใจเป็นปัจจัยเสริมให้องค์การประชาชนมีอำนาจต่อรองกับกลุ่มทุนและ/หรือผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์เหนือทรัพยากรของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

งานศึกษาของ ทศพล แก้วประพันธ์ (2544) เรื่อง “ขบวนการประชาสังคมในประเทศไทย : ศึกษากรณีการก่อตัวของสงขลาประชาคม” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการ ก่อเกิดของขบวนการ “สงขลาประชาคม” ว่าเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนในลักษณะใด

จากการศึกษาพบว่า ขบวนการ “สงขลาประชาคม” ก่อกำเนิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขความ เสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายส่งเสริมการพัฒนา อุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดสงขลา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆที่ผ่านมา ในขณะที่โครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์อำนาจในการจัดการของรัฐ ซึ่งรัฐผูกขาดการทำหน้าที่ เป็นผู้กระทำแต่เพียงผู้เดียวนั้น เป็นเงื่อนไขในการก่อเกิดของขบวนการสงขลาประชาคมเพียง บางส่วนเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการเกิดขึ้นของขบวนการดังกล่าวเป็นความพยายามในการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง โดยไม่ให้ความสำคัญกับอำนาจและการจัดการของรัฐมากนัก นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า ขบวนการสงขลาประชาคมมีการใช้แนวคิดประชาสังคมในการ ดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองมากขึ้น

ส่วนการศึกษา “ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวไทยมุสลิม : ศึกษากรณีองค์กร ต่อต้านสงครามในอัฟกานิสถาน 2544-2545” โดย ภัณฑิลา จิตต์หมวด(2546) นั้นสนใจศึกษา องค์ประกอบของการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวไทยมุสลิมในการณ์องค์กรต่อต้านสงครามใน อัฟกานิสถาน เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมที่เกิดจากการร่วมกันเคลื่อนไหวทางสังคม และเพื่อศึกษาถึงความร่วมมือกันระหว่างองค์กรชาวไทยมุสลิมในการดำเนินการเคลื่อนไหวทาง สังคม

ผลการศึกษาพบว่า เป้าหมายสูงสุดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมครั้งนี้คือ สันติภาพ โดยการเรียกร้องให้ยุติสงครามโดยเร็ว ส่วนกิจกรรมที่หลากหลายในการขับเคลื่อนตั้งอยู่บน แนวทางของสันติวิธีตามวัฒนธรรมอิสลามเป็นสำคัญ โดยองค์การการเคลื่อนไหวทางสังคมต่างมี ส่วนนำเอาคำสอนของอิสลามมาสู่การปฏิบัติทั้งในส่วนที่เป็นเป้าหมาย รูปแบบและสาระของ ขบวนการ ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ร่วมของชาวไทยมุสลิม จากการศึกษาการ

ดำเนินงานขององค์กรการเคลื่อนไหวทั้ง 6 องค์กร ซึ่งมีสถานภาพทางกฎหมายและทางสังคมแตกต่างกัน ข้อแตกต่างขององค์กรเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวทางสังคมที่แตกต่างกันไปตามศักยภาพและลักษณะของแต่ละองค์กรนั้นๆ ซึ่งทำให้เห็นถึงการร่วมมือกันอย่างหลวมๆระหว่างองค์กรของกลุ่มชาวไทยมุสลิมในบริบทสังคมไทย

งานของ ประวิทย์ นพรัตน์วรการ(2541) ซึ่งศึกษา “ขบวนการเคลื่อนไหวของชาวนาชาวไร่เพื่อสิทธิในที่ดินทำกิน : การศึกษาภาพรวมและกรณีกลุ่มป่าดงลาน” ก็สนใจที่จะศึกษาระบวนการการรวมตัวขององค์กรชาวบ้าน กระบวนการเคลื่อนไหวของชาวนาชาวไร่ผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา และกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้านทั้งในระดับภาพรวมของขบวนการเคลื่อนไหว และระดับพื้นที่กรณีกลุ่มป่าดงลาน

จากการศึกษาพบว่า การจัดองค์กรและผลของการเคลื่อนไหวได้มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยมีลักษณะดังนี้คือ การจัดโครงสร้างองค์กรแบบลำดับขั้นมาเป็นโครงสร้างแนวราบที่ส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยในองค์กร จากการเรียกร้องที่ตั้งอยู่บนผลประโยชน์ส่วนตนไปสู่การเรียกร้องที่ครอบคลุมถึงผลประโยชน์ของสังคมในวงกว้างดังเช่นการร่วมเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปทางการเมือง การสื่อสารระหว่างกันภายในองค์กร และส่งเสริมการถ่ายทอดประสบการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกับสมาชิกที่เข้าร่วมทำให้เกิดความตระหนักในสิทธิศักยภาพของตนเอง และเกิดจิตสำนึกในการรวมหมู่

การที่ชาวบ้านได้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวได้ก่อให้เกิดกระบวนการสะสมความรู้ทางการเมือง เช่นสามารถมองปัญหาอย่างมีเหตุมีผล มีความสามารถในการจัดองค์กรการเคลื่อนไหว การจัดทำข้อมูลและร่วมเจรจาในทุกระดับ ตลอดจนสามารถถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านี้ให้แก่กลุ่มชาวบ้านผู้ประสบปัญหาจากโครงการพัฒนาของรัฐในพื้นที่อื่นๆ ทำให้เกิดการแพร่กระจายความรู้ทางการเมืองออกไปในวงกว้างส่งผลให้เกิดเครือข่ายชาวบ้านที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น กระบวนการเหล่านี้ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนให้ลดความเหลื่อมล้ำลงได้

จากงานการศึกษาวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับขบวนการทางสังคมในวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์ในประเทศไทยนั้นยังไม่ได้ให้ความสนใจต่อประเด็นแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวเท่าใดนัก ดังจะพบว่างานวิจัยข้างต้นให้ความสนใจศึกษาประเด็นอื่นๆ มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่องการก่อตัวหรือการเกิดขึ้นของ

ขบวนการทางสังคม แต่ก็ยังไม่มีการศึกษาในแง่ของการก่อตัวของขบวนการทางสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพ(transform)มาจากการกระทำรวมหมู่ในรูปแบบอื่น ซึ่งในงานวิจัยที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษานี้จะได้ขยายมุมมองการศึกษาในส่วนนี้ด้วย โดยจะศึกษาวิเคราะห์ถึงการก่อตัวของขบวนการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพมาจากการกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์ขององค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจด้วย นอกจากนี้การศึกษาเกี่ยวกับขบวนการทางสังคมในวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์ในประเทศไทยยังมักจะให้ความสนใจศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับองค์การเคลื่อนไหวหรือการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การเคลื่อนไหวในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญของขบวนการทางสังคม ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่างานศึกษาในกลุ่มที่หนึ่งนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาตัวขององค์การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเป็นหลัก ซึ่งยังขาดการวิเคราะห์ให้เห็นพลวัตของขบวนการทางสังคม อย่างไรก็ตามมุมมองการให้ความสำคัญกับปัจจัยเชิงองค์การเคลื่อนไหวนี้ก็ถือว่าเป็นประโยชน์แก่งานวิจัยที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาอยู่นี้ในแง่ที่ทำให้มุมมองต่อการศึกษาพลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไทยภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ในฐานะที่เป็นปัจจัยศักยภาพเชิงโครงสร้างในส่วนของมุมมองด้านองค์การเคลื่อนไหวที่เป็นพื้นฐานของความพร้อมเชิงองค์การที่จะมีส่วนสำคัญส่งผลต่อพลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการ

2. งานศึกษาขบวนการทางสังคมที่ศึกษาเกี่ยวกับยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ในเชิงพรรณนาและ/หรือในฐานะที่เป็นส่วนประกอบย่อยของการศึกษาขบวนการทางสังคมซึ่งมีงานศึกษาวิจัยที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นการศึกษาในลักษณะนี้ เช่น

งานศึกษาของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง(2540) ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง “การเมืองของขบวนการชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย” โดยมุ่งที่จะศึกษาว่าเหตุใดจึงเกิดการกระทำรวมหมู่ของชาวบ้านในลักษณะของขบวนการชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม จุดหมายและวิธีการเมืองเป็นอย่างไร โดยเลือกศึกษาเฉพาะกรณีคือ “สมัชชาคนจน”ในช่วงปี พ.ศ.2539-40

จากการศึกษาดังกล่าวประภาส ปิ่นตบแต่ง พบว่า นโยบายและโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งผลกระทบเป็นลบต่อสภาพการดำรงชีวิตของชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นชนบทเป็นเงื่อนไขจำเป็น ส่วนเงื่อนไขเพียงพอมีด้านการพัฒนาองค์กรและโครงสร้างโอกาสทางสังคมและการเมือง ในด้านการพัฒนาองค์กรประกอบด้วย องค์กรที่อิสระจากรัฐและพรรคการเมือง ความสามารถในการระดมทรัพยากรและระดมผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว ภาวะผู้นำรวมหมู่ การหนุนเสริมอย่างต่อเนื่องโดยองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) การจัดการชุมนุมเรียกร้องที่มี

ประสิทธิภาพ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภายในที่ได้ผล ซึ่งแปรความเดือดร้อนเป็นการกระทำรวมหมู่ได้ การพัฒนาองค์กรเช่นนี้เกิดขึ้นได้ในบริบทแวดล้อมที่มีโครงสร้างโอกาสทางสังคมซึ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นกระแสที่สูง และโครงสร้างโอกาสทางการเมืองซึ่งปราศจากการควบคุมปราบปรามอย่างรุนแรง

นอกจากนี้พบว่า จุดหมายของขบวนการมีลักษณะกว้างไกลกว่าการเรียกร้องให้แก้ไขความเดือดร้อนเฉพาะหน้า คือ รวมถึงการผลักดันการเปลี่ยนแปลงนโยบายและกฎหมาย ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ วิธีการต่อสู้ใช้การสร้างอำนาจด้วยการทำพันธมิตรกับองค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการ ตลอดจนแสวงหาความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชน โดยอาศัยความร่วมมือจากสื่อมวลชน ทั้งหมดส่งผลเป็นความสำเร็จระดับหนึ่งในการผลักดันให้รัฐบาลตอบสนองจุดหมายของขบวนการฯ

ในส่วนของ รติกร แก้วนุ้ย(2547) นั้น ศึกษาเรื่อง “ขบวนการทางสังคมระดับรากหญ้ากับการคัดค้านโรงไฟฟ้าบ่อนอก : ศึกษากรีกกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” โดยสนใจศึกษาลักษณะบทบาทของกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกว่ามีลักษณะที่เป็นขบวนการทางสังคมหรือไม่ ศึกษายุทธวิธีในการต่อสู้ของกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกในเรื่องการสร้างเครือข่ายภายในชุมชน ระหว่างชุมชน และเครือข่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และศึกษาอิทธิพลของกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกที่มีต่อการตัดสินใจโครงการโรงไฟฟ้าบ่อนอกของรัฐ

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกเป็นขบวนการทางสังคมด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมาด้วยความตระหนักถึงอันตรายของโรงไฟฟ้าถ่านหินต่อการดำรงชีวิตในชุมชนและสิ่งแวดล้อม แม้ว่าการก่อเกิดจะเริ่มต้นมาจากกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่มุ่งประโยชน์ตนก็ตาม แต่ต่อมากลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกได้ตระหนักถึงภัยเหล่านี้จึงคัดค้านเรื่อยมา และเมื่อพบว่ากลุ่มมีพลังผลักดันไม่เพียงพอจึงได้ระดมทรัพยากรจากภายนอก กล่าวคือ เครือข่ายต่างๆทั้งในระดับชุมชน ระหว่างชุมชน และในระดับชาติและระดับโลกมาสนับสนุนการเคลื่อนไหว พร้อมกันนั้นเพื่อให้มีการคัดค้านที่หนักแน่นยิ่งขึ้นจึงนำข้อมูลและเหตุผลจากส่วนต่างๆ มาโต้แย้งในแต่ละสถานการณ์ ยุทธวิธีดังกล่าวสารพัดทำให้กลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกมีช่องทางเข้าสู่การเจรจาอย่างเสมอหน้ากับรัฐบาล ผลก็คือรัฐบาลตัดสินใจชะลอโครงการออกไป ซึ่งพิจารณาได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการตัดสินใจแบบไม่ตัดสินใจ

ส่วนงานศึกษาของ กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธรรมวรรณ(2545, 35) เรื่อง “ขบวนการทางสังคม บนมิติการเมืองเรื่องเพศและร่างกายผู้หญิง” ซึ่งเป็นหนึ่งในงานวิจัยที่อยู่ในชุดวิจัยเรื่องวิถีชีวิต วิถีผู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัยนั้นก็มีมุ่งที่จะ (1) วิเคราะห์สาเหตุของการก่อตัวของขบวนการและเครือข่าย (2) ศึกษายุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่ขบวนการนำมาใช้เคลื่อนไหว รวมถึงข้อเสนอละทิศทาง (agenda) และการให้เหตุผลของการเคลื่อนไหว (justification) (3) ศึกษาถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของขบวนการ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่ต้องเผชิญในการทำงานเคลื่อนไหว (4) วิเคราะห์ความสนใจหรือปฏิกิริยาจากสาธารณะ (public attention) ต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการ และ (5) วิเคราะห์ภาพของขบวนการที่ควรจะเคลื่อนไหวต่อไปในอนาคต (future prospects)

ดังนั้น จากการพิจารณางานศึกษาในกลุ่มที่สองแม้ว่าจะมีงานวิจัยที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้อยู่บ้าง แต่ก็เป็นการให้ความสนใจในฐานะที่เป็นเพียงส่วนประกอบของการศึกษาขบวนการทางสังคมโดยรวมเท่านั้น กล่าวคือ ประเด็นเรื่องแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้นั้นเป็นเพียงประเด็นเล็กน้อยที่เป็นส่วนประกอบหนึ่งของการศึกษาขบวนการโดยภาพรวมนั้นจะมีการพิจารณา ซึ่งก็ส่งผลให้การศึกษาวเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้ไม่ลึกซึ้งมากพอ นอกจากนั้น การศึกษาในประเด็นของยุทธวิธีการต่อสู้นั้นก็มักจะพิจารณาในเชิงของคุณลักษณะเชิงองค์การหรือศักยภาพเชิงองค์การมากกว่าดังเช่นงานของ รติกร แก้วนุ้ย เป็นต้น อย่างไรก็ตามงานศึกษาเหล่านี้ก็ถือได้ว่าได้ขยายขอบข่ายของการศึกษาขบวนการทางสังคมในวงวิชาการสังคมศาสตร์ไทยให้กว้างขวางมากขึ้น แม้ว่าจะยังศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ในฐานะที่เชื่อมโยงอยู่กับมิติขององค์การเคลื่อนไหวเพื่ออาศัยองค์การเคลื่อนไหวนี้เป็นทรัพยากรที่สำคัญของการเคลื่อนไหวก็ตาม

กล่าวโดยสรุป แม้ว่างานศึกษาในกลุ่มที่สองนี้จะมีการศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคมก็ตาม แต่ก็มีคามโน้มเอียงในลักษณะของการพรรณนายุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้มากกว่าการให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้อย่างลึกซึ้ง ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งหวังที่จะทำการศึกษาวเคราะห์ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันจะช่วยในการขยายขอบข่ายการศึกษาด้านยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. งานศึกษาขบวนการทางสังคมที่เน้นการศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ ซึ่งงานศึกษาวิจัยที่ศึกษาในลักษณะนี้ที่สำคัญมีดังนี้ เช่น

งานศึกษาของ วรณี พงศ์ถาวร(2530) เรื่อง “การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม : ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน” ซึ่งสนใจศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกใช้ยุทธวิธีในขบวนการทางสังคมในกรณีดังกล่าว และเพื่อศึกษาว่ากลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ในขบวนการทางสังคมที่มีลักษณะต่างกันจะเลือกยุทธวิธีต่างแบบกันหรือไม่ ตลอดจนเพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดของ Ralph H. Turner ในการศึกษาขบวนการทางสังคม

ซึ่งจากการศึกษาโดยการทดสอบทางสถิติด้วยการวิเคราะห์ถดถอยแบบง่ายระหว่างคุณสมบัติผู้นำในการเลือกยุทธวิธีอันได้แก่ คุณสมบัติของผู้นำแบบไซฟิทธิเคชั่น(sophistication) สมาชิกอยู่ในภาวะเปียบและองค์กรมีการใช้และแสดงออกซึ่งอำนาจ กับผู้นำที่มีความโน้มเอียงมุ่งต่อผล และผู้นำที่มีความโน้มเอียงมุ่งสนองอารมณ์ ไม่พบว่าปัจจัยทั้งสามมีอิทธิพลต่อความแตกต่างของผู้นำทั้งสองประเภท ในขั้นต่อมาเป็นการทดสอบด้วยสถิติไคสแควร์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทั้ง 2 ประเภทกับยุทธวิธี 3 แบบ อันได้แก่ ยุทธวิธีแบบชักจูง แบบใช้กำลัง และแบบต่อรอง พบว่าผู้นำทั้ง 2 ประเภทไม่มีความแตกต่างกันในการเลือกใช้ยุทธวิธี โดยต่างก็เลือกใช้ยุทธวิธีแบบชักจูงเป็นหลัก เหตุที่ไม่พบความแตกต่างก็เพราะสถานการณ์ของความขัดแย้งไม่เคยคลี่คลายไปสู่ภาวะที่เอื้ออำนวยให้ใช้ความรุนแรง

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของกลุ่ม/องค์กรกับยุทธวิธี โดยที่คุณลักษณะของกลุ่ม/องค์กร ได้แก่ ประเภทขององค์กร วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน การประเมินผู้ที่จะได้รับประโยชน์โดยตรงมากที่สุดจากการเคลื่อนไหว การประเมินสาธารณชนและผู้ที่จะมีบทบาทสำคัญที่สุดต่อการสั่งระงับโครงการ พบว่าคุณลักษณะดังกล่าวไม่มีผลต่อการเลือกใช้ยุทธวิธี กล่าวคือ ทุกองค์กรล้วนให้ความสำคัญต่อยุทธวิธีแบบชักจูงมากที่สุด

ส่วนการประเมินความเป็นไปได้ในการนำกรอบแนวคิดนี้มาใช้กับสังคมไทยนั้น ยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ โดยเฉพาะการกำหนดความหมายของตัวแปรบางตัวให้ชัดเจนและรัดกุมมากขึ้น

งานศึกษาของ วรณีย์ พฤทธิถาวร ดังกล่าวถือเป็นงานศึกษาขบวนการทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้เป็นสำคัญ โดยไม่ได้เป็นการศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ในเชิงพรรณนาและ/หรือเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาขบวนการทางสังคมเหมือนกับการศึกษาขบวนการทางสังคมในสังคมไทยของกลุ่มที่สอง อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้แม้ว่าจะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้เป็นสำคัญ แต่ก็ เป็นเพียงการวิเคราะห์ในเชิงสถิติหรือเป็นการวิจัยเชิงปริมาณเท่านั้น ซึ่งยังไม่สามารถให้คำอธิบาย ในรายละเอียดที่ลึกซึ้งได้เหมือนการวิจัยเชิงคุณภาพ

งานศึกษาของ วีระศักดิ์ เครือเนตร(2541) เรื่อง “กระบวนการประท้วงในชนบท : ศึกษากรณีในชุมชนหนองแสง” เป็นอีกงานวิจัยหนึ่งที่เน้นการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ ซึ่งในกรณีนี้คือการประท้วง โดยมุ่งที่จะศึกษาสาเหตุที่ทำให้ประชาชนในชนบทมารวมตัวกันเพื่อประท้วงหน่วยงานของรัฐ และเพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการของการรวมกลุ่มประท้วงของประชาชนในชนบท ตลอดจนเพื่อศึกษากระบวนการต่อรองของกลุ่มประท้วง และผลต่อการตัดสินใจของหน่วยงานของรัฐ

จากการศึกษาพบว่า การชุมนุมประท้วงซึ่งเป็นยุทธวิธีการต่อสู้ในชุมชนหนองแสงเกิดขึ้น เนื่องจากการปฏิบัตินโยบายของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีกินดีและความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน กล่าวคือ มีลักษณะของการใช้อำนาจและอิทธิพลที่มีอยู่เหนือประชาชนในการควบคุมสั่งการและกำกับดูแล โดยรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนราชการต่างๆ ซึ่งปรากฏว่าหน่วยงานของรัฐจะให้ความสำคัญในการสนองตอบความต้องการหรือเป้าหมายของกลุ่มประท้วงที่เกิดจากการรวมตัวกันเพื่อชุมนุมประท้วงของชาวบ้านที่มีอารมณ์ ความรู้สึก และมีความมุ่งมาดปรารถนา ตลอดจนมีเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการรวมกลุ่มประท้วงของชาวบ้านดังกล่าวจะประกอบด้วยการระดมทรัพยากร การให้ความสำคัญต่อภาวะผู้นำ การจัดระเบียบวินัยในกลุ่มประท้วง การสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และการสร้างพันธมิตรในการสนับสนุนและการระดมสื่อมวลชนโดยใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนในการชูประเด็นหรือชูเรื่องเกี่ยวกับการประท้วงให้ได้รับการสนใจจากประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเร่งหรือตัวกระตุ้นให้เกิดความกล้าตัดสินใจเข้าร่วมในการประท้วง และลุกขึ้นต่อต้านอำนาจรัฐของประชาชนในชุมชนหนองแสง ปัจจัยดังกล่าวก็คือ การที่ประชาชนในชุมชนหนองแสงบางส่วนบางคนเคยมีประสบการณ์และได้รับการถ่ายทอดอุดมการณ์ในการต่อต้านรัฐ โดยการขัดเกลາของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในอดีต

งานศึกษาของ วิรัชต์ แสงดาวฉาย(2545) เรื่อง “ประชาสังคม เวทีสาธารณะ กับกระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะ ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ” มุ่งที่จะพัฒนาแนวคิดเรื่องประชาสังคมในสังคมไทย ในส่วนที่เป็นการเกิดการดำรงอยู่ โดยเฉพาะเงื่อนไขและช่องทางการแสดงบทบาทที่จำกัดไว้ในเรื่องของการสร้างพื้นที่ทางการเมืองซึ่งชาวบ้านและกลุ่มประชาสังคมจะสามารถแสดงบทบาทต่อการจัดการปัญหาสาธารณะได้ โดยศึกษาผ่านกระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การกลายเป็นประเด็นสาธารณะของกรณีโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ เป็นเหตุการณ์ที่มีการรับรู้อย่างมีความหมายว่าเป็นเรื่องส่วนรวมของคนในสังคมตั้งแต่ระดับปัจเจกชน มีการขยายการรับรู้ไปสู่ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ มีลักษณะการเกิดแบบกระบวนการที่มีหลายองค์ประกอบและหลายมิติที่สำคัญ ได้แก่ มิติเชิงสังคมและมิติเชิงความคิด กล่าวคือ มิติเชิงความคิดจะมีความคิดเรื่อง “ความเป็นเจ้าของ” เป็นแกนกลาง มีลักษณะเป็นเหมือนสิทธิเชิงซ้อนที่เรื่องๆเดียวกันมีผู้เป็นเจ้าของเรื่องนั้นมากกว่าหนึ่งราย จึงมีการนำพาตัวเองเข้ามาเกี่ยวข้องข้อง ความคิดนี้อาจเกิดจากการมีสำนึกสาธารณะของบุคคลหรือจากการเห็นผลประโยชน์ที่อาจมีแก่ตนและผู้อื่นกลายเป็นผลประโยชน์ร่วม ส่วนมิติเชิงสังคมนั้นเป็นเรื่องว่าด้วยกระบวนการทางสังคมของข่าวสารเป็นเรื่องของการใช้ข้อมูลข่าวสารไปสร้างการรับรู้อย่างมีความหมายขึ้นในกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องระดับต่างๆ โดยข่าวสารที่เกิดขึ้นและถูกเผยแพร่ขยายออกไปในแต่ละขั้นตอนจะต้องตั้งอยู่บนฐานของการเป็นข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ ข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นจึงสามารถนำไปสู่การสร้างความชอบธรรมแก่การคัดค้านโครงการได้อย่างเป็นเหตุผล ปัจจัยที่เป็นตัวขับเคลื่อนของกระบวนการย่อยนี้ประกอบด้วย การเข้าถึงข้อมูลสำคัญของโครงการ การกำหนดข้อคัดค้านที่ชัดเจนในประเด็นต่างๆ การสร้างความหมายหรือชุดของคำอธิบายโครงการ มิติทางสังคมนี้อยู่ประกอบด้วย การจัดการผลกระทบจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการเมืองของรัฐบาลแต่ละชุดด้วย

โดยแต่ละมิติต่างเป็นกระบวนการย่อยที่ขับเคลื่อนตัวเองและส่งผลต่อการเป็นประเด็นสาธารณะไปในเวลาเดียวกัน ขณะเดียวกันการกลายเป็นประเด็นสาธารณะได้เปิดพื้นที่ทางการเมืองให้แก่ชาวบ้านผู้จะได้รับผลกระทบได้แสดงบทบาทต่อการจัดการเรื่องสาธารณะและเปิดช่องให้กลุ่มคนที่มีพื้นที่ทางการเมืองเฉพาะของตนเองเข้ามามีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มนั้นๆ ด้วย

งานศึกษาของ วีระศักดิ์ เครือเนตร และวิรัชต์ แสงดาวฉาย ข้างต้นเป็นอีกงานชิ้นหนึ่งที่มุ่งที่จะศึกษาขบวนการทางสังคมในแง่มุมมองของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ ซึ่งเป็นงานที่มีจุดเด่นสำคัญที่พัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคมเพิ่มมากขึ้น จากงานของ วรณีย์ พุทธิถาวร กล่าวคือ ได้มีการศึกษาวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพแทนการศึกษาวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ ซึ่งทำให้การศึกษามีการวิเคราะห์เกี่ยวกับยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามงานศึกษาทั้งสามชิ้นดังกล่าวนั้นก็ยังมีการศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ในเชิงปัจจัยภายในขบวนการเป็นหลัก จึงยังขาดการวิเคราะห์ในเชิงปัจจัยภายนอกอันได้แก่บริบทของสังคมการเมืองที่ขบวนการดำรงอยู่ว่ามีส่วนสัมพันธ์กับยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้หรือไม่ อย่างไร

ส่วนการศึกษาของ กิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น(2549) เรื่อง “พลวัตของยุทธวิธีการต่อสู้ของขบวนการทางสังคม : ศึกษากรณีขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน จังหวัดลำพูน” นั้นมุ่งศึกษา ลักษณะ รูปแบบยุทธวิธีเคลื่อนไหวของขบวนการในช่วงปี พ.ศ. 2536-2545 และเงื่อนไข ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการกำหนดและการพัฒนายุทธวิธีของขบวนการฯ

ผลการศึกษาพบว่า พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการฯจากการประท้วงมาสู่การเคลื่อนไหวขัดขวางทำทนายระบบ(disruptive tactic) โดยใช้ยุทธวิธีบุกยึดที่ดิน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มแนวร่วมเกษตรกรภาคเหนือ(นกกน.) และการจัดตั้งสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ(สกน.) และความสำเร็จของการบุกยึดที่ดินของชาวบ้านบ้านศรีเตี้ย เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การบุกยึดที่ดินของนายทุนถูกกำหนดให้เป็นยุทธวิธีของขบวนการฯในการเจรจาต่อรองกับรัฐบาล

นอกจากนี้พบว่า เงื่อนไขที่ทำให้การบุกยึดที่ดินถูกปราบปรามและควบคุมได้จากฝ่ายตรงข้ามสามารถแบ่งได้เป็นเงื่อนไขภายในและเงื่อนไขภายนอกขบวนการฯ โดยเงื่อนไขภายในประกอบด้วยโครงสร้างการตัดสินใจ ภาวะผู้นำ ข้อจำกัดของกระบวนการเรียนรู้ภายในสำหรับการพัฒนาจิตสำนึก การสร้างความเป็นปึกแผ่นและสร้างความยึดมั่นผูกพันของสมาชิก ความจำกัดกลุ่มของพันธมิตร และการขาดพื้นที่และตำแหน่งแห่งที่ในประชาสังคม ปัจจัยเหล่านี้เป็นข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้พลังการต่อรองกดดันของยุทธวิธีลดลงหลังการถูกการปราบปราม ส่วนเงื่อนไขภายนอกขบวนการฯคือ โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เปิดสำหรับการเคลื่อนไหวทำทนายด้วยยุทธวิธีบุกยึดที่ดิน เมื่อรัฐบาลไม่มีความมั่นคงทางการเมือง และโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เปิด เมื่อรัฐบาลมีความมั่นคงทางการเมือง ซึ่งได้นำไปสู่การควบคุมปราบปรามการเคลื่อนไหวทำทนายด้วยยุทธวิธีบุกยึดที่ดินอย่างรุนแรง

จากการพิจารณางานศึกษาของ กิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น ชำงตันจะพบว่างานชิ้นนี้ได้พยายามที่จะขยายการศึกษาวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมในแง่มุมของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยได้ให้ความสำคัญกับทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกขบวนการในการทำการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งถือว่าได้พัฒนาแง่มุมของการศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้ก็ยังมีข้ออ่อนอยู่บางประการ กล่าวคือ ในการพิจารณาปัจจัยภายนอกขบวนการนั้น กิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น ยังคงจำกัดการพิจารณาโครงสร้างโอกาสทางการเมืองอยู่เฉพาะในขอบเขตของรัฐชาติ(nation-state)เท่านั้น ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่อยู่นอกขอบเขตของรัฐชาติในฐานะที่เป็นสิ่งแวดล้อมและปัจจัยภายนอกที่สัมพันธ์กับขบวนการแต่อย่างใด

นอกจากนั้น งานศึกษาทั้งของ วีระศักดิ์ เครือเนตร วิรัชต์ แสงดาวฉาย และกิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น ซึ่งเป็นงานที่ศึกษาวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพนั้นมีลักษณะร่วมกันที่สำคัญก็คือ การเน้นการศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้วิธีใดวิธีหนึ่ง กล่าวคือ การประท้วงในกรณีงานของวีระศักดิ์ เครือเนตร การสร้างความเป็นประเด็นสาธารณะให้กับขบวนการในกรณีงานของวิรัชต์ แสงดาวฉาย และการบุกยึดที่ดินในกรณีงานของกิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น ซึ่งทำให้ไม่เห็นพลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการไป ตลอดจนยังขาดการพิจารณาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการกับการตอบโต้ของรัฐหรือฝ่ายต่อต้านขบวนการที่มีผลต่อพลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการอีกด้วย

ดังนั้น การศึกษาขบวนการทางสังคมในสังคมไทยจึงยังขาดแคลนการศึกษาในมิติของแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้อย่างมาก ทั้งในแง่ของปริมาณงานที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่ยังมีอยู่จำนวนน้อยและในเชิงของความลึกซึ้งในการศึกษาในเรื่องนี้จากที่มีการศึกษาในเรื่องนี้อยู่บ้าง ฉะนั้นงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ที่ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษานี้จึงเป็นการขยายแง่มุมการศึกษาขบวนการทางสังคมในสังคมไทยให้กว้างขึ้น อันเป็นแง่มุมที่มีการศึกษาอยู่น้อยและยังไม่ลึกซึ้งนัก ซึ่งก็คือ การศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้ของขบวนการทางสังคม โดยอาศัยแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ตามการศึกษาขบวนการทางสังคมในกลุ่มที่สามข้างต้นเป็นแนวทางสำคัญ ซึ่งจะมีการเพิ่มเติมการศึกษาวิเคราะห์ในส่วนของปัจจัยภายนอกขบวนการในส่วนของโครงสร้างโอกาสทางการเมืองนอกขอบเขตของรัฐชาติ(บริบทสังคมการเมืองระดับโลก) และเน้นการศึกษาวิเคราะห์ขบวนการในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานที่มีการใช้ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่หลากหลาย ประกอบกับเพิ่มการศึกษาวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง

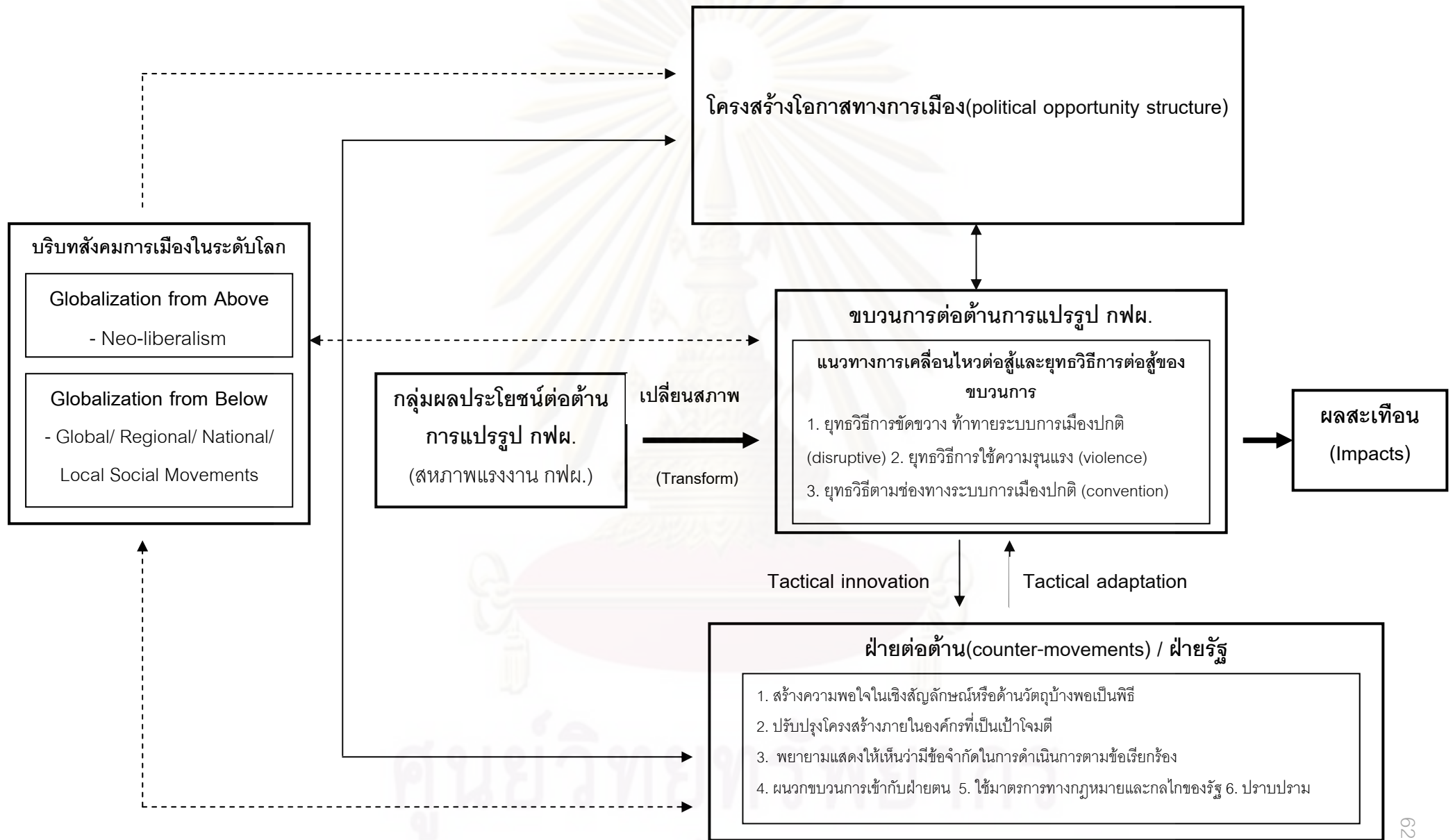
ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการกับการตอบโต้ของรัฐในฐานะที่เป็นฝ่ายต่อต้านขบวนการ เพื่อให้เห็นถึงพลวัตของยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ประกอบกับผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงการก่อตัวของขบวนการที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพมาจากการกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์อีกด้วย ซึ่งการศึกษาวิจัยของงานชิ้นนี้ตามแนวทางนี้จะแสดงให้เห็นถึงพลวัตของขบวนการ ดังนั้น งานวิจัยที่ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษานี้จึงเป็นงานศึกษาที่มีความสำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาขบวนการทางสังคมของวงวิชาการสังคมศาสตร์ในประเทศไทยอยู่พอสมควร

2.3 กรอบการศึกษา

จากการสำรวจแนวคิดทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องข้างต้นสามารถนำมาสร้างเป็นกรอบในการศึกษาดังแผนภาพการศึกษา (ดูแผนภาพในหน้าถัดไป) เพื่อชี้ให้เห็นความเกี่ยวข้องของเงื่อนไขและปัจจัยต่างๆ ในพลวัตของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ได้ดังนี้

จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า ขบวนการฯ ก่อตัวขึ้นมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพ (transform) จากการกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์ของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) และในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้นขบวนการฯ มีการใช้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวต่อสู้ในหลากหลายรูปแบบด้วยกัน ภายใต้ความสัมพันธ์ของปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐในฐานะของฝ่ายต่อต้านที่ขบวนการฯ มีปฏิสัมพันธ์ด้วย โครงสร้างโอกาสทางการเมือง ตลอดจนบริบทสังคมการเมืองในระดับโลกที่เข้ามามีอิทธิพลและมีปฏิสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวของขบวนการฯ ฝ่ายรัฐ และโครงสร้างโอกาสทางการเมืองภายในรัฐ

โดยในการวิเคราะห์การก่อตัวของขบวนการฯ นั้น ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพจากการเคลื่อนไหวในรูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์ของ สร.กฟผ. เป็นขบวนการทางสังคม ซึ่งจะได้พิจารณาทั้งในแง่ของความสำเร็จล้มเหลวของกลุ่มผลประโยชน์ การยอมรับสนับสนุนจากสังคม ตลอดจนข้อจำกัดของกลุ่มผลประโยชน์และบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยจะแบ่งการพิจารณาเป็น 3 ประเด็นหลักสำคัญ คือ ลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ นโยบายของระบบการเมือง และโครงสร้างของรัฐบาล นอกจากนี้ผู้วิจัยก็จะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงสภาพด้วย โดยจะพิจารณาทั้งในด้านของการขยายจุดมุ่งหมายในการ

ต่อผู้ของกลุ่มผลประโยชน์ให้ครอบคลุมผลประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น และในด้านของการเชื่อมเครือข่ายกับตัวแสดงอื่นๆ กลายเป็นการกระทำรวมหมู่แบบขบวนการทางสังคม โดย สร.กฟผ.ที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์เดิมได้กลายมาเป็นเพียงตัวแสดงหนึ่งในบรรดาตัวแสดงทั้งหลายของเครือข่ายที่มีการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ในรูปแบบของการกระทำรวมหมู่แบบขบวนการทางสังคม

เมื่อเปลี่ยนสภาพมาเป็นขบวนการทางสังคมแล้ว ในการวิเคราะห์พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ นั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ถึงปัจจัยด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมืองซึ่งเป็นบริบทภายในขอบเขตรัฐชาติของขบวนการฯ

โดยปัจจัยโครงสร้างโอกาสทางการเมืองดังกล่าวข้างต้นจะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้การเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ จะสำเร็จหรือล้มเหลว นั้น ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวชี้ขาดอยู่ที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมด้านยุทธวิธีการต่อสู้ (tactical innovation) และความสามารถของฝ่ายตรงข้ามในการที่จะตอบโต้ต่อยุทธวิธีดังกล่าวของขบวนการฯ (tactical adaptation) โดยในส่วนของขบวนการฯ นั้นอาจจะดำเนินการออกแบบยุทธวิธีการต่อสู้ในรูปแบบต่างๆ ตามแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้ใน 3 รูปแบบ กล่าวคือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ (disruptive) ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง (violence) และยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (convention) ในขณะที่ฝ่ายรัฐในฐานะที่เป็นฝ่ายตรงข้ามของขบวนการฯ ก็อาจจะตอบโต้ยุทธวิธีของขบวนการฯ ด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ สร้างความพอใจในเชิงสัญลักษณ์หรือด้านวัตถุบ้างพอเป็นพิธี ปรับปรุงโครงสร้างภายในองค์กรที่เป็นเป้าโจมตีของขบวนการฯ พยายามแสดงให้เห็นว่ามีข้อจำกัดในการดำเนินการตามข้อเรียกร้อง ผนวกขบวนการเข้ากับฝ่ายตน และใช้มาตรการทางกฎหมายและกลไกของรัฐตอบโต้ต่อขบวนการฯ ตลอดจนใช้วิธีการปราบปรามต่อขบวนการฯ

ในการมีปฏิสัมพันธ์ด้านยุทธวิธีระหว่างขบวนการฯ และฝ่ายรัฐนั้น นอกจากโครงสร้างโอกาสทางการเมืองจะเป็นปัจจัยบริบทภายในขอบเขตรัฐชาติของขบวนการฯ แล้ว การเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ เองก็อาจจะเข้าไปมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโอกาสทางการเมืองได้ด้วยในเวลาเดียวกัน ทำนองเดียวกันฝ่ายรัฐเอง นอกจากจะอาศัยโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตอบโต้ยุทธวิธีของขบวนการฯ แล้ว ก็อาจเข้าไปมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโอกาสทางการเมืองให้เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายรัฐได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นขบวนการฯ และฝ่ายรัฐจึงมีปฏิสัมพันธ์กันทั้งในด้านของยุทธวิธีการต่อสู้และด้านโครงสร้างโอกาส

ทางการเมืองด้วยในขณะเดียวกัน อย่างไรก็ตามปฏิสัมพันธ์ในด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมืองดังกล่าวนั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปฏิสัมพันธ์ด้านยุทธวิธีการต่อสู้ระหว่างขบวนการและฝ่ายรัฐ เพราะการที่แต่ละฝ่ายพยายามที่จะเข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโอกาสทางการเมืองให้เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายตนนั้น ย่อมเป็นผลมาจากการใช้ยุทธวิธีการต่อสู้ทั้งสิ้น

นอกจากปัจจัยด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมืองและปฏิสัมพันธ์ด้านยุทธวิธีการต่อสู้ระหว่างขบวนการและฝ่ายรัฐจะทำให้เกิดพลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการที่จะส่งผลต่อการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการบรรลุเป้าหมายของขบวนการแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกขบวนการที่สำคัญที่จะต้องพิจารณา กล่าวคือ ปัจจัยด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมืองนอกขอบเขตของรัฐชาติหรือบริบทสังคมการเมืองในระดับโลก ซึ่งก็คือกระแสโลกาภิวัตน์นั่นเอง โดยกระแสโลกาภิวัตน์นั้นแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ โลกาภิวัตน์จากข้างบน(Globalization from Above) ซึ่งได้แก่ โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจหรือลัทธิเสรีนิยมใหม่(neo-liberalism) และโลกาภิวัตน์ทางการเมืองหรือจักรวรรดิ(empire) ซึ่งในการศึกษานี้จะจำกัดการศึกษาไว้เฉพาะในส่วนของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น และส่วนที่สองคือ โลกาภิวัตน์จากข้างล่าง(Globalization from Below) ซึ่งก็คือการต่อต้านขัดขืนต่อโลกาภิวัตน์จากข้างบนนั่นเอง โดยปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมให้เห็นในรูปของขบวนการทางสังคมในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น(global/ regional/ national/ local social movements)

บริบทสังคมการเมืองในระดับโลกนั้นมีอิทธิพลทั้งต่อโครงสร้างโอกาสทางการเมือง(บริบทสังคมการเมืองในขอบเขตของรัฐชาติ) ขบวนการ และฝ่ายรัฐ ที่จะทำให้แต่ละฝ่ายมีพลังอำนาจในการมีปฏิสัมพันธ์ด้านยุทธวิธีการต่อสู้ที่มากน้อยแตกต่างกัน ขณะเดียวกันนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ในฐานะของบริบทสังคมการเมืองในระดับโลกจะมีอิทธิพลต่อขบวนการและฝ่ายรัฐแล้ว ขบวนการและฝ่ายรัฐเองต่างก็มีปฏิสัมพันธ์กับกระแสโลกาภิวัตน์ด้วยในเวลาเดียวกัน

นอกจากนั้นในการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ด้านยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ระหว่างขบวนการและฝ่ายรัฐในฐานะของฝ่ายต่อต้านขบวนการภายใต้บริบทสังคมการเมืองในระดับโลกหรือกระแสโลกาภิวัตน์และภายใต้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองจะสะท้อนให้เห็นผลสะท้อน(imprints) ที่เกิดขึ้น ทั้งที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการและในท้ายที่สุดของการสิ้นสุดการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของขบวนการ โดยผู้วิจัยจะจำกัดการวิเคราะห์ผลสะท้อนดังกล่าวเฉพาะผลสะท้อนที่เกิดขึ้นภายนอกขบวนการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการเท่านั้น

ดังนั้น ในการศึกษาวิเคราะห์พลวัตของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 จึงต้องพิจารณาปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นประกอบกันเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์อย่างรอบด้านและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในพลวัตของขบวนการฯ อย่างดีและลึกซึ้งต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) กับ ปัญหาการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

ก่อนที่จะมีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ตั้งไว้ ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอให้เห็นถึงหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) ในงานวิจัยชิ้นนี้ กล่าวคือสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) นั้นเอง ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ (interest group) ที่ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และได้มีพัฒนาการในการเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อมาเป็นลำดับ เพื่อแสดงให้เห็นภาพของหน่วยในการวิเคราะห์ดังกล่าวผู้วิจัยจะนำเสนอใน 3 ประเด็น ได้แก่ (1) ความเป็นมาของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) (2) ลักษณะของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) และ (3) บทบาทของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) ในการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นภาพรวมบทบาทองค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจในการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่ง สร.กฟผ.เอง ก็เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการแรงงานรัฐวิสาหกิจในการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจดังกล่าวด้วย

นอกจากนั้นในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาการก่อตัวของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) โดยวิเคราะห์ว่ามีการเปลี่ยนผ่าน (transform) ของการกระทำรวมหมู่ (collective action) แบบกลุ่มผลประโยชน์ (interest group) ไปสู่แบบขบวนการทางสังคม (social movement) ในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.หรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเปลี่ยนผ่าน(transform)จากการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในรูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์สู่รูปแบบของขบวนการทางสังคมว่าเกิดเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านหรือไม่ โดยพิจารณาในด้านของประสิทธิผล (effectiveness) ของกลุ่มผลประโยชน์ใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ (group characteristics) นโยบาย (policy) ของระบอบการเมือง และโครงสร้างของรัฐบาล (governmental structure) และพิจารณาว่าเมื่อมีเหตุปัจจัยที่ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนผ่านแล้ว ได้เกิดการเปลี่ยนผ่านอย่างไร โดยจะพิจารณาถึงลักษณะของการเปลี่ยนผ่าน(transform)จากกลุ่มผลประโยชน์ไปสู่ขบวนการทางสังคมใน 2 ประเด็น คือ การขยายประเด็นการเคลื่อนไหวต่อสู้ให้กว้างขวางครอบคลุมผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม และการสร้างเครือข่ายระหว่างสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) กับตัวแสดงอื่นๆ (actors) ในสังคม จากการศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆดังกล่าวข้างต้นจะทำให้พบว่า ขบวนการการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้นได้ก่อตัวขึ้นมาจากการเปลี่ยนผ่านมาจากการเป็น

กลุ่มผลประโยชน์หรือไม่ และอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ซึ่งในประเด็นต่างๆดังกล่าวทั้งหลายข้างต้นมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความเป็นมาของการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540

การแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 มีความเชื่อมโยงกับการแปรรูปก่อนหน้านั้น กล่าวคือ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือด้านเทคนิคจากธนาคารโลกในการริเริ่มดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1990 สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติก็ได้เริ่มดำเนินการปรับโครงสร้างกิจการไฟฟ้าอย่างจริงจัง โดยในขั้นแรกคือการเปิดให้มีผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระที่จะตามมาด้วยการแข่งขันอย่างเต็มรูปแบบด้านการผลิตไฟฟ้า และจะนำไปสู่การแข่งขันทางการค้าปลีกไฟฟ้าในที่สุด

ในปี 2535 นายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุนได้ทำการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย โดยอนุญาตให้ผู้ผลิตไฟฟ้าภาคเอกชนได้รับสัมปทานในการจัดหาไฟฟ้าในระยะยาว ในขณะที่ กฟผ. ยังคงควบคุมระบบส่ง และการส่งเดินเครื่องโรงไฟฟ้า ผู้ผลิตเอกชนเหล่านี้จะต้องผลิตกระแสไฟฟ้าตามสัญญาซื้อขายไฟฟ้างานระยะยาว และเพื่อประกันผลกำไรที่ดีและความเสี่ยงที่ต่ำต่อนักลงทุนเอกชน สัญญาซื้อขายไฟฟ้าส่วนใหญ่มักจะเป็นสัญญาแบบ “ไม่ใช้ก็ต้องจ่าย” (take or pay) หมายความว่าแม้ว่าในช่วงเวลาที่มีความต้องการไฟฟ้าต่ำ กฟผ. และผู้ใช้ไฟฟ้าก็ยังคงจ่ายเงินค่าไฟฟ้าให้กับผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชน ซึ่งผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระรายแรกที่เข้าสู่ระบบ คือ บริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (The Electricity Generation Company : EGCO) ซึ่งเป็นบริษัทลูกของ กฟผ. ก่อตั้งขึ้นในเดือนพฤษภาคม ปี 2535 (ชื่นชม สง่าราศรี กฤษเณ และคริส กฤษเณ , 2548: 18-19) โดยการแปรรูป กฟผ. หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ในช่วงแรกก็เป็นการดำเนินการแปรรูปตามรูปแบบนี้ จากนั้นจึงได้เปลี่ยนเป็นการแปรรูป กฟผ. ทั้งองค์การตามกฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจ

ในปี พ.ศ. 2541 รัฐบาลโดยกระทรวงการคลังและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจกับบริษัทที่ปรึกษาได้จัดทำแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นเอกสารอ้างอิงสำหรับรัฐบาลกระทรวงต่างๆ รัฐวิสาหกิจ ฯลฯ โดยคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2541

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นมีการยกร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. โดยนายกรัฐมนตรีได้เสนอต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2541 และต่อมาได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา แต่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งเห็นว่าร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีข้อความขัดหรือแย้งหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ จึงได้ยื่นเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้วินิจฉัย และต่อมาศาลรัฐธรรมนูญมี ว่า ร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. ไม่ขัดหรือแย้งต่อกระบวนการตราพระราชบัญญัติตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและไม่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และได้ประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 17 ธันวาคม 2542 และในปี 2543 คณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจได้ออกระเบียบคณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2543 โดยมีผลใช้บังคับในวันที่ 1 กันยายน 2543 (ศาลปกครองสูงสุด, 2549: 22-24)

ได้มีการจัดทำแผนระดมทุนจากภาคเอกชนในโครงการโรงไฟฟ้าราชบุรี และเสนอขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2542 โดยให้มีการระดมทุนจากประชาชนทั่วไปร้อยละ 40 จัดสรรหุ้นของบริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้งที่จะจัดตั้งขึ้นให้ กฟผ. ร้อยละ 45 และให้พนักงาน กฟผ. และกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (ถ้ามี) ร้อยละ 15 ต่อมาได้มีการจัดตั้งบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2543 และมีการจัดตั้งบริษัทในเครือ คือ บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรี จำกัด เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2543 หลังจากนั้นคณะกรรมการดำเนินการระดมทุนจากภาคเอกชนในโครงการโรงไฟฟ้าราชบุรีได้มีการพิจารณากำหนดจำนวนหุ้น วิธีการขายหุ้น และราคาหุ้นของบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ซึ่งจำนวนหุ้นทั้งหมดของบริษัทเท่ากับ 1,450 ล้านหุ้น มีช่วงราคาหุ้นอยู่ระหว่าง 13-15 บาท/หุ้น โดยกำหนดเสนอราคาขายให้ประชาชนทั่วไประหว่างวันที่ 18-20 ตุลาคม 2543 จำนวน 580 ล้านหุ้นผ่านทางธนาคารไทยพาณิชย์ทุกสาขาทั่วประเทศ ส่วนพนักงาน กฟผ. สามารถจองซื้อหุ้นได้ระหว่างวันที่ 26 กันยายน – 4 ตุลาคม 2543 และมีการทำ Road Show โดยมีการจัดสัมมนาในจังหวัดต่างๆทั่วประเทศเพื่อนำเสนอข้อมูลให้กับนักลงทุน (เลอพงษ์ แยมเกต, 2547: 75)

เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2543 และวันที่ 3 ตุลาคม 2543 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ให้ปรับโครงสร้างกิจการไฟฟ้าจัดตั้งตลาดกลางรับซื้อไฟฟ้า และส่งเสริมนโยบายรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้ารายเล็ก และเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2543 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. ตามที่สำนักงาน

นโยบายพลังงานแห่งชาติเสนอ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในปี 2544 มีการชะลอการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว และมีการทบทวนแผนการปรับโครงสร้างกิจการไฟฟ้า โดยเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2545 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแผนเตรียมความพร้อมเพื่อนำรัฐวิสาหกิจจำนวน 18 แห่งให้จดทะเบียนและกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ซึ่งรวมถึงการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยด้วย และเมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2546 นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ให้นโยบายแก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเกี่ยวกับการแปลงสภาพโดยให้ชะลอการจัดตั้งตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้า ให้แปลงสภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นบริษัทมหาชนทั้งองค์กร และให้นำหุ้นเข้าจดทะเบียนและกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยภาครัฐคงสัดส่วนถือหุ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 51 ต่อมาวันที่ 9 ตุลาคม 2546 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ให้ยกเลิกมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2543 และวันที่ 3 ตุลาคม 2543 เกี่ยวกับการจัดตั้งตลาดกลางรับซื้อไฟฟ้า และมีมติเห็นชอบในหลักการให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยแปลงสภาพเป็นบริษัททั้งองค์กรโดยใช้พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 และเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2546 มีมติอนุมัติแนวทางการแปลงสภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยตามมติคณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเสนอให้มีคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัทของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เพื่อทำหน้าที่พิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับบริษัทที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่ ต่อมาในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2546 ปลัดกระทรวงพลังงานในฐานะประธานกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัทของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มีคำสั่งแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนพนักงานในคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัทของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย นายโอฬาร ไชยประวัติ นายกสภามหาวิทยาลัยชินวัตร นายสมบุญ มณีนาวา อดีตผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย นางณัฐนันท์ อัสวเลิศศักดิ์ ผู้อำนวยการฝ่ายกฎหมายการคลัง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และนายศิริชัย ไม้งาม ประธานสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ

เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2546 คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัทของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำกรับฟังความคิดเห็นของประชาชน จำนวน 5 คน ประกอบด้วย นายปริญญา นุตาลัย ประธานกรรมการ นายธงชัย พรธอนสวัสดิ์ นายदनัย อนันติโย นายปราโมทย์ โชติมงคล และนายสุชุม เฉลยทรัพย์ เป็นกรรมการ และแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่ชี้แจงข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน คณะกรรมการจัดทำกรับฟังความคิดเห็นของประชาชนได้จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นรวม 5 ครั้ง

คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัทในการประชุมครั้งที่ 1/2547 เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2547 ได้พิจารณารายละเอียดข้อเสนอกการเปลี่ยนทุนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นหุ้น และรายละเอียดการจัดตั้งบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ตามข้อเสนอกการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แล้วมีมติเห็นชอบตามข้อเสนอดังกล่าว และมีหนังสือเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจพิจารณา ซึ่งคณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจพิจารณาในการประชุมครั้งที่ 1/2547 เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2547 มีมติเห็นชอบการเปลี่ยนทุนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นหุ้นและจัดตั้งบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) โดยมีทุนจดทะเบียน 60,000 ล้านบาท ประกอบด้วยหุ้นจำนวน 6,000 หุ้น มูลค่าที่ตราไว้ 10 บาทต่อหุ้น และเห็นว่าควรให้ภาครัฐถือครองหุ้นข้างมากในระดับที่ทำให้บริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ดำรงความเป็นรัฐวิสาหกิจ และเสนอคณะรัฐมนตรี พิจารณา ซึ่งคณะรัฐมนตรีพิจารณาเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2547 มีมติเห็นชอบการเปลี่ยนทุนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นหุ้นตามมติคณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจ และในระยะแรกให้นำหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ออกจำหน่ายไม่เกินร้อยละ 25 ของหุ้นทั้งหมด และอนุมัติหลักการร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. ... และร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. ... และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา

วันที่ 7 มีนาคม 2548 นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกำกับดูแลกิจการไฟฟ้า พ.ศ. 2548 กำหนดให้มีคณะกรรมการกำกับดูแลกิจการไฟฟ้า ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งตามข้อเสนอกของคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ และให้มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลอัตราค่าบริการ กำหนดมาตรการส่งเสริมการแข่งขันและป้องกันการใช้อำนาจผูกขาด ฯลฯ ภายหลังการดำเนินการดังกล่าวแล้ว การดำเนินการเปลี่ยนสภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้หยุดชะงักลง ต่อมาวันที่ 11 มีนาคม 2548 คณะกรรมการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยมีมติให้ดำเนินการเปลี่ยนสภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นบริษัทตามขั้นตอนของพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 และแจ้งมติดังกล่าวต่อคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัท เพื่อดำเนินการต่อไป คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัทในการประชุมครั้งที่ 1/2548 เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2548 พิจารณามีมติเห็นชอบการเปลี่ยนทุนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นหุ้น โดยยืนยันรายละเอียดตามที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2547 รวมถึงรายละเอียดที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัทได้เสนอความเห็น

เกี่ยวกับการโอนกิจการ สิทธิ หนี้สิน ความรับผิดชอบ และสินทรัพย์ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ส่วนที่จะโอนไปยังบริษัทที่จัดตั้งขึ้นใหม่ และส่วนที่จะให้ตกเป็นของกระทรวงการคลัง

คณะกรรมการจัดตั้งบริษัทจึงมีหนังสือ ที่ กค 0808/1618 ลงวันที่ 31 มีนาคม 2548 เสนอต่อประธานกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจ พร้อมเอกสารเตรียมการแปลงทุนเป็นหุ้นและการจัดตั้งบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) รวมทั้งร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. และร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิต พ.ศ. คณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจประชุมพิจารณาในการประชุม ครั้งที่ 1/2548 เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2548 แล้วเห็นชอบด้วยโดยมีความเห็นเพิ่มเติมในบางประเด็น และให้เพิ่มคณะกรรมการกิจการผลิตไฟฟ้าเพื่อรับโอนอำนาจบางส่วนตามพระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 ในร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. และเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2548 คณะรัฐมนตรีประชุมปรึกษาแล้วมีมติอนุมัติตามมติคณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจดังกล่าว และให้ส่งร่างพระราชกฤษฎีกาทั้งสองฉบับไปให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

วันที่ 23 มิถุนายน 2548 มีการประกาศใช้บังคับพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 ในราชกิจจานุเบกษา ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2548 และในวันเดียวกันนี้ปลดกระทรวงการคลังได้ยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มีทุนจดทะเบียน 60,000 ล้านบาท แบ่งเป็นหุ้นสามัญ 6,000 ล้านหุ้น มูลค่าที่ตราไว้หุ้นละ 10 บาท โดยกระทรวงการคลังเป็นผู้ถือหุ้นแต่เพียงผู้เดียว (ศาลปกครองสูงสุด, 2549: 24-34) โดย กรรมการของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) มีจำนวน 10 คน ประกอบด้วย นายชัยอนันต์ สมุทวณิช นายณอดุล สิทธิพงศ์ พล.ต.ท.ดำรงศักดิ์ นิลคูหา นายจุลสิงห์ วสันตสิงห์ นายพละ สุขเวช นายพิชัย ชุณหวิธир นายสุจริต ปัจฉิมนันท์ นางวณี สัมพันธ์รักษ์ นายแล ดิลกวิทยรัตน์ และนายไกรสิทธิ์ วรรณสุตเป็นกรรมการผู้อำนวยการใหญ่ (กระทรวงพาณิชย์ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2548) และเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2548 กระทรวงการคลังออกประกาศเพิ่มทุนจดทะเบียนบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) เป็น 80,000 ล้านบาท ต่อมาบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ได้ออกหนังสือชี้ชวนเสนอขายหุ้นสามัญต่อประชาชนทั่วไปจำนวน 1,245 ล้านหุ้น ราคาเสนอขายเบื้องต้นหุ้นละ 25 ถึง 28 บาท กำหนดการจองซื้อหุ้นสำหรับผู้จองซื้อรายย่อยในวันที่ 16

ถึงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2548 แต่ศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งห้ามเสนอขายหรือดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการขายหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ไว้ก่อนจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเป็นอย่างอื่นตามคำขอของผู้ฟ้องคดี อย่างไรก็ตามปรากฏว่าบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ได้ขายหุ้นให้แก่พนักงานบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ไปก่อนแล้ว (ศาลปกครองสูงสุด, 2549: 34)

ต่อมาศาลปกครองสูงสุดได้พิพากษาคัดสินคดีเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2549 ซึ่งศาลได้อธิบายถึงอำนาจการรับฟ้องคดีของศาลปกครองสูงสุดที่มีอำนาจในการรับฟ้องคดีนี้ เนื่องจากเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของพระราชกฤษฎีกา สำหรับผู้ฟ้องคดีก็เป็นผู้เสียหายโดยตรงเพราะมีส่วนได้ส่วนเสียในฐานะผู้ใช้ไฟและในฐานะพนักงาน กฟผ. จึงมีสิทธิที่จะฟ้องได้ อีกทั้งไม่ถือว่าคดีหมดอายุความตามที่ผู้ถูกฟ้องคดีอ้าง เพราะเป็นการฟ้องคดีว่าด้วยประโยชน์สาธารณะการจัดการทรัพยากรสินทรัพย์ของประเทศ สาธารณะสมบัติของแผ่นดินและความมั่นคงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ

โดยประเด็นวินิจฉัยที่เป็นบรรทัดฐานและส่งผลสืบเนื่องที่สำคัญกับสังคมในเวลาต่อมาอีกคือ เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนของคณะกรรมการ 2 ชุดที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูป กฟผ. ที่มีความเกี่ยวพันกับธุรกิจและการเมืองซึ่งไม่ชอบด้วยกฎหมาย กระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จนถึงประเด็นสำคัญที่สุดคือความไม่ชอบด้วยกฎหมายจากการนำอำนาจมหาชนของรัฐโอนไปให้บริษัทเอกชน และความไม่ชอบด้วยกฎหมายจากการนำทรัพยากรสินทรัพย์ของประเทศ สาธารณะสมบัติของแผ่นดินโอนไปให้บริษัทเอกชน

ซึ่งในท้ายที่สุดศาลจึงได้มีคำพิพากษาเพิกถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2548 ซึ่งเป็นวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว(สายรุ้ง ทองปลอน, 2549: 56-58)

3.2 ความเป็นมาของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงเรียกร้องประชาธิปไตยแผ่ขยายเข้าสู่ภาคส่วนต่างๆของประเทศรวมถึงการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ด้วยสภาพการณ์ภายนอก กฟผ. นั้นมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้แรงงานเกิดขึ้นเพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์ต่างๆของผู้ใช้แรงงาน ส่วนภายใน กฟผ. นั้นก็ได้เกิดการรวมกลุ่มกันของพนักงานขับรถจำนวน 10 คน

โดยมีการประสานงานกับกลุ่มกรรมกรภายนอก เช่น สมาคมลูกจ้างการไฟฟ้านครหลวง และกลุ่มผู้ใช้แรงงานเอกชนอีกหลายกลุ่ม และได้มีการเคลื่อนไหวจัดตั้งองค์กรแรงงานของตนเองขึ้นภายใน กฟผ. ขณะที่มีการเตรียมการอยู่นั้นประจวบเหมาะพอดีกับที่รัฐบาลประกาศให้มีพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518 ออกใช้ให้ตั้งสหภาพแรงงานได้ ในที่สุดพนักงานขับรถจำนวน 10 คนดังกล่าวได้รวบรวมรายชื่อยื่นขอจดทะเบียนขอมีสหภาพแรงงานต่อนายวิจิตรแจ่มใส ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรีนายทะเบียนในขณะนั้น ต่อมาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2518 ซึ่งตรงกับวันกรรมกรสากลและเป็นวันแรงงานแห่งชาติของประเทศไทย นายทะเบียนจึงได้จดทะเบียนให้สหภาพแรงงาน กฟผ. ดังนั้นจึงถือว่าวันที่ 1 พฤษภาคมเป็นวันก่อตั้งสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 27)

ในการเริ่มก่อตัวเพื่อจัดตั้งเป็นสหภาพแรงงานของพนักงาน กฟผ. นั้นเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากความไม่เป็นธรรมในการจ้างงานใน กฟผ. ในขณะนั้น ซึ่งพนักงานนั้นขาดสวัสดิการและหลักประกันในการทำงานอย่างสมศักดิ์ศรี ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำบอกเล่าของ เสาร์ วันดี หนึ่งในผู้ก่อตั้งสหภาพแรงงาน กฟผ. ว่า

“ตอนนั้นการไฟฟ้ามีปัญหามาก ผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่ไม่มีสิทธิและสวัสดิการใดๆ เพราะเป็นลูกจ้างนอกกฎหมาย โดยจ้างมีกำหนดเวลาคราวละ 4 เดือน เรียกว่า ลูกจ้างชั่วคราวระยะยาว เพราะบางคนเป็นลูกจ้างยันเกษียณอายุโดยไม่มีเงินพึงได้ใดๆเลยก็มี”

(สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 28)

ซึ่งก็สอดคล้องกันกับคำบอกเล่าของ อนุพงษ์ ทัดไพร ผู้มีส่วนในการก่อตั้งสหภาพแรงงาน กฟผ. คนหนึ่ง ที่ว่า

“หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีการจัดตั้ง “ศูนย์กลางผู้ปฏิบัติงาน” ขึ้น เพื่อรับข้อร้องเรียนและปัญหาของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. และตนเป็นตัวแทนคนหนึ่งที่น่าเสนอปัญหาเรื่องสิทธิของลูกจ้างชั่วคราวระยะยาว ซึ่งจ้างครั้งละ 4 เดือน เพื่อเลี่ยงกฎหมายแรงงานไม่ต้องจ่ายเงินชดเชยและสวัสดิการใดๆ แต่เสนอไปก็ไม่ได้รับการพิจารณา จึงนำปัญหานี้ไปพูดคุยกับพนักงานขับรถยนต์-ขับรถคน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมแทบทั้งสิ้น จึงมีการไปประสานงานกับคณะกรรมการภายนอกที่เป็นเพื่อนๆกัน อาทิ คุณไพศาล ธวัชชัยนันท์ ของการไฟฟ้านครหลวง(เสี่ยชีวิตแล้ว) และคุณเทิดภูมิ ใจดี ผู้นำศูนย์กรรมกรไทยซึ่งเขาจดทะเบียนเป็น

สมาคมลูกจ้างแล้ว ทางเราก็เตรียมการจัดตั้งด้วย จนในที่สุดมี พ.ร.บ.แรงงานสัมพันธ์ออกมาให้ตั้งสหภาพแรงงานได้ ก็เลยไปจดทะเบียน”

(สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 29)

นอกจากนั้น เปาวิ บุญศรี ผู้เริ่มก่อตั้งสหภาพแรงงาน กฟผ. อีกคนหนึ่งก็ได้สะท้อนให้เห็นที่มาของแรงจูงใจในการรวมตัวกันก่อตั้งสหภาพแรงงาน กฟผ.ว่าเป็นเพราะปัญหาความไม่เป็นธรรมในการจ้างงานใน กฟผ.เช่นกัน ซึ่งเขาได้เคยเล่าไว้ว่า

“ตอนนั้นผมกับคุณอนุพงษ์ ทัดไพร ไปสัมผัสแลกเปลี่ยนความคิดกับกรรมกรภายนอก คือการไฟฟ้านครหลวง ซึ่งขณะนั้นเป็นสมาคมลูกจ้างอยู่ และมองเห็นว่าผู้ใช้แรงงานของเราทั้งลูกจ้างและพนักงานก็มีปัญหาเช่นกัน จึงคิดว่าน่าจะร่วมกันจัดตั้งองค์กรของผู้ใช้แรงงานขึ้น จึงรวมตัวกันและได้ไปปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี คือ นายวิจิตร แจ่มใส ว่าหากจัดตั้งองค์กรผู้ใช้แรงงานจะต้องทำอะไร ก็ได้รับคำแนะนำว่า หากคนมา 10 คน พร้อมหลักฐานต่างๆมายื่นขอจดทะเบียน ก็ดำเนินการตามที่ผู้ว่าราชการแนะนำ”

(สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 28)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมี พ.ร.บ.แรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518 ประกาศใช้แล้วซึ่งอนุญาตให้มีการจัดตั้งสหภาพแรงงานได้ แต่ในกรณีของการก่อตั้งสหภาพแรงงาน กฟผ.นั้น แม้ว่าจะได้รับการจดทะเบียนเป็นสหภาพแรงงานจากนายทะเบียนโดยถูกต้องตามกฎหมายแล้วก็ตาม แต่ในขั้นตอนของการสร้างองค์กรโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการหาสมาชิกนั้นต้องพบกับปัญหาต่างๆมากมาย ไม่ว่าจะเป็นความไม่เข้าใจของพนักงาน กฟผ.เองที่ไม่เข้าใจในการจัดตั้งสหภาพแรงงาน การที่ถูกมองว่าเป็นพวกเอียงซ้ายคอมมิวนิสต์ การถูกขัดขวางหรือถูกแทรกแซงจากฝ่ายบริหารของ กฟผ. ตลอดจนข้อจำกัดของตัวกรรมการสหภาพแรงงาน กฟผ.เองที่มีภาระงานมาก เป็นต้น ซึ่งปัญหาต่างๆดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นจากคำบอกเล่าของ เสาร์ วันดี หนึ่งในผู้ก่อตั้งสหภาพแรงงาน กฟผ. ที่ว่า

“การหาสมาชิกในช่วงแรกได้บ้างไม่ได้บ้าง เพราะพนักงานส่วนมากไม่เข้าใจในเรื่องนี้เนื่องจากเป็นของใหม่ และยังถูกอำนาจฝ่ายบริหารเข้ามาแทรกแซง มีการสั่งย้ายผู้ก่อตั้งบางคนออกไปทำงานต่างจังหวัด เพราะตอนนั้นกลุ่มผู้ก่อตั้งถูกมองเป็นพวกเอียงซ้าย เป็นคอมมิวนิสต์เกิดการระแวกใส่ร้ายป้ายสีเกี่ยวกับเรื่องนี้มีสูง”

(สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 28)

นอกจากนั้นปัญหาดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นจาก อนุพงษ์ ทัดไพร ผู้มีส่วนในการก่อตั้ง สหภาพแรงงาน กฟผ. คนหนึ่ง ซึ่งกล่าวว่า

“เมื่อได้ทะเบียนมาแล้วก็เริ่มหาสมาชิก ภายหลังจดทะเบียน 90 วัน ก็ต้องมีการเลือกตั้ง กรรมการชุดแรก ผมได้เข้าเป็นกรรมการด้วย ปัญหาตอนนั้นมีมากมาย เพราะผู้บริหารปฏิเสธไม่ ยอมรับสหภาพฯ ขอไปพบสมาชิกก็ไม่ได้ การไปพบสมาชิกจึงต้องแอบๆไป และต้องออกค่าใช้จ่าย เอง ไปเปิดประชุมที่โรงจักรพระนครได้ขอใช้ที่ประชุมฝ่ายบริหารก็ไม่ยอม จึงต้องไปใช้สถานที่วัด คือ วัดบางโพร้งเป็นที่ประชุมแทน”

“กรรมการบางคนถูกเรียกไปสอบสวนว่าก่อตั้งสหภาพฯทำไม นับเป็นเรื่องใหม่และเรื่อง ใหญ่ ระบบการทำงานยังไม่มีใครรู้ กรรมการเองก็มึนงานประจำมาก ผู้บังคับบัญชาและผู้บริหารก็ ไม่เข้าใจ ที่สำคัญคือ บางกลุ่ม บางคนมองพวกเราว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้พนักงานกลัวไม่กล้า สัมผัสสมาชิกกัน”

(สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 29)

หลังจากที่สหภาพแรงงาน กฟผ. ได้ก่อตั้งแล้วก็ได้มีพัฒนาการเรื่อยมาตามลำดับ โดย เหตุการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) อย่างสำคัญก็คือ การที่ สร.กฟผ. ถูกยุบภายหลังการรัฐประหารรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดย รสช. เมื่อปี 2534 ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นไม่ได้ส่งผลกระทบเฉพาะแต่กับ สร.กฟผ. เท่านั้น ยังส่งผลต่อสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจทั้งหมดอีกด้วย กล่าวคือ สหภาพแรงงาน รัฐวิสาหกิจทั้งหมดถูกยุบ โดยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ได้ตรา พ.ร.บ.พนักงานรัฐวิสาหกิจ สัมพันธ์ พ.ศ.2534 ขึ้นใช้ในเดือนเมษายน 2534 ซึ่งการประกาศใช้กฎหมายดังกล่าวส่งผลให้ สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ต้องสิ้นสภาพลง โดยให้มีการ จัดตั้งสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจขึ้นแทน (ดูเพิ่มเติมใน ราชกิจจานุเบกษา, 2534) ดังนั้นจึงมีการ จัดตั้งสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สพร.กฟผ.) ขึ้นแทน สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) ซึ่งข้ออ้างของคณะ รัฐประหารต่อการยุบสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจก็คือ การมีสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจนั้นทำให้เกิดการขัดขวางการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั่นเอง (สมบุญธรรม ทรัพย์สาร, 2546: 9)

หลังจากที่สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจทั้งหลายถูกยุบตามกฎหมายพนักงานรัฐวิสาหกิจ สัมพันธ์แล้ว ขบวนการแรงงานก็พยายามที่จะต่อสู้เรียกร้องให้ได้สิทธิของการจัดตั้งสหภาพ

แรงงานของพนักงานรัฐวิสาหกิจเรื่อยมา จนกระทั่งในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 (พ.ศ. 2540-2544) จึงได้ได้ประกาศใช้ พ.ร.บ.แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ.2543 แทน และให้ยกเลิก พ.ร.บ.พนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ.2534 เมื่อเดือนเมษายน 2543 ซึ่งการประกาศใช้ กฎหมายดังกล่าวได้ทำให้พนักงานรัฐวิสาหกิจได้รับสิทธิในการจัดตั้งสหภาพแรงงานของตนเอง กลับคืนมา โดยกฎหมายแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ดังกล่าวได้คืนสถานภาพความเป็นสหภาพ แรงงานให้กับสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจโดยอัตโนมัติ โดยกำหนดให้สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจ ที่ตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ.พนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ.2534 กลายเป็นสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ ตามกฎหมายแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ที่ประกาศใช้ทันที (ดูเพิ่มเติมใน ราชกิจจานุเบกษา, 2543) ดังนั้นจึงทำให้พนักงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ ได้มีสหภาพแรงงานของตนเองอีกครั้ง รวมทั้ง พนักงาน กฟผ.เองด้วย ฉะนั้นสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สพร.กฟผ.) จึงได้กลายเป็นสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) ตั้งแต่นั้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

3.3 ลักษณะของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ในการศึกษาการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ในงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาใน ระหว่างปี 2540-2549 อันเป็นช่วงเวลาภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจและอยู่ภายใต้การบริหารประเทศ ของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 และรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้น เป็นช่วงเวลาที่ องค์การแรงงานของพนักงาน กฟผ.นั้นมีสถานภาพทั้งสองลักษณะ กล่าวคือ เป็นสมาคมพนักงาน รัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สพร.กฟผ.) ตั้งแต่ปี 2534 จนถึงปี 2543 จึงได้ เปลี่ยนสถานภาพมาเป็นสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าองค์การแรงงานของพนักงาน กฟผ.จะมีสถานภาพที่แตกต่างกัน แต่ ก็มีลักษณะขององค์กรที่เหมือนกันเกือบทั้งหมด โดยมีลักษณะบางประการที่แตกต่างกันบ้าง เล็กน้อย ดังนั้นจึงพบจะสรุปให้เห็นถึงลักษณะขององค์การแรงงานของพนักงาน กฟผ.ดังกล่าว ซึ่งเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) ของงานวิจัยชิ้นนี้ได้ดังนี้ (สมาคมพนักงาน รัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2540; สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่าย ผลิตแห่งประเทศไทย, 2543) กล่าวคือ

องค์การแรงงานนี้ก่อตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่าง พนักงานกับฝ่ายบริหาร และระหว่างพนักงานด้วยกัน พิจารณาช่วยเหลือพนักงานตามคำร้องทุกข์ เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ พิทักษ์และคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของพนักงาน จัดให้มีสวัสดิการแก่

สมาชิก ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. มีจิตสำนึกต่อสังคมโดยส่วนรวม และเพื่อรักษาผลประโยชน์ของ กฟผ.

โดยผู้ที่จะสามารถเป็นสมาชิกขององค์กรแรงงานนี้ได้จะต้องเป็นพนักงานของ กฟผ. ไม่เป็นสมาชิกของสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจอื่นหรือสหภาพแรงงานใด ไม่เป็นพนักงานตั้งแต่ระดับหัวหน้ากองหรือเทียบเท่าขึ้นไป และไม่เป็นผู้ที่ถูกให้พ้นจากการเป็นสมาชิกเนื่องจากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบของสมาคมฯ/สหภาพฯ หรือกระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อสมาคมฯ/สหภาพฯ หรือประพฤติตนเป็นที่เสื่อมเสียแก่สมาคมฯ/สหภาพฯ และคณะกรรมการบริหารมีมติให้ออกด้วยคะแนนเสียง 2 ใน 3 ของคณะกรรมการบริหาร และเมื่อได้ดำเนินการแล้วได้รายงานให้ที่ประชุมใหญ่ทราบ เว้นแต่ได้พ้นจากสมาชิกภาพด้วยเหตุดังกล่าวไปแล้วเกิน 1 ปี และคณะกรรมการบริหารมีมติให้รับเข้าเป็นสมาชิก

ในการดำเนินงานขององค์กรจะมีคณะกรรมการบริหารทำหน้าที่ในการบริหารองค์กรซึ่งมาจากการเลือกตั้ง โดยประกอบด้วยกรรมการไม่น้อยกว่า 21 คน แต่ไม่เกิน 30 คน (ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนกรรมการเมื่อเปลี่ยนจาก สพร.กฟผ.มาเป็น สร.กฟผ.ในปี 2543 โดยกำหนดให้มีกรรมการไม่น้อยกว่า 21 คน แต่ไม่เกิน 35 คน) ซึ่งคณะกรรมการมีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี เมื่อกรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระและกรรมการที่เหลือมีจำนวนน้อยกว่า 21 คน ให้มีการเลือกตั้งกรรมการบริหารชุดใหม่ทั้งคณะ โดยให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 90 วันนับจากวันที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระและกรรมการที่เหลือมีจำนวนน้อยกว่า 21 คน ซึ่งคณะกรรมการที่ได้รับเลือกตั้งใหม่มีวาระ 2 ปี นับจากวันที่ได้รับเลือกตั้ง

ในการเลือกตั้งกรรมการบริหารนั้นกำหนดให้เลือกเป็นกลุ่มผู้สมัครกลุ่มเดียว โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละกลุ่มจะต้องจัดให้มีผู้สมัครในกลุ่มมีจำนวนตามสัดส่วนของสมาชิกหน่วยงานและพื้นที่ตามรายละเอียดและวิธีการเลือกตั้งซึ่งคณะกรรมการจะเป็นผู้กำหนด ถ้ามีผู้สมัครรับเลือกตั้งเพียงกลุ่มเดียวให้ถือว่ากลุ่มผู้สมัครนั้นได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการโดยที่ประชุมใหญ่มีมติรับรอง จากนั้นให้คณะกรรมการซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่เลือกกรรมการด้วยกันเพื่อดำรงตำแหน่งนายกสมาคมฯ (ประธานสหภาพฯ) เลขาธิการ ทรัพย์สิน นายทะเบียนและกรรมการในตำแหน่งอื่น ๆ ที่เห็นสมควร โดยในการเลือกตั้งกรรมการใหม่หรือการเปลี่ยนแปลงกรรมการให้นายกสมาคมฯ (ประธานสหภาพฯ) ยื่นคำขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจ/นายทะเบียนสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจภายใน 14 วันนับแต่วันที่ที่ประชุมใหญ่ลงมติ คณะกรรมการดังกล่าวจะมีผลโดยสมบูรณ์เมื่อนายทะเบียนดังกล่าวได้รับจดทะเบียนแล้ว

โดยในการดำเนินกิจการขององค์กรนั้นองค์กรมีรายได้ซึ่งได้มาจากค่าสมัครของสมาชิก ค่าบำรุงของสมาชิก รายได้อื่นๆจากการดำเนินการขององค์กรที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย และการรับบริจาค

ในส่วนของการเลิกกิจการขององค์กรนั้นองค์กรสามารถถูกเลิกกิจการด้วยเหตุผลต่างๆ ได้แก่ (1) ที่ประชุมใหญ่ลงมติให้เลิกด้วยคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมดตามระเบียบ (2) นายทะเบียนสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจ(นายทะเบียนสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ)มีคำสั่งให้เลิก (3) ล้มละลาย หรือ (4) เมื่อมีจำนวนสมาชิกน้อยกว่าร้อยละสามสิบของจำนวนพนักงานทั้งหมด โดยเมื่อมีเหตุเลิกตาม (1) (3) หรือ (4) ให้นายกสมาคมฯ(ประธานสหภาพฯ)แจ้งเป็นหนังสือให้นายทะเบียนสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจ(นายทะเบียนสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ) ทราบภายใน 15 วันนับแต่วันที่มิเหตุทำให้เลิก

3.4 บทบาทของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจในการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอให้เห็นถึงบทบาทของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจโดยรวมในการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทั้งหลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยก็เป็นอีกสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจหนึ่งที่มีบทบาทร่วมในการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้วย

โดยในการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของกลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจนั้น เริ่มต้นตัวและรับรู้ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นพร้อมๆ กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2520 สมบูรณ์ ทวีปยศ (2546: 8-10) ได้แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของกลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ โดยแบ่งเป็น 4 ช่วงเวลา ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

ช่วงแรก ระหว่าง พ.ศ. 2520-2526 เป็นยุคที่สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจยังไม่ได้รวมตัวเป็นองค์กรกลางอย่างเข้มแข็ง เป็นการต่อสู้คัดค้านแบบตัวใครตัวมัน คือ รัฐวิสาหกิจใดได้รับผลกระทบก็ต้องช่วยตัวเอง ดูแลปลุกกระดมภายในเพื่อตอบโต้และปกป้องตัวเอง ซึ่งการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในยุคนี้จะเป็นการให้เอกชนมาร่วมบริการงานในลักษณะการจ้างบริษัทเอกชนมารับ

ช่วงงานที่ไม่ใช่งานหลัก (Contact out) การให้สัมปทานกับบริษัทเอกชน ตลอดจนการยุบเลิกและขายรัฐวิสาหกิจขนาดเล็กประเภทส่งเสริม เช่น องค์การสารส้ม และกิจการโรงแรมที่บางแสน

ช่วงที่ 2 ระหว่างปี พ.ศ. 2526-2533 ในช่วงนี้สภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ กว่า 20 แห่งรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง โดยมี 2 กลุ่มที่รวมตัวกัน คือ กลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ และกลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจแห่งชาติ ซึ่งทั้งสองกลุ่มต่างก็ยื่นหยัดคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเหมือนกัน โดยเฉพาะกลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ที่ผู้เขียนร่วมงานด้วยมาตลอด มีการดำเนินงานที่โดดเด่น สามารถยับยั้งตอบโต้นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลในแต่ละสมัยได้อย่างดีเยี่ยม ทำให้การแปรรูปรัฐวิสาหกิจหลักของประเทศยังคงความเป็นรัฐวิสาหกิจอยู่ได้ ซึ่งรูปแบบการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ถูกนำมาใช้มากขึ้นในช่วงนี้คือ การให้สัมปทานบริการต่างๆ แก่เอกชน ซึ่งมีความแพร่หลายและมีจำนวนรัฐวิสาหกิจที่ถูกแบ่งสัมปทานเพิ่มมากขึ้น การตั้งบริษัทร่วมทุนระหว่างเอกชนและรัฐวิสาหกิจในลักษณะบริษัทลูกที่ไม่มีสถานะเป็นรัฐวิสาหกิจ รัฐบาลลดการสนับสนุนด้านเงินลงทุนอย่างชัดเจน ตลอดจนการยุบเลิกรัฐวิสาหกิจขนาดเล็กประเภทส่งเสริมได้เกิดขึ้น ซึ่งรัฐวิสาหกิจขนาดเล็กบางแห่งไม่มีสหภาพแรงงาน

ช่วงที่ 3 ระหว่างปี พ.ศ. 2534-2540 ปี 2534 สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจทั้งหมดถูกยุบ ทำให้ขบวนการแรงงานไทยถูกแยกออกจากกัน และมีผลทำให้การขับเคลื่อนของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต้องเปลี่ยนสถานภาพเป็นสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจ

อย่างไรก็ตาม การคัดค้านการแปรรูปของกลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ซึ่งเปลี่ยนชื่อมาเป็นสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) ก็ไม่ได้ลดความเข้มแข็งลง ยังคงยื่นหยัดคัดค้านการแปรรูปอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจแห่งชาตินั้นยุบสลายไม่มีการรวมตัวกันจนถึงปัจจุบัน การเคลื่อนไหวใหญ่และชุมนุมประท้วงการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเกิดขึ้นในหลายรัฐวิสาหกิจ และสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) เป็นศูนย์กลางแรงงานรัฐวิสาหกิจเพียงแห่งเดียวของประเทศไทยที่มีความเป็นเอกภาพในการเคลื่อนไหวตอบโต้นโยบายการแปรรูปของรัฐบาล

การตอบโต้คัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) และสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจที่ต้องเผชิญการแปรรูปยึดหลักการความพร้อมและความพอใจของรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งที่สหภาพแรงงานนั้นๆ จะวางจุดพอใจอย่างไร ดังนั้นสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจหลายแห่งยอมลดแรงต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจลงบ้างเพื่อความอยู่รอดขององค์กร

รัฐวิสาหกิจ เช่น ยินยอมให้มีการสัมปทานอย่างแพร่หลาย แต่จุดยืนคัดค้านการขายและการยุบเลิกยังคงยึดมั่นร่วมกัน

ซึ่งรูปแบบการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ยังอยู่ในวงจำกัด ไม่สามารถนำไปสู่การแปรรูปรัฐวิสาหกิจหลักๆ ด้านการสื่อสาร พลังงาน ขนส่ง และโทรคมนาคมเป็นบริษัทเพื่อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์คงมีเพียงการให้สัมปทานบริษัทเอกชน เช่น โทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์มือถือ สัมปทานรถไฟปรับอากาศ Sprinter รถเมล์ประจำทาง ซึ่งการให้สัมปทานส่วนหนึ่งเป็นการบริการเสริม และบางส่วนเป็นการบริการหลัก การจัดตั้งบริษัทร่วมทุน และการขายกิจการบางส่วนให้บริษัทเอกชน กรณีโรงไฟฟ้าราชบุรีของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

และช่วงที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน วิกฤตเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบต่อ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยรัฐบาลในยุคนั้นอ้างเงื่อนไขการกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) เพื่อออกกฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจเพื่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่งรัฐบาลยุคก่อนพยายามจะตราออกมาใช้ แต่ถูกต่อต้านจากสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) มาตลอด

ในการเคลื่อนไหวคัดค้านไม่ให้ออกกฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจ สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) ได้ชุมนุมใหญ่ 4 วัน 4 คืนในเดือนเมษายน 2542 มีพนักงานรัฐวิสาหกิจและประชาชนเข้าร่วมหลายหมื่นคน รวมทั้งมีการเจรจาทางการเมืองเพื่อยับยั้งการออก พ.ร.บ. ทุนรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนการส่งร่างกฎหมายดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความว่าเป็นกฎหมายที่ตรงขึ้นหรือมีเนื้อความที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ แต่ในที่สุดก็ไม่เป็นผล รัฐบาลในสมัยนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีก็ตรากฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจออกมาบังคับใช้เมื่อเดือนธันวาคม 2542

ในเวลาต่อมากฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจที่ถูกประกาศใช้ในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ดังกล่าวก็ได้กลายมาเป็นเครื่องมืออย่างสำคัญของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจต่างๆ ให้เป็นบริษัทเพื่อนำเข้ากระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็นกรณีการแปรรูปการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย รวมทั้งการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นกรณีที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ด้วย

3.5 ประสิทธิภาพ (effectiveness) ของกลุ่มผลประโยชน์ : สาเหตุการเปลี่ยนผ่าน

(transform) สุขบวนการทางสังคมของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

การก่อตัวของขบวนการทางสังคม (social movement) นั้นอาจจะก่อตัวขึ้นมาจากระดับปัจเจกบุคคลที่มารวมตัวกันเป็นขบวนการทางสังคม หรืออาจจะเป็นไปได้ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพ (transform) มาจากการกระทำรวมหมู่แบบอื่น ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ก็เช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาว่าขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้นได้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพจากการเคลื่อนไหวต่อสู้แบบกลุ่มผลประโยชน์ในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. มาก่อนหรือไม่ ซึ่งในการศึกษาดังกล่าวจึงมุ่งที่จะพิจารณาถึงประสิทธิผล (effectiveness) ในการคัดค้านของกลุ่มผลประโยชน์ อันเป็นการพิจารณาถึงข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวของกลุ่มผลประโยชน์ว่า ประสบปัญหาข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวแบบกลุ่มผลประโยชน์หรือไม่ อย่างไร

โดยในการพิจารณาประสิทธิผล (effectiveness) ของการเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้านการแปรรูป กฟผ. ของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) ซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ในฐานะที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง (transform) จากการเคลื่อนไหวแบบกลุ่มผลประโยชน์ (interest group) ไปสู่การเคลื่อนไหวแบบขบวนการทางสังคม (social movement) จำเป็นที่จะต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ประกอบกัน อันประกอบด้วย ปัจจัยเป้าหมายในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. ในฐานะที่เป็นปัจจัยด้านลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญ ปัจจัยด้านนโยบาย (policy) ของระบบการเมือง และปัจจัยด้านโครงสร้างของรัฐบาล (governmental structure) โดยปัจจัยทั้งสามนี้จะมีอิทธิพลในการกำหนดความสำเร็จในการเรียกร้องของ สร.กฟผ. ร่วมกัน ไม่มีปัจจัยใดที่มีบทบาทสำคัญเหนือปัจจัยอื่นๆ โดยสิ้นเชิง

3.5.1 ลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ (group characteristics) : เป้าหมายในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

เป้าหมายของกลุ่มที่มุ่งไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่หรือให้แก่ปัญหาที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ (public causes) ข้อเรียกร้องดังกล่าวย่อมมีน้ำหนักต่อการพิจารณาตัดสินใจของรัฐบาลมากกว่าข้อเรียกร้องที่มีเป้าหมายมุ่งเฉพาะผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งในกรณีของการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. นั้นมีเป้าหมายในการเคลื่อนไหวซึ่งสะท้อนให้เห็นจากกรณีคำกล่าวของ ธรรมยุทธ สุทธิวิชา นายกสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) ที่ว่า สร. ไม่คัดค้านการแปรรูปฯ แต่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ต้องการให้ กฟผ. เข้าไปกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์โดยการขายโรงไฟฟ้า ซึ่งก็สอดคล้องกับ

ความเห็นของสมชาย ปุณณารักษ์ รองเลขาธิการ สพร.กฟผ. ที่เปิดเผยว่า สพร.กฟผ. ยืนยันไม่ต้องการให้มีการขายโรงไฟฟ้าที่ กฟผ. มีอยู่แล้วรวมถึงโรงไฟฟ้าที่ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการแล้ว ได้แก่ โรงไฟฟ้าสุราษฎร์ธานี โรงไฟฟ้ากระบี่ โรงไฟฟ้าทับสะแก โรงไฟฟ้าราชบุรี ทั้งนี้เพราะสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะด้านไฟฟ้านั้นไม่ควรให้เอกชนเข้ามาดำเนินการ โดยเขาเห็นว่า การแปรรูปควรจะดำเนินการในรูปแบบใหม่ได้โดยไม่ต้องนำของเก่าออกมาขาย ให้นำให้กับเอกชน (สยามโพสต์, 29 เมษายน 2540: 13, 22)

ภายหลังจากที่ฝ่าย สพร.กฟผ. ได้ออกมาคัดค้านอย่างกว้างขวางก็ทำให้รัฐบาลได้อินอ่อนตามแรงกดดัน โดยมีการประชุมร่วมกันระหว่างฝ่าย สพร.กฟผ. รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่กำกับดูแล กฟผ. ผู้ว่าการ กฟผ. และรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ซึ่งที่ประชุมมีข้อสรุปสำคัญเกี่ยวกับการแปรรูป กฟผ. โดยให้ฝ่ายบริหาร กฟผ. ยุติการดำเนินการใดๆ ในการแปรรูปโดยวิธีการขายโรงไฟฟ้า เหมือง และโครงการก่อสร้าง รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ ของ กฟผ. ที่มีอยู่ในขณะนั้น และให้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาศึกษาการแปรรูป กฟผ. ด้วยวิธีอื่นที่ไม่ใช่การนำเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ภายในเวลา 1 ปี โดยมีตัวแทนจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการคลัง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตัวแทนจาก สพร.กฟผ. ฝ่ายละเท่าๆกัน ตลอดจนยกเลิกข้อห้ามไม่ให้ กฟผ. สร้างโรงไฟฟ้า (ผู้จัดการรายวัน, 7 พฤษภาคม 2540: 1, 11) ซึ่งข้อสรุปของที่ประชุมดังกล่าวก็สะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายของ สพร.กฟผ. ที่เรียกร้องไม่ให้มีการแปรรูป กฟผ. โดยนำเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์

นอกจากนั้นยังปรากฏถึงเป้าหมายของ สพร.กฟผ. ในการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. จากหลักเกณฑ์การแปรรูป กฟผ. ที่คณะกรรมการศึกษาการแปรรูป กฟผ. ด้วยวิธีอื่นซึ่ง สพร.กฟผ. จัดตั้งขึ้นตามที่ฝ่ายบริหาร กฟผ. อนุมัติ เพื่อหาแนวทางการแปรรูป กฟผ. โดยไม่นำโรงไฟฟ้าขายและระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์ โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าวคือ ต้องไม่เป็นการขายทรัพย์สินของ กฟผ. ต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนา กฟผ. ต้องไม่มีผลกระทบต่อประชาชน และต้องไม่มีผลกระทบต่อสถานะของพนักงาน กฟผ. และได้รับการยอมรับ (กรุงเทพธุรกิจ, 11 กันยายน 2540: 9)

และยังสะท้อนให้เห็นจากทัศนคติของผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยต่อการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ซึ่งได้ให้สัมภาษณ์ในรายการทีวีรายการหนึ่ง เริ่มจากความคิดเห็นต่อการแปรรูปปรับวิสาหกิจว่า โดยหลักการ กฟผ. ได้ทำมาโดยลำดับ พนักงานเข้าใจถึงการแปรรูปว่ามี

ความจำเป็น แต่วิธีการและเวลานั้นขอให้คิดอย่างรอบคอบ (ข่าวสัปดาห์, 31 พฤษภาคม – 6 มิถุนายน 2542) ซึ่งจากทัศนระดั่งกล่าวแสดงให้เห็นว่า พนักงาน กฟผ. นั้นไม่ได้ต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในทุกรูปแบบ แต่ยอมรับที่อาจจะมีการแปรรูป กฟผ. ได้ แต่ต้องเป็นวิธีการและช่วงเวลาที่เหมาะสม ซึ่งก็สอดคล้องกับข้อมูลต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่สะท้อนให้เห็นว่าพนักงาน กฟผ. ไม่ได้คัดค้านการแปรรูป กฟผ. ในทุกรูปแบบ แต่คัดค้านเฉพาะกรณีที่จะต้องมีการนำกิจการของ กฟผ. เข้าขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์เท่านั้น ซึ่งก็สอดคล้องกับการแถลงข่าวของ สพร. กฟผ. ต่อสื่อมวลชนและผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. ประจำวันที่ 5 มกราคม 2543 ที่ว่า เหตุผลของการขมุนุมคัดค้านการขายโรงไฟฟ้าราชบุรี เพื่อให้ฝ่ายบริหารและรัฐบาลเคารพต่อข้อตกลงที่มีอยู่ร่วมกับ สพร. กฟผ. และดำเนินการตามข้อตกลงร่วมอย่างตรงไปตรงมา เพื่อแสดงพลังของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. ที่เห็นด้วยตามแนวทางข้อเสนอเรื่องการแก้ปัญหาสภาพคล่องของ กฟผ. โดยไม่จำเป็นต้องขายโรงไฟฟ้าราชบุรี ด้วยการเข้าร่วมการขมุนุมและร่วมรวบรวมรายชื่อพนักงานที่ไม่เห็นด้วยกับการขายโรงไฟฟ้าราชบุรีตามมติ ครม. 30 พ.ย. 42 (สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2543)

ซึ่งในบันทึกข้อตกลงร่วมวันที่ 18 เม.ย. 2541 ระหว่างรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายสาวิตรี โพธิ์พินิจ) ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (นายวิระวัฒน์ ชลาชนน) และคณะกรรมการสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ซึ่งทำรวมกันที่บ้านพักพลอากาศตรีกำธน สินธวานนท์ องคมนตรี ได้ข้อตกลงร่วมกันในส่วนที่เกี่ยวกับการแปรรูป กฟผ. ได้ข้อยุติว่า การแปรรูปเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งฝ่าย สพร. ไม่ได้คัดค้านการแปรรูป ยกเว้นการขายโรงไฟฟ้า เช่น power gen II ของ กฟผ. ซึ่งการแปรรูปโดยวิธีใดๆ จะมีการหารือและทำความเข้าใจให้เป็นที่ยอมรับของฝ่ายบริหารและพนักงาน กฟผ. ก่อน เพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติประชาชน และ กฟผ. ร่วมกัน (สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2542: 2-3)

นอกจากเป้าหมายของการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของ สพร. กฟผ. จะไม่ชัดเจนในแง่ของการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. อย่างจริงจัง กล่าวคือ ไม่ได้ต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ทั้งหมด แต่เป็นการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. บางรูปแบบเท่านั้นแล้ว ในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ยังสะท้อนให้เห็นถึงการมีเป้าหมายการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์หรือค่านึงถึงผลประโยชน์ขององค์กรตัวเอง ซึ่งก็คือ กฟผ. ด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการที่ สพร. กฟผ. ได้ยืนยันถึงวัตถุประสงค์ของการขมุนุมว่า ต้องการคำตอบที่ชัดเจนจากรัฐบาลในเรื่องการขายโรงไฟฟ้าราชบุรี ซึ่ง สพร. กฟผ. เห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่สมควรทำ เพราะเมื่อเอกชนเข้ามาดำเนินการแล้ว กฟผ. ต้องรับซื้อไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าราชบุรี

กลับมาขายให้ประชาชนอีกทอดหนึ่ง ซึ่งราคาก็ไม่น่าจะถูกกว่า กฟผ.ผลิตเอง (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์(ฉบับที่ 72/2542), 20 เมษายน 2542: 1)

และสะท้อนจากการยืนยันถึงเป้าหมายในการชุมนุมที่จะมีขึ้นในวันที่ 19-21 เมษายน 2542 ซึ่งนายศิริชัย ไม้งาม เลขาธิการสมาคมพนักงาน กฟผ. (สพร.กฟผ.) ยืนยันว่าประเด็นที่จะคัดค้านนั้นได้แก่

1.การขายโรงไฟฟ้าราชบุรีที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้จำหน่ายหุ้นภายในปีนี้ ซึ่งพนักงานเห็นว่าโรงไฟฟ้านี้ทันสมัยมีประสิทธิภาพที่สุดมีกำลังผลิตถึง 3,000 เมกะวัตต์ จึงควรจะเก็บไว้กับ กฟผ. ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากกว่า

2.เรียกร้องให้มีการแก้ไขสัญญาที่ทำไว้กับโรงไฟฟ้าภาคเอกชนรายใหญ่ (ไอพีพี) เพราะสัญญาดังกล่าวที่ทำให้ถือว่าไม่เป็นธรรมกับ กฟผ. เช่น ต้องให้ กฟผ. ซื้อไฟฟ้าจากไอพีพีเข้าระบบอย่างน้อยร้อยละ 80 ทำให้ต้องลดกำลังการผลิตของ กฟผ. ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้และโรงไฟฟ้าที่มีอยู่แล้วก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ยิ่งหากแปรรูปโรงไฟฟ้าราชบุรีซึ่งก็จะกลายเป็นไอพีพีไปอีกแล้ว โรงไฟฟ้า กฟผ. จะทำอย่างไร

3.ขอให้ทบทวนมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) เรื่องห้ามไม่ให้ กฟผ. สร้างโรงไฟฟ้าใหม่ๆทั้งที่ กฟผ. มีศักยภาพในการทำงานการลงทุนที่พร้อมจะแข่งขันกับภาคเอกชน ซึ่งแม้ว่าในขณะนี้ กฟผ. จะมีปัญหาด้านการเงินซึ่งเป็นผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจแล้วจะห้ามไม่ให้ลงทุนในอนาคตก็เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ควรจะใช้เพียงคำว่า การชะลอการก่อสร้างโรงไฟฟ้าใหม่จะดีกว่า (ผู้จัดการรายวัน. เมษายน 2542: 35)

และจากการให้สัมภาษณ์ของศิริชัย ไม้งาม (2546: 150) แสดงให้เห็นว่า สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) เดิมไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการแปรรูป แต่เนื่องจากทุกอย่างต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อความอยู่รอดขององค์กรจึงทำให้ สร.กฟผ. เริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น และเห็นด้วยกับแนวทางของฝ่ายบริหาร กฟผ. ที่ต้องการให้ กฟผ. เปิดเสรีเพียงบางส่วน จากประเด็นนี้เองทำให้การทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายบริหาร กฟผ. และ สร.กฟผ. เกิดขึ้น แต่ สร.กฟผ. ยังเห็นว่ากิจการไฟฟ้าไม่สมควรที่จะต้องแปรรูปไปเป็นบริษัทเอกชน เพราะเมื่อเป็นบริษัทเอกชนเป้าหมายสำคัญคือการแสวงหากำไร ซึ่งผู้ที่เดือดร้อนคือประชาชนที่ต้องจ่ายค่าไฟฟ้าสูงขึ้น

และในปี 2545 สร.กฟผ.ได้เสนอต่อรัฐบาลว่า หากรัฐบาลต้องการที่จะแปรรูป กฟผ. โดยแปลงทุนเป็นหุ้นออกขายในตลาดหลักทรัพย์ รัฐบาลต้องถือหุ้นไว้ร้อยละ 70 (ศิริชัย ไม้งาม, 2546: 150)

เป้าหมายของการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของ สพร.กฟผ. ยังสะท้อนให้เห็นจากทัศนคติของผู้นำแรงงานรัฐวิสาหกิจ กฟผ. อย่างศิริชัย ไม้งาม (2546: 141) ซึ่งมองว่าการแปรรูป กฟผ.จะส่งผลกระทบต่อพนักงาน กฟผ. โดยในแง่ดีนั้นพนักงานอาจได้เงินเดือนเพิ่ม ได้หุ้นแบ่งปัน ส่วนผลเสียต่อพนักงานก็คือ ความมั่นคงในการทำงานน้อยลง เนื่องจากเอกชนเข้ามาบริหารจึงต้องมีการประหยัดค่าใช้จ่ายและหวังกำไรสูงสุด จึงต้องมีการปลดพนักงานออกเพื่อลดค่าใช้จ่าย ค่าจ้าง เงินเดือน เป็นต้น ทั้งนี้พนักงานในระดับสูงจะเดือดร้อน เพราะจะไม่มีตำแหน่งให้ดำรงอย่างปัจจุบัน ส่วนพนักงานในระดับต่ำก็เดือดร้อนเช่นกัน โดยเฉพาะงานสนับสนุน งานธุรการ คนขับรถ เพราะเมื่อมีการแปรรูปแล้วต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้มีขนาดเล็กเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย อาจจะต้องมีการจ้างผู้รับเหมา outsourcing เข้ามาทำงานแทนสำหรับบางงาน เพื่อเป็นการลดต้นทุน ส่วนพนักงานด้านเทคนิคจะกระทบกระทือน้อย ยิ่งเป็นพนักงานที่มีความรู้ความสามารถสูง เช่น วิศวกร ช่างเทคนิค เป็นต้น และศิริชัย ไม้งามยังมองว่า การแปรรูป กฟผ. จะส่งผลกระทบต่อสภาพแรงงานโดยจะทำให้ขบวนการแรงงานอาจเข้มแข็งน้อยลง

นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ว่า พนักงาน กฟผ. คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองจากข้อตกลงร่วมวันที่ 8 พฤษภาคม 2542 ระหว่างนาย วีระวัฒน์ ชลาชนน ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย คณะกรรมการเฉพาะกิจคัดค้านการขายโรงไฟฟ้าราชบุรี และสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สพร.กฟผ.) ซึ่งมีประเด็นหนึ่งในข้อตกลงร่วมดังกล่าวที่กำหนดว่า ในการปรับเปลี่ยนองค์กร จะไม่มีการปลดพนักงาน (สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2542: 4)

อย่างไรก็ตาม สพร.กฟผ.ได้ออกแถลงการณ์คัดค้านการขายโรงไฟฟ้าราชบุรีให้เอกชน พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงผลเสียของการขายโรงไฟฟ้าว่าจะทำให้ค่าไฟแพงขึ้น ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในระบบ กระบวนการขายโรงไฟฟ้าไม่โปร่งใส จะมีบางคนได้รับผลประโยชน์ ตลอดจนทำให้พนักงานตกงานกันเป็นจำนวนมาก (แนวหน้า, เมษายน 2542: 7) ซึ่งก็เป็นแสดงให้เห็นถึงความกังวลต่อการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของ สพร.กฟผ.นั้นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม นอกจากนี้ยังได้รับการเน้นย้ำให้เห็นจาก สรส.อีกด้วย ดังจะเห็นจากกรณีที่นายสมศักดิ์ โกศัยสุข เลขาธิการสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์(สรส) ได้ปราศรัยว่า การต่อสู้ของชาว กฟผ.เป็นการกระทำ

เพื่อรักษาทรัพย์สินสมบัติของประเทศชาติไม่ให้ตกไปอยู่ในมือของนักลงทุนต่างชาติ (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์(ฉบับที่ 90/2542), 12 พฤษภาคม 2542: 2)

ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของ สพร.กฟผ.ในช่วงของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย นี้ยังถูกมองจากสังคมว่าเป็นการต่อสู้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง จึงทำให้ขาดแรงสนับสนุนจากสังคม แม้ว่า สพร.กฟผ.จะชี้ให้เห็นเป้าหมายการต่อสู้เพื่อสังคมอยู่บ้างก็ตาม แต่ก็ไม่ได้โดดเด่น ซึ่งความไม่ไว้วางใจใน สพร.กฟผ.ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นจากทัศนะของ รสนา โตสิตระกูล ที่ว่า

“.....อันนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งนะ อันนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งที่สังคมก็อาจจะวิพากษ์วิจารณ์ว่า สหภาพเราเนี่ย ทำเพื่อประโยชน์ตนเองเพราะว่าเวลาอยู่เนี่ยก็ใช้ไฟฟรีอะไรต่อมิอะไรฟรี มีโบนัส เยอะก็เลยไม่ค่อยอยากจะปรับปรุงความเห็นมันก็ออกไปสองส่วน ใช้ไหม ส่วนหนึ่งเค้ามีความรู้สึกว่าคุณไปก็ สู้อีกกฟผ.อะ ไม่ได้อยากจะสู้ อันนั้นก็เหตุผลอันหนึ่งเหมือนกัน แต่ที่จริงคำตำหนิติฉิน เหล่านี้เนี่ยก็ไม่ได้เกิดขึ้นในกลุ่มของคนเคลื่อนไหวนะ เพียงแต่ว่าก็มีการวิพากษ์วิจารณ์ใน สื่อมวลชนที่ทำให้คนที่ออกมาสนับสนุนน้อย.....”

(รสนา โตสิตระกูล, สัมภาษณ์, 23 ธ.ค. 2551)

ซึ่งก็สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ ประทีน เวตะเวทยานนท์ และ นภาพร อดิวนิชย พงศ์ ที่ว่า

“.....เริ่มแรกนี้เราไม่แน่ใจในพนักงาน หรือว่า ผลประโยชน์ของเค้าว่าเค้าเอาอย่างไรกันแน่ เนี่ย เรายังไม่ได้เข้าร่วมกับเค้า ที่ไม่เข้าร่วมก็คือว่าเราต้องดูให้ชัด ต้องมีการประสานงานกันให้ ชัดก่อนว่า ใ้อสิ่งทีพนักงานที่เค้าออกมารวมตัวเรียกร้องคัดค้านเนี่ย มันเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม บางกลุ่ม หรือว่าเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม เราก็ศึกษาดูตรงนั้น.....”

(ประทีน เวตะเวทยานนท์, สัมภาษณ์, 12 ธ.ค. 2551)

“...คือที่เป็นอย่างนั้นนะคะ ในความเห็น อาจจะเป็นเพราะว่า คือในอดีตเนี่ย การเคลื่อนไหวของรัฐวิสาหกิจเนี่ย ถูกมองจากภายนอกว่าเป็นเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัว แม้แต่เรื่องของการแปรรูปเนี่ย ก็ยังมองไปว่า ประเด็นหลักของรัฐวิสาหกิจเนี่ย เหมือนกับว่าไปเน้นในเรื่องของการที่กลัวว่าถ้าแปรรูปไปแล้วเนี่ย พนักงานจะสูญเสียความมั่นคงในการทำงาน และสวัสดิการอะไรก็จะน้อยลง เพราะฉะนั้นองค์กรอื่นๆ ก็จะมองว่า มันก็เป็นเรื่อง คล้ายๆเรื่องส่วนตัวนะคะ....”

“.....เนื่องจากทางรัฐวิสาหกิจเองเนียะเค้าก็ไม่ได้ชูประเด็น คือเค้าก็พูดประเด็นว่า ผลกระทบของประชาชนอะไรบ้างเหมือนกัน แต่ว่าพูดแบบ ไม่ค่อยเด่น นะคะ.....”

(นภาพร อติวานิชยพงศ์, สัมภาษณ์, 18 ธ.ค. 2551)

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เป้าหมายในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. นั้นไม่ชัดเจน ในการแสดงให้เห็นถึงเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่ที่ชัดเจนคือ เป้าหมายเพื่อผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. เองที่อาจจะได้รับผลกระทบจากการแปรรูป กฟผ. ดังนั้นในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. จึงปรากฏว่า สร.กฟผ. ไม่ได้คัดค้านการแปรรูป กฟผ. ทุก รูปแบบ แต่คัดค้านการขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ หรือถ้าจะทำเช่นนั้นรัฐก็ต้องถือหุ้นไว้ในระดับที่สูงมาก เพื่อรักษาสถานะของความเป็นรัฐวิสาหกิจไว้อย่างมั่นคง ซึ่งก็จะส่งผลต่อความมั่นคงของพนักงาน กฟผ. เองด้วยที่จะได้รับประโยชน์จากการที่องค์กรบริหารงานแบบเอกชนแต่ยังเป็นรัฐวิสาหกิจอยู่ ตนเองก็ยังเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจอยู่เช่นเดิม เช่นนี้จึงทำให้ สร.กฟผ. ถูกสังคมมองว่าคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ก็เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง และฝ่ายรัฐบาลเองก็มีทัศนคติดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นจากการที่รัฐบาลไม่ได้ให้นำหนักในการพิจารณาตัดสินใจที่จะยุติการแปรรูป กฟผ. แต่อย่างไร แต่ใช้วิธีให้ผลประโยชน์แก่พนักงาน กฟผ. เพื่อแลกกับการยอมรับการแปรรูป กฟผ. ดังที่ปรากฏให้เห็นในกรณีการไม่เห็นด้วยกับการขายโรงไฟฟ้าราชบุรีที่ทำที่ของ สร.กฟผ. ได้อ่อนลงอย่างมากเมื่อพนักงาน กฟผ. และกองทุนบำนาญของพวกเขาได้รับส่วนแบ่งร้อยละ 15 ของหุ้นในราคาพาร์ที่หุ้นละ 10 บาท (ชื่นชม สง่าราศรี กริเชน และคริส กริเชน, 2548: 23) ดังนั้นจึงทำให้การคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. ประสบความสำเร็จได้ยาก เนื่องจากเป้าหมายในการเรียกร้องไม่มีน้ำหนักที่มากพอที่จะกดดันรัฐบาลได้ ประกอบกับขาดแรงสนับสนุนจากสังคมอันเนื่องมาจากเป้าหมายในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. นั้น ไม่ได้แสดงให้เห็นสังคมเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ของคนส่วนใหญ่ หรือของประเทศชาติ

3.5.2 นโยบาย (policy) ของระบบการเมือง

นโยบายของระบบการเมืองในขณะที่ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเคลื่อนไหวก่อตั้งกลุ่มผลักดันนั้นถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในแง่ที่เป็นบริบทของการเคลื่อนไหวก่อตั้งกลุ่ม ซึ่งในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. นั้นก็ต้องเผชิญกับนโยบายของระบบการเมืองที่อยู่ในสถานะที่ประเทศพึ่งประสพกับวิกฤตเศรษฐกิจ และจำเป็นที่จะต้องขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ดังนั้นนโยบายเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจึงเป็นนโยบายหนึ่ง

ที่สำคัญที่รัฐบาลในขณะนั้นมุ่งที่จะดำเนินการ ซึ่งปรากฏให้เห็นในหลายส่วนด้วยกัน ได้แก่ คำแถลงนโยบายของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา หนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2541 และหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการจัดสรรเงินรายได้จากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2541 โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

การแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นถือว่าเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลนายชวน หลีกภัย หรือรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก็ตาม ซึ่งการให้ความสำคัญต่่อนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลทั้งสองนั้นได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในคำแถลงนโยบายต่อรัฐสภาก่อนเข้ารับบริหารประเทศ

โดยในส่วนของนโยบายรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ที่แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2540 ก่อนการเข้ารับบริหารประเทศภายหลังจากที่ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ อดีตนายกรัฐมนตรีได้ประกาศลาออกจากตำแหน่ง มีนโยบายที่เกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจซึ่งปรากฏอยู่ในคำแถลงนโยบายในหลายส่วนด้วยกันดังนี้ (เลอพงษ์ แยมเกต, 2547: 44-46)

นโยบายด้านการเมือง การปกครอง การบริหารราชการ ความมั่นคง และการต่างประเทศ ในส่วนของนโยบายการปฏิรูประบบราชการ ได้กำหนดนโยบายที่จะลดบทบาทการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐพร้อมกับสนับสนุนให้ภาคเอกชนรับไปดำเนิน การร่วมกับรัฐ หรือแทนรัฐอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม โดยมีเป้าหมายเพิ่มประสิทธิภาพการอำนวยความสะดวก บริการแก่ประชาชน และลดภาระการลงทุนของภาครัฐเป็นสำคัญ รวมทั้งจะไม่ดำเนินการใด ๆ ที่มีผลให้ เกิดการผูกขาด ทั้งนี้จะอาศัยมาตรการทางกฎหมายเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ารับช่วงงานบริการประชาชน ได้คล่องตัวมากขึ้น ส่วนการคุ้มครองผู้ใช้บริการให้ได้รับบริการที่เพียงพอ มีคุณภาพ ในราคาที่เป็นธรรม ก็จะต้องดำเนินการไปพร้อมกันโดยจัดทำแผนแม่บทขึ้นเป็นกรอบกำกับการดำเนินการเพิ่มบทบาทภาคเอกชน อย่างเป็นระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาและนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ

นอกจากนี้ก็มีปรากฏนโยบายเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในส่วนของนโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยในส่วนของนโยบายเร่งด่วนที่มุ่งเสริมสร้างเสถียรภาพและความ

เชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจในด้านของนโยบายการบริหารงานงบประมาณแผ่นดินได้กำหนดที่จะสนับสนุนการเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจ โดยเน้นกลุ่มรัฐวิสาหกิจที่มีหุ้นอยู่ แล้วในตลาดหลักทรัพย์และที่มีโอกาสจะออกหุ้นทุนขยายในตลาดหลักทรัพย์ได้อีก ทั้งนี้เพื่อลดภาระการลงทุนของรัฐ

ในส่วนของนโยบายระยะปานกลางที่เน้นการปรับโครงสร้างและการพัฒนาสังคมได้มีนโยบายเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจใน 2 ส่วน กล่าวคือ

(1) ในด้านนโยบายการเสริมสร้างแหล่งเงินทุนเพื่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจได้กำหนดที่จะเร่งเพิ่มบทบาทภาคเอกชน โดยดำเนินการให้รัฐวิสาหกิจที่มีความพร้อม หรือมีสถานะเป็นบริษัทจำกัดหรือบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ กระจายหุ้นออกขายให้กับนักลงทุนที่สนใจ ทั้งภายใน และต่างประเทศ

(2) ในด้านนโยบายการปรับโครงสร้างพื้นฐาน นั้นได้กำหนดในส่วนของ*การขนส่งทางบก*ที่จะเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกทั้งทางถนนและรถไฟให้กระจายและเชื่อมโยงไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมและการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ในส่วนของ*ด้านการสื่อสาร*กำหนดที่จะปรับปรุงการบริหารจัดการด้านการสื่อสารของประเทศ โดยเร่งรัดการออกกฎหมายเพื่อยกเลิกการผูกขาดของภาครัฐและสนับสนุนให้มีการแข่งขันในการให้บริการโดยเสรีควบคู่ไปกับการจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลการสื่อสารที่เป็นกลางโปร่งใสและมีเอกภาพ ตลอดจนดำเนินการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจด้านการสื่อสาร โดยคำนึงถึงเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการและประโยชน์ต่อผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ อนึ่ง รัฐบาลถือว่ากฎหมายตามข้อนี้เป็นกฎหมายที่จำเป็นต่อการบริหารราชการแผ่นดินตามมาตรา 173 ของรัฐธรรมนูญ* **ในด้านพลังงาน**มีนโยบายส่งเสริม

* รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 173 ความว่า “ร่างพระราชบัญญัติที่คณะรัฐมนตรีระบุไว้ในนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภาตามมาตรา 211 ว่าจำเป็นต่อการบริหารราชการแผ่นดิน หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใด หากสภาผู้แทนราษฎรมิมีมติไม่ให้ความเห็นชอบ และคะแนนเสียงที่ไม่ให้ความเห็นชอบไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ คณะรัฐมนตรีอาจขอให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อมีมติอีกครั้งหนึ่ง หากรัฐสภามีมติให้ความเห็นชอบ ให้ตั้งบุคคลซึ่งเป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกของแต่ละสภามีจำนวนเท่ากันตามที่คณะรัฐมนตรีเสนอ ประกอบกันเป็นคณะกรรมการร่วมกันของรัฐสภาเพื่อพิจารณาว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น และให้คณะกรรมการร่วมกันของรัฐสภารายงานและเสนอร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบ

การแข่งขันในกิจการพลังงานและเร่งการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเพื่อนำไปสู่การจัดการ การใช้ และการจำหน่ายพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และด้านสาธารณูปการในส่วนของน้ำประปาก็มีนโยบายที่จะ กำกับดูแลการพัฒนากิจการประปาแห่งชาติให้เป็นระบบและเหมาะสม โดยให้ภาคเอกชน เข้ามามีบทบาทในการให้บริการเพิ่มมากขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจถือเป็นนโยบายหนึ่งที่สำคัญของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการที่รัฐบาลกำหนดนโยบายที่จะดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไว้เป็นทั้งนโยบายเร่งด่วนและนโยบายระยะปานกลาง และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจสาขาพลังงานก็ถือเป็นอีกเป้าหมายหนึ่งที่สำคัญของนโยบายของรัฐบาลนี้ด้วย

ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเข้ารับบริหารประเทศต่อจากรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ก็ให้ความสำคัญกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเช่นเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาก่อนเข้ารับบริหารประเทศเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 ในส่วนของนโยบายเร่งด่วนข้อหนึ่งว่า รัฐบาลจะพัฒนารัฐวิสาหกิจให้เป็นองค์กรหลักในการกอบกู้เศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยรวมรัฐวิสาหกิจที่มีศักยภาพและมีความพร้อมเข้าด้วยกัน ภายใต้การบริหารขององค์กรที่เป็นมืออาชีพ มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและปลอดจากการเมืองแทรกแซงในการบริหาร พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนคนไทยมีโอกาสลงทุนในกิจการของรัฐวิสาหกิจ และสนับสนุนให้รัฐวิสาหกิจที่มีความพร้อมเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ภายในระยะเวลาที่เหมาะสม (ราชกิจจานุเบกษา, 2544: 5)

นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฟผ. ของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จากกรณีที่ สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง กล่าวระหว่างมอบนโยบายแก่ข้าราชการกระทรวงการคลัง ยืนยันว่ารัฐบาลจะต้องผลักดันให้ กฟผ. เป็น บริษัทมหาชน และระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์ เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถรับประกันการก่อหนี้ของรัฐวิสาหกิจได้มากพอ โดยเฉพาะ กฟผ. มีหนี้ที่รัฐเข้าไปค้ำประกันสูงมาก หากยังคงเป็นรัฐวิสาหกิจต่อไปก็จะเป็นข้อจำกัด ไม่

รัฐธรรมนูญที่ได้พิจารณาแล้วต่อรัฐสภา ถ้ารัฐสภามีมติเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 93 ถ้ารัฐสภามีมติไม่ให้ความเห็นชอบ ให้ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันตกไป”

สามารถก่อหนี้เพิ่มได้ การขยายงานประสบปัญหา ดังนั้นแนวทางการระดมทุนผ่านตลาดหลักทรัพย์จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสม เพื่อให้ กฟผ.สามารถแข่งขันกับผู้ผลิตไฟฟ้าไอพีพีที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต โดยรัฐบาลยอมลดส่วนที่รัฐบาลถือหุ้นลง และระดมทุนจากประชาชนและนักลงทุนในประเทศและต่างประเทศแทน ทำการปรับฐานของทุนใหม่ กิจการของ กฟผ.จะเดินหน้าไป ได้โดยเงินใหม่จะเข้ามาใช้ขยายการลงทุนและลดหนี้บางส่วนลง (ไทยโพสต์, 16 มีนาคม 2547)

ดังนั้น ในแง่ของนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก็ไม่ได้ต่างอะไรกับรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ที่บริหารประเทศก่อนหน้านี้ กล่าวคือ ทั้งสองรัฐบาลต่างก็ให้ความสำคัญกับนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ที่ต้องการดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจทั้งสิ้น ฉะนั้นเมื่อพิจารณาในแง่นโยบายของระบบการเมืองในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ผ่านทางนโยบายของรัฐบาลนั้น ก็จะพบว่าระบบการเมืองนั้นมียุทธศาสตร์ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างชัดเจน ทั้งในสมัยของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย และรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับข้อเรียกร้องของ สร.กฟผ.ที่คัดค้านการแปรรูป กฟผ.อย่างแน่นอน

(2) นโยบายในส่วนของหนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการ และการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF)

นโยบายของระบบการเมืองของไทยที่เกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจยังมีปรากฏให้เห็นในหนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) กล่าวคือ ตั้งแต่รัฐบาลนายชวน หลีกภัยเข้าบริหารประเทศต่อจากรัฐบาล พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ในช่วงปลายปี 2540 รัฐบาลนายชวน หลีกภัยได้มีหนังสือแจ้งความจำนงต่อกองทุนการเงินระหว่างประเทศทั้งสิ้น 7 ฉบับ (ฉบับที่ 2-8) โดยมีเพียงฉบับที่ 8 เท่านั้นที่ไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

โดยประเด็นสำคัญก็คือ รัฐบาลถือว่านโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาล และในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นรัฐบาลมีนโยบายที่จะดำเนินการต่างๆหลายอย่าง ซึ่งสิ่งสำคัญคือ การจัดทำแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจเพื่อใช้เป็นกรอบในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ มีการนำเงินรายได้ส่วนหนึ่งจากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจใช้หนี้ต้นเงินกู้ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และจะมีการจัดตั้งหน่วยงานที่จะมารับผิดชอบในการประสานงานและสนับสนุนงานแปรรูป งานเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และกำกับ

ดูแลรัฐวิสาหกิจ ซึ่งก็คือสำนักงานรัฐวิสาหกิจและหลักทรัพย์ของรัฐ โดยสังกัดในกระทรวงการคลัง นอกจากนี้ยังจะมีการตรากฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจเพื่อเป็นเครื่องมือในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้วย นอกจากนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยนั้นก็มีการกำหนดไว้ในหนังสือแจ้งความจำนงฯด้วย กล่าวโดยสรุปคือ กฟผ. ดำเนินการขายหุ้นบริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน) ดำเนินการให้เอกชนเข้าร่วมทุนในโรงไฟฟ้าราชบุรี และยังได้กำหนดไว้ในหนังสือแจ้งความจำนงฯ ฉบับที่ 7 กำหนดที่จะทำการแปรสภาพหน่วยธุรกิจต่างๆของ กฟผ. ให้เป็นบริษัทลูกภายใต้บริษัท การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ซึ่งจะมีสภาพเป็นบริษัทรวมทุน (holding company) ในระหว่างปี 2544-2546 และตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นไปจะเปิดให้มีการแข่งขันอย่างเสรีทั้งในการขายส่งไฟฟ้าและในระดับขายปลีกแก่ลูกค้ารายย่อย บริษัทผลิตไฟฟ้าต่างๆ (Generation Companies หรือ GENCOs) จะแข่งขันกันขายไฟฟ้าให้แก่ตลาดกลางขายส่ง (Power Pool) โดยส่งไฟฟ้าผ่านระบบส่งของบริษัทอิสระแห่งหนึ่ง องค์การกำกับดูแลของประเทศจะเป็นผู้กำกับดูแลบริษัทระบบส่ง เพื่อสร้างความมั่นใจว่าบุคคลที่สามารถเข้าสู่ระบบไฟฟ้าของประเทศได้ในราคาที่เหมาะสม (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2550: 78-87)

เงื่อนไขเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลมีข้อตกลงกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศนั้นมีความสอดคล้องกันกับคำแถลงนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อรัฐสภา แสดงให้เห็นชัดเจนว่ารัฐบาลมีความมุ่งมั่นที่จะทำการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของกองทุนการเงินระหว่างประเทศในการผลักดันให้รัฐบาลไทยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ดังนั้นการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจึงเป็นนโยบายของระบบการเมืองที่สำคัญ และมีลักษณะที่ผูกมัดที่รัฐบาลจะต้องดำเนินการ เนื่องจากเป็นเงื่อนไขหนึ่งของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยอยู่ในสถานะที่จำเป็นต้องขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากองค์กรดังกล่าวอันเนื่องมาจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ

(3) แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 1 กันยายน

2541

ในปี พ.ศ. 2541 รัฐบาลโดยกระทรวงการคลังและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจกับบริษัทที่ปรึกษาได้จัดทำแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นเอกสารอ้างอิงสำหรับรัฐบาลกระทรวงต่างๆ รัฐวิสาหกิจ ฯลฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการโดยมีค่าบริการที่เหมาะสม ลดภาระทางการเงินของภาครัฐ และ

ตอบสนองวัตถุประสงค์การให้บริการทางสังคมและการสร้างงาน มีเนื้อหาครอบคลุมธุรกิจสำคัญ ๔ สาขา รวมทั้งธุรกิจไฟฟ้าซึ่งอยู่ในสาขาพลังงานโดยให้บททวนกฎหมายเก่าที่เกี่ยวข้อง และให้ร่างกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจเป็นกฎหมายหลักเพื่อรองรับการจัดตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลอิสระ ซึ่งหลักการสำคัญของการปฏิรูป คือ ให้มีการแยกกันอย่างชัดเจนระหว่างหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย หน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแล และหน่วยงานที่ดำเนินงานสำหรับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยกำหนดการเปลี่ยนแปลงไว้เป็น ๓ ขั้นตอน โดยให้แปลงสภาพเป็นบริษัทจำกัด ให้แปลงสภาพหน่วยธุรกิจส่งและหน่วยธุรกิจอื่นเป็นบริษัทลูกภายใต้บริษัทการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ซึ่งจะมีสถานะเป็นบริษัทรวมทุน (Holding Company) เปิดโอกาสให้บุคคลที่สามารถเข้าสู่ระบบส่งไฟฟ้าได้โดยใช้สายส่งของบริษัทระบบส่ง ส่งเสริมการแข่งขันในภาคการผลิตไฟฟ้าทั้งการขายไฟฟ้าผ่านระบบตลาดกลาง (Power Pool) และขายตรงให้ลูกค้ารายใหญ่ องค์กรกำกับดูแลจะดูแลในเรื่องหลักเกณฑ์และระดับราคา (ศาลปกครองสูงสุด, 2549: 22-23)

แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจนี้ถือว่าเป็นกรอบในการปฏิบัติที่สำคัญในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงนโยบายของระบบการเมืองเกี่ยวกับนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีการวางแนวทางปฏิบัติอย่างชัดเจน อันสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของระบบการเมือง

(4) หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการจัดสรรเงินรายได้จากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2541

เพื่อให้สอดคล้องกับแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจและข้อตกลงด้านวิชาการและการเงินกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ตามที่ปรากฏในหนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินฉบับที่ 4 รวมทั้งมาตรการของประเทศในการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจ คณะรัฐมนตรีจึงได้อนุมัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการจัดสรรเงินรายได้จากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจตามที่กระทรวงการคลังเสนอ โดยมีประเด็นสำคัญคือ ให้มีการจัดสรรเงินรายได้ส่วนหนึ่งนำส่งเข้ากองทุนเพื่อการชำระคืนต้นเงินกู้ชาติใช้ความเสียหายของกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน ในกรณีการขายหุ้นในรัฐวิสาหกิจที่ส่วนราชการเป็นเจ้าของ และในกรณีรัฐวิสาหกิจจำหน่ายหุ้นในบริษัทลูก หรือจำหน่ายทรัพย์สิน หรือกิจการ ยกเว้นรัฐวิสาหกิจที่เป็นบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ให้จัดสรรกำไรจากการ

ขายหุ้น ทรัพย์สิน หรือกิจการดังกล่าวจากงบกำไรขาดทุนของรัฐวิสาหกิจนั้น ตลอดจนในกรณีที่รัฐวิสาหกิจให้สัมปทานโดยอาศัยสิทธิหรือทรัพย์สินหรือกิจการหรือโครงการของรัฐวิสาหกิจนั้นแก่เอกชนในรูปแบบต่างๆ โดยเอกชนจ่ายค่าตอบแทนสำหรับการให้สัมปทานนั้นแก่รัฐวิสาหกิจ (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2550: 75-77) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้น เป้าหมายที่สำคัญสิ่งหนึ่งก็คือการหารายได้เพื่อใช้หนี้ต้นเงินกู้ที่รับมาจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศนั่นเอง

จากนโยบายเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ปรากฏให้เห็นในหลายส่วนดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าระบบการเมืองได้ให้ความสำคัญกับนโยบายนี้อย่างมาก โดยรัฐบาลได้ถือเป็นนโยบายที่สำคัญนโยบายหนึ่งที่ได้แถลงต่อรัฐสภา ประกอบกับก็เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องผูกมัดที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด และท้ายที่สุดทั้งสองส่วนนั้นก็ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมากขึ้นในระดับของการวางกรอบแนวทางปฏิบัติที่ปรากฏให้เห็นในรูปของแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ และหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการจัดสรรเงินรายได้จากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ดังนั้นจึงถือได้ว่าระบบการเมืองในขณะนั้นมีนโยบายที่เน้นหนักไปในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกันกับข้อเรียกร้องของ สร.กฟผ. ที่ไม่ต้องการให้มีการแปรรูป กฟผ. โดยการขายโรงไฟฟ้าด้วยการนำเข้าขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ จึงมีส่วนทำให้การเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ไม่ประสบความสำเร็จ

3.5.3 โครงสร้างของรัฐบาล (governmental structure)

โครงสร้างของรัฐบาลและหน่วยงานบริหารมีส่วนทำให้บางกลุ่มประสบความสำเร็จในการเรียกร้องมากกว่าบางกลุ่ม ซึ่งในกรณีของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในช่วงรัฐบาลนายชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 นั้นมีหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ (1) สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) (2) สำนักการรัฐวิสาหกิจและหลักทรัพย์ของรัฐ กระทรวงการคลัง (3) คณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจ (กนร.) (4) คณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจ (5) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และ (6) รัฐสภา

(1) สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.)

องค์กรนี้ถูกตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ โดยทำหน้าที่เสนอแนะนโยบายและมาตรการทางด้านพลังงานต่อคณะรัฐมนตรี ตลอดจนติดตามดูแล ประสาน สนับสนุนและเร่งรัดการดำเนินงานของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนที่เกี่ยวกับพลังงานเพื่อให้มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายและมาตรการพลังงานของรัฐบาล (เลอพงษ์ แยมเกต, 2547: 74) ในทางปฏิบัติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติทำหน้าที่เสมือนตรายางที่อนุมัตินโยบายตามที่หน่วยงานนี้เสนอมาเท่านั้น (ชื่นชม สง่าราศรี กวีเชน และคริส กวีเชน, 2548:17) และในสมัยของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติก็ตกเป็นเหยื่อของโครงการ “ปฏิรูประบบราชการที่ล้ำสมัย” การปฏิรูประบบราชการนำไปสู่การจัดโครงสร้างองค์กรใหม่ครั้งใหญ่ของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาล และในเดือนตุลาคม 2545 กระทรวงพลังงานได้รับการก่อตั้งขึ้น สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติได้รับการตั้งชื่อใหม่และลดฐานะให้กลายเป็นเพียงสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน ซึ่งต้องรายงานขึ้นตรงต่อปลัดกระทรวงพลังงานแทนที่จะเป็นรัฐมนตรี (ชื่นชม สง่าราศรี กวีเชน และคริส กวีเชน, 2548: 39-40) หน่วยงานนี้ถือเป็นหน่วยงานสำคัญในด้านนโยบายที่คอยผลักดันให้มีการแปรรูป กฟผ.

(2) สำนักรัฐวิสาหกิจและหลักทรัพย์ของรัฐ กระทรวงการคลัง

หน่วยงานนี้เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขการขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) โดยปรากฏอยู่ในหนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินฉบับที่ 5 (25 สิงหาคม 2541) โดยจัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ประสานงานและสนับสนุนงานแปรรูป งานเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และกำกับดูแลรัฐวิสาหกิจ (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2550: 80-81) ต่อมาถูกยกฐานะเป็น “สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ” มีฐานะเป็นหน่วยงานระดับกรม ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ, 2551) ในสมัยของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ดังนั้นหน่วยงานนี้จึงเป็นหน่วยที่สำคัญที่ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อทำงานสนับสนุนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยตรง

(3) คณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจ (กนร.)

คณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจ หรือ กนร. เป็นหน่วยงานที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เร่งการแปรรูปรัฐวิสาหกิจบางแห่งที่สามารถทำได้โดยเร็ว คัดเลือกและว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาเพื่อจัดทำร่างของแผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา และคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติแผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2541 เพื่อให้เป็นกรอบในการดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (เลอพงษ์ แยมเกต, 2547: 72)

หน่วยงานนี้ถูกจัดตั้งขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการติดตามการดำเนินงานตามนโยบายบริหารงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540 ซึ่งมีกรรมการที่ประกอบด้วยกรรมการที่มาจากฝ่ายข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ และผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ โดย กนร.ต้องเกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลด้านรัฐวิสาหกิจซึ่งกระจายอยู่ภายใต้สังกัดของหน่วยราชการต่างๆ จึงมีกรรมการระดับรัฐมนตรีกระทรวงที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ ได้แก่ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ในส่วนของกรรมการที่มาจากข้าราชการประจำ ได้แก่ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (ปัจจุบันคือผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน - ผู้เขียน) ปลัดกระทรวงการคลัง (เป็นกรรมการและเลขานุการ) อธิบดีกรมบัญชีกลาง(เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ) และรองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ) นอกจากนี้ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิในสายต่างๆ อีก 6 ท่านร่วมเป็นกรรมการด้วย

โดย กนร.มีหน้าที่สำคัญ ดังนี้

1. กำกับดูแลและติดตามการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ เพื่อให้การบริหารงานมีความคล่องตัว มีประสิทธิภาพและคุณภาพ
2. พิจารณาการดำเนินการเพิ่มบทบาทภาคเอกชน กำกับดูแลและเร่งรัดให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการเพิ่มบทบาทภาคเอกชน

3. พิจารณาเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางกรณีแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ทั้งในด้านการบริหาร การดำเนินงาน และการเงินของรัฐวิสาหกิจ (มติชนรายวัน, 7 มิถุนายน 2542)

จากบทบาทหน้าที่ของ กนร. ช่างต้นสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หน่วยงานนี้เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งของฝ่ายบริหาร(รัฐบาล)ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการดำเนินการให้เกิดการเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนในกิจการที่รัฐวิสาหกิจดำเนินการหรือก็คือการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั่นเอง และเมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของคณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยแล้ว ก็ยังเห็นว่าหน่วยงานนี้เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญในเชิงนโยบายในการผลักดันให้เกิดการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นอย่างมาก เพราะกรรมการทั้งหลายล้วนเป็นข้าราชการชั้นสูงทั้งในทางราชการการเมืองและราชการประจำ ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่และองค์ประกอบของคณะกรรมการชุดนี้ สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการผลักดันและกำกับดูแลในเชิงนโยบายให้เกิดการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ฉะนั้นหน่วยงานบริหารหน่วยงานนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างของรัฐบาลที่เน้นให้เกิดการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ จึงเป็นหน่วยงานที่ไม่เอื้อหรือไม่เป็นช่องทางที่ สร.กฟผ. จะใช้ในเรียกร่องผลประโยชน์ ซึ่งก็คือการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. นั่นเอง

(4) คณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจ

หน่วยงานนี้เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. ทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 เพื่อทำหน้าที่เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติในหลักการและแนวทางให้ดำเนินการนำทุนบางส่วนหรือทั้งหมดของรัฐวิสาหกิจมาเปลี่ยนสภาพเป็นหุ้นในรูปแบบของบริษัท ให้ความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีในเรื่องต่างๆเกี่ยวกับการเปลี่ยนทุนเป็นหุ้น และการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทตามที่คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัทเสนอ เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการกำหนดรัฐมนตรีที่จะกำกับดูแลในด้านนโยบายของบริษัทที่จะจดทะเบียนจัดตั้งดังกล่าว มีหน้าที่เสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 26 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของธุรกิจประเภทนั้น มีหน้าที่กำกับดูแลให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 19 และมีหน้าที่ปฏิบัติการอื่นตามพระราชบัญญัตินี้ เช่น การจัดทำระเบียบว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน นอกจากนั้นยังมีหน้าที่พิจารณาเรื่องอื่นๆตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

โดยคณะกรรมการชุดนี้มีกรรมการประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีทำหน้าที่เป็นประธาน รัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่เกิน 15 คน ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เลขานุการ

คณะกรรมการกฤษฎีกา เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่เกิน 6 คน โดยมีปลัดกระทรวงการคลังเป็นกรรมการและเลขานุการ และมีผู้แทนกระทรวงการคลังเป็นผู้ช่วยเลขานุการ (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2550: 100-101)

ดังนั้น หน่วยงานนี้จึงเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในกระบวนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยตรงตามที่กฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจกำหนดไว้

(5) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เป็นรัฐวิสาหกิจด้านพลังงานที่มีความสำคัญของประเทศ ซึ่งมีการจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติ ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ กฟผ. ได้มีแผนวิสาหกิจของตนที่ได้มีการกำหนดภารกิจของแผนกลยุทธ์เพื่อให้องค์กรพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานในเชิงธุรกิจ และกำหนดให้มีระบบประเมินผลการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการเป็นรัฐวิสาหกิจที่ดี การยกระดับความเชื่อถือได้ของระบบไฟฟ้าให้มั่นคงมากขึ้น รวมทั้งการจัดการด้านการใช้ไฟฟ้าอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการสนับสนุนเอกชนทั้งในและต่างประเทศร่วมลงทุนผลิตไฟฟ้าเพื่อรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมพลังงานไฟฟ้าของประเทศ โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและผลประโยชน์ของสาธารณชน ตลอดจนความพึงพอใจของลูกค้าเป็นสำคัญ ภาพรวมของแผนในช่วงนี้ดูเหมือนจะมีความสอดคล้องกับนโยบายการลดบทบาทและการลงทุนภาครัฐ โดยมีการส่งเสริมให้เอกชนลงทุนผลิตไฟฟ้าและปรับโครงสร้างกิจการไฟฟ้าในรูปธุรกิจ ด้วยการกำหนดแนวทางและขั้นตอนที่เป็นรูปธรรมในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและระบบบริหารงานของ กฟผ. ให้เป็นบริษัทมหาชน ตลอดจนเพิ่มทุนและกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปีงบประมาณ 2541 และให้มีการดำเนินการร่วมกับภาคเอกชนในการผลิตไฟฟ้าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถรองรับปริมาณไฟฟ้าที่เอกชนผลิตได้จำนวน 4,180 เมกกะวัตต์ภายในปีงบประมาณ 2545 (ธีรพัฒน์ ทองคำ, 2542: 79-80)

แม้ว่า กฟผ. จะไม่ใช่หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการผลักดันการแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยตรงก็ตาม แต่ กฟผ. เป็นองค์กรที่จะต้องมีการแปรรูป โดยที่ กฟผ. เองก็มีแนวทางที่สอดคล้องกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ประกอบกับ กฟผ. แม้จะไม่ได้เป็นหน่วยงานที่บังคับบัญชาของรัฐบาล แต่ก็เป็นที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องทำตามนโยบายของรัฐบาล ฉะนั้นเมื่อรัฐบาลมีนโยบายที่จะแปรรูป กฟผ. องค์กรนี้จึงจำเป็นที่จะต้องสนองนโยบาย

ของรัฐบาล ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นจากการที่ กฟผ. สนองนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐบาล โอนโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนเครื่องที่ 1 และ 2 ให้บริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรี จำกัด มูลค่ากว่า 3 หมื่นล้านบาท โดยมีประธานกรรมการบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรี จำกัด เป็นผู้รับมอบ ซึ่งประธานกรรมการ กฟผ. กล่าวว่า กฟผ. ได้ดำเนินการแปรรูปกิจการไฟฟ้าตามมติคณะรัฐมนตรีมาเป็นลำดับ นับตั้งแต่ปี 2535 ต่อมาได้ดำเนินการตามแผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจปี 2541 โดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้าในปี 2546 และได้จัดตั้งบริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรี โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) เพื่อระดมทุนภาคเอกชนในโครงการโรงไฟฟ้าราชบุรีเป็นลำดับแรก (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์(ฉบับที่ 205/2543), 31 ตุลาคม 2543: 1)

(6) รัฐสภา

รัฐสภาเป็นองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ซึ่งในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้วย โดยปรากฏให้เห็นในกรณีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 114 คนโดยการนำของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร พรรคความหวังใหม่ ได้ทำหนังสือลงวันที่ 11 มีนาคม 2542 ต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยร่าง พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจ เพราะเห็นว่ามีข้อความขัดหรือแย้งหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ (บัณฑิตย ธนชัยเศรษฐวุฒิ, 2543: 118-119) ซึ่งในท้ายที่สุดศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่าไม่ขัดรัฐธรรมนูญด้วยเสียงข้างมาก 8 ต่อ 5 เสียงในเดือนพฤศจิกายน 2542 (บัณฑิตย ธนชัยเศรษฐวุฒิ, 2543: 132)

แม้รัฐสภาจะไม่มีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารประเทศโดยตรง แต่รัฐสภาก็อยู่ในฐานะของฝ่ายควบคุมตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล จึงสามารถที่จะใช้กลไกทางการเมืองเข้ามาตรวจสอบเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจหรือมีส่วนในการร่วมคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจได้ อย่างไรก็ตาม รัฐสภาก็ไม่มีอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินโดยตรง จึงไม่สามารถที่จะตัดสินใจโดยตรงเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจได้ ทำได้แต่เพียงผลักดันคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจถ้าไม่เห็นด้วยกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และตรวจสอบการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเท่านั้น การที่มีสมาชิกรัฐสภาบางส่วนร่วมคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจกับฝ่าย สร.กฟผ. นั้น ก็ถือว่าเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ฝ่าย สร.กฟผ. ใช้ในการผลักดันคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ได้

จากการพิจารณาถึงโครงสร้างของรัฐบาลข้างต้น แสดงให้เห็นว่ามีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการดำเนินนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีเพียงรัฐสภาเท่านั้นที่ฝ่าย

สร.กฟผ. ใช้เป็นช่องทางในการเรียกร้อง โดยอาศัยการคัดค้านกฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจที่จะถูกใช้ เป็นเครื่องมือในการแปรรูป กฟผ. และรัฐวิสาหกิจอื่นๆ ในอนาคต แต่ก็ไม่ใช่ช่องทางที่ฝ่ายบริหารที่มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ดำเนินนโยบายบริหารประเทศโดยตรง รัฐสภาจึงทำได้แต่เพียงเป็น ช่องทางในการเพิ่มการกดดันต่อรัฐบาลเพิ่มขึ้นเท่านั้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าโครงสร้างของรัฐบาลนั้น มีช่องทางสำหรับกลุ่มที่มีข้อเรียกร้องที่สอดคล้องกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เมื่อ สร.กฟผ. มี เป้าหมายในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. จึงเป็นข้อเรียกร้องที่ไม่สอดคล้องกับช่องทางที่โครงสร้าง ของรัฐบาลมีให้ ฉะนั้นข้อเรียกร้องของ สร.กฟผ. จึงประสบความสำเร็จได้ยากเนื่องจากช่องทางใน การเรียกร้องมีอยู่แคบมาก โอกาสที่จะผ่านไปได้จึงมีอยู่น้อย

กล่าวโดยสรุป จากการพิจารณาปัจจัยทั้งสามประการ คือปัจจัยเป้าหมายในการคัดค้าน การแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. ในฐานะที่เป็นปัจจัยด้านลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญ ปัจจัยด้านนโยบาย (policy) ของระบบการเมือง และปัจจัยด้านโครงสร้างของรัฐบาล (governmental structure) ข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า สร.กฟผ. ในฐานะของกลุ่มผลประโยชน์ที่ ทำการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียกร้อง อันเนื่องมาจากเป้าหมาย ของข้อเรียกร้องที่ถูกมองว่ามุ่งเพื่อผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. จึงทำให้มีน้ำหนักในการกดดัน ต่อรัฐบาลน้อยและไม่ได้รับการสนับสนุนจากสังคม และนโยบายของระบบการเมืองเองก็มุ่งที่การ แปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างสำคัญ ข้อเรียกร้องของ สร.กฟผ. จึงเป็นข้อเรียกร้องที่ไม่สอดคล้องกับ นโยบายของระบบการเมือง ตลอดจนโครงสร้างของรัฐบาลเองก็มีช่องทางสำหรับฝ่าย สร.กฟผ. ใน การผลักดันข้อเรียกร้องของตนนั้นมีอยู่แคบมาก ต่างจากช่องทางของฝ่ายที่เห็นด้วยกับการแปรรูป รัฐวิสาหกิจที่มีช่องทางในการเรียกร้องที่สอดคล้องกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอยู่มาก จึงทำให้ข้อ เรียกร้องของ สร.กฟผ. ผ่านไปได้ยาก ดังนั้นจากปัจจัยที่สามด้านประกอบกันจึงทำให้การคัดค้าน การแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. นั้นไม่ประสบความสำเร็จ

3.6 ลักษณะของการเปลี่ยนผ่าน (transform) จากกลุ่มผลประโยชน์ไปสู่ขบวนการทาง สังคม

จากข้อจำกัดของการเคลื่อนไหวผลักดันแบบกลุ่มผลประโยชน์ของการเคลื่อนไหวต่อต้าน การแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. จึงส่งผลให้ สร.กฟผ. จำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถ บรรลุเป้าหมายในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ให้สำเร็จ โดยในการพิจารณาถึงการปรับตัวของ สร.กฟผ. ในฐานะของกลุ่มผลประโยชน์นั้นจะได้พิจารณาว่า สร.กฟผ. นั้นได้มีการปรับตัวในการ เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. จากการกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์ไปสู่การกระทำ

รวมหมู่แบบขบวนการทางสังคมหรือไม่ ซึ่งจะพิจารณาในแง่ของการปรับตัวด้านเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อสู้ และในแง่ของการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับตัวแสดงต่างๆในสังคม

3.6.1 การขยายประเด็นการเคลื่อนไหวต่อสู้ผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

การเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในช่วงของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ที่ผ่านมามีพบว่า การเคลื่อนไหวต่อต้านของ สร.กฟผ. ประสบความสำเร็จได้ยากเนื่องจากเป้าหมายในการเรียกร้องไม่มีน้ำหนักที่มากพอที่จะกดดันรัฐบาลได้ ประกอบกับขาดแรงสนับสนุนจากสังคม อันเนื่องมาจากเป้าหมายในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. นั้นไม่ได้แสดงให้เห็นถึงข้อดีอย่างชัดเจนว่าเป็นการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ของคนส่วนใหญ่ หรือของประเทศชาติ แต่สะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ แม้ว่า สร.กฟผ. จะบอกว่าต่อสู้เพื่อส่วนรวมก็ตาม ด้วยเหตุนี้ สร.กฟผ. จึงได้มีการปรับตัวในแง่ของเป้าหมาย โดยได้ยืนยันว่าตนเองต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง สร.กฟผ. พยายามที่จะชี้แจงหรือแสดงให้เห็นว่าต่อสู้เพื่อส่วนรวม นอกจากนั้นการต่อสู้ของ สร.กฟผ. ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงการขยายเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อสู้ให้ครอบคลุมผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากขึ้น

การปรับตัวในแง่เป้าหมายของ สร.กฟผ. ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นจากทัศนะของ ศิริชัย ไม้งาม ที่สะท้อนให้เห็นว่า แม้คน กฟผ. จะลุกขึ้นคัดค้านด้วยเหตุและผลตลอดจนชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบถึงอันตรายจากการเปลี่ยนแปลง ในการนำเอากิจการสาธารณูปโภค(ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ) ที่เป็นของรัฐไปสู่กลุ่มทุนฯ จะส่งผลเสียเกิดขึ้นกับประชาชนผู้บริโภคอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สุดท้ายก็มีอาจหัดทานอิทธิพลของกลุ่มทุนที่เชื่อมผ่านมายังรัฐฯ เพื่อผลประโยชน์จาก พ.ร.บ. ทุนรัฐวิสาหกิจ โดยอ้างว่าเป็นการเปิดเสรีด้านพลังงานจะทำให้ค่าไฟฟ้าถูกลง (ศิริชัย ไม้งาม, 2544) ซึ่งจากทัศนะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พนักงาน กฟผ. เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การสาธารณูปโภค ซึ่งก็รวมทั้ง กฟผ. ด้วยนั้น ก็เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนผู้บริโภคที่จะได้รับผลกระทบจากการแปรรูปนั่นเอง และ ศิริชัย ไม้งาม ยังได้ย้ำให้เห็นถึงเป้าหมายของการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. จากบทสัมภาษณ์ในข่าวสดปาดาร์ กฟผ. ฉบับประจำวันที่ 20 ต.ค. 46 – 2 พ.ย. 46 ที่ว่า “จุดยืนของสหภาพแรงงานฯ ในแนวทางการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้น คือการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ทั้ง 100% โดยมองว่าเรื่องการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. มิใช่ผลประโยชน์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นผลประโยชน์ของประเทศชาติ จึงต้องตัดสินใจอย่างรอบคอบที่สุด เพราะมีบทเรียนจากต่างประเทศต่างๆ ให้เห็นอยู่แล้ว ส่วนการยื่นเรื่องสิทธิประโยชน์ของ สร.กฟผ. เป็นไปตามสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย” (นิศาชล ทวนทอง, 2549: 47)

นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นจากแถลงการณ์ของ สร.กฟผ. เรื่องเมื่อภาคประชาชนตื่นตัว การขายไฟฟ้า – ประปาคือปัญหาระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ลงวันที่ 12 มกราคม 2547 ที่ชี้ว่า สร.กฟผ. นั้นเคลื่อนไหวต่อสู้โดยยึดถือประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติและประชาชนเป็นหลัก ยึดถือประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นเดิมพัน (สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้า ฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 69) นอกจากนี้ สร.กฟผ. ยังได้มีการเน้นย้ำถึงการทำให้ส่วนรวม ในแถลงการณ์ของ สร.กฟผ. เรื่องคัดค้านการแปรรูป ขยายวงลามไปทุกเครือข่ายองค์กรทั่วประเทศ ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2547 โดยได้มีการเน้นย้ำว่าการจัดการชุมนุมด้วยการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญนั้น สร.กฟผ. จัดขึ้นเพื่อคัดค้านการแปรรูป กฟผ. และเรียกร้องให้รัฐบาลยุติการแปรรูป กฟผ. เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน โดยไม่มีเรื่องผลประโยชน์ของพนักงานเข้ามาเกี่ยวข้องแต่ประการใด (สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 70) และในแถลงการณ์ของ สร.กฟผ. เรื่องสมาชิกและพนักงานทั่วประเทศรวมใจคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547 ก็ได้ชี้ให้เห็นว่าการชุมนุมโดยการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญของ สร.กฟผ. ในครั้งนี้ทำเพื่อประเทศชาติ ประชาชน เพราะถ้าหาก กฟผ. ถูกขายไปแล้ว คนไทยจะได้รับผลกระทบในเรื่องค่าไฟฟ้าที่ต้องแพงขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 68)

ในแง่ของเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ยังสะท้อนให้เห็นจากที่ นายศิริชัย ไม้งาม ได้แถลงต่อสื่อมวลชนในการชุมนุมที่ กฟผ. เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2547 ว่า แม้นายกฯ จะมีท่าทีอ่อนลงและยอมถอยหนึ่งก้าว แต่เป็นการถอยเพื่อเดินหน้าต่อไป ซึ่งคนละประเด็นกับข้อเรียกร้องของกลุ่มผู้ชุมนุม เพราะ สร.กฟผ. ต้องการให้ยุติการแปรรูปเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 040/2547), 9 มีนาคม 2547: 1-2) และยังแสดงให้เห็นถึงความห่วงใยในผลประโยชน์สาธารณะที่ไม่ชัดเจนที่จะอาจจะได้รับผลกระทบจากการแปรรูป กฟผ. ของกลุ่มผู้ชุมนุม สร.กฟผ. จากกรกล่าวแก่สื่อมวลชนของนายศิริชัย ไม้งาม ประธาน สร.กฟผ. ในการชุมนุมวันที่ 25 มีนาคม 2547 ว่า “การดำเนินการแปรรูป กฟผ. รัฐบาลยังไม่สามารถตอบข้อสงสัยจากประชาชนและคน กฟผ. ได้ โดยเฉพาะความชัดเจนการดูแลผลประโยชน์ของเขื่อนที่ กฟผ. ใช้ผลิตไฟฟ้า ว่าการบริหารน้ำในเขื่อนที่ยังไม่มีเจ้าภาพที่แน่นอนนั้น จะดูแลอย่างไร และหากการแปรรูปสิทธิต่าง ๆ บมจ.กฟผ. ต้องเป็นผู้เข้าก็ต้องจ่ายค่าเช่า และนำไปบวกกับค่าไฟฟ้า ขณะที่น้ำในเขื่อนกรมชลประทานมีหน้าที่ดูแลเขตรกรหลังแปรรูป หากเป็นของ บมจ.กฟผ. ก็ไม่ถูกต้อง” (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 053/2547), 26 มีนาคม 2547: 1) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นมีเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดย

คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ เป็นการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.เพื่อส่วนรวม

นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นจากคำกล่าวของ นายศิริชัย ไม้งาม ในการชุมนุมที่ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย(ตลท.)เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2547 ว่า การชุมนุมที่ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเพื่อประกาศเจตนารมณ์ไม่เห็นด้วยต่อการที่จะมีการแปรรูปกิจการไฟฟ้า-ประปาแล้วนำหุ้นเข้า ตลท.เพราะจะส่งผลกระทบต่อคนทั้งประเทศ ในขณะที่จะมีผู้ได้ประโยชน์จากการเก็งกำไรจากตลาดหุ้นไม่กี่คนเท่านั้น หากวันใดมีการนำหุ้นเข้า ตลท.วันนั้นทางกลุ่มพนักงานจะมาร่วมชุมนุมคัดค้านกันที่หน้า ตลท.ทุกวัน ส่วนการที่ภาวะตลาดถดถอยซบเซาอย่างหนัก จะมาโทษว่าเกิดจากการชุมนุมคัดค้านการแปรรูปไม่ได้ เพราะความจริงนั้นเกิดจากนโยบายของรัฐบาลที่จะนำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งประเทศไปแสวงหากำไร (กรุงเทพธุรกิจ, 1 เมษายน 2547)

และเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2547 ที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) การชุมนุมคัดค้านการแปรรูป กฟผ.ยังคงดำเนินต่อไปเป็นวันที่ 62 ทั้งนี้ได้ยืนยันว่าจะเดินทางชุมนุมต่อไปจนกว่าจะมีมติคณะรัฐมนตรีเรื่องการหยุดการแปรรูป กฟผ.เข้าตลาดหลักทรัพย์มาเป็นหลักประกัน และเกิดผลในทางปฏิบัติ โดยคณะรัฐมนตรีต้องออกมติให้ชัดเจนว่า ต่อจากนี้จะหยุดกระบวนการจดทะเบียน กฟผ.เข้าตลาดหลักทรัพย์ โดยหันกลับมาทบทวนกิจการรัฐวิสาหกิจที่มีภารกิจในการบริการสังคมไม่นำเข้าตลาดหลักทรัพย์ (มติชน, 25 เมษายน 2547) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สร.กฟผ.นั้นเป็นห่วงผลกระทบที่จะเกิดกับสังคมอันเนื่องมาจากการแปรรูป กฟผ.ซึ่งเป็นกิจการที่มีภารกิจในการบริการสังคม จึงไม่ต้องการให้มีการนำ กฟผ.แปรรูปเข้าตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.เพื่อสังคมส่วนรมนั่นเอง ไม่ได้ทำเพื่อผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. โดยการจัดการชุมนุมด้วยการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญของ สร.กฟผ.ตั้งแต่วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547 นั้น กลุ่มผู้ชุมนุมมีข้อเรียกร้อง 3 ประการคือ ประการแรก ยุติการแปรรูป กฟผ. ประการที่สอง ยกเลิกพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ แล้วกลับมาใช้ร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงและพัฒนาวิสาหกิจแทน ประการสุดท้าย ควรจัดทำประชามติว่า ประชาชนเห็นด้วยกับการแปรรูปธุรกิจไฟฟ้าหรือไม่ (นวลน้อย ตริรัตน์, 2547: vii)

นอกจากนั้น สรส.ยังได้ช่วยยืนยันถึงเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป สร.กฟผ.อีกทางหนึ่งด้วย โดยในจดหมายเปิดผนึก “การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ผลกระทบจะเกิดกับประชาชน จึงเป็นเรื่องที่ประชาชนสมควรออกมาปกป้องไม่ให้ขายรัฐวิสาหกิจ” ลงวันที่ 14 ตุลาคม 2548 ของ สรส.ได้กล่าวว่า การแปรรูป กฟผ.เป็นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) และเตรียมจะนำไป

ขายในตลาดหลักทรัพย์ จะทำให้ค่าไฟฟ้าสูงขึ้น ทำให้พนักงาน กฟผ. ต้องออกมาปกป้องและคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นประเด็นสำคัญ ไม่เคยเรียกร้องเอาเรื่องผลประโยชน์, สวัสดิการ, โบนัส, หนี้นจากการขายรัฐวิสาหกิจเหมือนเช่นที่สังคมเคยตั้งข้อสังเกตไว้ (สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์, 2548: 5)

จากการปรับตัวของ สร.กฟผ. ในแง่ของเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ข้างต้น ที่ สร.กฟผ. ชี้ให้เห็นว่าตนเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้นก็เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ และประชาชน โดยได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อ กฟผ. ถูกแปรรูปไปแล้วจะส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้บริโภค จะส่งผลให้ค่าไฟฟ้านั้นแพงขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การแสดงออกของ สร.กฟผ. ดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นไม่ได้ต่อสู้เพื่อตนเอง แต่ต่อสู้เพื่อส่วนรวม ขณะเดียวกัน สร.กฟผ. เองก็พยายามที่จะทำให้ตัวเองหลุดออกจากภาพเดิมๆ ที่ถูกมองว่าต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง โดยได้ปฏิเสธว่าการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. นั้นไม่มีเรื่องผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. เข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใด และเรื่องผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. นั้นก็เป็นแต่เพียงเรื่องของสิทธิตามกฎหมายเท่านั้น

ดังนั้นจากข้อมูลข้างต้นจึงแสดงให้เห็นว่า สร.กฟผ. เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ด้วยความห่วงใยที่มีต่อประเทศชาติและประชาชนผู้บริโภคที่จะได้รับผลกระทบจากการแปรรูป กฟผ. และไม่ปรากฏให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นมีข้อเรียกร้องในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เพื่อผลประโยชน์ของพนักงาน นอกจากนี้ก็ยังพยายามที่จะชี้แจงต่อสังคมให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นไม่ได้ต่อสู้เรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของตนเองตามที่สังคมตั้งข้อสงสัย

ฉะนั้นเมื่อพิจารณาในแง่ของเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นี้ สะท้อนให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นมีเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นจึงเป็นการปรับตัวของ สร.กฟผ. ในด้านเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่ชัดเจนว่า เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม จากเดิมที่การเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในช่วงรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ที่ชี้แจงว่าตนเองต่อสู้เพื่อส่วนรวม แต่ก็จะมีเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงไม่ได้รับความเชื่อมั่นจากสังคมโดยรวม เมื่อเป็นเช่นนี้ สร.กฟผ. จึงได้ขยายเป้าหมายในการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น ไปไกลกว่าเขตแดนของผลประโยชน์ของตนเอง เช่นนี้จึงแสดงให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. ที่จะต้องทำเพื่อปกป้องคุ้มครองและเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. เป็นหลักไปสู่การ

เป็นตัวแสดงที่ทำเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า สร.กฟผ. นั้นได้ค่อยๆ เปลี่ยนผ่านจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์มาสู่ลักษณะของขบวนการทางสังคมมากขึ้น ซึ่งมีความชัดเจนในประเด็นดังกล่าวอย่างมากในช่วงของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่มีการดำเนินการ แปรรูป กฟผ. เข้าตลาดหลักทรัพย์ทั้งหมด

3.6.2 การสร้างเครือข่าย

ในการพิจารณาการเปลี่ยนสภาพ (transform) จากกลุ่มผลประโยชน์ไปสู่ขบวนการทางสังคมของ สร.กฟผ. นั้น อีกสิ่งหนึ่งที่จะต้องพิจารณาก็คือ การพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ สร.กฟผ. ที่มีลักษณะเป็นแนวตั้ง กล่าวคือ มีกรรมการบริหาร สร.กฟผ. เป็นส่วนบนขององค์กรในการดำเนินงาน และมีสมาชิก สร.กฟผ. เป็นฐานขององค์กร ไปสู่ลักษณะของโครงสร้างแบบแนวราบ ซึ่งมีลักษณะเป็นเครือข่าย (network) ที่มีการเชื่อมโยงกับตัวแสดงอื่นๆ (actors) ในสังคมมากขึ้น โดย สร.กฟผ. นั้นกลายมาเป็นตัวแสดงหนึ่งในบรรดาตัวแสดงทั้งหลายของเครือข่าย และมีฐานของโครงสร้างที่ไม่จำกัดอยู่แต่เพียงสมาชิก สร.กฟผ. เท่านั้น แต่มีฐานมวลชนจากหลายภาคส่วน หลายระดับ มากขึ้น

ในการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. นั้น สร.กฟผ. ได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับหลายภาคส่วน โดยในช่วงแรกๆ นั้นจะเริ่มจากเครือข่ายเดิมของ สร.กฟผ. เป็นหลัก กล่าวคือ ได้มีการเชื่อมโยงกับบรรดาสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ และสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) แล้วจึงค่อยๆ ขยายไปสู่การเชื่อมโยงกับตัวแสดงภาคส่วนอื่นๆ มากขึ้นเมื่อการดำเนินการแปรรูป กฟผ. ของรัฐบาลนั้นดำเนินการเข้มข้นมากขึ้นและการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. มีความเข้มข้นมากขึ้น โดยจะพิจารณาประเด็นดังกล่าวเป็น 2 ช่วงเวลา คือ การสร้างเครือข่ายในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย และการสร้างเครือข่ายในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

(1) การสร้างเครือข่ายในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย

การเชื่อมเครือข่ายระหว่าง สพร.กฟผ. (สร.กฟผ.) เริ่มปรากฏให้เห็นในกรณีการชุมนุมคัดค้านการขายโรงไฟฟ้าราชบุรีของกลุ่มกรรมการและสมาชิกสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สพร.กฟผ.) ในเดือนเมษายน 2542 ซึ่งมีตัวแทน สพร. จากการทำเรือ การบินไทย การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย การไฟฟ้านครหลวงร่วมการปราศรัยด้วย (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 73/2542), 21 เมษายน. 2542: 1)

นอกจากนั้น สพร.กฟผ.ยังมีการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและกฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจกับสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์(สรส.) ซึ่ง สพร.กฟผ.เป็นสมาชิกอยู่ด้วย โดยในวันที่ 29 เมษายน 2542 สรส.ทั้ง 38 องค์กรได้ร่วมกันชุมนุม โดยผู้ชุมนุมเริ่มเดินทางมาที่ลานพระบรมรูปทรงม้าตั้งแต่เวลา 8.30 น. ขณะเดียวกันแกนนำบางส่วนที่นำโดยนายสมศักดิ์ โกศัยสุข เลขาธิการ สรส. เดินทางมาเจรจากับนายสุเทพ เทือกสุบรรณ รมว.คมนาคม ที่ทำเนียบรัฐบาล ในการเจรจาครั้งนี้ นายสมศักดิ์เป็นผู้เริ่มต้นชี้แจงถึงผลเสียของ พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจ ซึ่งทางพนักงานรัฐวิสาหกิจได้ทักท้วงมาโดยตลอด จึงควรระงับ และน่าจะให้มีการทำประชาพิจารณ์ก่อน หลังจากที่นายสมศักดิ์และแกนนำได้ใช้เวลาอภิปรายหรือประมาณ 30 นาทีการเจรจาจึงได้เริ่มขึ้นต่อ โดยนายสมศักดิ์ชี้แจงข้อเรียกร้อง 7 ข้อ คือ (1) ภายหลังจากแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ต้องคงความเป็นรัฐวิสาหกิจไว้เช่นเดิม และรัฐบาลต้องถือหุ้นไม่น้อยกว่า 70% ส่วนที่เหลือจึงนำไปขายให้ต่างชาติ (2) ต้องไม่ขึ้นค่าบริการ (3) สิทธิประโยชน์ของพนักงาน ต้องไม่มีการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งต้องไม่มีการปลดหรือไล่อพนักงาน ยกเว้นพนักงานสมัครใจเท่านั้น (4) ต้องมีตัวแทนพนักงานรัฐวิสาหกิจ เข้าไปมีส่วนรับรู้ขั้นตอนของการแปรรูป (5) รายได้จากการขายรัฐวิสาหกิจจะต้องนำไปใช้ในการชำระหนี้ของกองทุนฟื้นฟู (6) ให้พนักงานรัฐวิสาหกิจเสนอรายชื่อพนักงานรัฐวิสาหกิจเป็นกรรมการ ในคณะกรรมการทุนรัฐวิสาหกิจ (7) ให้ทุกรัฐวิสาหกิจที่ต้องการทำการแปรรูปอยู่แล้ว ดำเนินการตามข้อเสนอข้างต้น (ผู้จัดการรายวัน, 30 เมษายน, 2542: 3)

ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและกฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจนั้นยังมีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับองค์กรพัฒนาเอกชน(NGOs)ด้วย โดยเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานได้ออกแถลงการณ์เรื่อง “รัฐวิสาหกิจกับความอยู่รอดของชาติ ไม่ตกเป็นทาสนายทุน” ไปถึงประชาชนผู้เป็นที่รักและห่วงใยต่อประเทศชาติ โดยแถลงการณ์ได้กล่าวถึงการออก พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลที่ว่าเพื่อเปิดโอกาสขายหุ้นรัฐวิสาหกิจให้กับนายทุนต่างชาติเข้ามาซื้อ ซึ่งแถลงการณ์ได้เรียกร้องให้รัฐบาลต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติและประชาชนด้วย ไม่ใช่มองแค่การเอาเงินจากการขายสมบัติชาติไปใช้หนี้กองทุนการเงินระหว่างประเทศเพียงอย่างเดียว เพราะกิจการรัฐวิสาหกิจเป็นสมบัติของประชาชนคนไทยทุกคน และในแถลงการณ์ได้เสนอข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล โดย (1) ขอให้รัฐบาลทบทวนหรือยกเลิกพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ ถ้าไม่สามารถยกเลิกได้ก็ขอให้ให้มีตัวแทนหรือสมาคมของพนักงานรัฐวิสาหกิจเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของขบวนการการตัดสินใจการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (2) ขอให้รัฐบาลมีการเปิดเผยและเผยแพร่แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจในกิจการต่างๆ แก่ประชาชนอย่างกว้างขวางมากที่สุด โดยให้มีการเปิดประชาพิจารณ์เกี่ยวกับแผนแม่บทในรัฐวิสาหกิจต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับ

ข่าวสารข้อมูล และเกิดการมีส่วนร่วมโดยตรงอย่างแท้จริง อีกทั้งเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะและปรับปรุงแผนให้ถูกต้องเป็นธรรมแก่ประชาชนมากที่สุด และ (3) ให้รัฐบาลและผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ และสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจได้จัดตั้งหน่วยงานกลาง เพื่อเปิดรับฟังข้อมูล ข้อเสนอแนะ จากประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างกว้างขวางต่อเนื่องและจริงจัง เพื่อให้แนวทางการแปรรูปหรือการปรับปรุงกิจการรัฐวิสาหกิจเป็นไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการของพนักงานและประชาชนในระยะยาวอย่างแท้จริง (เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงาน, มิถุนายน 2542: 4)

จากข้างมูลข้างต้นจะพบว่า ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของ สพร.กฟผ. ในช่วงนี้ยังมีลักษณะเป็นการต่อสู้โดย สพร.กฟผ.เป็นหลัก โดยมี สพร.อื่นๆเข้ามาให้การสนับสนุนบ้าง และนอกจากนั้นก็เป็นการเชื่อมเครือข่ายกับพันธมิตรเดิมของ สพร.กฟผ.อย่าง สรส.ในการร่วมคัดค้านกฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยรวม โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้การสนับสนุนบ้างแต่ก็เป็นการแสดงออกในลักษณะของการออกแถลงการณ์เป็นหลัก ไม่ได้เข้ามาร่วมเคลื่อนไหวต่อสู้โดยตรง จากภาพดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่า สพร.กฟผ.ยังไม่ได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายที่หลากหลายเท่าใดนัก และเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงก็มักจะเป็นพันธมิตรเดิมของ สพร.กฟผ.เองเป็นหลัก ซึ่งก็คือ สพร.ต่างๆและ สรส.นั่นเอง ดังนั้นในแง่โครงสร้างขององค์กรการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.จึงยังไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงเป็นโครงสร้างในแนวราบหรือแบบเครือข่ายเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามก็ถือว่าการเริ่มเชื่อมโยงเครือข่ายอันเป็นการเริ่มเปลี่ยนจากโครงสร้างแบบแนวตั้งมาเป็นโครงสร้างแบบแนวราบในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.

(2) การสร้างเครือข่ายในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

ในระหว่างการศึกษาเสียงเลือกตั้งในปี 2544 พรรคไทยรักไทยได้เคยหาเสียงว่าจะยกเลิกกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจหรือที่เรียกว่ากฎหมายชายชาติ 11 ฉบับที่ตราออกมาใช้ในสมัยรัฐบาล นายชวน หลีกภัย หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 แต่เมื่อรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรได้เข้าบริหารประเทศแล้ว กลับยังคงกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจทั้งหมดดังกล่าวอยู่ จึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหวต่อสู้ของภาคประชาชนในการเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจทั้งหมดดังกล่าว ซึ่ง พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจก็เป็นหนึ่งในกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจ 11 ฉบับดังกล่าวด้วย โดยมีองค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายชายชาติ 11 ฉบับเป็นองค์กรภาคประชาชนในการเคลื่อนไหวเรียกร้องดังกล่าว ซึ่งองค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายชายชาติ 11 ฉบับประกอบด้วยสมาพันธ์ประชาธิปไตย ชมรมร่วมใจไทยกู้ชาติ สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ และองค์กรต่างๆ รวม 45

องค์กร (ต่อมาเพิ่มเป็น 52 องค์กร) ซึ่ง สร.กฟผ.ก็เป็นองค์กรหนึ่งในองค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับนี้ด้วย โดยในวันที่ 23 ตุลาคม 2545 องค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ นำโดยนายอัมรินทร์ คอร์มันตร์ ประธานชมรมร่วมใจไทยกู้ชาติ น.พ.เหวง โตจิราการ ประธานสมาพันธ์ประชาธิปไตย เปิดแถลงข่าวที่โรงแรมอิมพีเรียลคลีนส์ปาร์คเพื่อเรียกร้องให้มีการยกเลิกกฎหมายทั้ง 11 ฉบับที่รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ออกมาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ โดยจะรวมตัวกันในวันที่ 25 ตุลาคม ที่ลานพระบรมรูปทรงม้าตั้งแต่เวลา 16.00 น. เป็นต้นไป (มติชน, 24 ตุลาคม 2545: 2) และได้มีการจัดชุมนุมประท้วง การชุมนุมประท้วงของกลุ่มองค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ รวมทั้งสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจหลายแห่งที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบาย ได้ชุมนุมต่อต้านในวันที่ 30 ตุลาคม 2545 ทำให้นายกทักษิณได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย 11 ฉบับขึ้น (สมศักดิ์ โกศัยสุข, 2547: 15)

นอกจาก สร.กฟผ.จะสร้างเครือข่ายกับกับองค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับในการต่อต้านกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจ ซึ่งก็เป็นการร่วมต่อต้านกฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจที่เป็นเครื่องมือในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและ กฟผ.ไปในตัวด้วยร่วมกับการช่วยต่อต้านกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจฉบับอื่นๆด้วย สร.กฟผ.ยังได้สร้างเครือข่ายในการร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอีกด้วย โดยได้สร้างเครือข่ายกับองค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนที่ประกอบด้วยองค์กรต่างๆ 46 องค์กร คือ สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ กลุ่มเกษตรกร องค์กรนิสิตนักศึกษา องค์กรภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่ง สร.กฟผ.ก็เป็นสมาชิกขององค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาตินี้ด้วย โดยได้มีการนัดชุมนุมกันในวันที่ 20 กันยายน 2545 ซึ่งเป็นวันรัฐวิสาหกิจไทย เวลา 15.00 น. ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนินกลาง แล้วเดินขบวนเข้าสู่ลานพระบรมรูปทรงม้า (องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ, 2545)

เมื่อการแปรรูป กฟผ.ของรัฐบาลทักษิณมีความชัดเจนและเข้มข้นมากขึ้นที่ต้องการที่จะแปรรูป กฟผ.เป็นบริษัทมหาชนเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ทั้งองค์กร การเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.เองก็เข้มข้นมากขึ้นเช่นกัน และในส่วนของ การสร้างเครือข่ายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.นั้นก็มีจำนวนมากและแตกต่างหลากหลายมากขึ้น กล่าวคือ

ในวันที่ 30 มกราคม 2547 เวลา 15.00 น. สร.ส. ร่วมกับองค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ได้มีการนัดชุมนุมใหญ่เพื่อทวงสัญญารัฐเรื่องการยกเลิกกฎหมาย 11 ฉบับ ณ บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า ต่อมาเวลา 19.00 น. ได้มีการเคลื่อนขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล เพื่อนำรายชื่อที่

ท่านนายกฯ ลงนามเห็นชอบเรื่องกิจการการไฟฟ้า การประปาต้องเป็นของรัฐ ไปติดไว้ที่หน้าทำเนียบ และเดินขบวนต่อไปยังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย โดยมีคนเข้าร่วมประมาณ 4,000 คน ประกอบด้วย สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ เครือข่ายสลัม 4 ภาค เครือข่ายลูกหนี้ สมาพันธ์ประชาธิปไตย กลุ่มสหภาพแรงงานย่านต่าง ๆ ฯลฯ (วาสนา ลำดี, 2547ก: 19-20)

ต่อมาหลังจากที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้เปลี่ยนทุนของ กฟผ. เป็นหุ้นเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2547 สร.กฟผ. จึงได้จัดการชุมนุมโดยการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญขึ้นที่ทำการใหญ่ กฟผ. อ.บางกรวย จ.นนทบุรี ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547 โดยมีสมาชิก สร.กฟผ. เข้าร่วมประชุมประมาณ 7,000 คน โดยใช้พื้นที่อาคาร ท.101 (ตึก 15 ชั้น) เป็นที่ตั้งเวที ซึ่งมีสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจ 40 แห่งเดินทางมาร่วมให้กำลังใจ (สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจคนไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 68) ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2547 ได้มีผู้ปฏิบัติงานจากรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ จำนวนหลายพันคนทยอยเดินทางมายัง กฟผ. อาทิ การไฟฟ้านครหลวง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การท่าเรือ การรถไฟฯ ฯลฯ และสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ เข้ามาสมทบการชุมนุมภายใน กฟผ. ทำให้มีผู้ชุมนุมใน กฟผ. ประมาณสองหมื่นคน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 034/2547), 27 กุมภาพันธ์ 2547: 1 - 3) และในวันที่ 2 มีนาคม 2547 เวลา 12.00 - 14.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมจากองค์กรรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ อาทิ สรส. องค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้ บริษัทไม้อัดไทย การเคหะแห่งชาติ การรถไฟแห่งประเทศไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การกีฬาแห่งประเทศไทย ขสมก. องค์กรภาคประชาชน ฯลฯ จำนวนประมาณ 1,500 คน ได้เดินทางมาร่วมชุมนุมที่ กฟผ. (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 037/2547), 3 มีนาคม 2547: 1 - 2) ต่อมาในการชุมนุมวันที่ 4 มีนาคม 2547 เวลา 12.00 น. ได้มีผู้ปฏิบัติงานจากการไฟฟ้านครหลวงเดินทางโดยรถบัสดำเนิน 10 กว่าคันมาร่วมชุมนุม พร้อมทั้งมีผู้ปฏิบัติงานจาก กฟภ. กปน. กปภ. ประมาณ 4,000 คน และมีมอเตอร์ไซด์อีกประมาณ 300 คันเดินทางมาร่วมชุมนุม ในวันที่ 6 มีนาคม 2547 เวลา 14.00 น. นายวรวิทย์ เจริญเลิศ อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นบนเวทีผู้ชุมนุมว่า จากประสบการณ์การแปรรูปในต่างประเทศต่างๆ จะพบว่าเกิดผลเสียต่อประชาชน จะทำให้มีจำนวนคนตกงานสูงขึ้น อัตราค่าจ้างลดลง (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 039/2547), 8 มีนาคม 2547: 3 -4) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ที่เชื่อมโยงเครือข่ายกับนักวิชาการ

นอกจากจะมีภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับ สร.กฟผ. โดยเข้าร่วมชุมนุมกับ สร.กฟผ. ที่ กฟผ. ในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ด้วยการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญตั้งแต่วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547 เป็นต้นมา ยังมีองค์กรที่เชื่อมโยง

เป็นเครือข่ายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. อีก กล่าวคือ กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม “บ้านกรูด-บ่อนอก” ร่วมชุมนุมใหญ่ต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดยผู้ชุมนุมใส่เสื้อเขียว ชุมนุมกลางเมืองประจวบคีรีขันธ์ ออกแถลงการณ์คัดค้านการแปรรูปปรับวิสาหกิจของรัฐบาล ซึ่ง กฟผ. เป็นสมบัติขั้นสุดท้ายของชาติ ทำกำไรให้ชาติปีละ 2-3 หมื่นล้านบาท จะยกให้กลุ่มนักธุรกิจต่างชาติดับ 10 ตระกูลใหญ่ ขณะที่ 16 องค์กรเตรียมจัดชุมนุมใหญ่ที่สนามหลวง ล่ารายชื่อให้ประชาชนหนุนทำประชาพิจารณ์ (ข่าวสด, 8 มีนาคม 2547) โดยมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส) เครือข่าย 16 องค์กรเพื่อประชาชน ร่วมกันแถลงเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยมีนายสุริยะใส กตะศิลา เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) นายสุวิทย์ วัฒนุ ที่ปรึกษา ครป. นายสชาติย์ แก้วหวาน กรรมการบริหารสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ (สรส.) ฝ่ายการเมือง น.ส.สายรุ้ง ทองปลอน ผู้จัดการสหพันธ์องค์กรเพื่อผู้บริโภค นายพิชิต ไชยมงคล เลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) นายเล็ก บุญถึง จากเครือข่ายสลัม 4 ภาค ทั้งนี้ เครือข่าย 16 องค์กรเพื่อประชาชนได้ร่วมกันประชุมแล้วได้สรุปว่า เครือข่ายยังมีมติไม่เห็นด้วยกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของรัฐวิสาหกิจ การแปรรูปจะทำให้ผลประโยชน์ตกอยู่กับนายทุนเพียงกลุ่มหนึ่ง ไม่ต้องการให้สาธารณูปโภคพื้นฐานต้องกลายเป็นธุรกิจผูกขาด (มติชน, 8 มีนาคม 2547)

และในส่วนของการชุมนุมที่ กฟผ. ที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547 นั้น ปรากฏว่าในวันที่ 8 มีนาคม 2547 เวลา 12.00 น. ได้มีพนักงานจาก กฟผ. เดินทางมาร่วมชุมนุมประมาณ 1,000 คน และในเวลา 14.30 น. กลุ่มบูรณาการแรงงานสตรีได้ขึ้นกล่าวแถลงการณ์สนับสนุนการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะรัฐวิสาหกิจด้านสาธารณูปโภค อาทิ ไฟฟ้า ประปา (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 040/2547), 9 มีนาคม 2547: 1 -2)

ตลอดจนตลอดช่วงเวลาการชุมนุมอย่างต่อเนื่องที่ กฟผ. ที่ผ่านมานั้นได้มีองค์กรแรงงานต่างๆ เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดยแสดงออกด้วยการออกแถลงการณ์ร่วมคัดค้านการขายรัฐวิสาหกิจอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในวันที่ 1 มีนาคม 2547 องค์กรแรงงานแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย 7 องค์กรลูกจ้างและพันธมิตรออกแถลงการณ์เห็นด้วยกับการคัดค้านการขายรัฐวิสาหกิจของ สร.กฟผ. ร่วมกับ สรส. ได้ลุกขึ้นปกป้องทรัพย์สินสมบัติของชาติ ของประชาชนคนไทย ถือเป็นสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม วันที่ 2 มีนาคม 2547 คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย ซึ่งมีสมาชิก 28 องค์กร ได้ออกแถลงการณ์เห็นด้วยกับการคัดค้านการขายรัฐวิสาหกิจของ สร.กฟผ. ร่วมกับ สรส. เพื่อคัดค้านการขายรัฐวิสาหกิจและให้รัฐบาลยุติการขายการไฟฟ้าฝ่ายผลิตให้กับเอกชน ซึ่งจะขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ เช่น ปรากฏผลที่ชัดเจนในกรณี

การขายรัฐวิสาหกิจการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ที่ไม่สามารถควบคุมราคาได้ทำให้เกิดผลกระทบและเดือดร้อนตกอยู่กับกรรมกร เกษตรกร ประชาชนผู้ยากจน ทั้งหลายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ วันที่ 3 มีนาคม 2547 เครือข่ายศึกษาผลกระทบเงินกู้ของรัฐได้ออกแถลงการณ์สนับสนุนการคัดค้านการขายรัฐวิสาหกิจ และในวันที่ 9 มีนาคม 2547 สหพันธ์แรงงานธนาคารและเงินแห่งประเทศไทยได้ออกแถลงการณ์ขอให้รัฐบาลยุติปัญหาความเห็นที่ต่างกันกรณีการแปรรูป กฟผ. โดยสันติวิธี (วาสนา ลำดี, 2547ข: 19-20)

ตั้งแต่การเริ่มการชุมนุมโดยการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญของ สร.กฟผ.ที่ผ่านมาในการเชื่อมโยงเครือข่ายกับตัวแสดงต่างๆในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.นั้น ยังไม่ปรากฏให้เห็นว่า สร.กฟผ.ได้ออกไปร่วมการกิจกรรมหรือการชุมนุมกับตัวแสดงอื่นๆนอก กฟผ. โดยยังเป็นการชุมนุมอยู่ในที่ตั้งของตนเอง อย่างไรก็ตามเมื่อการชุมนุมของ สร.กฟผ.ได้ดำเนินมาถึงในช่วงต้นเดือนมีนาคม 2547 สร.กฟผ.ได้เริ่มที่จะเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคส่วนต่างๆด้วยการออกไปร่วมการชุมนุมหรือร่วมกิจกรรมกับองค์กรภายนอกมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการที่ในวันที่ 10 มีนาคม 2547 นายศิริชัย ไม้งาม ได้เปิดเผยว่า มีองค์กรภายนอก 16 องค์กรเตรียมที่จะเปิดเวทีปราศรัยไม่ไว้วางใจรัฐบาลที่ท้องสนามหลวง ซึ่งในขั้นต้นได้ถูกปฏิเสธจากปลัดกรุงเทพมหานคร หากได้รับอนุญาตจากกรุงเทพมหานครแล้วมีแนวโน้มว่ากลุ่ม สรส.และ สร.กฟผ.จะไปร่วมด้วย (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 042/2547), 11 มีนาคม 2547) ซึ่งองค์กรภายนอก 16 องค์กรดังกล่าวก็คือเครือข่าย 16 องค์กรเพื่อประชาชนนั่นเอง โดยในตอนเย็นของวันที่ 13 มีนาคม 2547 เวลา 18.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมจาก กฟผ. ได้เดินทางถึงท้องสนามหลวงเพื่อร่วมชุมนุมกับเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนดังกล่าวในการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 044/2547), 15 มีนาคม 2547: 1)

นอกจากนั้น สร.กฟผ.ได้เข้าร่วมการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจกิจกรรมอื่นๆด้วย กล่าวคือ ในวันที่ 17 มีนาคม 2547 ณ สำนักงานใหญ่การประปานครหลวง(กปน.) ถนนประชาชื่น พนักงานได้รวมตัวกันชุมนุมคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจประจำตั้งแต่เวลา 09.30 น. โดยมีพนักงานจากสำนักงานใหญ่และสาขาต่างๆ เข้าร่วมชุมนุมเป็นจำนวนมาก และมีสมาชิกสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.) การไฟฟ้านครหลวง(กฟน.) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค(กฟภ.) การท่าเรือแห่งประเทศไทย(กทท.) การรถไฟแห่งประเทศไทย(ก.พ.ท.) เดินทางมาสมทบเพื่อให้กำลังใจและร่วมแสดงเจตนารมณ์ในการเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ จนทำให้มีผู้ชุมนุมรวมเกือบ 10,000 คน จากนั้นประธานสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆได้ออกแถลงการณ์ร่วมกันยืนยันว่า จะชุมนุมต่อไปจนกว่ารัฐจะยกเลิกการแปรรูป

รูป (มติชน, 18 มีนาคม 2547) และในวันที่ 22 มีนาคม 2547 เวลา 10.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมจาก กฟผ.ได้ออกเดินทางไปร่วมการประชุมวิสามัญของ กฟผ. โดยรถโดยสารจำนวน 10 คัน พร้อม ด้วยรถยนต์และจักรยานยนต์อีกจำนวนหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้ชุมนุมจากรัฐวิสาหกิจอื่นเข้ามา สมทบ ทำให้คาดว่าจะมีผู้ชุมนุมที่ กฟผ.ราว 5,000 คน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 050/2547), 23 มีนาคม 2547: 1-2) ต่อมาในวันที่ 25 มีนาคม 2547 เวลา 10.00 น. กลุ่มผู้ ชุมนุมที่ กฟผ.ได้ออกเดินทางไปร่วมชุมนุมที่ กฟน. โดยรถบัสจำนวน 12 คัน และรถมอเตอร์ไซด์ จำนวน 100 คัน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 053/2547), 26 มีนาคม 2547: 1)

ต่อมา สร.กฟผ.ยังได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับองค์กรภาคประชาชนอีก โดยในวันที่ 27 มีนาคม 2547 เวลา 17.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมนำโดย นายศิริชัย ไม้งาม ประธาน สร.กฟผ.ได้เดินทาง จาก กฟผ.ด้วยรถบัส 9 คัน และรถยนต์ส่วนตัวอีกจำนวนหนึ่งไปร่วมการประชุมคัดค้านการแปรรูป ที่บริเวณท้องสนามหลวง ซึ่งจัดโดยองค์กรภาคประชาชน 135 องค์กร สมาพันธ์ประชาธิปไตย และ สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ โดยเวทีดังกล่าวได้เชิญนักวิชาการอิสระ และผู้นำแรงงาน จากองค์กรต่าง ๆ มาร่วมปราศรัยคัดค้านการแปรรูป อาทิ นายศุภรักษ์ ศิวรักษ์ นายคณิน บุญ สุวรรณ และนายวรวิทย์ เจริญเลิศ (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 054/2547), 29 มีนาคม 2547: 2)

สร.กฟผ.ยังมีการเชื่อมโยงเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง โดยวันที่ 30 มีนาคม 2547 เวลา 10.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมที่ กฟผ.จำนวนหนึ่งได้ออกเดินทางไปร่วมชุมนุมคัดค้านการแปรรูปการประปานคร หลวง (กปน.) ที่ กปน. สำนักงานใหญ่ เนื่องจากรัฐบาลมีกำหนดนำ กปน.จดทะเบียนบริษัทใน วันที่ 1 เมษายน 2547 (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 056/2547), 31 มีนาคม 2547: 3-4) ใน วันที่ 31 มีนาคม 2547 เวลา 10.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมที่ กฟผ.ประมาณ 1,000 คน นำโดยนายศิริชัย ไม้งาม ประธาน สร.กฟผ.ได้เดินทางไปชุมนุมคัดค้านการแปรรูปกิจการไฟฟ้า-ประปา เข้าจด ทะเบียนเป็นบริษัท และกระจายหุ้ในตลาดหลักทรัพย์ที่ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยมี พนักงานจาก กฟน. กฟผ. และ กปน. เข้าร่วมการชุมนุม มีผู้เข้าร่วมการชุมนุมทั้งสิ้นประมาณ 2,000 คน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 057/2547), 1 เมษายน 2547: 4) และในวันที่ 1 เมษายน 2547 เวลา 10.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมจาก กฟผ.จำนวนหนึ่งได้ออกเดินทางโดยรถบัส รถยนต์ส่วนตัว และรถจักรยานยนต์ เพื่อไปร่วมชุมนุมคัดค้านการแปรรูปการประปานครหลวง (กปน.) ที่ กปน.สำนักงานใหญ่ และหลังจากนั้นกลุ่มผู้ชุมนุมบางส่วนได้เดินทางไปชุมนุมที่หน้า กระทรวงพาณิชย์ร่วมกับพนักงานการไฟฟ้านครหลวง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การประปาส่วน ภูมิภาค และกปน. ประมาณ 500 คน โดยใช้เวลาชุมนุมเพียง 10 นาทีเพื่อสอบถามความคืบหน้า

การจดทะเบียน กปน.เป็นบริษัทมหาชน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 058/2547), 2 เมษายน 2547: 3) ต่อมาในวันที่ 5 เมษายน 2547 เวลา 10.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมจาก กฟผ.ส่วนหนึ่งได้เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว รถจักรยานยนต์ และรถบัสไปร่วมการชุมนุมคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่การประปาส่วนภูมิภาค (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 060/2547), 7 เมษายน 2547: 2-3) และในเช้าวันที่ 4 พฤษภาคม 2547 กลุ่มสมัชชาคนจนและกลุ่มผู้คัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอก – หินกรูดประมาณ 20 คนได้เดินทางมาที่สำนักงานกลาง กฟผ.เพื่อให้กำลังใจและร่วมสนับสนุนการชุมนุมคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ของกลุ่มผู้ชุมนุม โดยมีนายศิริชัย ไม้งามประธาน สร.กฟผ.ให้การต้อนรับ ซึ่งก่อนหน้านั้นนายณรงค์ศักดิ์ วิเศษฐ์พันธุ์ รักษาการผู้ว่าการ ได้เดินทางมาพบกลุ่มสมัชชาคนจนฯ เพื่อสอบถามถึงการมาและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์(ฉบับที่ 075/2547), 4 พฤษภาคม 2547: 2)

ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.นั้น สร.กฟผ.ยังได้มีการสร้างเครือข่ายเป็นพิเศษกับสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจด้านกิจการไฟฟ้าและประปาเพื่อร่วมกันต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านกิจการไฟฟ้าประปาร่วมกันเป็นพิเศษ โดยได้มีการก่อตั้งองค์กรเป็นเครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ประปาเพื่อชาติและประชาชน ซึ่งมีสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การไฟฟ้านครหลวง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การประปานครหลวง และการประปาส่วนภูมิภาค เป็นสมาชิกเครือข่าย(สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค, 2547)

และ สร.กฟผ.ยังได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการที่เครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ประปาเพื่อชาติและประชาชน ซึ่ง สร.กฟผ.เป็นสมาชิกอยู่ด้วยได้มีหนังสือเรื่อง คัดค้านการขายหรือการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ลงวันที่ 12 พฤษภาคม 2548 ถึงนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ขอให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ทำหน้าที่แทนประชาชนนำเสนอรัฐบาลเพื่อทบทวนการขาย กฟผ. (เครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ประปาเพื่อชาติและประชาชน, 2548: 1-2)

หลังจากที่ได้มีการจดทะเบียน กฟผ.เป็นบริษัทมหาชนแล้ว สร.กฟผ.ก็ยังได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายอย่างต่อเนื่องในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดยในวันที่ 5 กันยายน 2548 องค์กรพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ ร่วมกับ สร.กฟผ. ชมรมร่วมใจไทยกู้ชาติ สภาทนายความ และคณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทยได้เดินทางไปยื่นหนังสือต่อ นายวิเศษ จุภิ

บาล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน เพื่อขอให้ทบทุนการนำ บริษัท กฟผ.เข้าระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (โพสต์ทูเดย์, 6 กันยายน 2548)

นอกจากนั้นก็มีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยซึ่งเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในช่วงปลายของรัฐบาลด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการที่เครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ปรปะปาเพื่อชาติและประชาชน ซึ่ง สร.กฟผ.เป็นสมาชิกอยู่ด้วยได้ออกแถลงการณ์ในเดือนมกราคม 2549 ให้พนักงานไฟฟ้า ปรปะปาเข้าร่วมชุมนุมกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยขับไล่รัฐบาลทักษิณ (เครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ปรปะปาเพื่อชาติและประชาชน, 2549) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนอื่นๆในสังคมที่ไม่สนับสนุนรัฐบาล การเข้าร่วมกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงเป็นการช่วยภาคส่วนต่างๆของสังคมในการขับไล่รัฐบาล แต่ก็เป็นประโยชน์กับ สร.กฟผ.เพราะเป็นการร่วมขับไล่รัฐบาลที่มีนโยบายในการแปรรูป กฟผ.และรัฐวิสาหกิจทั้งหลาย ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการหาแนวร่วมในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ด้วยการนำประเด็นการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ไปเป็นข้อเรียกร้องหนึ่งของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยด้วย

จากข้อมูลการเชื่อมโยงเครือข่ายของ สร.กฟผ.กับตัวแสดงต่างๆในสังคมในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สร.กฟผ.ได้ค่อยๆปรับตัวในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ในแง่ของการเชื่อมโยงเครือข่าย กล่าวคือ ในช่วงแรกๆ สร.กฟผ.ได้เชื่อมโยงเครือข่ายกับองค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ สรส. และสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยรวมและการเรียกร้องให้มีการยกเลิกกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจ 11 ฉบับ ซึ่งหนึ่งในนั้นมี พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจร่วมอยู่ด้วย และตั้งแต่ สร.กฟผ.ได้จัดการชุมนุมโดยการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญขึ้นที่ทำการใหญ่ กฟผ. อ.บางกรวย จ.นนทบุรี เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547 สร.กฟผ.ก็ได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคส่วนต่างๆมากขึ้น โดยในเบื้องต้นได้มีการเชื่อมโยงกับพันธมิตรเก่าอย่าง สรส.และสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ โดยตัวแสดงดังกล่าวได้เข้ามาร่วมชุมนุมกับพนักงาน กฟผ.ที่ กฟผ. อย่างไรก็ตามก็มีองค์กรภาคประชาชนเข้ามาร่วมด้วย และมีองค์กรแรงงานภาคเอกชนให้การสนับสนุนด้วย ต่อมา สร.กฟผ.จึงได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้วยการออกไปร่วมชุมนุมภายนอกสนับสนุนการต่อต้านการแปรรูปของสหภาพรัฐวิสาหกิจต่างๆ มีการก่อตั้งเครือข่ายกับสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจด้านไฟฟ้า ปรปะปาเป็นเครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ปรปะปาเพื่อชาติและประชาชนเป็นการเฉพาะ นอกจากนั้น สร.กฟผ.ก็ออกไปร่วมชุมนุมภายนอกกับองค์กรภาคประชาชนและมีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับ

องค์กรภาคประชาชนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาคประชาชนด้านการคุ้มครองผู้บริโภค คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เครือข่ายสลัม 4 ภาค ฯลฯ ตลอดจนองค์กรวิชาชีพอย่างสภาทนายความ นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับนักวิชาการ พรรคการเมืองฝ่ายค้าน ตลอดจนพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ดังนั้นจากการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคส่วนต่างๆของ สร.กฟผ. ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ทั้งทางตรงและทางอ้อม ช่างต้นแสดงให้เห็นว่า ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้นการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้นไม่ได้เป็นการเคลื่อนไหวของ สร.กฟผ. แต่เพียงลำพังหรือกับพันธมิตรเก่าอย่าง สรส. และสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆเท่านั้น แต่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเครือข่ายของภาคส่วนต่างๆที่มีความหลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มพนักงาน กฟผ. และพนักงานรัฐวิสาหกิจต่างๆเท่านั้น โดย สร.กฟผ. นั้นกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายนี้ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.

ดังนั้นในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงเป็นช่วงที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างขององค์กรที่เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. จากโครงสร้างในแนวตั้งอย่าง สร.กฟผ. มาเป็นโครงสร้างในแนวราบในลักษณะของเครือข่ายของภาคส่วนต่างๆ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ค่อยๆเริ่มเกิดขึ้นในช่วงรัฐบาลนายชวน หลีกภัย แต่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยเฉพาะในช่วงของการดำเนินการแปรรูป กฟผ. ทั้งองค์กรด้วยการนำ กฟผ. จัดทะเบียนเป็นบริษัทมหาชนและนำเข้ากระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้นได้มีลักษณะของความเป็นขบวนการทางสังคมในแง่เชิงโครงสร้าง ซึ่งได้เปลี่ยนผ่านมาจากความเป็นกลุ่มผลประโยชน์อย่างชัดเจน

3.7 สรุปท้ายบท

จากการพิจารณาถึงการก่อตัวของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้น จะเห็นว่า สร.กฟผ. ในฐานะที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ประสบกับข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวแบบกลุ่มผลประโยชน์ กล่าวคือ โน้มน้าวของเป้าหมายของการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. นั้น สร.กฟผ. ไม่ได้มีเป้าหมายในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ทั้งหมด แต่ยังสามารถที่จะยอมรับการแปรรูป กฟผ. ในบางรูปแบบได้ โดยสิ่งที่ สร.กฟผ. ไม่ยอมรับในการแปรรูป กฟผ. ก็คือ การขายกิจการบางส่วนของ กฟผ. ให้กับเอกชนด้วยการแปรรูปกิจการส่วนนั้นให้เป็นบริษัท แล้วมีการนำเข้ากระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้ สร.กฟผ. นั้นยังสามารถที่จะเจรจาต่อรองในรายละเอียดเกี่ยวกับการแปรรูป กฟผ. หรือแม้แต่การเข้าไปมีส่วนร่วม

ในการแปรรูป กฟผ. ด้วย ดังนั้นเมื่อ สร.กฟผ. เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดเกี่ยวกับการแปรรูป กฟผ. แล้ว สิ่งหนึ่งที่ สร.กฟผ. พยายามที่จะทำก็คือการปกป้องผลประโยชน์ของพนักงานที่อาจจะได้รับผลกระทบจากการแปรรูป กฟผ. สิ่งนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. นั่นก็มีเรื่องของผลประโยชน์ส่วนตัวของพนักงานเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หรือแม้แต่ประเด็นที่ สร.กฟผ. นั้นเป็นห่วงหรือกลัวว่าองค์กร กฟผ. จะได้รับผลกระทบ จึงมีข้อเรียกร้องเกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ขององค์กร กฟผ. เข้ามาร่วมด้วย ซึ่งทั้งประเด็นเรื่องผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. และผลประโยชน์ขององค์กร กฟผ. ดังกล่าวที่ สร.กฟผ. พยายามที่จะปกป้องคุ้มครองได้ทำให้ สร.กฟผ. ถูกมองว่าการต่อสู้ของ สร.กฟผ. นั้นเป็นการต่อสู้เพื่อตัวเอง เพื่อองค์กรของตัวเอง ประกอบกับในการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. นั้น สร.กฟผ. เองก็ไม่ได้ชูประเด็นในการเคลื่อนไหวเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมที่โดดเด่น แม้ว่าจะมีการชูประเด็นนี้อยู่บ้างก็ตาม จึงทำให้ภาพของเป้าหมายในการต่อสู้ของ สร.กฟผ. นั้นเป็นภาพของการต่อสู้เพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง ประกอบกับมุมมองของสังคมเองก็ไม่ได้ไว้วางใจใน สร.กฟผ. ว่าต่อสู้เพื่อสังคมส่วนรวม จึงไม่มีการเข้าร่วมคัดค้านการแปรรูป กฟผ. กับ สร.กฟผ. ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ สร.กฟผ. นั้นขาดแรงสนับสนุนจากสังคม จากลักษณะเกี่ยวกับเป้าหมายในการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ดังกล่าวจึงไม่เอื้อให้ สร.กฟผ. นั้นประสบความสำเร็จในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ.

ในส่วนของปัจจัยด้านนโยบายของระบบการเมืองก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ไม่เอื้อต่อการต่อสู้ของ สร.กฟผ. เนื่องจากรัฐมีนโยบายในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากทั้งในระดับของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศที่รัฐบาลมีข้อผูกมัดกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ระดับของนโยบายรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา และยิ่งชัดเจนมากขึ้นในนโยบายระดับกลางๆลงมา ไม่ว่าจะเป็นมติคณะรัฐมนตรี แผนแม่บทในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นว่านโยบายของระบบการเมืองนั้นสวนทางกับข้อเรียกร้องของ สร.กฟผ. ที่คัดค้านการแปรรูป กฟผ. อย่างชัดเจน นอกจากนั้นในแง่ปัจจัยโครงสร้างของรัฐบาล (governmental structure) เองก็เป็นปัจจัยที่ไม่เอื้อต่อการบรรลุเป้าหมายในการต่อสู้ของ สร.กฟผ. เช่นเดียวกัน กล่าวคือ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจล้วนแต่เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้ประสบผลสำเร็จด้วยกันทั้งนั้น ยกเว้นรัฐสภา แต่รัฐสภาก็เป็นองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติที่ไม่มีอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินโดยตรง จึงได้แต่เพียงเป็นช่องทางให้ สร.กฟผ. สื่อสารหรือกดดันไปยังรัฐบาลเท่านั้น ซึ่งก็ทำอะไรได้ไม่มากนัก ส่วน กฟผ. นั้นแม้ว่าจะจะเป็นหน่วยงานที่จะได้รับผลกระทบจากการแปรรูป แต่ก็ยังเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลที่จะต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลก็มีนโยบาย

ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างชัดเจน ดังนั้นในแง่ของโครงสร้างของรัฐบาลจึงพบว่า ช่องทางการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. นั้นมีลักษณะที่แคบมาก ส่วนช่องทางที่พอมืออยู่บ้างก็เป็นช่องทางที่ไม่ค่อยมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการแปรรูปเท่าใดนัก ฉะนั้นเมื่อช่องทางในการเรียกร้องของ สร.กฟผ. นั้นมีน้อย ก็ยิ่งทำให้โอกาสที่ข้อเรียกร้องจะได้รับการตอบสนองหรือผ่านเข้าไปสู่การตัดสินใจของรัฐนั้นก็น้อยลงไปด้วย จึงทำให้โอกาสที่รัฐจะตอบสนองข้อเรียกร้องของ สร.กฟผ. นั้นก็น้อยตามไปด้วย ดังนั้นปัจจัยในแง่โครงสร้างของรัฐบาลจึงเป็นปัจจัยที่ไม่เอื้อต่อการบรรลุเป้าหมายของ สร.กฟผ. ที่เคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ.

ดังนั้นจากการพิจารณาทั้งสามปัจจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นประสบกับข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. แบบกลุ่มผลประโยชน์ ทั้งในแง่ของเป้าหมายในการเคลื่อนไหว นโยบายของระบบการเมือง และโครงสร้างของรัฐบาลที่ไม่เอื้อให้ สร.กฟผ. ประสบความสำเร็จในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ด้วยเหตุปัจจัยทั้งสามประการดังกล่าวจึงทำให้ สร.กฟผ. นั้นมีการปรับตัวทั้งในด้านของเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อสู้และการพยายามเชื่อมโยงเครือข่ายกับตัวแสดงต่างๆ ในสังคมในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.

ในการปรับตัวด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายกับตัวแสดงต่างๆ ในสังคมนั้นค่อยเริ่มต้นขึ้นในช่วงรัฐบาลนายชวน หลีกภัย แต่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายอย่างหลากหลายและในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยเฉพาะในช่วงที่จะมีการนำแปรรูป กฟผ. ทั้งองค์กรด้วยการนำเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในช่วงปี 2547-2549 ซึ่ง สร.กฟผ. มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับทั้งพันธมิตรเดิมด้านแรงงานอย่าง สรส. และสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจอื่น เครือข่ายภาคประชาชน นักวิชาการ พรรคการเมืองฝ่ายค้าน องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ ฯลฯ ดังนั้นในการเชื่อมโยงเครือข่ายดังกล่าวจึงทำให้โครงสร้างขององค์กรในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เปลี่ยนไปจาก สร.กฟผ. อย่างเดียวที่มีโครงสร้างแบบแนวตั้งที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์มาสู่การกลายเป็นเครือข่ายของตัวแสดงต่างๆ ที่เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ที่ สร.กฟผ. กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ดังนั้นโครงสร้างขององค์กรเคลื่อนไหวจึงเปลี่ยนไปเป็นโครงสร้างแบบแนวราบ นอกจากนี้ในแง่ของการปรับตัวในด้านเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. นั้นก็มีการปรับตัวโดยมีการชูประเด็นเรื่องผลประโยชน์ของส่วนรวมประเทศชาติ และประชาชนผู้บริโภค ที่โดดเด่นมากขึ้น ซึ่งให้เห็นว่าตนเองต่อสู้เพื่อส่วนรวม และพยายามที่จะลบภาพเดิมที่ถูกตั้งข้อสงสัยจากสังคมว่าต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ก็เพื่อตัวเอง โดยได้พยายามปฏิเสธรูปแบบนี้ขึ้น แต่ชูประเด็นว่าตนต่อสู้เพื่อส่วนรวม

ดังนั้นในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะพบว่า สร.กฟผ.นั้นได้มีการปรับตัวทั้งในแง่การสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนต่างๆในสังคมกลายเป็นโครงสร้างขององค์กรเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.แบบแนวราบ และในแง่ของเป้าหมาย สร.กฟผ.ก็ได้ชูประเด็นการต่อสู้เพื่อสาธารณะมากขึ้น ดังนั้นการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของเครือข่ายภาคส่วนต่างๆซึ่งมี สร.กฟผ.รวมอยู่ด้วยนี้จึงมีลักษณะเป็นขบวนการทางสังคม ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงถือว่าขบวนการทางสังคมในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ได้ก่อตัวขึ้นมาจากการเปลี่ยนผ่านจากการเคลื่อนไหวต่อสู้แบบกลุ่มผลประโยชน์ของ สร.กฟผ.มาเป็นขบวนการทางสังคมที่เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ที่มีลักษณะเป็นเครือข่าย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

พลวัตของยุทธวิธีเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ในการศึกษาวิเคราะห์พลวัตของยุทธวิธีเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ สร.กฟผ. ได้เปลี่ยนผ่านมาสู่การเป็นเครือข่ายที่มีลักษณะเป็นขบวนการทางสังคมแล้ว ผู้วิจัยจะได้พิจารณาถึงแนวทาง (strategies) และยุทธวิธี (tactics) การเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมด้านยุทธวิธีต่อสู้ (tactical innovation) ของขบวนการฯ และความสามารถของฝ่ายรัฐในฐานะฝ่ายต่อต้านของขบวนการในการที่จะตอบโต้ต่อยุทธวิธีดังกล่าวของขบวนการ (tactical adaptation) ตลอดจนจะพิจารณาความสัมพันธ์ดังกล่าวภายใต้ความสัมพันธ์กับโครงสร้างโอกาสทางการเมืองและบริบทสังคมการเมืองในระดับโลกด้วย และจากการวิเคราะห์ดังกล่าวนั้นก็จะทำให้เห็นถึงผลกระทบ (impacts) ที่เกิดขึ้นด้วย โดยจะพิจารณาผลกระทบเฉพาะที่เกี่ยวกับการบรรลุเป้าหมายของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เท่านั้น

4.1 โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure) ในยุครัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร

รัฐบาลทักษิณนั้นขึ้นสู่อำนาจด้วยวิถีทางของการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 โดยในการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่ครั้งแรกในวันที่ 6 มกราคม 2544 พรรคไทยรักไทยซึ่งเป็นพรรคแกนนำรัฐบาลทักษิณได้รับที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรถึง 248 ที่นั่งจาก 500 ที่นั่ง โดยแบ่งเป็น ส.ส.แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง 200 ที่นั่ง และ ส.ส.บัญชีรายชื่อ 48 ที่นั่ง โดยมีพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลก่อนการเลือกตั้งและเป็นพรรคที่ได้ที่นั่งเป็นอันดับ 2 ได้ ส.ส.เพียง 128 ที่นั่งเท่านั้น (ลิขิต ธีรเวคิน, 2546: 309) ภายหลังจากการเลือกตั้งรัฐบาลทักษิณได้จัดตั้งรัฐบาลผสมโดยมีพรรคไทยรักไทยเป็นแกนนำ ประกอบด้วยพรรคความหวังใหม่ (ส.ส. 36 คน) พรรคเสรีธรรม (ส.ส. 14 คน) พรรคชาติไทย (ส.ส. 41 คน) และพรรคชาติพัฒนา (ส.ส. 29 คน) รวมมี ส.ส. พรรครัฐบาลทั้งสิ้น 372 คน ต่อมาพรรคความหวังใหม่ พรรคเสรีธรรม และพรรคชาติพัฒนาได้ยุบรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทย ทำให้พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคเดียวที่มีเสียงข้างมากเด็ดขาด ถึงแม้จะมีพรรคชาติไทยเป็นพรรคผสมแต่ก็ไม่มีอำนาจต่อรองใดๆ (สมบัติ อารังญวงศ์, 2548: 833-834) รัฐบาลทักษิณได้บริหารประเทศเรื่อยมาจนครบวาระ แม้ว่าในช่วงปลายสมัยกระแสความนิยมของรัฐบาลจะลดลงและมีหลายฝ่ายคาดการณ์ว่ารัฐบาลจะยุบสภาก็ตาม และมี

การเลือกตั้งอีกครั้งในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 และพรรคไทยรักไทยก็ได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงท่วมท้นได้ที่นั่งในสภาเกือบ 400 ที่นั่งจากทั้งหมด 500 ที่นั่ง (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2548: 900-901) ทำให้พรรคไทยรักไทยได้เข้ามาบริหารประเทศอีกเป็นสมัยที่ 2 โดยตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากพรรคเดียว

ในแง่ของการควบคุมกลไกทางการเมือง ด้วยบริบททางการเมืองที่รัฐบาลทักษิณอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองปี 2540 รัฐบาลจึงได้รับประโยชน์จากกลไกในรัฐธรรมนูญที่ช่วยในการเสริมสร้างการควบคุมกลไกทางการเมืองด้วย ประกอบกับเทคนิคอื่นๆที่รัฐบาลนำมาใช้

การที่จะควบคุมสภาผู้แทนราษฎรได้นั้นก็ต้องอาศัยจำนวน ส.ส.ร่วมรัฐบาลที่มากพอ ซึ่งในตอนนี้ถือว่ารัฐบาลได้ประโยชน์จากรัฐธรรมนูญเป็นอย่างมาก กล่าวคือ รัฐธรรมนูญกำหนดให้ใช้ระบบการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ(proportion) ซึ่งโดยทฤษฎีแล้วจะทำให้เกิดพรรคการเมืองจำนวนมากในสภา เพราะระบบนี้จะเอื้อให้พรรคเล็กๆได้ที่นั่งในสภา (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2548: 39) แต่ก็ถูกกำหนดเงื่อนไขด้วยคะแนนขั้นต่ำที่พรรคได้รับต้องไม่น้อยกว่า 5% ของคะแนนเสียงทั้งประเทศ ซึ่งทำให้พรรคเล็กพรรคน้อยมีโอกาสได้รับที่นั่งในสภาน้อยลง ประกอบกับระบบเลือกตั้งแบบแบ่งเขตประเภทเขตเดียวคนเดียว(one-man-one-vote/ single-member-district, plurality(SMD-P) / first-past-the-post system) ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วก็จะสนับสนุนให้เกิดระบบสองพรรคและบั่นทอนพรรคเล็กอื่นๆ (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2548: 37) ดังนั้นระบบการเลือกตั้งของไทยจึงสนับสนุนให้เกิดระบบพรรคการเมืองใหญ่มากกว่าพรรคการเมืองขนาดเล็ก ซึ่งทำให้ตลาดการเมืองก็เป็นตลาดที่มีอำนาจการผูกขาดมากขึ้น (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2546: 48) ด้วยปัจจัยดังกล่าวประกอบกับปัจจัยอื่นๆ เช่น นโยบายของพรรคไทยรักไทย หัวหน้าพรรค ฯลฯ จึงทำให้พรรคไทยรักไทยได้ที่นั่งในสภาเกือบครึ่งหนึ่งของที่นั่งในสภา นอกจากนั้นแล้วพรรคไทยรักไทยยังได้จัดตั้งรัฐบาลผสมที่มีเสียงในสภาที่เกินครึ่งหนึ่งอย่างเด็ดขาด ซึ่งทำให้กลไกของการตรวจสอบรัฐบาลด้วยการเสนอญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจฝ่ายบริหารทำได้ยากมากขึ้น ประกอบกับรัฐธรรมนูญยังเปิดให้ยื่นญัตติดังกล่าวได้เฉพาะในการประชุมสามัญสามัญเท่านั้นจะยื่นในสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติไม่ได้ (มานิตย์ จุมปา, 2541: 56-57) ส่วนกลไกการตรวจสอบฝ่ายบริหารโดยคณะกรรมการนั้นก็ไม่สามารถทำได้เพราะการแต่งตั้งกรรมการนั้นจะต้องตั้งตามสัดส่วนของ ส.ส.แต่ละพรรคที่มีในสภาผู้แทนราษฎร (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2548: 900) ซึ่งการที่พรรครัฐบาลสามารถคุมเสียงข้างมากได้อย่างเด็ดขาดดังที่ปรากฏแล้วก็ย่อมจะควบคุมกลไกของคณะกรรมการไปได้ด้วย ส่วนกลไกทางการเมืองที่สำคัญอีกสองส่วนคือ วุฒิสภาและองค์กรอิสระ

ตามรัฐธรรมนูญ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ศาลรัฐธรรมนูญ ฯลฯ ก็ถูกครอบงำจากรัฐบาล จากการทำวุฒิสภาถูกครอบงำจากรัฐบาลแล้วเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการแต่งตั้งบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ จึงส่งผลให้องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญขาดความเป็นกลางไปเช่นเดียวกันกับวุฒิสภาด้วย (สมบัติ อารังญวงศ์, 2548: 916-918)

ดังนั้นในด้านกลไกทางการเมืองภายใต้ระบอบรัฐสภาที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้นั้นก็ถูกควบคุมโดยรัฐบาลทักษิณโดยเบ็ดเสร็จ ทั้งโดยอาศัยวิธีที่เปิดเผยที่ชอบธรรมด้วยการเป็นรัฐบาลผสมเสียงข้างมากเด็ดขาดและโดยวิธีที่ไม่เปิดเผยที่ไม่ชอบธรรม ประกอบกับการได้รับประโยชน์จากกลไกของรัฐธรรมนูญเอง สิ่งต่างๆ เหล่านี้จึงทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพอย่างมั่นคงในทางการเมืองที่เป็นทางการเมืองหรือการเมืองในสภา

ในแง่ของเอกภาพภายในรัฐบาล ในการสร้างความเป็นเอกภาพภายในรัฐบาลนั้น รัฐบาลทักษิณมีปัจจัยต่างๆ ที่เกื้อหนุน กล่าวคือ รัฐบาลทักษิณได้จัดตั้งรัฐบาลผสมที่มีเสียงข้างมากในสภาอย่างเด็ดขาดซึ่งแตกต่างจากรัฐบาลผสมในอดีตที่จัดตั้งรัฐบาลให้มีเสียงเกินครึ่งหนึ่งในสภาเพียงเล็กน้อยเพื่อให้สามารถที่จะแบ่งสรรปันส่วนตำแหน่งรัฐมนตรีให้แก่ผู้การเมืองต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งการมีเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาดด้วยการดูดซื้อ ส.ส. ต่างพรรคและยุบควบรวมกิจการของพรรคอื่นนั้นทำให้อำนาจของนายกรัฐมนตรีเพิ่มขึ้น ทำให้อำนาจต่อรองของมุ้งต่างๆ ในพรรคและพรรคร่วมรัฐบาลมีอำนาจน้อยลง และเพิ่มอำนาจควบคุมของหัวหน้าพรรคใหญ่เหนือมุ้งร่วมพรรคหรือต่างพรรคมากขึ้น (เกษียร เตชะพีระ, 2547: 41) เพราะการที่พรรคร่วมรัฐบาลจะถอนการสนับสนุนรัฐบาลนั้นไม่ได้ส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาลเท่าใดนักเนื่องจากยังมีคะแนนเสียงในสภาที่มากอยู่ และในทำนองเดียวกันกับมุ้งต่างๆ ในพรรคไทยรักไทย มุ้งต่างๆ ในพรรคไทยรักไทยมีอำนาจต่อรองภายในรัฐบาลน้อยลงยังมีสาเหตุมาจากการที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ ส.ส. ต้องสังกัดพรรค การหมดสมาชิกภาพพรรคการเมืองเมื่อใดก็จะหมดสมาชิกภาพของ ส.ส. ด้วย (รังสรรค์ ธาระพรพันธุ์, 2546: 49) จึงทำให้พรรคไทยรักไทยโดยเฉพาะหัวหน้าพรรคผูกขาดอำนาจเหนือ ส.ส. ภายในพรรค และการที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ผู้ที่ลงสมัคร ส.ส. ได้นั้นจะต้องสังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งไม่น้อยกว่า 90 วันก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ ส.ส. ของพรรคไทยรักไทยต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของพรรค เพราะในกรณีเมื่อมีการยุบสภาที่จะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 60 วันและถ้าสภาอยู่ครบวาระก็จะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งภายใน 45 วันซึ่งทำให้ ส.ส. ไม่สามารถย้ายพรรคได้ทันตามกำหนด 90 วัน การบังคับขู่เข็ญที่จะย้ายพรรคโดย

ส.ส. จึงไม่เกิดขึ้น (ลิขิต ธีรเวคิน, 2546: 316) ดังนั้นจึงทำให้มุ้งต่างๆภายในพรรคไทยรักไทยมีอำนาจต่อรองกับทักษิณน้อยลง

นอกจากนั้นการเลือกนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรีรัฐธรรมนูญยังกำหนดให้ต้องกระทำในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรภายใน 30 วันนับแต่วันที่มีการเรียกประชุมรัฐสภาเป็นครั้งแรก โดยผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตริต้องได้รับคะแนนเสียงในสภามากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวน ส.ส. ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภา จึงทำให้นายกฯไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของแกนนำพรรคร่วมรัฐบาลบางคน (มานิตย์ จุมปา, 2541: 55-56) นายกฯจึงมีภาวะความเป็นผู้นำที่สูงขึ้น ไม่ได้เป็นเพียงผู้ประสานประโยชน์เมื่อเกิดความขัดแย้งภายในพรรคร่วมรัฐบาลเหมือนในอดีต สิ่งนี้จึงเป็นการเสริมสร้างภาวะความเป็นผู้นำของทักษิณให้เพิ่มขึ้น อันจะทำให้สามารถควบคุมรัฐบาลให้เกิดความเป็นเอกภาพได้ดีขึ้น

การที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้แยกอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติออกจากกันก็เป็นการเสริมสร้างอำนาจให้กับนายกฯมากขึ้น เพราะเมื่อ ส.ส. คนใดมาดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีแล้วก็ต้องพ้นจากการเป็น ส.ส. และเมื่อนายกฯปลดออกจากตำแหน่งก็จะทำให้ผู้นั้นไม่มีสถานภาพของ ส.ส. รองรับอีกต่อไป จึงเป็นการพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองทั้งหมด สิ่งนี้จึงทำให้รัฐมนตรีต้องตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกันของคณะรัฐมนตรี (มานิตย์ จุมปา, 2541: 57-58) และอยู่ภายใต้อำนาจของทักษิณอย่างเบ็ดเสร็จ ซึ่งจะทำให้รัฐบาลเกิดเสถียรภาพ

นอกจากเอกภาพภายในรัฐบาลทักษิณจะเกิดจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่มองข้ามไม่ได้ก็คือความนิยมในตัวทักษิณเองของประชาชนและการที่ทักษิณเป็นกลุ่มทุนที่สำคัญของพรรคไทยรักไทยด้วย โดยจากการเลือกตั้งในปี 2544 นั้นสิ่งที่ทำให้พรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จก็คือ การชูทักษิณ หัวหน้าพรรคไทยรักไทยเป็นจุดขาย ใช้นโยบายหาเสียงแนวประชานิยมสร้างจุดเด่น เน้นอดีต ส.ส. เป็นจุดเสริม (บุษมณี ยีหะมะ, 2547: 198) ดังนั้นด้วยคะแนนนิยมในตัวทักษิณเองและจากการเป็นกลุ่มทุนที่สำคัญของพรรคไทยรักไทยจึงช่วยเพิ่มอำนาจภายในพรรคไทยรักไทยให้กับทักษิณมากขึ้น

การสร้างเอกภาพภายในรัฐบาลทักษิณซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพนั้นเป็นลักษณะของการทำให้ทักษิณมีอำนาจที่เด็ดขาดในการควบคุมทั้งภายในพรรคไทยรักไทย พรรคร่วมรัฐบาล และคณะรัฐมนตรี ซึ่งการที่ทักษิณมีอำนาจที่เด็ดขาดนั้นก็ทำให้สามารถที่จะควบคุมรัฐบาลให้เกิดความเป็นเอกภาพภายในรัฐบาลได้ในลักษณะที่จะไม่เกิดการสั่นคลอนอำนาจของนายกฯ แม้ว่าภายในรัฐบาลเองอาจจะมีความขัดแย้งกันก็ตาม

ในส่วนของ*การควบคุมระบบราชการ*นั้น สำหรับรัฐบาลที่อยู่ภายใต้บริบทของการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างรัฐบาลทักษิณนั้นก็มีการเข้าไปควบคุมระบบราชการเช่นเดียวกัน แต่เป็นการเน้นเพื่อให้ระบบราชการสนองต่อนโยบายของรัฐบาลในการนำนโยบายไปปฏิบัติมากกว่า ในส่วนของกองทัพนั้นความชอบธรรมของทหารที่จะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองอย่างอดีตที่มักจะทำการรัฐประหารนั้นได้หมดความชอบธรรมลงไปเพราะเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 23) ปี 2535 ประกอบกับในช่วงที่รัฐบาลทักษิณขึ้นมาเมื่อไม่นานมานี้เป็นช่วงที่ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกซึ่งเป็นเหล่าทัพที่มีอิทธิพลทางการเมืองมากกว่าเหล่าทัพอื่น ซึ่ง พล.อ.สุรยุทธ์ ดำรงตนเป็นนายทหารอาชีพไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และยืนยันตลอดว่าจะไม่มีการรัฐประหารในขณะที่ตนยังดำรงตำแหน่งอยู่ อย่างไรก็ตามเพื่อให้สามารถควบคุมกองทัพได้อย่างเต็มที่รัฐบาลทักษิณจึงได้แต่งตั้ง พล.อ.ชัยสิทธิ์ ชินวัตร ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกแทน พล.อ.สุรยุทธ์ที่ไปดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ในส่วนของข้าราชการพลเรือนนั้นรัฐบาลก็พยายามที่จะรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่รัฐบาลด้วยการมีนโยบายผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ (ผู้ว่า CEO) และทูต CEO ซึ่งเป็นนโยบายที่ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจมากขึ้นในการบริหารงานภายในจังหวัด โดยรัฐบาลอ้างว่าเป็นการกระจายอำนาจเพื่อให้ผู้ว่าสามารถทำงานตอบสนองต่อพื้นที่ได้มากขึ้น อย่างไรก็ตามด้วยกรณีที่ผู้ว่าจะต้องได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลจึงทำให้ในการทำงาน ผู้ว่าคำนึงถึงนโยบายของรัฐบาลมากกว่าความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นนโยบายนี้จึงเป็นการรวมศูนย์อำนาจระบบราชการมากกว่า ทำให้ผู้ว่าต้องเชื่อฟังรัฐบาลมากขึ้นกว่าเดิม นโยบายทูต CEO ก็เป็นการพยายามรวมศูนย์อำนาจของระบบราชการเช่นเดียวกัน และเนื่องจากรัฐบาลต้องการบริหารงานโดยเน้นประสิทธิภาพเป็นหลักจึงเกิดการปฏิรูประบบราชการ ทำให้ข้าราชการต้องตอบสนองนโยบายของรัฐบาลอย่างเต็มที่ ไม่เช่นนั้นก็จะทำให้ไม่เจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการและถูกโยกย้าย ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายเกษียณก่อนกำหนดซึ่งทำให้ข้าราชการถูกบีบให้ออกมากขึ้น และในการบริหารราชการแผ่นดินนั้นนายภคก็มีอำนาจเป็นอย่างมากตาม พ.ร.บ.ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เช่นนายภคสามารถสั่งให้ข้าราชการจากหน่วยงานอื่นมาประจำสำนักนายกรัฐมนตรีได้ มีอำนาจในการโยกย้ายข้าราชการข้ามหน่วยงานได้ (ดู มาตรา 11 ใน พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545), 2545: 20-21) เป็นต้น ซึ่งรัฐบาลก็ได้มีการโยกย้ายข้าราชการข้ามกระทรวง ทบวง กรม และสั่งให้มาประจำสำนักนายกรัฐมนตรีในหลายกรณี ดังนั้นจึงทำให้รัฐบาลสามารถควบคุมข้าราชการได้อย่างเต็มที่ การที่รัฐบาลทักษิณสามารถควบคุมระบบราชการได้อย่างผูกขาดนี้ได้ เพราะว่รัฐบาลมีลักษณะเป็น strong government รัฐบาลกุมอำนาจรัฐได้

ค่อนข้างจะเด็ดขาด และอำนาจในการแต่งตั้งโยกย้ายก็รวมศูนย์มากกว่าเดิม ทำให้การผูกขาดในตลาดข้าราชการมีมากขึ้น (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2546: 49)

ดังนั้นการควบคุมระบบราชการของรัฐบาลทักษิณจึงมีลักษณะที่รัฐบาลทักษิณควบคุมระบบราชการเพื่อให้สนองนโยบายของรัฐบาลในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผลตามที่รัฐบาลต้องการมากกว่า เพราะสิ่งที่จะทำให้รัฐบาลมีอำนาจมากหรือน้อยสำหรับรัฐบาลทักษิณนั้นก็คืออำนาจทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจจากการควบคุมระบบราชการ เพราะระบบราชการเป็นเพียงเครื่องมือในการทำงานของฝ่ายการเมืองเท่านั้น เมื่อรัฐบาลทักษิณมีอำนาจทางการเมืองที่เด็ดขาดจึงทำให้สามารถที่จะควบคุมผูกขาดระบบราชการให้เป็นเครื่องมือในการทำงานของรัฐบาลได้อย่างเต็มที่ ซึ่งมีส่วนทำให้ระบบราชการที่เคยเป็นกลุ่มการเมืองกลุ่มหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อระบบการเมืองไทยในอดีตลดบทบาทและอำนาจลงกลายเป็นเพียงเครื่องมือในการนำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติเท่านั้น

ในส่วนของ**การบริหารประเทศของรัฐบาล** ในการบริหารประเทศรัฐบาลทักษิณพยายามที่จะสร้างความชอบธรรมด้วยนโยบายประชานิยมเป็นหลัก โดยนโยบายประชานิยมของรัฐบาลทักษิณนั้นประกอบด้วย การพักชำระหนี้ 3 ปีแก่เกษตรกรรายย่อย โครงการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคโครงการธนาคารประชาชน โครงการบ้านเอื้ออาทร (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2548: 857-860) ฯลฯ ซึ่งนโยบายเหล่านี้สร้างความนิยมต่อรัฐบาลจากประชาชนคนระดับล่างได้เป็นอย่างมาก นอกจากนั้นรัฐบาลก็จงสร้างคามนิยมจากบรรดาข้าราชการด้วยการเพิ่มเงินเดือนให้กับข้าราชการในเดือนเมษายน 2547 ด้วย นอกจากนโยบายประชานิยมดังกล่าวแล้วรัฐบาลยังจัดให้มีโครงการทัวร์นกขมิ้น ซึ่งเป็นการจัดประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรออกไปตามจังหวัดต่างๆ และในการนั้นนายภักดีจะออกไปเยี่ยมเยียนประชาชนด้วยและในการออกเยี่ยมเยียนประชาชนนั้นนายภักดีจะพักแรมตามที่ต่างๆ เช่น วัด ซึ่งสิ่งนี้ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ทักษิณและรัฐบาลได้รับความนิยมจากประชาชน นอกจากนั้นแล้วการแก้ไขปัญหาด้วยความเด็ดขาดของรัฐบาลก็มีส่วนช่วยให้รัฐบาลได้รับความนิยมจากประชาชนเช่นเดียวกัน ซึ่งได้แก่การปราบปรามยาเสพติดและการปราบปรามผู้มีอิทธิพลในการปราบปรามยาเสพติดนั้นแม้ในทางนโยบายรัฐบาลจะใช้องค์กรป้องกันหน้าการปราบปรามแต่ในทางปฏิบัติรัฐบาลได้ดำเนินการปราบปรามอย่างรุนแรง ซึ่งปรากฏว่าในช่วงเวลาเพียง 3 เดือนที่รัฐบาลเร่งรัดการปราบปรามจากวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2546 ถึง 30 เมษายน 2546 มีผู้ค้ายาเสพติดหรือผู้ที่เกี่ยวข้องถูกสังหารจนเสียชีวิตมากกว่า 2,500 คน โดยรัฐบาลอธิบายว่าเป็นการตัดตอนของผู้ค้ายาเสพติดด้วยกัน แต่พฤติกรรมที่ปรากฏเป็นการยากที่ประชาชนจะเชื่อถือคำอธิบายของรัฐบาล ประเด็นนี้ได้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากว่าใครเป็นผู้กระทำกันแน่

(สมบัติ อารัมภ์วงศ์, 2548: 862) อย่างไรก็ตามการปราบปรามยาเสพติดของทักษิณก็ได้รับความชื่นชมจากประชาชนทั่วไป ดังนั้นทั้งนโยบายการปราบปรามยาเสพติดและปราบปรามผู้มีอิทธิพลจึงช่วยสร้างความนิยมของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลทักษิณเพิ่มขึ้น

ในด้านของการควบคุมสื่อมวลชน สื่อมวลชนถือว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลทั้งในการสนับสนุนและสั่นคลอนเสถียรภาพนั้น สำหรับรัฐบาลทักษิณนั้นก็พยายามที่จะควบคุมสื่อมวลชนเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากเป็นยุคประชาธิปไตยที่สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนนั้นได้รับการรับรองจากรัฐธรรมนูญจึงทำให้รัฐบาลทักษิณไม่สามารถที่จะดำเนินการอย่างเด็ดขาดได้ แต่รัฐบาลทักษิณได้ใช้วิธีการแทรกแซงสื่อมวลชนด้วยวิธีการต่างๆ ตั้งแต่การจัดตั้งพรรคการเมืองของบรรณาธิการต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในการสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชน พร้อมทั้งการเสนอประเด็นต่างๆว่าประเด็นใดควรเป็นประเด็นหลัก ประเด็นรอง หรือในบางครั้งอาจไม่มีการนำเสนอสื่อมวลชนเลย รวมไปถึงการถอนการสนับสนุนสื่อมวลชนโดยการตัดงบประมาณประชาสัมพันธ์ที่เคยนำมาลงในสื่อเหล่านั้นทั้งจากงบประมาณประชาสัมพันธ์ภาครัฐและภาคเอกชนหรือธุรกิจที่เป็นพันธมิตรกับภาครัฐ โดยวิธีนี้จะถูกนำมาใช้กับสื่อหนังสือพิมพ์มากที่สุด อย่างไรก็ตามก็ยังถือว่สื่อสิ่งพิมพ์ยังมีความเป็นอิสระกว่าสื่อประเภทอื่น วิธีการแทรกแซงอีกอย่างหนึ่งก็คือการใช้อำนาจเข้าไปหยุดหรือระงับ ถอดรายการทั้งในช่วงออกอากาศ และหลังจากนั้น เมื่อมีกรณีพิพาทอย่างรุนแรง โดยเฉพาะสื่อของรัฐทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ เนื่องจากเป็นสื่อของรัฐดังนั้นสื่อมวลชนประเภทวิทยุโทรทัศน์จึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามนโยบาย หรือคำสั่งทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจากเจ้าหน้าที่รัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และวิธีที่หนักหน่วงไปยิ่งกว่านั้นก็คือการเป็นเจ้าของ เป็นผู้ถือหุ้นในสื่อต่างๆ เช่นกรณีการเข้าไปถือหุ้นใหญ่ในไอทีวี (ITV) ของชินคอร์ปซึ่งเป็นบริษัทในเครือของตระกูลชินวัตร (นิธินาฎ ราชนิยม, 2547: 52-57) นอกจากนี้รัฐบาลทักษิณยังมีรายการวิทยุ “นายกฯ ทักษิณคุยกับประชาชน” ทุกวันเสาร์ ซึ่งเป็นช่องทางอีกช่องทางหนึ่งที่ประชาชนจะได้รับข้อมูลข่าวสารในด้านของรัฐบาลเพียงด้านเดียว ประกอบกับการแทรกแซงสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่ค่อนข้างมากอยู่แล้วจึงทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารในด้านของรัฐบาลด้านเดียวเท่านั้น ซึ่งถือว่ารัฐบาลสามารถควบคุมความนึกคิดและการรับรู้ของประชาชนได้ค่อนข้างมาก ดังนั้นการควบคุมสื่อมวลชนของรัฐบาลจึงมีส่วนในการเป็นปัจจัยแวดล้อมที่สนับสนุนเสถียรภาพของรัฐบาลให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้นอีกปัจจัยหนึ่ง

จากปัจจัยในด้านบริบททางการเมืองทั้งในแง่ของการควบคุมกลไกทางการเมือง ความเป็นเอกภาพภายในรัฐบาล การควบคุมระบบราชการ การบริหารประเทศ และการควบคุมสื่อมวลชนภายใต้รัฐบาลทักษิณซึ่งถือว่าเป็นโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity

structure) ของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยนั้น แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลมีความเข้มแข็งและมีความเป็นเอกภาพเป็นอย่างมาก ตลอดจนเป็นรัฐบาลที่สามารถที่จะควบคุมทิศทางของสังคมนการเมืองได้อย่างมาก ด้วยโครงสร้างโอกาสทางการเมืองเช่นนี้ที่รัฐบาลมีแนวทางในการที่จะดำเนินการแปรรูป กฟผ. อย่างจริงจังนั้น จึงทำให้ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. มีอำนาจในการต่อรองหรือกดดันรัฐบาลได้ค่อนข้างน้อย ตลอดจนมีช่องทางที่แคบที่จะผลักดันเป้าหมายของขบวนการเพราะลักษณะของอำนาจนั้นมีลักษณะที่รวมศูนย์ในการตัดสินใจ เนื่องจากรัฐบาลสามารถที่จะควบคุมกลไกต่างๆของรัฐได้ค่อนข้างเบ็ดเสร็จ ศูนย์อำนาจในการตัดสินใจจึงไม่ค่อยกระจาย ดังนั้นเมื่อรัฐบาลซึ่งเป็นผู้ที่ต้องการให้มีการแปรรูป กฟผ. ให้สำเร็จสามารถรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจได้ค่อนข้างเบ็ดเสร็จเป็นฝ่ายที่ขบวนการต่อต้านการแปรรูปต้องเคลื่อนไหวต่อสู้ด้วย จึงทำให้ขบวนการมีอำนาจในการผลักดันค่อนข้างน้อย จึงกล่าวได้ว่าโครงสร้างโอกาสทางการเมืองของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในช่วงของรัฐบาลทักษิณนั้นเป็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่ไม่ค่อยเปิดสำหรับการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคมนนี้เท่าใดนัก

4.2 บริบทสังคมนการเมืองระดับโลก

4.2.1 โลกาภิวัตน์จากข้างบน (globalization from above) : ลัทธิเสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism)

หากย้อนไปพิจารณาอิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่ในประเทศไทย วินัย ผลเจริญ (2550: 1-4) ได้อธิบายว่าลัทธิเสรีนิยมใหม่เริ่มมีอิทธิพลในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพลเอกชาติชายก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จากที่รัฐบาลชาติชายประกาศนโยบายการเปลี่ยนสนามรบให้เป็นการรบที่สนามการค้า ซึ่งเป็นวิธีคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดแบบเสรีนิยมใหม่ ซึ่งส่งผลให้เกิดการผ่อนคลายการกำกับควบคุมเศรษฐกิจโดยรัฐสูงที่เอื้อต่อการเปิดเสรีทางการค้าการลงทุนมากขึ้น นโยบายเปิดการค้าเสรีที่สำคัญในยุคนี้เช่น การผ่อนคลายการควบคุมอัตราดอกเบี้ย ด้วยการยกเลิกเพดานอัตราดอกเบี้ยเงินฝากทุกประเภทลง และยอมรับพันธกรณีข้อ 8 ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งนัยยะหนึ่งก็คือการเปิดเสรีบัญชีทุนซึ่งมีมาตรการหลายอย่างเช่น ในการส่งสินค้าออกไม่ต้องขออนุญาตเกี่ยวกับเรื่องเงินตราต่างประเทศ และไม่มีการควบคุมการส่งเงินบาทเข้าประเทศ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่เด่นชัดภายหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ในห้วงปี 2540 ไม่เพียงแต่เป็นผลพวงจากอิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่เท่านั้น หากแต่ยังนำไปสู่การขยายอิทธิพลของเสรีนิยมใหม่อีกด้วย กล่าวคือ การเปิดเสรีทางการเงินโดยที่รัฐบาลไทยยังไม่มีความพร้อมในด้านการกำกับดูแลตรวจสอบตั้งแต่ยุครัฐบาลชาติชายเป็นต้นมานั้น เป็นเหตุปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 ส่วนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้น ก็นำไปสู่การแก้ปัญหาของรัฐบาลด้วยการประกาศลอยตัวค่าเงินบาท โดยหวังว่าจะทำให้ค่าเงินบาทถูกลงเมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์และเงินตราต่างประเทศสกุลอื่นๆ อันจะเป็นผลให้สินค้าราคาถูกลงและส่งออกได้มากขึ้น มาตรการที่สำคัญและกำลังสำแดงผลกระทบกับผู้คนในหลายวงการ โดยเฉพาะผู้ใช้แรงงาน คือ การกู้เงินกองทุนระหว่างประเทศ (IMF) เพื่อนำมาใช้ค้ำประกันความเชื่อถือนที่มีต่อค่าเงินบาท โดยรัฐบาลไทยขอกู้เป็นวงเงิน 17.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เพื่อใช้แก้ปัญหาในโครงการต่างๆ เป็นเรื่องทั่วไป ในการกู้เงินจำนวนดังกล่าว ฝ่ายกู้คือรัฐบาลไทย ภายใต้ความรับผิดชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง จะเป็นผู้กำหนดการใช้เงินกู้เพื่อให้ฝ่ายกองทุนพอใจว่า เงินที่นำไปใช้จะช่วยแก้ไขปัญหาก็สำเร็จได้ โดยรัฐบาลไทยเน้นการแก้ไขปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ใช้แรงงานอย่างรุนแรง อันได้แก่ การชะลอการเพิ่มปริมาณเงิน โดยในเอกสารได้ระบุถึง การชะลอค่าจ้างแรงงานและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (แล ตีพิมพ์วิรัตน์, 2543: 60-61)

จากข้างต้น กล่าวได้ว่าการแปรรูปรัฐวิสาหกิจกลายเป็นหนึ่งในความจำเป็นเร่งด่วนที่รัฐบาลจะต้องดำเนินการภายใต้การเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ตามที่ระบุไว้ในเจตจำนงแสดงเจตจำนงในการขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งจะเห็นว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นอิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่อย่างชัดเจน จากที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศได้มีเงื่อนไขในการดำเนินนโยบายผูกติดมากับเงินกู้ด้วย เงื่อนไขที่ว่านี้ รัฐบาลไทยเป็นฝ่ายเขียนขึ้นมาเอง เรียกว่าหนังสือแสดงเจตจำนง มีทั้งสิ้น 8 ฉบับ ครอบคลุมระยะเวลากว่า 1 ปี ซึ่งนำไปสู่การออกกฎหมายและแก้ไขกฎหมายต่างๆ ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้เป็นแนวนโยบายที่สำคัญอย่างหนึ่งของระบบทุนนิยมแบบเสรีนิยมใหม่ แต่หนังสือแสดงเจตจำนงไม่ได้มีข้อความที่สะท้อนให้เห็นแต่เฉพาะเรื่องของการออกกฎหมายมาสนองนโยบายเสรีนิยมใหม่เท่านั้น แต่ยังมีข้อความที่สะท้อนให้เห็นแนวนโยบายที่สำคัญด้านอื่น ๆ ของเสรีนิยมใหม่ด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมให้มีการค้าและการลงทุนอย่างเสรี และการแปรรูปกิจการของรัฐให้เป็นของเอกชน (วินัย ผลเจริญ, 2550: 86 – 108)

ในส่วนของการแปรรูปภาคพลังงาน คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติเป็นหลักในการดำเนินงาน ในส่วนของการแปรรูประบบไฟฟ้า ในระยะสั้นได้มีการกำหนดให้มีการขายหุ้นของการไฟฟ้าในบริษัทผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน) ซึ่งได้ดำเนินการแล้ว และตามด้วยการขายหุ้นในโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนร่วมราชบุรี เพื่อเป็นการลดภาระทางการเงินของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) จากนั้นในระยะปี 2543 – 2546 กฟผ.จะถูกแปรรูปเป็นบริษัท จำกัด และในที่สุด กฟผ.ก็ถูกเปลี่ยนสถานะเป็นบริษัทร่วมทุน ส่วนหน่วยธุรกิจของการไฟฟ้าฯ ก็จะถูกแปรรูปเป็นบริษัท จำกัด ในที่สุดบริษัท กฟผ.ได้กลายเป็นตัวกลางในการจัดส่งไฟฟ้า ไปพร้อมๆ กับการเป็นผู้ผลิตไฟฟ้า และมีความรับผิดชอบในการวางแผนระบบไฟฟ้าในระยะยาว (เดชรัต สุขกำเนิด, 2543: 187-188)

ในระยะแรกๆ คนไทยส่วนใหญ่ตามไม่ค่อยทัน ไม่ค่อยลุกฮือต่อต้านกับการปลุกสร้างตัวของ"ทุนต่างชาติ" ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศพยายามแนะนำเชิงบังคับให้รัฐบาลได้กระทำตาม โดยเฉพาะที่ที่ปรึกษาต่างชาติพยายามให้รัฐบาลร่างกฎหมายใหม่ ในนามของ กฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจ 11 ฉบับ ที่ปัจจุบันถูกขนานนามว่า"กฎหมายทาส" หรือ"กฎหมายขายชาติ" จากนั้นรัฐบาลทำตาม ลึกลงไปกว่านั้นเป็นการบีบบังคับให้รัฐไทย ต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และกลไกอำนาจรัฐ เพื่อตอบสนองแนวทางเสรีนิยมใหม่ ที่มุ่งให้บรรดาประเทศทุนนิยมล้ำหลังอย่างประเทศไทย "เปิดพรมแดน" อำนาจอรัฐต้อนรับการลงทุน และการค้าอย่างถึงที่สุด หลังจากเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่เข้ามาอย่างเต็มที่ คือ เปิดเสรีอย่างรวดเร็วในด้านการค้าการลงทุน ปลอ่ยให้นายทุน นายธนาคารกู้เงินได้จากต่างประเทศอย่างเสรี นำมาแก๊งกำไรระยะสั้นในตลาดหุ้นและในอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งต่อมาปรากฏผลให้เห็นว่า นั่นคือการเปิดทางให้กลุ่มทุนต่างชาติเข้าแสวงหาประโยชน์จากการเป็นเจ้าของทรัพย์สินและกิจการธุรกิจต่างๆ ได้โดยไม่มีข้อจำกัด (มติชน, 25 ต.ค.2545:)

ทั้งนี้ ชัดเจนว่ากฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจ 11 ฉบับที่กล่าวถึงข้างต้น ได้รับอิทธิพลจากลัทธิเสรีนิยมใหม่ ซึ่งมุ่งตัดรายจ่ายของรัฐบาลเรื่องสวัสดิการสังคม การใช้นโยบายรีเอ็นจิเนียริงองค์การธุรกิจเอกชน การเน้นเปิดเสรีการค้า การบริการ ส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติ การเปิดเสรีทางการเงินให้กลุ่มเคลื่อนย้ายเงินลงทุนได้สะดวก การแก๊งกำไรในตลาดหลักทรัพย์ รวมทั้ง การยกเลิกกฎหมาย ที่ไม่อำนวยต่อการค้าเสรี และแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (ขาย) ให้นายทุนเอกชนในประเทศและข้ามชาติ (สมศักดิ์ โกศัยสุข, 2547: 10-11)

อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่มิได้ปรากฏเพียงจากการครอบงำของตัวแสดงข้ามชาติที่ทำหน้าที่เสมือนตัวนำผู้ส่งผ่านลัทธิเสรีนิยมใหม่ อาทิ การเข้ามาแทรกแซงนโยบายและกรอบกฎหมายต่างๆ ของไทยโดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศเพียงเท่านั้น หากแต่ลัทธิเสรีนิยมใหม่ยังมีอิทธิพลต่อวิถีคิดของผู้นำทางการเมืองไทยด้วย โดยมีเป้าหมายเพื่อการปรับตัวภายใต้โลกาภิวัตน์จากข้างบนที่ยากจะควบคุมได้ ภาพที่ชัดเจนคือ ยุครัฐบาลทักษิณ ซึ่งแม้จะประกาศว่าได้ชำระหนี้แก่กองทุนการเงินระหว่างประเทศครบหมดแล้ว เพื่อแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยเป็นอิสระจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศแล้ว แต่รัฐบาลทักษิณก็ยังดำเนินนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่อีกหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในข้อตกลงการค้าเสรีทวิภาคี 5 ใน 6 ครั้งที่ผ่านมาที่เกิดขึ้นในยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร แม้แต่กระบวนการทำข้อตกลงล่าสุดกับประเทศญี่ปุ่นก็เริ่มต้นขึ้นในยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร แต่ได้มีการสานต่อและลงนามในยุครัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจตาม พรบ.ทุนรัฐวิสาหกิจที่เริ่มต้นขึ้นในรัฐบาลชวนก็มาสำเร็จในยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

นอกจากนั้น อิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่ต่อวิถีคิดของผู้นำทางการเมืองไทยอย่าง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ยังเห็นได้ชัดขึ้นอีก ภายหลังจากที่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรได้แก้ไขกฎหมายว่าด้วยการประกอบกิจการโทรคมนาคมเพื่อให้ทุนต่างชาติสามารถเข้าถือหุ้นได้ในกิจการโทรคมนาคมได้มากขึ้นจากร้อยละ 25 เป็นร้อยละ 49 และ พ.ต.ท.ทักษิณเองก็ยังได้ส่งยกเลิกร่าง พ.ร.บ. ค่าปลีกค่าส่งที่รัฐบาลเห็นว่าเนื้อหาของร่างกฎหมายนั้นขัดกับนโยบายการค้าเสรี มากไปกว่านั้น รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรยังได้ดำเนินนโยบายเปิดเสรีภาคสถาบันการเงินเพิ่มขึ้นด้วยการประกาศใช้แผนพัฒนาระบบสถาบันการเงินในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการประกาศใช้แผนดังกล่าว ส่วนหนึ่งคือทำให้ธนาคารพาณิชย์เพื่อรายย่อยเกิดขึ้นอีกหลายแห่ง (วินัย ผลเจริญ, 2550: 1 - 4)

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาอิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่เฉพาะเจาะจงต่อประเด็นความพยายามในการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พบว่ากระแสโลกาภิวัตน์ของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และการดำเนินนโยบายของรัฐบาลแบบเสรีนิยมใหม่นั้น บีบคั้นให้องค์กรการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเอง ต้องเร่งปรับปรุงปรังเพื่อเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากภายนอก เช่น การปรับโครงสร้างองค์กรเพื่อลดปริมาณผู้ปฏิบัติงาน เช่น จำนวนพนักงานในปี 2542 มีจำนวนพนักงาน 30,202 คน ต่อมาปี 2544 มีจำนวนพนักงาน 28,543 คน และในปี 2546 มีจำนวนพนักงาน 27,620 คน เป็น

ต้น และต้องการความแน่นอนในการมีสิทธิก่อสร้างโรงผลิตไฟฟ้าในอนาคต (นิตยสาร ทวนทอง, 2549: 31)

กล่าวได้ว่า ลัทธิเสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism) ในฐานะของโลกาภิวัตน์จากข้างบน (globalization from above) นั้นเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากต่อฝ่ายรัฐโดยผ่านกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่แม้จะไม่ได้เข้ามามีอิทธิพลโดยตรงต่อฝ่ายรัฐในการผลักดันให้รัฐต้องดำเนินนโยบายแปรรูป กฟผ. ในช่วงของรัฐบาลทักษิณ แต่อิทธิพลนั้นก็สืบเนื่องมาจากตั้งแต่สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ก่อนหน้านั้นที่ได้ทำความตกลงขอรับความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งองค์การดังกล่าวได้มีเงื่อนไขให้รัฐไทยต้องดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ดังนั้นจึงถือได้ว่าลัทธิเสรีนิยมใหม่ยังคงมีอิทธิพลต่อฝ่ายรัฐในฐานะในสนับสนุนผลักดันให้ต้องมีการแปรรูป กฟผ. และเป็นพลังขัดขวางการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในทางอ้อม โดยตัวแสดงข้ามชาติดังกล่าวไม่ได้เข้ามาตอบโต้หรือต่อสู้กับฝ่ายขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดยตรง อย่างไรก็ตามก็ถือว่าลัทธิเสรีนิยมใหม่ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อโครงสร้างโอกาสทางการเมืองด้วยที่ทำให้บริบทสังคมการเมืองภายในรัฐนั้นมีทิศทางในทางเศรษฐกิจตามแนวทางของลัทธิเสรีนิยมใหม่

4.2.2 โลกาภิวัตน์จากข้างล่าง (globalization from below) : ขบวนการทางสังคมระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น (Global/ Regional/ National/ Local Social Movements)

ในการพิจารณาขบวนการต่อต้านระบบหรือการต่อต้านขัดขึ้นแบบหลังสมัยใหม่ต่อกระแสโลกาภิวัตน์แนวเสรีนิยมใหม่ (the neoliberal globalization) ในโลกยุคหลังสงครามเย็น ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2549: 183-184) ชี้ว่า จะต้องเริ่มต้นด้วยการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและมุมมองเกี่ยวกับการต่อต้านขัดขึ้นโลกาภิวัตน์ใหม่ที่ไม่ใช่เป็นปฏิกริยาตอบโต้ต่อกระแสโลกาภิวัตน์อย่างที่เป็นที่นิยมเข้าใจกัน แต่การต่อต้านขัดขึ้นโลกาภิวัตน์เป็นส่วนที่แยกไม่ออกจากโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันก็เป็นส่วนที่ต่อต้านขัดขึ้นโลกาภิวัตน์ไปพร้อมๆ กันด้วย หรือที่รู้จักกันทั่วไปในนามของ “โลกาภิวัตน์จากข้างล่าง” (Globalization from Below) กล่าวคือ การต่อต้านขัดขึ้นโลกาภิวัตน์ไม่ใช่คู่ตรงข้ามของโลกาภิวัตน์ (anti-globalization)

ดังนั้นขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ก็ถือได้ว่าเป็นโลกาภิวัตน์จากข้างล่าง (globalization from below) อย่างหนึ่ง ซึ่งขบวนการฯ ก็มีความเชื่อมโยงกับขบวนการทางสังคม

อื่นๆด้วย โดยขบวนการทางสังคมในระดับต่างๆนั้นมีบทบาทอย่างสำคัญในการเกื้อหนุนต่อการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของขบวนการฯ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของโลกาภิวัตน์จากข้างล่างที่เกื้อหนุนต่อขบวนการฯซึ่งก็เป็นภาพของโลกาภิวัตน์จากข้างล่างเช่นกัน โดยการเกื้อหนุนการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของขบวนการฯจากขบวนการทางสังคมระดับต่างๆนั้นแสดงให้เห็นจากกรณีต่างๆ ดังนี้

มูลนิธิธาสศาสตร์เพื่อสังคม (มอส) เครือข่าย 16 องค์กรเพื่อประชาชน ร่วมกันแถลงเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยมีนายสุริยะใส กตะศิลา เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) นายสุวิทย์ วัฒนุ ที่ปรึกษา ครป. นายสาวิทย์ แก้วหวาน กรรมการบริหารสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ฝ่ายการเมือง น.ส.สายรุ้ง ทองปลอน ผู้จัดการสหพันธ์องค์กรเพื่อผู้บริโภค นายพิชิต ไชยมงคล เลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) นายเล็ก บุญถึง จากเครือข่าย 4 ภาค ทั้งนี้ เครือข่าย 16 องค์กรเพื่อประชาชนได้ร่วมกันประชุมแล้วได้สรุปว่า เครือข่ายฯยังมีมติไม่เห็นด้วยกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของรัฐวิสาหกิจการแปรรูปจะทำให้ผลประโยชน์ตกอยู่กับนายทุนเพียงกลุ่มหนึ่ง ไม่ต้องการให้สาธารณูปโภคพื้นฐานต้องกลายเป็นธุรกิจผูกขาด (มติชน, 8 มีนาคม 2547) ในขณะที่กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม "บ้านกรูด-ปอนอก" ร่วมชุมนุมใหญ่ต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) โดยผู้ชุมนุมใส่เสื้อสีเขียวชุมนุมกลางเมืองประจวบคีรีขันธ์ ออกแถลงการณ์คัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐบาล ชี้ กฟผ.เป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายของชาติ ทำกำไรให้ชาติปีละ 2-3 หมื่นล้านบาท จะยกให้กลุ่มนักธุรกิจต่างชาติกับ 10 ตระกูลใหญ่ (ข่าวสด, 8 มีนาคม 2547)

ในส่วนของภาคประชาชนอย่างสมัชชาคนจน ซึ่งมีกลุ่มกรณีปัญหาเขื่อนปากมูนรวมอยู่ด้วยที่ถือว่าเคยเป็นคู่ขัดแย้งกับ กฟผ.และ สร.กฟผ.มาก่อน ในประเด็นของการสร้างเขื่อนปากมูนที่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ก็มีส่วนเกื้อหนุนขบวนการฯด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งจะเห็นจากการให้สัมภาษณ์ของ ทองเจริญ ศรีหาธรรม แกนนำกลุ่มกรณีปัญหาเขื่อนปากมูน ที่กล่าวว่า

“.....ลักษณะว่าไม่เห็นด้วยกับการแปรรูป....ก็ไปก็ไม่เยอะ ไปไม่เยอะ ส่วนมากจะเป็นกรณีปัญหาละสองสามคน ไปให้กำลังใจกันนะ....ไปได้ขึ้นเวที.....ไปให้กำลังใจที่บางกรวย.....เห็นเค้าขึ้นแถลงการณ์อยู่ เค้าก็ขึ้นแถลงการณ์ว่าพี่น้องสมัชชาคนจนอะไรต่างๆนี้ก็ไม่เห็นด้วย เค้าขึ้นแถลงการณ์อยู่.....มันก็มากอยู่ มาก หนึ่งในแหละไม่อยากให้ขาย.....แต่เราไม่มีนโยบายจะเอาประเด็นของเขามาอยู่กับเรา เพราะเขาไปเปิดเวทีเขา เขาก็ไม่ค่อยจะเอาปัญหาของสคจ.ไปออก

เข้าร่วมด้วย เราไปหาให้กำลังใจเขาน้อ ช่วยเป็นกำลังใจ มีอะไรก็บอกกัน ช่วยกัน แต่เขาก็ไม่บอกเราหรอก ส่วนมากมันจะเป็นชนชั้นกลางชั้นอะไรเค้าอยู่ในกรุงเทพนั่นแหละครับ ไม่ใช่เป็นคนชนบทเหมือนเรา ครับพวกนี้.....”

(ทองเจริญ ศรีหาธรรม, สัมภาษณ์, 2 ม.ค. 2552.)

นอกจากนั้นยังมีการจัดเวทีรับฟังข้อมูลและความเห็นเชิงวิชาการเพื่อจัดทำข้อเสนอภาคประชาชน เรื่อง ปรับปรุงโครงสร้างกิจการไฟฟ้าอย่างไร ไม่ต้องขายการไฟฟ้าฝ่ายผลิตเข้าตลาดหลักทรัพย์ ณ ห้องประชุมสิงห์ดำ คณะรัฐศาสตร์ จัดโดย ศูนย์พัฒนาการสังคม คณะรัฐศาสตร์ และศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สหพันธ์องค์กรผู้บริโภค กลุ่มพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ และเครือข่ายสลัม 4 ภาค เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2547 (วาสนา ลำดี, 2547ค: 16 - 19)

ต่อมาในเวทีเสวนาเนื่องในวันหยุดเพื่อนโลก เรื่อง โศกนาฏกรรมเพื่อน ผู้การแปรรูปน้ำ ตัวแทนจากองค์กรนักวิจัย กล่าวระหว่างการเสวนาว่า การเปิดเสรีน้ำ เป็นหนึ่งในความต้องการของต่างชาติที่เสนอข้อเรียกร้องผ่านเข้ามายังกระทรวงพาณิชย์มาตลอด นั้นหมายถึง หากมีการเปิดเสรีทางน้ำในประเทศไทย รัฐจะต้องคลายอำนาจและปล่อยให้ภาคเอกชนเข้ามาควบคุมดูแล และจัดสรรทรัพยากรน้ำด้วยตนเอง โดยการเปิดเสรีน้ำนี้มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับการเปิดเสรีทางการค้า โดยเฉพาะการเปิดเสรีการค้า(เอฟทีเอ) ระหว่างไทยกับสหรัฐ ซึ่งมีความเป็นห่วงเนื่องจากหนึ่งในข้อตกลงระหว่างเอฟทีเอระบุไว้ว่า บริษัทธุรกิจต่างชาติสามารถปฏิบัติเยี่ยงคนในชาติ นั้นหมายถึงรัฐวิสาหกิจใดๆก็ตาม ในประเทศไทยเมื่อทำการแปรรูปเป็นบริษัทเอกชนแล้ว กรรมสิทธิ์ในการเข้าดำเนินการนั้นหมายถึงยอมรวมบริษัทเอกชนของรัฐวิสาหกิจเข้าไปด้วย โดยสามารถเข้ามาแข่งขันทางธุรกิจ ตามระเบียบ ของการทำเอฟทีเอ ได้ทันที (กรุงเทพธุรกิจ, 15 มีนาคม 2547)

และในวันที่ 18 มีนาคม 2547 เครือข่ายองค์กรภาคประชาชน 17 องค์กร ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มเพื่อประชาชน กลุ่มประปฏิบัติการคนจนเมือง กลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต กลุ่มศึกษาและรณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรม กองทุนสัตว์ป่าโลกสำนักงานประเทศไทย เครือข่ายสลัม 4 ภาค คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า และพรรณพืชแห่งประเทศไทย ศูนย์บริการข้อมูลและฝึกอบรมแรงงาน ศูนย์ประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สหพันธ์องค์กรผู้บริโภค สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย สมัชชาคนจน ได้มี

หนังสือ ที่เครือข่ายฯ พิเศษ / 2547 ถึงนายอานันท์ ปันยารชุน ประธานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อขอให้สภาที่ปรึกษาฯ เสนอกรอบการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ ที่เป็นประโยชน์กับประชาชนอย่างแท้จริง โดยมีตัวแทนคือ นายสุริยะใส กตะศิลา เลขานุการฯ นางสาวสายรุ้ง ทองปลอน ผู้จัดการสหพันธ์องค์กรผู้บริโภค นายพิชิต ไชยมงคล เลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย นางประทีน เวศทะกายนนท์ ประธานเครือข่ายสลัม 4 ภาค นายสมสิทธิ์ นิตยุมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ เป็นผู้เข้ายื่นหนังสือ ซึ่งทางเครือข่ายองค์กรภาคเอกชน มีข้อเรียกร้องต่อสภาที่ปรึกษาฯ ดังนี้

1. ให้สภาที่ปรึกษาฯ ใช้อำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ ศึกษากรอบการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจที่ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง โดยเฉพาะกรอบการปฏิรูป ที่ไม่ต้องนำรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเข้าตลาดหลักทรัพย์ เพื่อเสนอต่อรัฐบาลให้พิจารณาต่อไป
2. ให้สภาที่ปรึกษาฯ ตรวจสอบมาตรการและแนวนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจว่าเป็นประโยชน์กับสังคมและประชาชนอย่างแท้จริงหรือไม่ และเป็นไปตามกรอบข้อเสนอของคณะทำงานเพื่อตรวจสอบปรับปรุงโครงสร้างกิจการพลังงานของสภาที่ปรึกษาฯ ที่เคยยื่นเสนอต่อรัฐบาลหรือไม่ (สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547: 5-7)

จากข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้นได้รับการเกื้อหนุนจากองค์กรภาคประชาชนและภาควิชาการดังกล่าวที่ให้การสนับสนุนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ทั้งการร่วมต่อต้านการแปรรูป กฟผ. และการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในภาพรวมหรือการแสดงออกถึงความเป็นห่วงหรือเป็นกังวลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนการเรียกร้องให้มีการศึกษากรอบการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจที่ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงและการเรียกร้องให้มีการตรวจสอบการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐบาล ซึ่งการสนับสนุนในทางอ้อมนั้นถือว่ามีส่วนช่วยในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. อย่างสำคัญด้วยเช่นกัน เพราะเป็นการช่วยสร้างบรรทัดฐาน กรอบ หรือสร้างบริบทที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ

นอกจากจะมีองค์กรภาคประชาชนและภาควิชาการให้การเกื้อหนุนขบวนการฯ แล้วจะปรากฏให้เห็นถึงการเกื้อหนุนจากเครือข่ายโลกไซเบอร์(cyber)อีกด้วย กล่าวคือ มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนได้ออกจดหมายเปิดผนึก กรณีการแปรรูป กฟผ. ถึงประชาชนและสังคมไทย เผยแพร่ทางเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนตั้งแต่วันที่ 26 พฤศจิกายน 2548 ซึ่งเปิดให้มีการร่วมลงชื่อทำ

จดหมายเปิดผนึกนี้ด้วย โดยเครือข่ายโลกไซเบอร์ดังกล่าวได้นำเสนอความเห็นต่อสังคมไทย 6 ประการ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน, 26 พฤศจิกายน 2548)

(1) เราไม่เห็นด้วยกับการแปรรูป กฟผ. ในลักษณะการนำรัฐวิสาหกิจที่มีลักษณะผูกขาด เข้าตลาดหลักทรัพย์อย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะวิธีการระดมทุนนั้น มีได้ด้วยกันหลายวิธีนับจากการ ขยายพันธบัตร ไปจนกระทั่งการชักชวนให้เอกชนแข่งขันกันเข้ามาลงทุนในกิจการเดียวกันกับรัฐ ซึ่งในที่นี้หมายถึงการผลิตไฟฟ้าและระบบต่างๆที่เกี่ยวข้อง

(2) การแปรรูปของรัฐวิสาหกิจ ดังกรณี กฟผ. นั้น ยังคงเป็นวิธีการดำเนินการได้กรอบ แนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามภายหลังการผ่านพ้นวิกฤต เศรษฐกิจแล้ว การที่รัฐบาลยังคงใช้วิธีการดังกล่าวเป็นการย้ำชัดว่า รัฐบาลภายใต้การนำของ พรรคไทยรักไทย มีแนวทางการเปิดโอกาสให้ทุนต่างชาติและภายในชาติเข้ามาสู่อุตสาหกรรม รัฐวิสาหกิจได้ในอนาคต ดังกรณีตัวอย่างการแปรรูปของ ปตท. จากสัดส่วน 70-30 % ปัจจุบันรัฐ ถือหุ้นเพียง 52 % เท่านั้น ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติขาดความมั่นคงทางด้านพลังงาน และการ ให้บริการอย่างทั่วถึง

(3) กิจการใดก็ตามซึ่งเกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภคซึ่งมีลักษณะผูกขาด (monopoly) อยู่ใน ปัจจุบัน อย่างเช่น กฟผ. โดยหลักจริยธรรมแล้วไม่สมควรนำเข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์อย่างสิ้นเชิง เพราะจะทำให้เกิดความกำกวม การทำธุรกิจลักษณะผูกขาด และความไม่เป็นธรรมขึ้นแก่ ผู้บริโภค ทั้งในเรื่องการกำหนดราคาตามใจชอบ และการเลือกให้บริการแก่ประชาชน

(4) ตลอดเวลาที่ผ่านมากฟผ.ไม่ว่าภายใต้การบริหารของรัฐบาลชุดใดก็ตาม มีลักษณะ เบ็ดเสร็จเด็ดขาด เป็นเอกเทศในตัว นับจากการกำหนดราคาค่าไฟฟ้า และการให้บริการตามใจ ชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งให้บริการแก่คนในบางส่วนที่ได้เปรียบทางสังคมก่อนคนอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ เราจึงมีความเห็นว่า ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับดูแลการบริหาร และการ ให้บริการที่เป็นธรรม เพื่อความโปร่งใสและความรับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคตาม มาตรา 57 แห่งรัฐธรรมนูญ 2540

(5) ในส่วนของตลาดหลักทรัพย์ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปิดโอกาสให้องค์กร ธุรกิจ บริษัท และรัฐวิสาหกิจ เข้ามาระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์นั้น มีความเห็นว่า ต้องมี มาตรการจริยธรรมทางเศรษฐกิจในการดูแลเรื่องการทำธุรกิจต่างๆ เข้ามาระดมทุน

โดยเฉพาะกิจการที่มีลักษณะผูกขาด มอมเมาประชาชนและเป็นไปเพื่อความเสื่อมทรามของสังคม ตลาดหลักทรัพย์จะต้องมีหน้าที่สกัดกั้นธุรกิจดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการสร้างสรรค์โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมที่ดีงาม

และ (6) การที่ศาลปกครองสูงสุด มีคำสั่งให้ระงับการเปิดให้มีการจองหุ้น กฟผ. เป็นการชั่วคราว เราเห็นด้วยกับการตัดสินใจดังกล่าว ซึ่งเท่ากับกระบวนการยุติธรรมของสังคมไทยได้ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง ในการเข้ามามีบทบาทอย่างชัดเจนในการวางนโยบายของรัฐและสังคมด้วยเหตุนี้ จึงขอสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมทั้งปวง ให้ดำรงเจตคติที่สร้างสรรค์ดังกล่าวไว้เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจการบริหารที่ไม่เป็นธรรมซึ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคต

นอกจากนั้นขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ยังได้รับการเกื้อหนุนจากขบวนการทางสังคมที่เคลื่อนไหวต่อต้านกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจหรือที่ถูกเรียกว่า กฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ ซึ่งก็คือองค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลจะใช้เป็นเครื่องมือในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจรวมทั้ง กฟผ.ด้วย ซึ่งองค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับได้แสดงความเห็นว่า กฎหมายที่ออกโดยผู้บริหารประเทศ นักการเมือง และข้าราชการบางคนเปิดทางให้ต่างชาติเข้ามายึดแผ่นดินไทยด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งๆ ที่คนไทยนับล้านยังไร้ที่อยู่ทำกิน ตั้งแต่กฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน 2542 เปิดทางให้ต่างชาติยึดแผ่นดินไทย กฎหมายการประกอบธุรกิจคนต่างด้าว เปิดทางให้ต่างชาติแย่งการทำมาหากิน จากการขายปลีกลงไปถึงธุรกิจภาคบริการ การเกษตร และภาคอื่นๆ กฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจ เปิดทางให้ผู้บริหารประเทศและนักการเมืองบางคนขายรัฐวิสาหกิจ ส่วนกฎหมายล้มละลาย ที่สร้างความวิบัติให้กับลูกหนี้ไทย ไม่สามารถฟื้นตัวขึ้นได้ ให้เจ้าหน้าที่ต่างชาติมายึดครอง ชูดริตลูกหนี้ไทย กฎหมายเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายขายชาติ ที่ทางการเรียกว่า กฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจ ที่มีหลักการและแนวทางเช่นเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจอาร์เจนตินาปี พ.ศ.2537 ซึ่งได้สร้างความวิบัติให้อาร์เจนตินามาแล้ว (พันธมิตรคัดค้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ, 2545) และองค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับได้ชุมนุมที่ ลานพระบรมรูปทรงม้าเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2546 โดยมีการประกาศเจตนารมณ์ในการชุมนุมคือ ให้นายกรัฐมนตรีผูกพันกับสิ่งที่นายกรัฐมนตรีได้ลงนามรับหลักการของการยกเลิกกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ ตามมติคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเศรษฐกิจ 11 ฉบับ ให้รัฐมนตรีและหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติตามหลักการที่นายกรัฐมนตรีได้ลงนามรับไว้แล้วในทันที มิฉะนั้นรัฐมนตรีและหน่วยงานของรัฐที่เร่งดำเนินการตามกฎหมายขายชาติย่อมถือว่าเป็นผู้ขายชาติ และต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อประชาชนและประเทศชาติ และให้นำหลักการที่

นายกรัฐมนตรีลงนามรับไว้เข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อเป็นมติคณะรัฐมนตรี ภายใน 2 สัปดาห์ เพื่อให้มีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการ (ส่องทางสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจรถไฟแห่งประเทศไทย, 2546: 7)

ยิ่งไปกว่านั้นได้มีการเรียกร้องจากองค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติให้ยกเลิกกฎหมายชาติ 11 ฉบับ โดยทางองค์การพันธมิตรได้ไปเรียกร้องให้นายกฯทักษิณยกเลิกกฎหมาย 11 ฉบับ โดยการยื่นหนังสือเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2545 และหลังจากนั้นวันที่ 16 กรกฎาคม 2545 ทางองค์การพันธมิตรได้ถามถึงความคืบหน้าแต่ก็ไม่ได้ความกระจ่างชัด (องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ, 2545) และองค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติได้จัดทำสมุดปกดำขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้คนไทยจำนวนมากที่ยังไม่เข้าใจเนื้อหากฎหมาย 11 ฉบับอย่างถ่องแท้ ให้ทราบถึงรายละเอียดต่างๆ ที่มีจำนวนมาก โดยรวบรวมประเด็นปัญหาสำคัญของกฎหมายทั้ง 11 ฉบับ รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการแก้ไข และยืนยันจุดยืนขององค์การคือ ต้องแก้ไขสิ่งที่ทำลายเอกราช อธิปไตย รวมทั้งสิ่งที่สร้างความเสียหายให้แก่หลักนิติธรรมและเศรษฐกิจของชาติทั้งหมด ที่มีอยู่ในกฎหมาย 11 ฉบับ สมุดปกดำจะเป็นต้นร่างที่องค์การพันธมิตรนำไปแจกต่อรองกับรัฐบาลเพื่อให้มีการแก้ไขกฎหมาย ขณะเดียวกันทางกลุ่มจะยังคงเคลื่อนไหวในภาคประชาชนต่อไป (พิมพ์ไทย, 2 ธันวาคม 2545) ขณะเดียวกันองค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติก็ดำเนินการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นหลักอีกด้วย

ในส่วนของ สรส. ก็มีบทบาทอย่างสำคัญในการเป็นแกนกลางของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยรวม รวมทั้งการเรียกร้องให้มีการยกเลิกกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับด้วย เช่นที่ สรส. ได้แสดงความเห็นผ่านทางจดหมายเปิดผนึก ถึงพี่น้องพนักงานรัฐวิสาหกิจและประชาชนผู้เป็นเจ้าของรัฐวิสาหกิจที่เคารพทุกท่าน ลงวันที่ 5 มกราคม 2547 ว่า หน้าที่ของรัฐบาลคือการจัดการให้รัฐวิสาหกิจมีการบริการที่ดี ไม่ทุจริตเอาเปรียบประชาชน เช่น เกี่ยวกับกิจการของชีวิตคน อาทิ น้ำมัน พลังงาน ไฟฟ้า ประปา การขนส่ง ขั้วพื้นฐาน และกิจการที่ทำรายได้เข้ารัฐ รวมทั้งกิจการที่สนับสนุนส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน แต่รัฐบาลนี้กำลังแปรสภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิต การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การไฟฟ้านครหลวง การประปาส่วนภูมิภาค การประปาส่วนภูมิภาค และองค์การเภสัชฯ ขายให้นายทุนและพรรคพวกในไตรมาสแรกของปี 2547 เช่นเดียวกับกับ ปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย โดยใช้ "กฎหมายทาส" ที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) แนะนำ เดินตามรอยรัฐบาลที่ผ่านมา และแน่นอนว่าเมื่อขายหุ้นไปบางส่วนหรือทั้งหมด ในที่สุดค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้าทั่วประเทศจะต้องเพิ่มขึ้น ผู้ที่ร่ำรวยเหนือกว่าผู้อื่นคือผู้ซื้อหุ้น ซึ่งจะมียาทุนนายหน้า พรรคการเมือง และบางคนเป็นนายหน้าของ

นายทุนข้ามชาติ คนที่จะจมนลงคือ กรรมกร ชาวไร่ ชาวนา และคนจนในเมือง ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ (สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์, 2547: 2)

นอกจาก สรส.แล้วองค์กรแรงงานต่างๆก็มีส่วนในการเกื้อหนุนการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของขบวนการฯ โดยสะท้อนให้เห็นจากการยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลในโอกาสวันแรงงานแห่งชาติ ซึ่งในปี 2547 มีการยื่นข้อเรียกร้องทั้งหมด 3 คณะด้วยกัน โดยแต่ละคณะมีการยื่นข้อเรียกร้องที่เกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจ ดังนี้ คณะกรรมการจัดงานวันแรงงานแห่งชาติ ขอให้รัฐบาลยกเลิกการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ศูนย์ประสานงานกรรมกร ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรัฐวิสาหกิจได้แก่ รัฐบาลต้องยุติการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นของเอกชน แต่ให้รัฐบาลปรับปรุงประสิทธิภาพและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และคณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย องค์กรแรงงานไทย และสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ขอให้รัฐบาลยุติการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภคทั้งหมด (จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์, 2547: 3 - 4) และในวันที่ 1 พฤษภาคม 2548 วันแรงงานปีนี้มีข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลทั้งหมด 3 กลุ่ม แต่กลุ่มที่เสนอข้อเรียกร้องเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทยร่วมกับสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรัฐวิสาหกิจ คือ ให้รัฐบาลหยุดการขายหรือแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่สำคัญต่อการดำรงชีพของประชาชนไปขายในตลาดหลักทรัพย์ รัฐบาลจะต้องรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน โดยการทำประชามติ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 214 (วาสนา ลำดี , 2548: 18 -19)

นอกจากนั้นยังมีองค์กรแรงงานระหว่างประเทศมีส่วนในการเกื้อหนุนการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของขบวนการฯด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำสัมภาษณ์ของ จรรยา ยิ้มประเสริฐ และ ศิริชัย ไม้งาม ที่ว่า

“.....ก็เยอะนะ พวกองค์กรก็มาเยี่ยมพวกอะไรต่างๆ แต่ส่วนใหญ่เ็นำโดยสหภาพแรงงาน แล้วก็อย่าง jubilee south อะไรอย่างนี้ ก็เข้า ก็คือกฟผ.ก็เข้าประชุม jubilee south นี้เป็นองค์กรระดับโลกที่ต่อสู้เรื่องการแปรรูปทั่วโลกเลย มีสมาชิกทั่วโลกด้วยนะฮะ เค้าก็มาจัดประชุมในช่วงนั้นเยอะ แล้วก็กฟผ.ก็เข้าไปนำเสนอ ก็มีการพูดคุยเรื่องนี้.....”

“.....ก็มีเยอะอย่างพวกสหภาพแรงงานอย่าง ICM ไซ้ใหม่คะ PSI นี้ก็เข้ามา อย่าง jubilee south ก็มีจดหมายประท้วง คือเราไม่รู้ว่ามีการที่ช่วยเรื่อง fax จดหมายประท้วงนี้ฮะ

เพราะมีการเรียกว่า international call เนี่ยซะ เพื่อให้มาประท้วงรัฐบาลไทย เรื่องของการแปรรูป เนี่ย เพราะงั้นก็ค่อนข้างเยอะนะฮะ.....”

(จรรยา ยิ้มประเสริฐ, สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2552)

“...เชื่อมั้ย มีองค์กร 2 องค์กร คือ PSI สหพันธ์กิจการสาธารณสุขโลก และอีกอันคือ ICM องค์กรสหพันธ์แรงงาน ว่าด้วยพลังงาน.....”

(ศิริชัย ไ้ม่างาม, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2551)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้น ขบวนการฯ ได้รับการ เกื้อหนุนจากภาคส่วนต่างๆ ที่ถือว่าเป็นโลกาภิวัตน์จากข้างล่างอย่างหลากหลาย ทั้งในส่วนของ องค์กรภาคประชาชน ภาควิชาการ องค์กรแรงงานทั้งในและต่างประเทศ โดยมีการเกื้อหนุนทั้ง ทางตรงและทางอ้อม อย่างไรก็ตามทั้งหมดก็มีส่วนอย่างสำคัญในการเกื้อหนุนการเคลื่อนไหว ต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของขบวนการฯ ด้วยกันทั้งสิ้น

4.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการกับการตอบโต้ของฝ่าย รัฐในฐานะฝ่ายต่อต้านขบวนการ

ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของขบวนการฯ ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้น ขบวนการฯ เลือกใช้แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้ตามช่องระบบการเมืองปกติ (convention) โดยมีการใช้ยุทธวิธีต่างๆ อยู่ 4 แบบ คือ การรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ การชุมนุมประท้วง การถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ และการฟ้องคดีต่อศาลปกครอง ซึ่งในแต่ละ ยุทธวิธีมีรายละเอียดดังนี้

(1) การรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ

ยุทธวิธีนี้เป็นความพยายามในการสร้างแนวร่วมจากสังคมให้มากขึ้นโดยอาศัยการ เผยแพร่ข้อมูลเป็นสำคัญ เพื่อให้สังคมได้รับรู้และเกิดความเห็นพ้องต้องกัน แล้วจะได้เข้ามาเป็น ส่วนหนึ่งของขบวนการฯ ในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกหรือแนวร่วมหรือมวลชนที่มีความเห็น สอดคล้องกับขบวนการฯ โดยขบวนการฯ มีการเผยแพร่ข้อมูลสู่มวลชนในลักษณะต่างๆ ตัวอย่างเช่น

การอาศัยสื่อสิ่งพิมพ์ของตัวเอง เช่นที่ สร.กฟผ.เผยแพร่ข้อมูลผ่านข่าวสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ซึ่ง สร.กฟผ.ได้ชี้ให้เห็นว่า สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในฐานะองค์กรผู้แทนผู้ปฏิบัติงาน ได้ยื่นหนังสือคัดค้านการยกเว้นพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ ที่กระทำไปด้วยความรีบร้อน โดยใช้เวลายกเว้นเพียงหนึ่งเดือน มีข้อบกพร่องมากมายเมื่อเปิดเสรีทางพลังงานอย่างเต็มรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงความพร้อมขององค์กร เหตุการณ์ทำนองนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ที่ผ่านมามีการตัดสินใจหลายอย่างไม่ได้กระทบกับองค์กร กฟผ.เพียงเท่านั้น แต่ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับทุกรัฐวิสาหกิจ แม้คน กฟผ.จะลุกขึ้นคัดค้านด้วยเหตุและผลตลอดจนชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบถึงอันตรายจากการเปลี่ยนแปลง ในการนำเอากิจการสาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ) ที่เป็นของรัฐไปสู่กลุ่มทุนฯ จะส่งผลเสียเกิดขึ้นกับประชาชนผู้บริโภคอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สุดท้ายก็มีอาจกดดันอิทธิพลของกลุ่มทุนที่เชื่อมผ่านมายังรัฐฯ เพื่อผลประโยชน์จาก พ.ร.บ. โดยอ้างว่าเป็นการเปิดเสรีด้านพลังงานจะทำให้ค่าไฟฟ้าถูกลง (ศิริชัย ไม้งาม, 2544) นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านวารสารฉลาดซื้อของมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค โดยได้เสนอข้อมูลว่า ในการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) รัฐบาลพูดความจริงส่วนหนึ่งที่ว่า การแปรรูป กฟผ.ของรัฐบาลไม่ใช่การขายให้เอกชน แต่ที่ไม่ได้พูดไปก็คือ การแปรรูป กฟผ.เป็นการยกสมบัติของชาติ สมบัติของประชาชนไปให้กับบริษัทใหม่ทั้งหมด เพราะในการแปลงสภาพ กฟผ.เป็นบริษัทเอกชนนั้น รัฐยังได้โอนสิทธิและอำนาจต่างๆ ซึ่งเป็นสิทธิสาธารณะ หรือสิทธิที่ได้มาโดยอำนาจอธิปไตยของรัฐ ที่เคยเป็นของรัฐวิสาหกิจไปให้แก่ บริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) อีกด้วย ผลที่ตามมาคือ สิทธิและอำนาจดังกล่าว แทนที่จะถูกนำไปใช้เพื่อสนองผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ กลับถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) เพื่อแสวงหาผลกำไรตอบแทนผู้ถือหุ้น แต่นำมาซึ่งความสูญเสียหรือความเสียหายแก่ประชาชนที่จะได้รับผลกระทบ จากการใช้สิทธิของเอกชนในลักษณะต่างๆ และประโยชน์ต่างๆ ที่ประชาชนจะได้รับคงไม่เกิดผลเป็นรูปธรรม แต่สิ่งที่ประชาชนต้องประสบอย่างแน่นอนคือ ค่าไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้น (ฉลาดซื้อ, 2547: 31)

นอกจากนั้นในวันที่ 20 มีนาคม 2547 เวลา 8.30 น. กลุ่มผู้ชุมนุมที่ กฟผ.ประมาณ 200 คน ได้เดินทางโดยรถตู้จำนวน 3 คัน และรถบัส 3 คันไปแจกจ่ายเอกสารชี้แจงการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และในวันที่ 21 มีนาคม 2547 เวลา 9.00 น. เครือข่ายองค์กรประชาชน ได้จัดการเสวนาโต๊ะกลม เรื่อง แปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างไร ประชาชนได้รับประโยชน์ ณ ห้องประชุมอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา ถนนราชดำเนิน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฉบับที่ 049/2547), 22 มีนาคม 2547: 2 - 3) และการเผยแพร่ข้อมูลด้วยการออกรายการถึงลูกถึงคนทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2547 ของนายศิริชัย ไม้งาม ซึ่งได้ชี้แจงให้ทุกคนได้

ทราบถึงสาเหตุที่พนักงานรัฐวิสาหกิจทุกคนต้องออกมาคัดค้านการแปรรูป (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 052/2547), 25 มีนาคม 2547: 2)

และในวันที่ 30 มีนาคม 2547 เวลา 9.00 น. สร.กฟผ. ได้จัดเสวนาวิชาการในหัวข้อ “เขตการค้าเสรีกับประเทศไทย” ณ หอประชุม กฟผ. 1 โดยมีวิทยากรประกอบด้วย ดร. สมเกียรติ อ่อนวิมล สมาชิกวุฒิสภา นายณรงค์ โชควัฒนา นายเจริญ คำภีร์ภาพ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนายวิวัฒน์ชัย อุตถาวร จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มีนายอโณทัย ไพฑูรย์ เป็นวิทยากร โดยมีผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. ให้ความสนใจรับฟังเป็นจำนวนมากจนแน่นหอประชุม กฟผ. 1 และ 2 จนต้องเปิดการถ่ายทอดสดผ่านรายการ EGAT TV ซึ่งในการเสวนาวิทยากรได้มีความเห็นไปในทางเดียวกันว่า การเปิดเขตการค้าเสรีถือเป็นการกีดกันทางการค้าชนิดหนึ่ง เนื่องจากเมื่อมีการลงนามในข้อตกลง จะเกิดข้อผูกมัดและผลกระทบกับคนทั้งประเทศ ซึ่งการแปรรูปรัฐวิสาหกิจก็เป็นหนึ่งในการเปิดเขตการค้าเสรี (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 056/2547), 31 มีนาคม 2547: 3)

นอกจากนั้นขบวนการฯยังมีการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อสร้างมวลชนที่เห็นพ้องต้องกันกับขบวนการฯด้วยการออกแถลงการณ์และจดหมายเปิดผนึก เช่นการออกแถลงการณ์ของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการผลิตแห่งประเทศไทย เรื่องสมาชิกและพนักงานทั่วประเทศรวมใจคัดค้านแปรรูป กฟผ. ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547 (ดู สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 68) และการออกจดหมายเปิดผนึก เรื่อง“การแปรรูปรัฐวิสาหกิจผลกระทบจะเกิดกับประชาชน จึงเป็นเรื่องที่ประชาชนสมควรออกมาปกป้องไม่ให้ขายรัฐวิสาหกิจ” เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2548 ของสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการแปรรูป กฟผ. เป็นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) และเตรียมจะนำไปขายในตลาดหลักทรัพย์ จะทำให้ค่าไฟฟ้าสูงขึ้น(ดู สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์, 2548: 5) เป็นต้น

ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของยุทธวิธีนี้ก็คือ การสื่อสารผ่านสื่อเว็บไซต์ www.luegat.com ที่พนักงานผู้คัดค้านจัดทำขึ้นเผยแพร่วาระของตนสู่สาธารณะ luegat ซึ่งย่อมาจาก Labor Union of Electricity Generating Authority of Thailand. เริ่มต้นจากเป็นเว็บไซต์ของกลุ่มแรงงานกลุ่มหนึ่งภายในการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เนื่องจากเห็นศักยภาพอินเทอร์เน็ต ที่สามารถเป็นช่องทางสื่อสารสู่พนักงานทั่วประเทศของ กฟผ. ได้เป็นอย่างดี ในระหว่างที่มีการเลือกตั้งคณะกรรมการสหภาพแรงงานชุดใหม่ประจำปี 2547 เริ่มแรกเป็นเว็บไซต์สื่อสารเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางด้านแรงงานภายใน กฟผ. ของกลุ่มแรงงานพัฒนา ประจวบกับช่วงเวลาที่

การเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. จากกลุ่มพลังเงียบภายใน กฟผ. หรือที่ต่อมาเรียกว่า "กลุ่มดอกไม้ขาว" เว็บไซต์จึงทำหน้าที่รายงานข่าวสารความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นผ่านในส่วนกลางมาโดยตลอด กระทั่งความเข้มข้นภายใต้เว็บไซต์ ได้ออกไปโลนแล่นอยู่ในโลกแห่งความจริง จนก่อให้เกิดการประชุมใหญ่วิสามัญ จะเห็นได้ว่า พนักงาน กฟผ. ผู้มีเจตนารมณ์คัดค้านได้จัดทำสื่อพลเมืองในรูปแบบเว็บไซต์ เพื่อส่งสารข้อมูลเกี่ยวกับการคัดค้านโต้แย้งข้อมูลของฝ่ายรัฐบาลไปสู่ผู้รับสารคือ พนักงาน กฟผ. ทั่วประเทศและประชาชนทั่วไปที่สนใจประเด็นการคัดค้าน เพื่อเพิ่มพลังด้านการสื่อสารและด้านข้อมูลข่าวสารแก่ผู้รับสารให้มีความรอบด้าน (นิตยสาร ทวนทอง, 2549: 78)

ในส่วนของฝ่ายรัฐนั้นเมื่อขบวนการฯ มีการใช้ยุทธวิธีการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อสร้างมวลชนของต้นหรือหาแนวร่วมจากสังคม ฝ่ายรัฐเองก็มีการตอบโต้ในเชิงการเผยแพร่ข้อมูลเช่นเดียวกันซึ่งสะท้อนให้เห็นจากหลายกรณี ที่สำคัญเช่น

ในวันที่ 28 กรกฎาคม 2546 นายแพทย์พรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ให้สัมภาษณ์กับรายการข่าวหุ้นรายวัน ทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี กรณีการแปรรูป กฟผ. ว่าการแปรรูปครั้งนี้จะไม่มีการปลดพนักงาน และคงสิทธิประโยชน์ไม่น้อยไปกว่าเดิม และเชื่อว่าจะสามารถควบคุมค่าไฟฟ้าหลังแปรรูปได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพราะเชื่อมั่นใจว่าการบริหารที่นำมาใช้ได้ผล (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 136/2546), 28 กรกฎาคม 2546: 1) และฝ่ายรัฐยังอาศัยรายการ "นายกฯ ทักซิณคุยกับประชาชน" ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 เป็นช่องทางในการโต้ตอบกับยุทธวิธีนี้ของขบวนการฯ ด้วย เช่น ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2547 เวลา 8.00 น. พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี กล่าวในรายการ นายกฯ ทักซิณคุยกับประชาชนว่า การแปรรูป กฟผ. ไม่ใช่การขายกิจการ แต่ต้องการทำให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และใช้ตลาดทุนให้เกิดประโยชน์ ส่วนข้อกังวลว่า ภายหลังจากการแปรรูปจะทำให้ค่าไฟฟ้าปรับตัวสูงขึ้นนั้น ยืนยันว่า ไม่เกี่ยวข้องกัน การพิจารณาค่าไฟฟ้าจะมีคณะกรรมการเป็นผู้พิจารณา ซึ่งการปรับค่าไฟฟ้าจะอยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับค่าครองชีพ และไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 35/2547), 1 มีนาคม 2547: 1 - 3) ในวันที่วันที่ 6 มีนาคม 2547 8.00 น. พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี กล่าวในรายการ นายกฯ ทักซิณคุยกับประชาชน ถึงการคัดค้านการแปรรูปของพนักงาน กฟผ. โดยยอมรับว่า ตนเองเร่งการแปรรูป ทำให้เกิดความไม่เข้าใจชัดเจน พร้อมสั่งการให้ทุกหน่วยงานสร้างความชัดเจน ตลอดจนทำให้ทบทวนผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. ที่จะได้รับการจากปฏิรูป นายกรัฐมนตรี กล่าวว่าปัญหาเกิดขึ้นจากความไม่ชัดเจน ทั้งในเรื่องของการจัดสรรหุ้น รายละเอียดผลประโยชน์ของพนักงาน การที่ยังไม่ได้จัดตั้ง

องค์กรกำกับดูแล ทำให้เกิดความกังวลในเรื่องค่าไฟ ซึ่งได้ให้ทุกหน่วยงานไปเร่งทำรายละเอียดเรื่องดังกล่าว (ฝ่ายข่าวประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 038/2547), 8 มีนาคม 2547: 2 -3)

นอกจากนั้นฝ่ายรัฐโดย กระทรวงพลังงานใช้งบประมาณซื้อพื้นที่โฆษณาเต็มหน้าหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เพื่อลงโฆษณาเฉพาะข้อดีของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างต่อเนื่อง (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 056/2547), 31 มีนาคม 2547: 3 - 4) และจากการให้สัมภาษณ์ของสุริยะไล กตะศิลา แสดงให้เห็นว่าฝ่ายรัฐนั้นมีการตอบโต้ยุทธวิธีนี้ของขบวนการฯด้วยการอาศัยสื่อของรัฐให้ข่าวในแง่ดีของการแปรรูป มีการซื้อหน้าหนังสือเพื่อโฆษณา ตลอดจนการจัดประชาพิจารณ์ที่ถูกฝ่ายรัฐทำให้ผลออกมาในทำนองว่าสังคมเห็นด้วยกับการแปรรูป ดังคำกล่าวที่ว่า

“.....ก็เช่นเค้าก็ใช้สื่อของรัฐ โฆษณาว่าแปรรูปดีอย่างนั้นคืออย่างนี้ ซื้อหน้าหนังสือพิมพ์ โฆษณาชวนเชื่อ จัดประชาพิจารณ์แต่รัฐบาลเป็นผู้จัดอะไรแบบนี้ ก็ทำให้ออกมาในทำนองว่าสังคมเห็นด้วยกับการแปรรูปซึ่งมันไม่ใช่.....”

(สุริยะไล กตะศิลา, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2551)

ซึ่งจากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวเกี่ยวกับการจัดทำประชาพิจารณ์นั้นสะท้อนให้เห็นว่า ฝ่ายรัฐนั้นไม่เพียงแต่ให้ข่าวหรือโฆษณาแง่ดีของการแปรรูปเท่านั้น แต่ยังมีการสร้างวัตถุประสงค์ของข่าวหรือตัวข่าวขึ้นมาเองด้วย ซึ่งก็คือการสร้างผลประชาพิจารณ์ที่ให้ออกมาในทำนองว่าสังคมเห็นด้วยกับการแปรรูป แล้วจึงมีการสื่อข่าวขึ้นนี้ออกไปสู่สาธารณะอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งอาจจะถูกสื่อออกไปได้หลายช่องทาง ไม่เพียงแต่อาศัยสื่อของรัฐเท่านั้น สิ่งนี้จึงแสดงให้เห็นถึงการตอบโต้ของฝ่ายรัฐที่ลึกซึ้งมากกว่าการป่าวประกาศข่าวหรือข้อมูลของฝ่ายตนเพียงเท่านั้น

นอกจากนั้น รสนา โตสิตระกูล ก็ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการตอบโต้จากฝ่ายรัฐต่อยุทธวิธีนี้ของขบวนการฯว่า

“...คือเค้าตอบ คือตอนนั้นกฟผ.ก็ไม่ค่อยได้ตั้งตัวนะ เค้าก็ตอบโต้เราค่อนข้างน้อย ก็ไม่เยอะ แต่ว่าเค้าเน้นไปในลักษณะของการพยายามประชาสัมพันธ์ลดค่าไฟให้กับผู้บริโภคในช่วงนั้นว่า เนี่ยช่วงนี้กำลังจะแปรรูปนะเพราะงั้นเค้าจะมีโบนัสพิเศษลดค่าไฟให้ โดยบริษัทปตท.เนี่ยยอมลดกำไรล่วงหน้า 6,000 ล้านบาทมาอุดหนุนเป็นค่าเอฟที เพื่อไม่ให้ค่าเอฟทีเพิ่มขึ้น เพราะงั้นตอนนั้นคนก็จะใช้ไฟถูกลงอะไรอย่างนี้ ส่วนใหญ่รัฐจะทำลักษณะแบบนี้มากกว่า มากกว่าการที่จะมาตอบโต้กับเรา แต่มีในแง่ของการที่รายการ TV ที่เชิญ เชิญไปออกได้กันใช่ ได้กันในเรื่องข้อมูล

ใช้ใหม่ ได้กันในเรื่องข้อมูลเช่นอย่างตอนนั้นไม่แน่ใจว่าเป็นรองปลัดกระทรวงพลังงานท่านณอคุณ สมัยนั้น ตอนนั้นแกเป็นปลัดหรือเปล่า ตอนนั้นไม่แน่ใจ ตอนนั้นแกอยู่ตำแหน่งอะไร แกก็ถูกคุณ คุณ อดิเรกนะ รัฐมนตรีกระทรวงพลังงานสมัยนั้นหลังจากนายแพทย์พรหมมินทร์ คือ ชื่ออะไรนะ จตุฑูล ชื่ออะไรนะจำชื่อไม่ได้แล้ว ก็เค้าไม่ คือไม่ยอมมาตอบคำถามก็ส่งข้าราชการมาตอบ ซึ่งส่วนใหญ่ แล้วคนฟังแล้วบอกว่า ข้อมูลเราสามารถห้กร่างเค้าได้ เค้าตอบคำถามของเราไม่ได้หลายๆเรื่อง...”

(รสนา โตสิตระกูล, สัมภาษณ์, 23 ธ.ค. 2551.)

ทั้งนี้ สามารถวิเคราะห์ได้ว่ายุทธวิธีนี้ถือว่าเป็นยุทธวิธีที่มีต้นทุนในการเคลื่อนไหวต่ำและเป็นสิ่งที่ดำเนินการได้ง่ายภายใต้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ไทยมีอยู่ โดยยุทธวิธีนี้จะถูกตอบโต้จากรัฐในลักษณะของการต่อสู้เรื่องข้อมูลหรือพยายามที่จะครองพื้นที่ข่าวให้มากเท่านั้น แต่วิธีนี้ก็ไม่ได้มีผลต่อเป้าหมายในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. โดยตรง อย่างไรก็ตาม วิธีนี้ก็มีส่วนในการส่งเสริมขบวนการเคลื่อนไหวโดยรวมในทางอ้อมโดยถือว่าเป็นยุทธวิธีของการพยายามที่จะต่อสู้เพื่อแย่งชิงการนำ(hegemony)ด้วยการเริ่มต้นจากการท้าทายแนวคิดหลักของรัฐที่ครอบงำสังคมอยู่ และสิ่งนี้ก็จะเป็นการดึงมวลชนให้มีมุมมองเดียวกันกับขบวนการ ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับการเคลื่อนไหวของขบวนการหรือการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับขบวนการในที่สุด อย่างไรก็ตามยุทธวิธีนี้ก็ดูเหมือนว่าจะไม่ได้ส่งผลต่อเป้าหมายของขบวนการในการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเท่าใดนัก เนื่องจากการเคลื่อนไหวการต่อสู้ของขบวนการไม่สามารถที่จะหาแนวร่วมจากประชาชนทั่วไปได้มากนัก ทั้งๆที่การแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนในสังคม

(2) การชุมนุมประท้วง

ยุทธวิธีการชุมนุมประท้วงถือว่าเป็นยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติในระบอบรัฐธรรมนูญของไทย โดยรัฐธรรมนูญปี 2540 ได้ให้การรับรองการชุมนุมโดยสงบไว้ด้วย และยุทธวิธีการชุมนุมประท้วงได้ถูกขบวนการฯ นำมาใช้อย่างแพร่หลายในหลายส่วนของขบวนการฯ และในหลายช่วงเวลาด้วยกัน กล่าวคือ

ได้มีการชุมนุมเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2545 ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า ของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจและองค์กรพันธมิตรประมาณ 10,000 คน เพื่อให้รัฐบาลยกเลิกกฎหมาย 11 ฉบับ จนเกิดกระแสถกเถียงทางสังคมปานกระแสหลัก ไม่ว่าจะเป็สมัชชากฎมิสภา สมัชชากฎมิสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาล ประชาชน และนักการเมือง รวมทั้งสื่อมวลชนทุกแขนงต่างออกมาให้ข้อคิดเห็น

ประเด็นดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และจากการชุมนุมในวันดังกล่าว ได้ให้เวลารัฐบาล 60 วัน (องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ, 2545: ม.ป.น.) และในวันที่ 30 มกราคม 2547 เวลา 15.00 น. สรส. ร่วมกับองค์กรแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ได้มีการนัดชุมนุมใหญ่เพื่อทวงสัญญา รัฐเรื่องการยกเลิกกฎหมาย 11 ฉบับ ณ บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า ต่อมาเวลา 19.00 น. ได้มีการเคลื่อนขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล เพื่อนำรายชื่อที่ทำนายกฯ ลงนามเห็นชอบเรื่องกิจการ ไฟฟ้า การประปาต้องเป็นของรัฐ ไปติดไว้ที่หน้าทำเนียบ และเดินขบวนต่อไปยังอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย โดยมีคนเข้าร่วมประมาณ 4,000 คน ประกอบด้วย สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ เครือข่ายสลัม 4 ภาค เครือข่ายลูกหนี้ สมาพันธ์ประชาธิปไตย กลุ่มสหภาพแรงงานย่านต่างๆ ฯลฯ (วาสนา ลำดี, 2547ก: 19 - 20)

ต่อมาเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547 ถือว่าเป็นวันเริ่มต้นการชุมนุมต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ครั้งใหญ่ ซึ่งเป็นการจัดการชุมนุมโดย สร.กฟผ.ด้วยการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญที่สำนักงาน ใหญ่ กฟผ. โดยตั้งแต่วันที่ 06.30 น. กลุ่มสมาชิกสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิต แห่งประเทศไทย สร.กฟผ.จากทั่วประเทศ ได้เดินทางรอนแรมมาทั่วทุกภาค รวมทั้งแม่เมาะ บาง ปะกง โรงใต้ ฯลฯ เพื่อเข้าร่วมประชุมใหญ่วิสามัญ โดยประมาณมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 7,000 คน โดยใช้พื้นที่อาคาร ท.101 (ตึก 15 ชั้น) เป็นที่ตั้งเวที เพื่อคัดค้านนโยบายของรัฐบาล และโจมตีผู้บริหารที่นำ กฟผ.ออกจดทะเบียนเป็นบริษัท และเตรียมเข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์เพื่อ ขายหุ้นให้กับนายทุน (สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจกสนไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 68) ซึ่งตั้งแต่วันนั้นก็มีการชุมนุมด้วยการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญอย่างต่อเนื่อง

ต่อมาในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2547 เวลา 11.00 น. ตัวแทนผู้ชุมนุมนำโดย นายศิริชัย ไม้ งาม ได้เดินทางไปยื่นหนังสือที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อขอให้นาย กฯ ทบทวนนโยบายการแปรรูป รัฐวิสาหกิจ และให้รอพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดจนติดต่อขอเข้า พบนาย กฯ เพื่อชี้แจงเหตุผล โดยมีตัวแทนนาย กฯ มารับหนังสือ เวลา 14.00 น. ตัวแทนผู้ชุมนุม จำนวน 9 คน นำโดยนายศิริชัย ได้เข้าพบนายณอดุล สิริพิพงษ์ รองปลัดกระทรวงพลังงาน และ นายอภัย จันทรจุลกะ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรรมการ กฟผ. ภายหลังการเข้าพบ นายศิริชัย ได้กล่าวแก่สื่อมวลชนว่า การเข้าพบครั้งนี้เป็นการมาหารือ และ แจ้งความต้องการของผู้ชุมนุมในการขอเข้าพบนาย กฯ และในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2547 เวลา 10.00 น. สร.กฟผ. ได้เชิญ ดร.วุฒิพงษ์ เปรียบเจริญวัฒน์ กรรมการผู้อำนวยการสถาบันสหสวรรช ร่วมอภิปรายคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 034/2547), 27 กุมภาพันธ์ 2547: 1 - 3)

ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2547 เวลา 9.00 น. การชุมนุมได้เริ่มต้นอีกครั้ง โดย สร.กฟผ. ได้ประกาศให้วันที่ 28 - 29 กุมภาพันธ์ 2547 เป็นวันครบครวั กฟผ. ซึ่งผู้ปฏิบัติงานได้นำบุตรหลาน มาร่วมชุมนุมด้วย โดยยังมีผู้ชุมนุมหนาแน่นตลอดทั้งวัน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 035/2547), 1 มีนาคม 2547: 1 -3) ต่อมาในวันที่ 2 มีนาคม 2547 เวลา 8.30 น. กลุ่มผู้ชุมนุมนำ โดยนายศิริชัย ไม้งาม ได้เดินทางมาชุมนุมบริเวณหน้าอาคารสำนักผู้ว่าการ เพื่อยื่นหนังสือถึง รมว.พลังงาน ให้ปลดผู้ว่าการ กฟผ. ออกจากตำแหน่ง โดยมีนายพิชัย จุลพงศธร รองผู้ว่าการ ทรัพยากรบุคคลและบริหารเป็นตัวแทนรับมอบหนังสือไปส่งต่อให้ รมว.พลังงาน จากนั้นกลุ่มผู้ ชุมนุมได้เดินทางกลับไปชุมนุมต่อที่เวที(ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 037/2547), 3 มีนาคม 2547: 1 - 2)

ในวันที่ 9 มีนาคม 2547 เวลา 9.30 น. กลุ่มผู้ชุมนุมเดินทางออกจาก กฟผ. เพื่อไปที่ลาน พระบรมรูปทรงม้า โดยมีกลุ่มผู้ชุมนุมผู้แทนจาก สรส. และองค์การรัฐวิสาหกิจบางแห่งประมาณ 1,000 คน รออยู่ก่อนแล้ว เวลา 11.30 น. กลุ่มผู้ชุมนุมประมาณ 50,000 คน ได้เคลื่อนขบวนออกจากลานพระบรมรูปทรงม้าไปตามถนนราชดำเนิน จนถึงตรงบริเวณสะพานมัฆวาฬรังสรรค์ กลุ่มผู้ ชุมนุมจึงหยุดเคลื่อนขบวนและปักหลักชุมนุม เวลา 13.00 น. นายศิริชัย ไม้งาม ได้กล่าวปราศรัย ว่า ในวันที่นี้กลุ่มผู้ชุมนุมได้เดินทางมาขอเข้าพบนายกฯ ที่ทำเนียบรัฐบาลด้วยความสงบและความ เคารพ จึงขอให้เจ้าหน้าที่ช่วยประสานงานให้ตัวแทนกลุ่มผู้ชุมนุมได้พบนายกฯ ด้วย(ข่าวฝ่าย ประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 041/2547), 10 มีนาคม 2547: 1 -2) ต่อมาในวันที่ 11 มีนาคม 2547 เวลา 11.00 น. นายศิริชัย ไม้งาม ประธาน สร.กฟผ. พร้อมด้วยกลุ่มผู้ชุมนุมประมาณ 300 คน ได้เดิน ทางออกจาก กฟผ. โดยรถบัสไว้บริการจำนวน 3 คัน เพื่อเดินทางไปวางพวงหรีดที่กระทรวง พลังงาน เวลา 14.50 น. กลุ่มผู้ชุมนุมกว่า 10,000 คน ได้จัดกิจกรรมเวียนศพ นายทำร้าย ประชาชน รอบอาคารสำนักผู้ว่าการและได้นำไปเผาบริเวณ 3 แยก หน้าอาคารสำนักผู้ว่าการ แล้ว จึงกลับไปชุมนุมต่อบริเวณเวที (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 043/2547), 12 มีนาคม 2547: 1)

นอกจากการชุมนุมที่ กฟผ.ของพนักงาน กฟผ.แล้ว ในวันที่ 13 มีนาคม 2547 กลุ่มผู้ ชุมนุมจาก กฟผ. ได้เดินทางไปร่วมชุมนุมกับองค์กรภาคประชาชนที่จัดการชุมนุมต่อต้านการแปร รูปรัฐวิสาหกิจที่ทองสนามหลวง (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 044/2547), 15 มีนาคม 2547: 1) และในวันที่ 27 มีนาคม 2547 เวลา 17.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมนำโดย นายศิริชัย ไม้งาม ประธาน สร.กฟผ. ได้เดินทางจาก กฟผ. ด้วยรถบัส 9 คัน และรถยนต์ส่วนตัวอีกจำนวนหนึ่ง ไปร่วมการ ชุมนุมคัดค้านการแปรรูปที่บริเวณทองสนามหลวง ซึ่งจัดโดยองค์กรภาคประชาชน 135 องค์กร

สมาพันธ์ประชาธิปไตย และสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ โดยเวที่ดังกล่าวได้เชิญ นักวิชาการอิสระ และผู้นำแรงงานจากองค์กรต่าง ๆ มาร่วมปราศรัยคัดค้านการแปรรูป อาทิ นายศุภรักษ์ ศิวรักษ์ นายคณิน บุญสุวรรณ และนายวรวิทย์ เจริญเลิศ การจัดเวทีประชาชนครั้งนี้ เป็นการจัดขึ้นเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจแก่ประชาชน พร้อมล่ำรายชื่อประชาชน เพื่อเสนอให้รัฐบาลเปิดทำประชามติ เวลา 22.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมได้เคลื่อนขบวนจากท้องสนามหลวง ไปยังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและแสดงพลังคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ พร้อมทั้งได้นำป้ายผ้าสีแดงมีข้อความ “น้ำ – ไฟ ชาย ไม่ชาย ต้องถามประชาชน” ไปขึงบนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ท่ามกลางความสนใจของประชาชนที่สัญจรผ่านไปมา บนถนนราชดำเนินจำนวนมาก จากนั้นจึงได้แยกย้ายกันเดินทางกลับ (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 054/2547), 29 มีนาคม 2547: 2)

ต่อมาในวันที่ 31 มีนาคม 2547 เวลา 10.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมประมาณ 1,000 คน นำโดย นายศิริชัย ไหมงาม ประธาน สร.กฟผ. ได้เดินทางไปชุมนุมคัดค้านการแปรรูปกิจการไฟฟ้า – ประปา เข้าจดทะเบียนเป็นบริษัท และกระจายหุ้ในในตลาดหลักทรัพย์ที่ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยมีพนักงานจาก กฟน. กฟภ. และ กปน. เข้าร่วมการชุมนุม มีผู้เข้าร่วมการชุมนุมทั้งสิ้น ประมาณ 2,000 คน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 057/2547), 1 เมษายน 2547: 4)

จากการใช้ทวิวิธีการชุมนุมประท้วงของขบวนการฯ ทั้งในส่วนของ การชุมนุมต่อต้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ การเปิดประชุมใหญ่วิสามัญของ สร.กฟผ. และการจัดการชุมนุมโดยองค์กรภาคประชาชนต่างๆ รวมทั้งการไปชุมนุมในสถานที่สำคัญเกี่ยวกับการแปรรูป เช่น ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย นั้น ฝ่ายรัฐได้มีปฏิกิริยาหรือการตอบโต้ต่อยุทธวิธีดังกล่าวในหลากหลายลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ

ฝ่ายรัฐมีปฏิกิริยาในเชิงบวกจากการชุมนุมต่อต้านกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ โดยนายภคทัชชินได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย 11 ฉบับขึ้น ซึ่งมีประธานที่ปรึกษาด้านนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล คือ นายพันธ์ศักดิ์ วิญญรัตน์ เป็นประธาน มีนายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ นายแพทย์พรหมินทร์ เลิศสุริยเดช เป็นที่ปรึกษา ฝ่ายประชาชนมีนายแพทย์สันต์ ทัศนรัตน์ ประธานมูลนิธิวีรชนประชาธิปไตย นายแพทย์เหวง โตจิราการ ประธานสมาพันธ์ประชาธิปไตย นายสมศักดิ์ โกศัยสุข เลขาธิการสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ นายคณิน อนันติโย ผู้แทนสภาทนายความแห่งประเทศไทย นายวฤทธิ ชินสาย จากชมรมรวมใจไทยกู้ชาติ และกรรมการอื่นจากรัฐบาลรวม 11 คน อาทิ เช่นนายสุธรรม แสงประทุม นายสุวรรณ วลัยเสถียร นายกิตติ ลิ้มสกุล ได้สรุปให้นายกรัฐมนตรีลงนามเห็นชอบในหลักการเมื่อวันที่ 23

พฤษภาคม 2546 โดยแบ่งรัฐวิสาหกิจออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่สำคัญให้คงความเป็นรัฐวิสาหกิจไว้ เช่น ไฟฟ้า ประปา รถไฟฟ้า ขสมก. ท่าเรือ องค์การเภสัชฯ รวมทั้งหมด 37 รัฐวิสาหกิจ (สมศักดิ์ โกศัยสุข, 2547: 15)

นอกจากนั้นฝ่ายรัฐก็ได้มีการปรับปรุงในจุดที่ถูกระงับการระงับใจดี ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการแถลงข่าวของ รมว.พลังงาน โดย รมว.พลังงาน ยืนยันแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจ มุ่งประโยชน์สูงสุดของประชาชนทั่วประเทศ ย้ำรัฐบาลพร้อมทำทุกอย่างให้โปร่งใส เร่งกระบวนการจัดตั้งองค์กรกำกับ โดยมีร่างกฎหมายที่ชัดเจนภายใน 30 วัน (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 042/2547), 11 มีนาคม 2547: 2) และสะท้อนให้เห็นจากคำกล่าวของนายกษัตริย์ศึกที่กล่าวในรายการ นายกษัตริย์ศึกคุยกับประชาชน เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2547 ว่า กรณีเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ได้มอบนโยบายชัดเจนว่าให้กระทรวงการคลังและกระทรวงพลังงานไปทำรายละเอียดให้ชัดเจน รวมทั้งจะมีองค์กรควบคุมเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสาธารณชน เพื่อไม่ให้รัฐวิสาหกิจที่เป็นบริษัทมหาชนเอาัดเอาเปรียบประชาชน(ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 045/2547), 15 มีนาคม 2547: 4 -5) และสะท้อนให้เห็นจากคำกล่าวของ นายแพทย์พรหมินทร์ ที่กล่าวย้าว่า นโยบายการแปรรูปไม่ได้เริ่มจากรัฐบาลชุดนี้ แต่รัฐบาลเพียงแต่สานต่อเท่านั้น และในการประชุมคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีได้เร่งให้รีบดำเนินการใน 3 ประเด็นให้เสร็จสิ้นภายใน 30 วัน ได้แก่ ประเด็นแรก จัดทำกติกา กลไกให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อแยกบทบาทของการกำกับดูแลสาธารณูปโภค ทั้งไฟฟ้า ประปา เพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐและประชาชน โดยจะมีองค์กรกำกับดูแลมาดำเนินการ ซึ่งเป็นองค์กรที่แยกจากบทบาทผู้ประกอบการหรือรับวิสาหกิจที่แปลงสภาพเป็นบริษัท โดยรัฐยังคงถือหุ้นใหญ่ และให้มีการออกร่างพระราชกฤษฎีกามารองรับให้ชัดเจน ประเด็นที่สอง กำหนดกติกาการกระจายหุ้น โดยกระทรวงการคลังและสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) จะเป็นผู้ดำเนินการกำหนดให้ชัดเจน เพื่อให้การกระจายหุ้นเป็นไปอย่างกว้างขวาง โปร่งใส และตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน โดยในส่วนของกระทรวงพลังงานได้พิจารณาถึงการกระจายหุ้นไปยังผู้ใช้ไฟฟ้า ซึ่งกรณีการตัดการกระจายหุ้นผู้มีอุปการคุณ เป็นเรื่องที่กระทรวงการคลังจะกำหนด และประเด็นที่สาม กรณีสิทธิประโยชน์ของพนักงานรัฐวิสาหกิจที่ต้องแปลงสภาพ เป็นแนวทางเดียวกับการแปรรูปวิสาหกิจต่างๆ (ผู้จัดการออนไลน์, 11 มีนาคม 2547)

ท่าทีของฝ่ายรัฐต่อการชุมนุมประท้วงต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของขบวนการฯ ยังแสดงออกด้วยการเสนอให้ผลประโยชน์แก่พนักงาน กฟผ. เพื่อเป็นการลดทอนกำลังในการต่อต้าน โดยในช่วงปลายเดือนธันวาคม 2547 รัฐบาลจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นกับพนักงาน กฟผ. อีกครั้ง

เพื่อเสนอเงื่อนไขต่อรองผลประโยชน์เรื่องผลตอบแทน เงินเดือน และมูลค่าหุ้น พร้อมทั้งนำเสนอผลการสำรวจความคิดเห็นว่าพนักงาน กฟผ. ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการแปรรูป กฟผ. (สายรุ้งทองพลอน, 2549: 47-78) ซึ่ง สุริยະไส กตะศิลา ก็ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

“.....เรื่องหุ้นๆ.....ก็บางคนก็เอาเพราะคิดว่ายังจ่ายก็ค้ำไม่อยู่แล้วก็เอา จำได้ศิริชัย ไม้งามประธานสหภาพเค้าก็ไม่รับ รับหุ้น สหภาพส่วนใหญ่เค้ารับเพราะคิดว่าสู้ไม่ไหวแล้วแพ้อแล้ว โดยเฉพาะศาลปกครองมาตัดสิน.....”

(สุริยະไส กตะศิลา, สัมภาษณ์, 25 ธ.ค. 2551)

นอกจากนั้นฝ่ายรัฐยังใช้มาตรการทางกฎหมายมาข่มขู่อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการข่มขู่โดยการอ้างกฎหมายเพื่อสลายกำลังชุมนุม (สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2549: 70) หรือจากท่าทีของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ซึ่งอธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ในฐานะนายทะเบียนสหภาพแรงงาน ได้ทำหนังสือลงวันที่ 19 มีนาคม 2547 เรียบนกรรมการสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เพื่อให้งดเว้นการกระทำที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. 2543 เพราะสหภาพแรงงานดำเนินการจัดการประชุมใหญ่วิสามัญตามที่สมาชิกร้องขอ มิได้เป็นไปตามพระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. 2543 มาตรา 40 และข้อบังคับของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ, 2547: 21 - 23) และในประเด็นนี้ก็สะท้อนให้เห็นจากคำสัมภาษณ์ของ ใจ อึ้งภากรณ์ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เช่นเดียวกัน โดยชี้ว่าเป็นแต่เพียงการขู่เท่านั้น แต่ฝ่ายรัฐไม่ได้ปฏิบัติจริง ดังคำกล่าวของ ใจ อึ้งภากรณ์ ที่ว่า

“.....ไม่มี คือมันก็มีการขู่ขู่ ว่าพนักงานจะต้องทำตามหน้าที่อะไรอย่างนี้ แต่ว่าในความเป็นจริงไม่มี....แล้วก็มีข่าวลือว่าจะมีการส่งตำรวจมาสลายแต่ไม่ทำ....คือมันแค่เป็นข่าวลือแค่นั้นว่าจะปราบ สลาย แล้วพนักงานต้องทำตามหน้าที่ แต่ไม่ได้ทำจริง แล้วผมคิดว่า ผมคิดว่ารัฐบาลมองว่า คือมันการชุมนุมยึดเยื้อแบบนั้นที่บางกรวยเนี่ย มันทำได้ระดับหนึ่งแต่พอถึงจุดหนึ่งคนก็เริ่มไม่ไหวเปื้อ ฉะนั้นรัฐบาลก็คงกำลังรออยู่.....”

(ใจ อึ้งภากรณ์, สัมภาษณ์, 19 ม.ค. 2552)

ฝ่ายรัฐเองยังตอบโต้ด้วยการล็อบบี้ (lobby) ด้วย ดังจะปรากฏให้เห็นจากการให้สัมภาษณ์ของ ศิริชัย ไหมงาม ที่กล่าวว่า

“.....เค้าก็พยายามล็อบบี้ ขอเจรจาหลายครั้ง แต่เจรจามมไม่ยอม มีการคุยกัน ประมาณไม่ธรรมดา เกือบ 50, 60 ครั้ง ที่ผมยืนยันว่าผมไม่เห็นด้วยกับการแปรรูป พยายาม ล็อบบี้มาทุกทาง.....”

(ศิริชัย ไหมงาม, สัมภาษณ์, 8 ธ.ค. 2551)

ยิ่งกว่านั้นก็มีการกล่าวร้ายต่อฝ่ายขบวนการฯ ที่มีการชุมนุมประท้วง ซึ่งเป็นวิธีการในการทำลายความน่าเชื่อถือของขบวนการฯ ไม่ว่าจะกล่าวหาว่าเป็นพวกเสียผลประโยชน์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และเป็นพวกที่ขัดขวางการพัฒนาหรือความเจริญของประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการให้สัมภาษณ์ของ สุริยะใส กตะศิลา ที่ว่า

“.....เค้ากล่าวหาว่าพวกมาประท้วงเป็นพวกเสียประโยชน์ พวกกลัวตงงาน พวกเห็นแก่ผลประโยชน์ของตัวเองก็มี สองก็เช่นพวกขัดขวางการพัฒนา เป็นประเด็นหลักๆที่ทุกรัฐบาลก็จะกล่าวหาซึ่งก็ไม่ได้มีอะไรมาก....”

(สุริยะใส กตะศิลา, สัมภาษณ์, 25 ธ.ค. 2551)

การตอบโต้ด้วยการพยายามสร้างความแตกแยกในฝ่ายขบวนการฯหรือพยายามให้เกิดการต่อต้านขบวนการฯก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ฝ่ายรัฐนำมาใช้ ซึ่ง สุริยะใส กตะศิลา ได้กล่าวในเรื่องนี้ไว้ว่า

“.....ก็พยายามดึงเข้ามา คือการพยายามสลายการชุมนุม สลายสหภาพนะครับ ไปทำให้เกิดความแตกแยกไปอะไรบ้าง ที่มาเดินขบวนสนับสนุนรัฐบาลแต่ก็ไม่มีผล เสียส่วนน้อยเพราะสหภาพส่วนใหญ่คัดค้านการแปรรูป.....”

(สุริยะใส กตะศิลา, สัมภาษณ์, 25 ธ.ค. 2551)

ยุทธวิธีการชุมนุมประท้วงถือว่าเป็นยุทธวิธีที่สามารถกดดันให้ฝ่ายรัฐให้ความสนใจต่อขบวนการและมาเจรจากับขบวนการมากขึ้น การชุมนุมประท้วงถือว่าเป็นยุทธวิธีที่มีต้นทุนในการดำเนินการค่อนข้างสูงพอสมควร เพราะจะต้องมีการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวทั้งในด้านงบประมาณ ผู้เข้าร่วม ผู้นำ ฯลฯ ค่อนข้างมาก แต่ยุทธวิธีนี้ก็ส่งผลต่อฝ่ายรัฐได้มากเช่นกัน การ

ชุมนุมประท้วงถือว่าเป็นการกระทำที่ท้าทายต่อระบบการเมืองและความมั่นคงของระบบการเมืองที่เป็นอยู่ แต่ยุทธวิธีนี้ก็จัดอยู่ในประเภทของยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (convention) เพราะรัฐธรรมนูญปี 2540 ได้ให้การรับรองการชุมนุมโดยสงบไว้ว่าเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ อันถือว่าการตั้งยุทธวิธีที่แต่เดิมถูกมองว่าอยู่นอกระบบการเมืองมาอยู่ในระบบการเมืองปกติ และกลายเป็นยุทธวิธีที่สังคมการเมืองยอมรับกันได้ คาดหมายในบรรทัดฐานการปฏิบัติได้ อย่างไรก็ตามยุทธวิธีนี้ก็ยังมีพลังในการเคลื่อนไหวค่อนข้างสูง

การใช้ยุทธวิธีการชุมนุมประท้วงนั้นมีประสิทธิภาพค่อนข้างสูง ฝ่ายรัฐจึงพยายามที่จะตอบโต้ด้วยวิธีการต่างๆ และการตอบโต้ก็อีกสิ่งหนึ่งของฝ่ายรัฐที่มีต่อการใช้ยุทธวิธีการชุมนุมประท้วงก็คือ ฝ่ายรัฐเชื่อว่าจะใช้มาตรการทางกฎหมายกับกลุ่มผู้ชุมนุมถ้าหากไม่อยู่ในกรอบของกฎหมาย

การใช้ยุทธวิธีชุมนุมประท้วงของขบวนการดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายและกว้างขวาง และสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อรัฐได้ค่อนข้างมาก สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ยุทธวิธีนี้มีประสิทธิภาพก็เนื่องจากปัจจัยด้านองค์กรดั้งเดิม กล่าวคือผู้ชุมนุมประท้วงนั้นมีการจัดองค์กรอยู่แล้วแต่เดิม เช่น สรส. สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ จึงถือว่าเป็นความพร้อมด้านองค์กรที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวด้วยการชุมนุมประท้วงที่มีการระดมทางการเมืองมากกว่ายุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติที่ขบวนการมักจะใช้ในการเคลื่อนไหว ดังนั้นจึงถือว่าการใช้ยุทธวิธีชุมนุมประท้วงนั้นได้รับการเอื้ออำนวยจากปัจจัยด้านองค์กรดั้งเดิมของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. และอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนเอื้ออำนวยต่อยุทธวิธีนี้ก็คือ ปัจจัยด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมือง ทั้งในแง่ของรัฐธรรมนูญที่ให้การรับรองการชุมนุมโดยสงบไว้ในรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้น และโครงสร้างโอกาสทางการเมืองอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้ยุทธวิธีนี้มีประสิทธิภาพมากขึ้นก็คือ ความอ่อนแอของรัฐบาลที่เปลี่ยนจากความนิยมที่มีอย่างมากในช่วงเข้ามาบริหารประเทศมาสู่การตั้งข้อกังขาและการต่อต้านรัฐบาลในช่วงปลายรัฐบาล ดังนั้นความอ่อนแอของรัฐบาลก็เป็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองอีกอย่างหนึ่งที่เอื้อต่อการเกิดขึ้นของยุทธวิธีชุมนุมประท้วงอย่างกว้างขวางและเอื้อต่อประสิทธิภาพของยุทธวิธีนี้ด้วย ฉะนั้นจึงถือว่าเงื่อนไขด้านศักยภาพเชิงโครงสร้าง (structure potential) ของขบวนการนั้นมีมากขึ้นในช่วงปลายรัฐบาล อย่างไรก็ตามยุทธวิธีชุมนุมประท้วงนั้นก็ยังคงเป็นยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (convention) อยู่นั่นเอง ขบวนการยังไม่ได้มีการสร้างสรรค์ยุทธวิธีใหม่ๆ หรือนวัตกรรมด้านยุทธวิธี (tactical innovation) ขึ้นมาแต่อย่างใด ดังนั้นพลังในการเคลื่อนไหวจึงไม่ได้ก้าวหน้ามากนัก แม้ว่ายุทธวิธีชุมนุมประท้วงจะมีอิทธิพลต่อฝ่ายรัฐอยู่พอสมควร แต่ถ้าหากขบวนการใช้เงื่อนไขด้านศักยภาพเชิงโครงสร้างที่มีอยู่นี้ สร้างนวัตกรรมด้านยุทธวิธีขึ้นมาก็น่าจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนไหวมากกว่านี้ ซึ่งใน

ประเด็นนี้ สมเกียรติ พันธ์ภัย แกนนำชาวบ้านปากมูน ก็ได้ให้มุมมองในเรื่องนี้ว่าขบวนการฯ ไม่ได้มี ยุทธวิธีใหม่ๆ ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ โดยกล่าวว่า

“.....ไม่ใหม่.....ไม่ใหม่ เพราะอะไร เพราะพวกนี้เค้าไม่ 1. เค้าไม่กล้าเสี่ยง 2. เค้าก็เป็น พนักงานที่เป็นขุนนาง อะไร ไร้ม้ย เค้าไม่เข้มแข็งเหมือนพวกเรา.....”

(สมเกียรติ พันธ์ภัย, สัมภาษณ์, 2 ม.ค. 2552)

(3) การถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์

การถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์เป็นอีกยุทธวิธีหนึ่งที่ขบวนการฯ เลื่อนนำมาใช้ โดย ในช่วงของการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในสมัยของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรนั้น ได้ มีการถวายฎีกาดังนี้

เครือข่ายปกป้องไฟฟ้าประปาเพื่อชาติและประชาชน ได้มีการถวายฎีกากราบบังคมทูล พระมหากษัตริย์เป็นหนังสือ ที่ เครือข่ายฯ 017/2546 เรื่อง ผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากการแปรรูป รัฐวิสาหกิจประเภทกิจการไฟฟ้า และการประปาหรือการแปลงสภาพองค์กรโดยการนำเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2546 โดยสรุปเนื้อหาแบ่ง ออกเป็น 7 ประเด็นดังนี้

1. ปรัชญาการดำเนินกิจการสาธารณูปโภคด้านการไฟฟ้า การประปา ที่มุ่งเน้นในเชิง สังคมเปลี่ยนเป็นมุ่งแสวงหากำไร
2. การแปรรูปหรือแปลงสภาพกิจการสาธารณูปโภคด้านการไฟฟ้า การประปา ขัดต่อ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 59 และมาตรา 76 ไม่ได้ทำประชาพิจารณ์ ตามระเบียบสำนักกรัฐมนตรี พ.ศ. 2539
3. การแปรรูปหรือแปลงสภาพกิจการสาธารณูปโภคด้านการไฟฟ้า การประปา เป็นการ เปลี่ยนมือ การผูกขาดกิจการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตจากการ ผูกขาดโดยภาครัฐ เป็นการผูกขาดโดยภาคเอกชน และต่างชาติ ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางด้าน ระบบการไฟฟ้า การประปา ตามที่ได้พบเห็นในหลายประเทศ
4. กิจการไฟฟ้า การประปา ในประเทศที่พัฒนาแล้ว บริหารจัดการโดยรัฐทั้งสิ้น
5. การประปา เป็นยุทธศาสตร์มูลฐานของการจัดการด้านสาธารณสุขกัลยเหตุซึ่งป้องกัน

6. น้ำคือชีวิต สิทธิน้ำ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้มีการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ซึ่งไทยเป็นสมาชิก และได้ให้สัตยาบันไว้

7. การบริหารจัดการรัฐวิสาหกิจประเภทการไฟฟ้า และการประปา ปรับให้มีความคล่องตัวและบริหารจัดการแบบภาคเอกชนได้โดยมีต้องเปลี่ยนปรัชญาขององค์กรที่มุ่งบริการเชิงสังคม มากกว่าการแสวงหากำไร นอกจากนี้กิจกรรมในภาครัฐยังง่ายต่อการตรวจสอบจากประชาชน และสังคม (เครือข่ายปกป้องไฟฟ้าประปาเพื่อชาติและประชาชน, 2546)

ต่อมาเครือข่ายไฟฟ้า ประปาเพื่อชาติและประชาชนได้ถวายฎีกาอีกครั้งหนึ่ง โดยพนักงานรัฐวิสาหกิจด้านไฟฟ้า – ประปาทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาผ่าน นายอาสา สารสิน องคมนตรี ณ สำนักงานราชเลขาธิการ เพื่อขอพระราชทานวินิจฉัยในเรื่องการแปรรูปกิจการไฟฟ้า – ประปา โดยในเวลา 10.00 น. พนักงาน กพผ. หลายพันคนนำโดยนายศิริชัย ไ้ม่างาม ประธาน สร.กพผ. เดินทางโดยรถบัสประมาณ 20 คัน สมทบกับกลุ่มผู้ชุมนุมเครือข่ายไฟฟ้า – ประปา รวมประมาณ 15,000 คน ร่วมถวายสักการะ และถวายสัตย์ปฏิญาณแก่พระราชานุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า ต่อจากนั้นจึงเดินเท้าไปยังท้องสนามหลวงเพื่อไปยื่นถวายฎีกา(ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 078/2547), 11 พฤษภาคม 2547: 1 -2)

โดยเครือข่ายปกป้องไฟฟ้าประปาเพื่อชาติและประชาชน ได้มีการถวายฎีกากราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์เป็นหนังสือ ที่ เครือข่ายฯ 031/2547 เรื่อง การแปรรูปหรือการแปลสภาพรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าและกิจการประปาโดยการนำเข้าตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ลงวันที่ 11 พฤษภาคม 2547 โดยมีเนื้อหา คือ การสรุปการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยการนำเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในส่วนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย โดยกล่าวอ้างว่า กิจการไฟฟ้า กิจการประปามีลักษณะผูกขาดโดยธรรมชาติ อย่างเช่นเขื่อน ระบบสายส่ง และระบบคลองหรือระบบท่อส่งน้ำ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อประชาชนเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต พร้อมทั้งยกตัวอย่างในหลายๆ ประเทศในลาตินอเมริกา เอเชีย ยุโรป แอฟริกาภายหลังการแปรรูปกิจการไฟฟ้ากิจการประปา ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้รับความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากค่าบริการแพงขึ้นหลายเท่า ถือว่าเป็นการหาผลกำไรให้ได้มากที่สุดจากประชาชนซึ่งขัดต่อแนวความคิดที่ว่าเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

พร้อมทั้งกล่าวอ้างว่า การบริหารกิจการไฟฟ้ากิจการประปาของทั้ง 5 องค์กร มีประสิทธิภาพ และมีแผนในการปรับปรุงพัฒนาประสิทธิภาพให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง ถ้าเมื่อมีการแปรรูปหรือการขายกิจการไฟฟ้ากิจการประปาย่อมไม่เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชน

ส่วนใหญ่ ดังนั้น จึงคัดค้านแนวความคิดการแปรรูปหรือการขายกิจการไฟฟ้ากิจการประปา โดยวิธีนำเข้าระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์ ของรัฐบาลที่ผ่านมา (เครือข่ายไฟฟ้า ประปาเพื่อชาติและประชาชน, 2547)

ในส่วนของฝ่ายรัฐนั้น แม้ไม่สามารถห้ามไม่ให้ถวายเป็นฎีกาได้โดยตรงแต่ก็มีการดำเนินคดีกับพนักงาน กฟผ. ที่บวชเป็นพระภิกษุที่พยายามเดินทางไปถวายฎีกาที่พระราชวังไกลกังวลที่หัวหิน โดยในระหว่างการเดินทางได้พระภิกษุผู้นั้นถูกบังคับให้สึกโดยไม่สมัครใจ และไม่เคยเปล่งวาจาลาสิกขาหรือตั้งใจลาสิกขาบทย่างแท้จริง โดยเปลี่ยนมานุ่งห่มผ้าสีขาวยแทน ต่อมาภายหลังจึงกลับไปห่มจีวรอีกครั้ง จึงถูกดำเนินคดีแต่งกายเลียนแบบสงฆ์ โดยในท้ายที่สุดศาลจังหวัดเพชรบุรีได้พิพากษาให้พระภิกษุดังกล่าวเป็นฝ่ายชนะคดี (ดู ศาลจังหวัดเพชรบุรี, 2549)

ยุทธวิธียื่นถวายฎีกานี้ก็ถือว่าเป็นอีกยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (convention) ที่ขบวนการใช้ ซึ่งโครงสร้างโอกาสทางการเมืองของไทยเอื้ออำนวยให้กระทำได้ โดยถือว่าการถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์นั้นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมการเมืองไทย อย่างไรก็ตามการยื่นถวายฎีกานี้ก็เป็นลักษณะของการแสดงออกซึ่งการยอมรับความชอบธรรมของรัฐในการเป็นผู้ทรงอำนาจที่จะตัดสินในกรณีต่างๆ และการถวายฎีกายังมีลักษณะของการขอรับความช่วยเหลือจากรัฐ ขอความเห็นใจจากรัฐในลักษณะของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน และการสร้างอิทธิพลกดดันต่อสถาบันกษัตริย์เพื่อให้ตัดสินใจสอดคล้องกับความต้องการของขบวนการก็ยังเป็นเรื่องที่ทำได้ยากยิ่งกว่าการยื่นหนังสือเรียกร้องต่อรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐบาล ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ายุทธวิธีนี้เป็นยุทธวิธีที่มีพลังค่อนข้างน้อย และในทางตรงข้ามนอกจากยุทธวิธีนี้จะไม่ช่วยให้ขบวนการบรรลุเป้าหมายแล้ว ยังอาจจะส่งผลเสียต่อขบวนการด้วยในลักษณะของการตั้งข้อสงสัยต่อความเหมาะสมหรือไม่ที่จะนำเรื่องนี้ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ เพราะสังคมไทยถือว่ากษัตริย์นั้นเป็นผู้ที่อยู่เหนือการเมืองและอยู่ในฐานะของการเป็นที่เคารพสักการะ การที่ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ทำเช่นนั้นนี้อาจถูกมองว่าเป็นการไม่บังควรที่จะไปรบกวนพระมหากษัตริย์ได้ แม้ว่าสังคมการเมืองไทยจะยอมรับการถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ก็ตาม แต่ก็ต้องกระทำด้วยความระมัดระวังพอสมควร

(4) การฟ้องคดีต่อศาลปกครองสูงสุด

การฟ้องคดีต่อศาลปกครองสูงสุดเป็นยุทธวิธีสุดท้ายที่ขบวนการฯเลือกใช้ เมื่อยุทธวิธีนี้กลายเป็นทางเลือกสุดท้ายก่อนที่จะมีการกระจายหุ้นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ในตลาดหลักทรัพย์

โดยในสมัยรัฐบาลทักษิณ 2 องค์กรผู้บริโภคและองค์กรด้านพลังงานทางเลือกยังเดินทางติดตามตรวจสอบ ท้วงติง คัดค้าน ด้วยการยื่นหนังสือ ออกแถลงการณ์ และจัดเวทีสาธารณะกับนักวิชาการในสถาบันการศึกษาหลายครั้งหลายหน แต่ไม่มีผลต่อสาธารณะชนมากนัก ในขณะที่สมพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์พยายามเข้ามาบีบบาททชดเชยของสหภาพ กฟผ. ที่ล้มหายไปกับแรงกดทับของผลประโยชน์และการข่มขู่ในปี 2548 หลังจากนั้นการผลักดันค่าไฟฟ้าให้ประชาชนจึงเกิดขึ้นอย่างเข้มข้นอีกครั้ง มีการออกแถลงการณ์และประกาศรวมพลครั้งใหญ่ของสหพันธ์องค์กรผู้บริโภคและเครือข่ายพันธมิตร พร้อมกับการประกาศชกธงรบของเครือข่าย 50 องค์กรที่นำโดยสมพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ แม้การคัดค้านจะคึกคักขึ้นมาอีกครั้งแต่ก็ไม่มีวิเวกการสนองตอบใดๆ จากรัฐบาล กระบวนการขั้นตอนต่างๆ ก็ยังคงเดินทางต่อเช่นเดิม และมีการกำหนดวันเปิดใจของซื้อหุ้น กฟผ. ในตลาดหลักทรัพย์ในเดือนพฤศจิกายน ทั้งนี้ คำแนะนำของนักทรงคเคื่อนไหวคนสำคัญของประเทศนำมาสู่การนั่งคุยกันระหว่างตัวแทนสหพันธ์องค์กรผู้บริโภค นักวิชาการอิสระ และนายคณิน บุญสุวรรณ ซึ่งกลายเป็นผู้จุดประกายการฟ้องร้องคดี กฟผ. ต่อศาลปกครองให้กับตัวแทนองค์กรผู้บริโภค เมื่อเริ่มมีช่องทางก็มีการเรียกประชุมด่วนระหว่างเครือข่ายองค์กรผู้บริโภค และองค์กรภาคประชาชนอื่นๆ และตามมาด้วยการยื่นฟ้องต่อศาลปกครองสูงสุด ในวันที่ 8 พฤศจิกายน ด้วยความช่วยเหลือในการเขียนคำร้องฉบับประวัติศาสตร์ของ 2 ทนายความจากสภาทนายความ คือ นายนิติธร ล้ำเหลือ และนายนคร ชมพูชาติ (สายรุ้ง ทองปลอน, 2549: 48-51)

ซึ่ง พิมล ทวีพฤกษ์ศิริกุล (2549: 70-74) ได้สรุปให้เห็นถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดยอาศัยการต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรมไว้อย่างชัดเจนดังนี้

ในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2548 มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคกับพวกรวม 11 คน รวมทั้งแกนนำสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้ยื่นฟ้องนายรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน รัฐมนตรีกระทรวงคมนาคม และคณะรัฐมนตรีต่อศาลปกครองสูงสุดว่า พระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 ไม่ชอบด้วยกฎหมายหลายประการ

ในวันรุ่งขึ้น 9 พฤศจิกายน 2548 ผู้ฟ้องคดีได้เสนอให้ศาลกำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนการพิพากษา โดยขอให้มีคำสั่งระงับการบังคับใช้พระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับ เป็นการชั่วคราวจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ซึ่งในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2548 ศาลปกครองสูงสุดได้พิจารณาคดีโดยเห็นว่า การระงับการบังคับใช้พระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับ จะทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินการตามกฎหมายต่อไป และเกิดปัญหาแก่การบริหารงานของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) จึงยังไม่สมควรที่จะสั่งทุเลาการบังคับใช้พระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับ แต่เมื่อพิจารณาคำขอให้ระงับการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการขายหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ศาลปกครองสูงสุดจึงมีคำสั่งห้ามรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) เสนอขายหรือดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับการขายหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ไว้ก่อนจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเป็นอย่างอื่น ส่วนคำขอให้ทุเลาการบังคับใช้พระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับให้ยก

ในส่วนของผู้ถูกฟ้องคดีนั้น ในวันที่ 2 ธันวาคม 2548 นายกรัฐมนตรีกับพวกได้มอบหมายให้สำนักอัยการสูงสุดเป็นตัวแทนในการชี้แจงและแก้ต่างต่อศาลปกครองสูงสุด ต่อมาในวันที่ 26 มกราคม 2549 นางกัญญา เสรีรัตน์สกุล กับพวกรวม 2,038 คนได้ยื่นคำร้องสอดเข้าเป็นผู้ฟ้องคดีร่วมในคดีที่มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคกับพวกรวม 11 คน โดยฟ้องต่อศาลปกครองสูงสุดเพื่อยกเลิกพระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับ เนื่องจากเห็นว่าการแปรรูป กฟผ. ทำให้ประชาชนและประเทศชาติได้รับความเสียหายมากกว่าจะได้รับประโยชน์ ซึ่งต่อมาศาลปกครองเห็นว่าคดีนี้อยู่ในระหว่างการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาล โดยมีเหตุแห่งการฟ้องคดีเป็นเรื่องเดียวกัน จึงไม่อนุญาตให้ผู้ร้องทั้ง 2,038 คน เข้าเป็นคู่กรณีด้วยการร้องสอดจึงให้ยกคำร้อง

31 มกราคม 2549 ผู้ฟ้องคดีทั้ง 11 คน ได้คัดค้านคำให้การของผู้ถูกฟ้องคดี ในพระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับ เนื่องจากการแปรรูปจะต้องแปรรูปกับรัฐวิสาหกิจที่ไม่คล่องตัวหรือไม่มีประสิทธิภาพ ส่วนการนำหุ้นเข้าตลาดหลักทรัพย์ไม่ได้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เนื่องจากไม่มีหลักประกันในทางกฎหมายรับว่ารัฐบาลจะเป็นผู้ถือหุ้นตลอดไป การแต่งตั้งประธานคณะกรรมการกิจการผลิตไฟฟ้ามีผลประโยชน์ทับซ้อน และในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2549 ผู้ถูกฟ้องคดีได้ให้การเพิ่มเติมว่า พระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 และรัฐธรรมนูญ

ในท้ายที่สุดในวันที่ 23 มีนาคม 2549 ศาลปกครองสูงสุดได้พิพากษาว่าการดำเนินการแปรรูป กฟผ. โดยการออกพระราชกฤษฎีกาตามความในพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ.

2542 ทั้ง 2 ฉบับ คือ พระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 มิได้ปฏิบัติตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติพันธุ์วิสาหกิจ พ.ศ. 2542 ศาลปกครองสูงสุดจึงเห็นว่า การดำเนินการในขั้นตอนที่เป็นสาระสำคัญในการเปลี่ยนทุนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงพิพากษาเพิกถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2548 ซึ่งเป็นวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว

ในแง่ปฏิกริยาของฝ่ายรัฐต่อยุทธวิธีนั้น ฝ่ายรัฐก็มีการต่อสู้ตามกระบวนการในชั้นศาลตามปกติ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการต่อสู้คดีในชั้นศาลนั้นเป็นการต่อสู้กันด้วยข้อมูล ประกอบกับกระบวนการพิจารณาของศาลปกครองนั้นแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรม กล่าวคือ ศาลปกครองนั้นใช้ระบบไต่สวนส่วนศาลยุติธรรมนั้นใช้ระบบกล่าวหา ดังนั้นศาลปกครองจึงมีอำนาจที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเองได้นอกเหนือจากที่ผู้ฟ้องคดีและผู้ถูกฟ้องคดีนำเสนอต่อศาล ด้วยการต่อสู้ในเรื่องของข้อมูลเป็นสำคัญในกระบวนการพิจารณาคดีจึงเป็นโอกาสดีของขบวนการฯ เนื่องจากฝ่ายรัฐจำเป็นต้องนำข้อมูลต่างๆมาแสดงต่อศาล ซึ่งข้อมูลบางอย่างนั้นเป็นข้อมูลที่ฝ่ายขบวนการฯนั้นไม่สามารถเข้าถึงได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้ฝ่ายขบวนการฯสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการแปรรูป กฟผ.มากขึ้น และนำข้อมูลต่างๆเหล่านั้นไปเชื่อมโยงกับยุทธวิธีการณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ โดยอาศัยข้อมูลที่ได้รับจากการต่อสู้คดีในชั้นศาลนั้นไปเผยแพร่ให้สังคมได้รับทราบ เพื่อให้คนในสังคมมาเป็นแนวร่วมกับขบวนการฯมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคำสัมภาษณ์ของ นิตินทร ถ้าเหลือ ทนายความของฝ่ายภาคประชาชนในคดี กฟผ. ที่ว่า

“...คือถ้าถามผมเนี่ย ถ้ามันเป็นลักษณะของการกระแทกโดยส่วนตัวผมเนี่ยไม่มี แต่ว่าการที่รัฐใช้สื่อใช้เครื่องมือของรัฐในการเผยแพร่ข้อมูลที่จะตอบโต้กับข้อมูลของฝ่ายผู้ที่ไต่ถามเนี่ยก็มากขึ้น คือหนึ่งคัดค้านด้วยนะ ก็คือตอบโต้ข้อมูลฝ่ายภาคประชาชนนี้ไม่ถูกต้องหรือไม่ใช่ใหม่ แต่ในสิ่งที่เค้าเอาออกมาตอบได้นั้นเนี่ย มันทำให้เราได้ข้อมูลจากเค้าเพิ่มขึ้น เพราะเค้าต้องเอาข้อมูลที่เค้าผิเดเนี่ยออกมาตอบโต้ ถูกไหมครับ เพราะเมื่อประเด็นมันกำหนดไปแล้วเนี่ย มันทำให้เค้าปิดข้อมูลไม่ได้ แต่เค้าก็พยายามเปิดเฉพาะข้อมูลที่เค้าเห็นว่าไม่เสียหาย แต่นั่นแหละคือประตูที่จะทำให้เราเข้าไปสู่ข้อมูลที่มันเป็นฐานข้อมูลใหญ่ได้ ถูกไหมครับ เช่นเค้าบอกว่าเราทำประชา

พิจารณา แต่ก่อนนี้เราเคยขอเอกสารสรุปประชาพิจารณ์ คำบอกว่าคำไม่มี ฉะนั้นเมื่อคุณทำประชาพิจารณ์แล้ว เอาผลสรุปมา ถูกไหมครับ ก็ต้องเปิดเผยออกมา ก็เปิดเผยมาเราก็มีข้อมูลชุดหนึ่งมาดู มึงประชาพิจารณ์ไม่ถูกต้องนี่หว่า สัดส่วนประชาชนที่จะได้รับผลกระทบ ระยะเวลาการจัดการไม่เพียงพอ การกำหนดการประชาพิจารณ์ การประชาสัมพันธ์เมื่อมีการประชาพิจารณ์ ไม่ได้กำหนดในวงกว้างนี้ ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ นี่ก็คือการรุกคืบในทางข้อมูล คือรัฐก็ตอบโต้นะ แต่การตอบโต้ของรัฐนั้นเนี่ยทำให้เราก้าวเข้าไปถึงข้อมูลของรัฐได้ง่ายขึ้นและเร็วขึ้นด้วยซ้ำไป...”

“....ในขณะที่เดียวกันประเด็นที่เรากำหนดในทางกฎหมายที่เราใช้ต่อสู้คดีใช้กันต่างๆ เราก็ส่งให้คำรับทราบ ฉะนั้นคำก็เอาเหล่านี้ไปรณรงค์ให้ประชาชนในวงกว้างหรือทั่วประเทศทำ คดี กฟผ. คุณคำมีการรณรงค์ทั่วประเทศนะ คำส่งไปที่ภาคใต้ภาคเหนือคำส่งไปหมดกระจายหมดเลย คำก็อาศัยเครือข่ายเดิมคือเครือข่ายผู้บริโภค เครือข่ายของกฟผ.เอง แล้วก็นักวิชาการแล้วก็สื่อมวลชน คำกระจายหมด ฉะนั้นมันก็เหมือนกับทุกคนได้เรียนรู้คดีนี้ไปพร้อมๆกัน แล้วเราในฐานะนักกฎหมายทนายความจะสู้ในประเด็นไหนเนี่ยประชาชนคำรู้ เราเปิดเผยเลยว่าเราจะสู้กับรัฐบาลนี้รัฐเตรียมหาได้เลย ฉะนั้นรัฐเห็นเราจะสู้รัฐก็มีการออกแถลงข่าวออกอะไรอย่างนี้ เราก็หยิบยกเข้ามาเพิ่มเติมเข้าไปอีก.....”

(นิติธร ล้ำเหลือ, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2551)

การที่ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เปลี่ยนมาใช้ยุทธวิธีนี้ก็ด้วยเหตุที่การเคลื่อนไหวด้วยยุทธวิธีอื่นนั้นไม่สามารถยับยั้งการแปรรูป กฟผ. ได้ แม้ว่าจะสามารถยืดเวลาในการแปรรูปออกไปได้ก็ตาม ด้วยปัจจัยโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่รัฐบาลทักษิณมีความเข้มแข็งอย่างมาก จึงทำให้พลังในการต่อต้านด้วยยุทธวิธีอื่นไม่ประสบผลสำเร็จ จนในที่สุดรัฐบาลสามารถแปรรูป กฟผ. เป็นบริษัทมหาชนได้สำเร็จ และกำลังจะดำเนินการขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ประกอบกับจากเดิมที่ขบวนการฯ มี สร.กฟผ. เป็นกำลังสำคัญหลัก แต่เมื่อมีการแปรรูป กฟผ. เป็นบริษัทมหาชนแล้ว ทำให้ฝ่าย สร.กฟผ. อ่อนกำลังลงด้วยเห็นว่าไม่สามารถที่จะทัดทานอะไรได้ แล้ว ดังนั้นในการใช้ยุทธวิธีฟ้องร้องต่อศาลปกครองสูงสุดนี้จึงมีองค์กรภาคประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรด้านการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นตัวแสดงสำคัญ การตัดสินใจใช้ยุทธวิธีนี้ถือว่าเป็นยุทธวิธีที่มีต้นทุนสูง เพราะขบวนการฯ ต้องเสี่ยงกับผลของคำพิพากษาของศาลที่จะออกมา ซึ่งถ้าหากศาลมีคำพิพากษาว่าพระราชกฤษฎีกาทั้งสองฉบับนั้นตราขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วก็จะกลายเป็นการปิดทางการต่อสู้ของขบวนการได้ เพราะคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดนี้ถือเป็นที่สุด อย่างไรก็ตามการตัดสินใจใช้ยุทธวิธีนี้ก็คือได้ว่าเป็นช่องทางสุดท้ายที่จำเป็นต้องเสี่ยง เพราะ

ถ้าไม่ทำ กฟผ.ก็ต้องถูกขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในไม่ช้าอยู่แล้ว การเลือกใช้แนวทางนี้จึงเป็นทางออกที่ดีที่สุด ณ ขณะนั้น

นอกจากนั้น แม้ว่าศาลอาจจะตัดสินให้ฝ่ายขบวนการฯ แพ้คดี แต่ก็ไม่ได้ทำให้ขบวนการฯ ต้องหมดทางต่อสู้คัดค้านทั้งหมด เพราะยังสามารถที่จะเคลื่อนไหวคัดค้านในประเด็นอื่นๆ ในยุทธวิธีอื่นๆ ได้อีก และการฟ้องคดีต่อศาลปกครองนี้มีส่วนในการส่งผลดีต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการฯ ด้วยอีกทางหนึ่ง เพราะฝ่ายรัฐตอบโต้ยุทธวิธีนี้ของขบวนการฯ ด้วยการต่อสู้ในเรื่องคดีความในศาล จึงมีส่วนทำให้ฝ่ายรัฐจำเป็นที่ต้องนำข้อมูลต่างๆ มาเปิดเผยต่อศาล ซึ่งข้อมูลบางอย่างเป็นเรื่องที่ขบวนการฯ ไม่สามารถเข้าถึงหรือรับรู้มาก่อน จึงทำให้ขบวนการฯ ได้รับข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งขบวนการฯ ได้อาศัยข้อมูลต่างๆ เหล่านั้นไปใช้ในยุทธวิธีการรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ เพื่อดึงมวลชนจากสังคมให้มาอยู่ฝ่ายขบวนการฯ ได้ดีขึ้น

4.4 ผลสะท้อน (impacts) ต่อเป้าหมายของขบวนการ

ในการพิจารณาผลสะท้อนที่เกิดขึ้นภายนอกขอบเขตของขบวนการฯ ซึ่งผู้วิจัยจะจำกัดการพิจารณาเฉพาะผลสะท้อนในด้านการบรรลุเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ เท่านั้น หรืออีกนัยก็คือการพิจารณาถึงความสำเร็จล้มเหลวในด้านเป้าหมายของการเคลื่อนไหวต่อสู้นั่นเอง ซึ่งผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของขบวนการฯ ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มีความเข้มแข็งเป็นอย่างมากนั้น แสดงให้เห็นถึงผลสะท้อนที่เกิดขึ้นใน 2 ช่วง คือ ผลสะท้อนที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ และผลสะท้อนที่เกิดขึ้นในช่วงสุดท้ายของการเคลื่อนไหวต่อสู้ ซึ่งในที่นี้ก็คือเมื่อศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาในคดี กฟผ. นั่นเอง

ในแง่ของผลสะท้อนต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้น บัณฑิต ธนชัยเศรษฐวุฒิ (2548: 29) ได้ชี้ให้เห็นว่า การชุมนุมคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดย สร.กฟผ.และองค์กรพันธมิตร ได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชนและองค์กรภาคประชาชนได้ขยายตัวขึ้น เพราะรัฐบาลไม่ทำประชาพิจารณ์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลและตัดสินใจการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ความขัดแย้งยืดเยื้อในการการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ กฟผ.ทำให้รัฐบาลต้องตัดสินใจชะลอการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ กฟผ.เข้าตลาดหลักทรัพย์ เปลี่ยนคณะกรรมการบริหาร กฟผ. ทั้งชุด โดยติดต่อ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช มาเป็นประธานบอร์ดท่านใหม่ และแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ.2542 ให้เป็นกฎหมายปรับปรุง

และพัฒนารัฐวิสาหกิจ โดยให้ตัวแทนสหภาพ กฟผ.มีส่วนร่วมพิจารณาด้วย และ นवलน้อย ตีร์รัตน์ (2547: คำนำ) ก็ได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมถึงผลสะท้อนที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของขบวนการฯว่า การออกมาประท้วงของสหภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547 มีผลทำให้รัฐบาลต้องชะลอการเอาหุ้น กฟผ.เข้าตลาด และรวมถึงชะลอแผนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอื่นๆ รวมไปถึง และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจใหม่ และรวมถึงการพิจารณาขั้นตอนและวิธีการในการแปรรูปด้วย ยิ่งไปกว่านั้น มีผลทำให้สาธารณชนได้เห็นการเคลื่อนไหวของขบวนการสหภาพแรงงานอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ยุทธศาสตร์นี้ลดความสำคัญลง

ยิ่งกว่านั้น ได้สะท้อนให้เห็นผลสะท้อนที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯอย่างชัดเจนจากการที่ นายแพทย์พรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ยอมถอยเลื่อนการแปรรูปไปอย่างไม่มีกำหนด จากกำหนดเดิมที่จะมีการกระจายหุ้นในเดือนพฤษภาคม 2547 โดยอ้างว่าต้องสร้างความเข้าใจให้ประชาชนก่อนการแปรรูปอย่างจริงจัง พร้อมยืนยันที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งสายส่งไฟฟ้าจะไม่โอนเป็นของเอกชนแน่นอน และคาดว่านักลงทุนทั้งในและต่างประเทศจะเข้าใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะรัฐต้องทำความเข้าใจเรื่องการแปรรูปและรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย (ผู้จัดการออนไลน์, 6 มีนาคม 2547)

นอกจากนั้นในส่วนของผู้ชุมนุมต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ที่ทำการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญที่ กฟผ. ในวันที่ 13 พฤษภาคม 2547 สร.กฟผ.ได้มีการประเมินผลที่ได้รับจากการชุมนุม 80 วัน โดยชี้ว่ามีผลที่ได้รับอยู่ 10 ประการ ได้แก่ (ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ฉบับที่ 080/2547), 13 พฤษภาคม 2547: 1-2)

1. การชุมนุมครั้งนี้เป็นการชุมนุมที่ยาวนานที่สุดเท่าที่เคยมีมา เนื่องจากอำนาจรัฐและความทิวติฐของผู้นำประเทศที่มองแต่การเจริญเติบโตของตัวเลข GDP และตลาดหุ้นมากกว่าองค์กรรัฐวิสาหกิจไฟฟ้า – ประปา
2. เกิดแนวร่วมที่เข้าใจและให้การสนับสนุนทั้งด้านกำลังใจ การร่วมชุมนุมและการบริจาคเงินให้ สร.กฟผ. ใช้เป็นทุนในการชุมนุม
3. ภาคสังคมมีการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาเรื่องการแปรรูปไฟฟ้า – ประปา จากหลายฝ่าย ทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ วุฒิสภา นิสิตนักศึกษา ประชาชน อดีตผู้บริหาร กฟผ.
4. มีการเปลี่ยนแปลงบอร์ดชุดเก่าและ ผวก.
5. บอร์ดชุดใหม่ที่เข้ามาดูแล กฟผ. ที่มีท่าทีในการแปรรูปที่แตกต่างไปจากชุดเดิม เช่น

- ได้รับข้อตกลงร่วมที่ประธานบอร์ดได้ลงนามร่วมกับ สร.กฟผ. โดยการไม่นำ กฟผ. เข้าตลาดหลักทรัพย์และคงสภาพเดิมของรัฐวิสาหกิจไว้
 - เห็นชอบให้ยกเลิก พ.ร.บ. ทุนรัฐวิสาหกิจปี 2542 และร่วมกันยกร่าง พ.ร.บ. การปรับปรุงและการพัฒนาประสิทธิภาพรัฐวิสาหกิจขึ้นมาใช้แทน
 - การดำเนินการตามข้อ 1 และข้อ 2 จะมีตัวแทนของ สร.กฟผ. มีส่วนร่วม
6. แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของ กฟผ. พ.ศ. 2547 – 2558 ที่บอร์ด กฟผ. อนุมัติไปใน วันที่ 4 พฤษภาคม 2547 รวมนอกกระทรวงพลังงานเพื่อรอให้ ครม. อนุมัติ
7. มีการเปิดเวทีประชาพิจารณ์วุฒิสภา เพื่อให้ตัวแทน กฟผ. และตัวแทนรัฐบาลได้นำเสนอข้อมูลโครงสร้างกิจการไฟฟ้า ด้านการเงิน กำลังผลิต ความสามารถในการใช้หนี้ ฯลฯ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบ
8. องค์กรแรงงานระหว่างประเทศได้กำหนดแนวทางสนับสนุนการคัดค้านการแปรรูป ไฟฟ้า – ประปา โดยยื่นหนังสือประท้วงไปยังสถานทูตไทยทุกประเทศ
9. พนักงานรัฐวิสาหกิจและประชาชนพร้อมใจกันกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระราชวินิจฉัย
10. ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคน กฟผ. ที่ได้ทำหน้าที่รักษาองค์กรรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะไฟฟ้า – ประปา

นอกจากนั้นเมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองสูงสุดของภาคประชาชนแล้ว ก็ได้เกิดผลสะท้อนในด้านการบรรลุเป้าหมายในเบื้องต้น กล่าวคือ เป็นชัยชนะก้าวแรกในการฟ้องคดีประวัติศาสตร์ที่มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคร่วมกับประชาชนอีก 10 คนได้ฟ้องนายกรัฐมนตรีนครและรัฐบาลในฐานะการออกกฎหมายโดยมิชอบ ที่ให้ขาย กฟผ. ไปอยู่ในมือเอกชน เมื่อศาลปกครองสูงสุดสั่งระงับการซื้อขายหุ้นหรือกระจายหุ้นของ กฟผ.ชั่วคราวในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2548 ก่อนจะมีการพิจารณาคดีที่มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคและประชาชนผู้ใช้ไฟฟ้าฟ้องร้องให้ยกเลิกกฎหมายขาย กฟผ. (ฉลาดซื้อ, 2548: 9)

ในท้ายที่สุดของการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของขบวนการฯ ก็ปรากฏว่าฝ่ายขบวนการฯ เป็นฝ่ายชนะคดีที่ได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองสูงสุด โดยศาลปกครองสูงสุดได้พิพากษาเพิกถอนพระราชกฤษฎีกาที่ใช้ในการแปรรูป กฟผ. ทั้งสองฉบับ ซึ่งผลจากคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดทำให้บริษัท การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) จำกัด (มหาชน) กลับคืนสภาพเป็นการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง และเสมือนว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่ง

ประเทศไทยไม่เคยแปลงสภาพเป็น บริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) มาก่อน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ ศักดิ์, 2551)

ดังนั้นจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผลสะท้อนในด้านการบรรลุเป้าหมายของขบวนการฯ นั้น ปรากฏให้เห็นใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ ผลสะท้อนระหว่างกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ ซึ่งก็จะเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบริหาร กฟผ. แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ.2542 ให้เป็นกฎหมายปรับปรุงและพัฒนา รัฐวิสาหกิจ ตลอดจนการยืดระยะเวลาการแปรรูป กฟผ. ออกไปจากกำหนดเดิม และการที่ศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งระงับการกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ไว้ชั่วคราว ซึ่งผลสะท้อนดังกล่าวแม้จะยังไม่สามารถหยุดการแปรรูป กฟผ. ได้ แต่ก็ถือว่าสามารถบรรลุเป้าหมายได้ในระดับหนึ่ง และทำให้ระยะเวลาในการแปรรูป กฟผ. ต้องยืดขยายออกไป ซึ่งทำให้ขบวนการฯ มีเวลาในการปรับตัวและพัฒนาตัวเองให้มีศักยภาพในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ได้ดีขึ้น และในส่วนของผลสะท้อนด้านการบรรลุเป้าหมายในขั้นสุดท้ายของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ ก็ปรากฏว่าขบวนการฯ สามารถบรรลุเป้าหมายของตนได้สำเร็จ คือ ศาลปกครองสูงสุดพิพากษาให้เพิกถอนพระราชกฤษฎีกาที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูป กฟผ. ทั้งสองฉบับ ซึ่งทำให้สามารถยับยั้งการแปรรูป กฟผ. ได้สำเร็จ ทำให้บริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ต้องกลับมาเป็นการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยดังเดิม

นอกจากขบวนการฯ จะบรรลุเป้าหมายตามที่ต่อสู้แล้ว การบรรลุเป้าหมายของขบวนการฯ ยังส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีการแปรรูปไปแล้ว กล่าวคือ ขบวนการฯ ได้พยายามที่จะฟ้องศาลปกครองสูงสุดเพื่อให้บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) กลับมาเป็นรัฐวิสาหกิจที่มีสถานะภาพตามเดิม ซึ่งในท้ายที่สุดขบวนการฯ ก็สามารถชนะคดีนี้ได้สำเร็จ แม้ว่าจะไม่สามารถทำให้บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) กลับมาเป็นรัฐวิสาหกิจในลักษณะเดิมได้ก็ตาม แต่ก็ทำให้เกิดหลักการที่เป็นบรรทัดฐานใหม่ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในอนาคตต่อไป

นอกจากนั้นการที่ขบวนการฯ สามารถหยุดการแปรรูป กฟผ. ได้สำเร็จยังส่งผลสะท้อนต่อความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลทักษิณด้วย เพราะเป็นการตัดสินใจให้ฝ่ายรัฐแพ้คดีในสิ่งที่เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล ดังนั้นจึงส่งผลต่อเนื่องเรียกร้องให้รัฐบาลทักษิณต้องแสดงความรับผิดชอบทางการเมืองต่อกรณีดังกล่าวด้วย

4.5 สรุปท้ายบท

ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของขบวนการฯ ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเป็นช่วงที่โครงสร้างโอกาสทางการเมืองไม่ค่อยเอื้อต่อการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปของขบวนการฯ เนื่องจากเป็นช่วงที่รัฐบาลมีความเข้มแข็งมาก สามารถผลักดันการแปรรูป กฟผ. ได้อย่างต่อเนื่องและจริงจัง ประกอบกับบริบทในแง่โลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่เองก็ยังมีอิทธิพลต่อทิศทางนโยบายด้านเศรษฐกิจของไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องโดยตรงมาจากการขอรับความช่วยเหลือด้านการเงินและวิชาการจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศตั้งแต่สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ที่ผูกพันในการที่รัฐจะต้องดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และแม้ว่ารัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะใช้หนี้ให้กับกองทุนการเงินระหว่างประเทศแล้วก็ตาม ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่ที่ครอบงำแนวคิดเชิงนโยบายของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ด้วย ภายใต้อำนาจดังกล่าว ขบวนการฯ ก็ยังได้รับการหนุนเสริมจากขบวนการทางสังคมหรือภาคประชาชนต่างๆ ที่ถือว่าเป็นโลกาภิวัตน์จากข้างล่างในหลายลักษณะ ดังนั้นการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของขบวนการฯ ในยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงมีทั้งบริบทที่เป็นอุปสรรคและเกื้อหนุนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ ซึ่งภายใต้บริบทดังกล่าวขบวนการฯ เคลื่อนไหวต่อสู้โดยใช้แนวทางการต่อสู้ตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (convention) โดยใช้วิธีการรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ โดยการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการแปรรูป กฟผ. และการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ ให้กับสังคมได้รับรู้ เพื่อเป็นสร้างแนวร่วมจากสังคมในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นอกจากนี้ขบวนการฯ ก็ใช้วิธีการชุมนุมประท้วง ทั้งการเปิดประชุมใหญ่วิสามัญที่ กฟผ. การร่วมชุมนุมกับองค์กรภาคประชาชนที่ท้องสนามหลวง และในระหว่างนั้นก็มีการใช้ยุทธวิธีการถวายเป็นปฏิภาณประกอบด้วย และเมื่อสถานการณ์การแปรรูป กฟผ. ใกล้เคียงจะต้องถูกกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ขบวนการฯ ก็เลือกใช้วิธีการฟ้องคดีต่อศาลปกครองสูงสุด โดยมีองค์กรภาคประชาชนอย่างมูลนิธิเพื่อผู้บริโภคเป็นแกนหลักในการดำเนินการ

ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯ นั้นในช่วงแรกนั้น สร.กฟผ. จะมีบทบาทเป็นตัวแสดงที่โดดเด่นในการเคลื่อนไหวของเครือข่าย และการใช้ยุทธวิธีการรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ การชุมนุมประท้วง และการถวายเป็นปฏิภาณ ประกอบกัน โดยในตอนท้ายของช่วงเวลาการต่อสู้ของขบวนการฯ ซึ่งเป็นช่วงที่ สร.กฟผ. นั้นอ่อนกำลังลง แต่องค์กรภาคประชาชนด้านการคุ้มครองผู้บริโภคได้เข้ามามีบทบาทเด่นแทน ดังนั้นในช่วงนี้จึงเป็นเวลาที่มีการส่งไม้ต่อมือกันระหว่าง สร.กฟผ. และองค์กรภาคประชาชน ซึ่งเมื่อยุทธวิธีทั้งสามที่ขบวนการฯ ใช้ไม่สามารถที่จะขัดขวางการการแปรรูป กฟผ. ได้สำเร็จ ขบวนการฯ ซึ่งมีองค์กรภาคประชาชนด้านการคุ้มครอง

ผู้บริโภคนั้นเป็นตัวแสดงสำคัญจึงได้เลือกที่จะใช้วิธีการฟ้องคดีต่อศาลปกครองสูงสุด เนื่องจากเป็นช่วงเวลาสุดท้ายที่ กฟผ. ใกล้เคียงจะมีการกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นการใช้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เปิดให้ กล่าวคือ มีการเปิดทำการของศาลปกครองตามรัฐธรรมนูญปี 2540 ที่กำหนดให้มีศาลปกครองแยกต่างหากจากศาลยุติธรรมโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นศาลที่มีแนวทางในการวินิจฉัยคดีที่จะต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะด้วยเสมอ ประกอบกับในตอนท้ายสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้นมีการต่อต้านรัฐบาลจากประชาชนทั่วไปมากขึ้น โดยมีการชุมนุมขับไล่รัฐบาลโดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ประกอบกับกระแสแนวคิดตุลาการภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อต้องการให้ฝ่ายตุลาการเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบฝ่ายบริหารมากขึ้นด้วย ดังนั้นในท้ายที่สุดศาลปกครองสูงสุดจึงได้ตัดสินคดีให้เพิกถอนพระราชกฤษฎีกาที่เกี่ยวกับการแปรรูป กฟผ. ทั้งสองฉบับ ซึ่งส่งผลให้การแปรรูป กฟผ. ต้องยุติลง โดยบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ต้องกลับมาเป็นการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเช่นเดิม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้สนใจที่จะศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองนี้ในลักษณะที่เป็นพลวัตในฐานะของกลุ่มผลประโยชน์ที่ได้รับผลกระทบจากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และในฐานะของขบวนการทางสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ที่ดำเนินการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระแสเสรีนิยมใหม่ที่กำลังครอบงำสังคมการเมืองโลกอยู่ในขณะนี้ โดยเลือกศึกษากรณีการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ซึ่งเป็นกรณีการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ชัดเจนและโดดเด่น โดยจะทำการศึกษาในช่วงเวลาหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540-ปี 2549 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่รัฐบาลนายชวน หลีกภัย และรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร บริหารประเทศ โดยงานวิจัยจะจำกัดระยะสิ้นสุดการศึกษาถึงช่วงที่ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาในคดี กฟผ.ที่ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ยื่นฟ้องให้ศาลเพิกถอนพระราชกฤษฎีกาที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูป กฟผ.ทั้งสองฉบับ โดยงานวิจัยได้ศึกษาใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ (1) ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ก่อตัวขึ้นมาโดยการเปลี่ยนแปลงสภาพจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือไม่ และถ้ามีการเปลี่ยนแปลงสภาพดังกล่าวเป็นเพราะสาเหตุใดและมีการเปลี่ยนแปลงสภาพอย่างไร โดยจะพิจารณาจากการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ.ของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(สร.กฟผ.) (2) ขบวนการที่มีแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีการต่อสู้(strategies and tactics)อย่างไร และแนวทางการเคลื่อนไหวและยุทธวิธีเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างโอกาสทางการเมือง(political opportunity structure) บริบทของสังคมการเมืองในระดับโลก(โลกาภิวัตน์) และปฏิสัมพันธ์กับฝ่ายรัฐในฐานะฝ่ายต่อต้านขบวนการ(counter-movement) อย่างไร และ (3) การเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทำให้เกิดผลสะท้อน (impacts) ด้านการบรรลุเป้าหมายอย่างไร

5.1 สรุป

5.1.1 จากกลุ่มผลประโยชน์สู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

ในการพิจารณาถึงการเปลี่ยนผ่าน(transform)จากการกระทำรวมหมู่(collective action) แบบกลุ่มผลประโยชน์ ไปสู่การกระทำรวมหมู่แบบขบวนการทางสังคมในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ของ สร.กฟผ. ผู้วิจัยพิจารณาปัจจัยต่างๆสามประการ คือปัจจัยเป้าหมายในการคัดค้านของ

สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (สร.กฟผ.) ในฐานะที่เป็นปัจจัยด้านลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญ ปัจจัยด้านนโยบาย (policy) ของระบบการเมือง และปัจจัยด้านโครงสร้างของรัฐบาล (governmental structure) ซึ่งจากการพิจารณาพบว่า สร.กฟผ. ในฐานะของกลุ่มผลประโยชน์ที่ทำการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียกร้อง อันเนื่องมาจากเป้าหมายของข้อเรียกร้องที่ถูกมองว่ามุ่งเพื่อผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. แม้ว่า สร.กฟผ. จะได้เสนอว่าตนเคลื่อนไหวต่อสู้การแปรรูป กฟผ. นั้นเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม แต่สิ่งนี้ก็กลับไม่ชัดเจนในสายตาของสังคม สิ่งที่มีความชัดเจนมากกว่ากลับเป็นว่าพนักงาน กฟผ. นั้นต่อสู้เพื่อปกป้องสถานภาพและประโยชน์ของตนเองที่อาจจะได้รับผลกระทบจากการแปรรูป ประกอบกับองค์กรภาคประชาชนและสังคมเองก็ไม่ค่อยไว้วางใจ สร.กฟผ. ไม่เชื่อมั่นว่า สร.กฟผ. เคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อส่วนรวมจริง จึงทำให้น้ำหนักในการกดดันต่อรัฐบาลน้อย และไม่ได้รับการสนับสนุนจากสังคม และนโยบายของระบบการเมืองเองก็มุ่งที่การแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างสำคัญ ข้อเรียกร้องของ สร.กฟผ. จึงเป็นข้อเรียกร้องที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายของระบบการเมือง ตลอดจนโครงสร้างของรัฐบาลเองก็มีช่องทางสำหรับฝ่าย สร.กฟผ. ในการผลักดันข้อเรียกร้องของตนนั้นมีอยู่แค่มาก ต่างจากช่องทางของฝ่ายที่เห็นด้วยกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีช่องทางในการเรียกร้องที่สอดคล้องกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอยู่มาก จึงทำให้ข้อเรียกร้องของ สร.กฟผ. ผ่านไปได้ยาก ดังนั้นจากปัจจัยที่สามด้านประกอบกันจึงทำให้การคัดค้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. นั้นไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของการเคลื่อนไหวผลักดันแบบกลุ่มผลประโยชน์

สร.กฟผ. ได้มีการปรับตัวในด้านของการสร้างเครือข่ายกับตัวแสดงต่างๆ ในสังคมในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดยได้เริ่มปรากฏให้เห็นในช่วงรัฐบาลนายชวน หลีกภัย และในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สร.กฟผ. ได้ค่อยๆ ปรับตัวในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในแง่ของการเชื่อมโยงเครือข่ายที่ขยายชัดเจนมากขึ้น กล่าวคือ ในช่วงแรกๆ สร.กฟผ. ได้เชื่อมโยงเครือข่ายกับองค์การพันธมิตรคัดค้านกฎหมายชายชาติ 11 ฉบับ องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ สรส. และสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยรวมและการเรียกร้องให้มีการยกเลิกกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจ 11 ฉบับ ซึ่งหนึ่งในนั้นมี พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจร่วมอยู่ด้วย และตั้งแต่ สร.กฟผ. ได้จัดการชุมนุมโดยการเปิดประชุมใหญ่สามัญขึ้นที่ทำการใหญ่ กฟผ. อ.บางกรวย จ.นนทบุรี เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547 สร.กฟผ. ก็ได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคส่วนต่างๆ มากขึ้น โดยในเบื้องต้นได้มีการเชื่อมโยงกับพันธมิตรเก่าอย่าง สรส. และสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ โดยตัวแสดงดังกล่าวได้เข้ามาร่วมชุมนุมกับพนักงาน กฟผ. ที่ กฟผ. อย่างไรก็ตามก็มีองค์กร

ภาคประชาชนเข้ามาร่วมด้วย และมีองค์กรแรงงานภาคเอกชนให้การสนับสนุนด้วย ต่อมา สร.กฟผ.จึงได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้วยการออกไปร่วมชุมนุมภายนอกสนับสนุนการต่อต้านการแปรรูปของสหภาพรัฐวิสาหกิจต่างๆ มีการก่อตั้งเครือข่ายกับสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจด้านไฟฟ้า ปรปะปาเป็นเครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ปรปะปาเพื่อชาติและประชาชนเป็นการเฉพาะ นอกจากนี้ สร.กฟผ.ก็ออกไปร่วมชุมนุมภายนอกกับองค์กรภาคประชาชนและมีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับองค์กรภาคประชาชนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาคประชาชนด้านการคุ้มครองผู้บริโภค คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เครือข่ายสลัม 4 ภาค ฯลฯ ตลอดจนองค์กรวิชาชีพอย่างสมาคมนายความ นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับนักวิชาการ พรรคการเมืองฝ่ายค้าน ตลอดจนพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ดังนั้นจากการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคส่วนต่างๆ ของ สร.กฟผ.ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ทั้งทางตรงและทางอ้อม ช่างต้นแสดงให้เห็นว่า ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้นการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.นั้นไม่ได้เป็นการเคลื่อนไหวของ สร.กฟผ.แต่เพียงลำพังหรือกับพันธมิตรเก่าอย่าง สรส.และสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ เท่านั้น แต่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเครือข่ายของภาคส่วนต่างๆ ที่มีความหลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มพนักงาน กฟผ. และพนักงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ เท่านั้น โดย สร.กฟผ.นั้นกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายนี้ในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.

ดังนั้นในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงเป็นช่วงที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างขององค์กรที่เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.จากโครงสร้างในแนวตั้งอย่าง สร.กฟผ.มาเป็นโครงสร้างในแนวราบในลักษณะของเครือข่ายของภาคส่วนต่างๆ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ค่อยๆ เริ่มเกิดขึ้นในช่วงรัฐบาลนายชวน หลีกภัย แต่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยเฉพาะในช่วงของการดำเนินการแปรรูป กฟผ.ทั้งองค์กรด้วยการนำ กฟผ.จดทะเบียนเป็นบริษัทมหาชนและนำเข้ากระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.นั้นได้มีลักษณะของความเป็นขบวนการทางสังคมในแง่เชิงโครงสร้าง ซึ่งได้เปลี่ยนผ่านมาจากความเป็นกลุ่มผลประโยชน์อย่างชัดเจน

นอกจากการปรับตัวของ สร.กฟผ. ในด้านของการสร้างเครือข่ายกับตัวแสดงอื่นๆ ในสังคมแล้ว สร.กฟผ.ยังได้พยายามปรับตัวในแง่ของเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดย สร.กฟผ.ชี้ให้เห็นว่าตนเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ.นั้นก็เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ และประชาชน โดยได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อ กฟผ.ถูกแปรรูปไปแล้วจะส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้บริโภค จะส่งผลให้ค่าไฟฟ้านั้นแพงขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การแสดงออกของ สร.กฟผ.

ดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นไม่ได้ต่อสู้เพื่อตนเอง แต่ต่อสู้เพื่อส่วนรวม ขณะเดียวกัน สร.กฟผ. เองก็พยายามที่จะทำให้ตัวเองหลุดออกจากภาพเดิมๆ ที่ถูกมองว่าต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง โดยได้ปฏิเสธว่าการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. นั้นไม่มีเรื่องผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. เข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใด และเรื่องผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. นั้นก็เป็นแต่เพียงเรื่องของสิทธิตามกฎหมายเท่านั้น

ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่า สร.กฟผ. เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ด้วยความหวังใจที่มีต่อประเทศชาติและประชาชนผู้บริโภคที่จะได้รับผลกระทบจากการแปรรูป กฟผ. และไม่ปรากฏให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นมีข้อเรียกร้องในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เพื่อผลประโยชน์ของพนักงาน นอกจากนั้นก็ยังพยายามที่จะชี้แจงต่อสังคมให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นไม่ได้ต่อสู้เรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของตนเองตามที่สังคมตั้งข้อสงสัย

ฉะนั้นเมื่อพิจารณาในแง่ของเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของ สร.กฟผ. ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นี้ สะท้อนให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นมีเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นจึงเป็นการปรับตัวของ สร.กฟผ. ในด้านเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่ชัดเจนว่า เคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม จากเดิมที่การเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในช่วงรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ที่ชี้แจงว่าตนเองต่อสู้เพื่อส่วนรวม แต่ก็จะมีเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงไม่ได้รับความเชื่อมั่นจากสังคมโดยรวม เมื่อเป็นเช่นนี้ สร.กฟผ. จึงได้ขยายเป้าหมายในการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น ไปไกลกว่าเขตแดนของผลประโยชน์ของตนเอง เช่นนี้จึงแสดงให้เห็นว่า สร.กฟผ. นั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. ที่จะต้องทำเพื่อปกป้องคุ้มครองและเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของพนักงาน กฟผ. เป็นหลักไปสู่การเป็นตัวแสดงที่ทำเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า สร.กฟผ. นั้นได้ค่อยๆ เปลี่ยนผ่านจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์มาสู่ลักษณะของขบวนการทางสังคมมากขึ้น ซึ่งมีความชัดเจนในประเด็นดังกล่าวอย่างมากในช่วงของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่มีการดำเนินการแปรรูป กฟผ. เข้าตลาดหลักทรัพย์ทั้งหมด

ดังนั้นจึงถือได้ว่า สร.กฟผ. ได้ค่อยๆ มีการเปลี่ยนผ่านจากการเป็นกลุ่มผลประโยชน์สู่การเป็นเครือข่ายที่ร่วมต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดย สร.กฟผ. เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายนี้ และมีเป้าหมายที่ชัดเจนที่มากกว่าผลประโยชน์ของตนเองเท่านั้นไปสู่การต่อสู้หรือการยืนยันถึงการต่อสู้เพื่อส่วนรวมในสายตาของสังคมการเมืองที่ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนผ่านในลักษณะ

ดังกล่าวได้ทำให้จากการเคลื่อนไหวต่อสู้ของ สร.กฟผ. ได้ค่อยๆ กลายเป็นการเคลื่อนไหวต่อสู้ของ เครือข่ายของภาคส่วนต่างๆ ที่มี สร.กฟผ. กลายเป็นเพียงตัวแสดงหนึ่งในเครือข่ายเท่านั้นที่มี เป้าหมายเพื่อส่วนรวม อันมีลักษณะที่ถือได้ว่าเป็นขบวนการทางสังคมที่มีแนวทางต่อต้านการแปร รูป กฟผ.

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ได้ก่อตัวขึ้นมาจากการเปลี่ยนผ่าน ของ สร.กฟผ. ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูป กฟผ. มาสู่การ กระทำรวมหมู่แบบขบวนการทางสังคม ด้วยการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับตัวแสดงต่างๆ ในสังคม และการขยายเป้าหมาย/จุดประเด็นเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นั้นทำเพื่อ ส่วนรวม ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ สร.กฟผ. ต้องมีการปรับตัวดังกล่าวก็เพราะข้อจำกัดในการเคลื่อนไหว ผลักดันแบบกลุ่มผลประโยชน์ ทั้งในด้านของเป้าหมายในการเคลื่อนไหวผลักดันที่แสดงให้เห็น ชัดเจนว่าต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง โดยไม่ได้สะท้อนให้เห็นประเด็นการเคลื่อนไหวเพื่อ ส่วนรวมอย่างโดดเด่น ตลอดจนความสงสัยของสังคมว่า สร.กฟผ. ทำเพื่อตัวเอง ประกอบกับ นโยบายของระบบการเมืองและโครงสร้างของรัฐบาลก็ไม่เอื้อให้ สร.กฟผ. สามารถบรรลุเป้าหมาย ในข้อเรียกร้องที่คัดค้านการแปรรูป กฟผ. ได้

5.1.2 พลวัตของยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการ ไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

ภายใต้โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure) ภายใต้รัฐบาล ทักษิณนั้น ฝ่ายรัฐถือว่ามีอำนาจอย่างมั่นคง ไม่ว่าจะด้วยปัจจัยในเชิงโครงสร้างของรัฐธรรมนูญปี 2540 ที่เอื้ออำนวยให้เกิดรัฐบาลที่เข้ม ตลอดจนความนิยมของประชาชนที่มีต่อรัฐบาล และการ ควบคุมกลไกทางการเมือง ตลอดจนการสร้างเอกภาพภายในรัฐบาลให้เกิดขึ้นอย่างมั่นคง ดังนั้น จึงทำให้เกิดโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่ไม่เอื้ออำนวยต่อฝ่ายของขบวนการต่อต้านการแปรรูป เท่าใดนักในการที่จะเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของขบวนการ

ในด้านของบริบทของสังคมการเมืองระดับโลกนั้นพบว่า ลัทธิเสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism) ในฐานะของโลกาภิวัตน์จากข้างบน (globalization from above) นั้นเข้ามามีอิทธิพล อย่างมากต่อฝ่ายรัฐโดยผ่านกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่แม้จะไม่ได้เข้ามามีอิทธิพล โดยตรงต่อฝ่ายรัฐในการผลักดันให้รัฐต้องดำเนินนโยบายแปรรูป กฟผ. ในช่วงของรัฐบาลทักษิณ แต่อิทธิพลนั้นก็ส่งผลสืบเนื่องมาจากตั้งแต่สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ก่อนหน้านั้นที่ได้ทำ

ความตกลงขอรับความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งองค์กรดังกล่าวได้มีเงื่อนไขให้รัฐไทยต้องดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ดังนั้นจึงถือได้ว่าลัทธิเสรีนิยมใหม่ยังคงมีอิทธิพลต่อฝ่ายรัฐในฐานะในสนับสนุนผลักดันให้ต้องมีการแปรรูป กฟผ. และเป็นพลังขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ในทางอ้อม โดยไม่ได้เข้าตอบโต้หรือต่อสู้กับฝ่ายขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. โดยตรง อย่างไรก็ตามก็คือว่าได้เข้ามา มีอิทธิพลต่อโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในทางอ้อมด้วยที่ทำให้บริบทการเมืองภายในรัฐนั้นมีทิศทางในทางเศรษฐกิจตามแนวทางของลัทธิเสรีนิยมใหม่

ในส่วนของโลกาภิวัตน์จากข้างล่าง (globalization from below) นั้นก็มีส่วนในการเอื้ออำนวยหรือหนุนเสริมต่อขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. จากการเคลื่อนไหวในประเด็นที่เชื่อมโยงกับการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. จากภาคส่วนต่างๆที่ถือว่าเป็นโลกาภิวัตน์จากข้างล่างอย่างหลากหลาย ทั้งในส่วนขององค์กรภาคประชาชน ภาควิชาการ องค์กรแรงงานทั้งในและต่างประเทศ โดยมีการเคลื่อนไหวทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างไรก็ตามทั้งหมดก็มีส่วนอย่างสำคัญในการเคลื่อนไหวการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ของขบวนการฯด้วยกันทั้งสิ้น เช่น การเคลื่อนไหวขององค์กรที่ต้องการให้มีการแก้ไขกฎหมายขยายชาติ 11 ฉบับ ซึ่งหนึ่งในนั้นมี พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ.2542 รวมอยู่ด้วย ซึ่งรัฐบาลทักษิณใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการแปรรูป กฟผ. หรือการเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาชนในการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในลักษณะต่างๆ

ดังนั้นจะพบว่า โลกาภิวัตน์ในฐานะที่เป็นบริบทของสังคมการเมืองระดับโลกนั้นมีทั้งส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ซึ่งก็คือลัทธิเสรีนิยมใหม่ โดยผ่านทางกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และส่วนที่เอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ซึ่งได้แก่การเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาชนอื่นๆ โดยถือว่าเป็นโลกาภิวัตน์จากข้างล่างนั่นเอง

ภายใต้โลกาภิวัตน์และโครงสร้างโอกาสทางการเมืองดังกล่าวขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ได้มีการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของขบวนการด้วยแนวทางของการเคลื่อนไหวต่อสู้ตามช่องทางระบบการเมืองปกติ(convention) โดยใช้ยุทธวิธีต่างๆได้แก่ ยุทธวิธีการรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ การถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ การชุมนุมประท้วง และการยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครอง

ยุทธวิธีการรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ ยุทธวิธีนี้ถือว่าเป็นยุทธวิธีที่มีต้นทุนในการเคลื่อนไหวต่ำและเป็นสิ่งที่ดำเนินการได้ง่ายภายใต้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ไทยมีอยู่ โดยยุทธวิธีนี้จะถูกตอบโต้จากรัฐในลักษณะของการต่อสู้เรื่องข้อมูลหรือพยายามที่จะครองพื้นที่ข่าวให้มากเท่านั้น แต่วิธีนี้ก็ไม่ได้มีผลต่อเป้าหมายในการคัดค้านการแปรรูป กฟผ. โดยตรง อย่างไรก็ตามวิธีนี้ก็มีส่วนในการส่งเสริมขบวนการเคลื่อนไหวโดยรวมในทางอ้อมโดยถือว่าเป็นยุทธวิธีของการพยายามที่จะต่อสู้เพื่อแย่งชิงการนำ(hegemony) ด้วยการเริ่มต้นจากการท้าทายแนวคิดหลักของรัฐที่ครอบงำสังคมอยู่ และสิ่งนี้ก็จะเป็นการดึงมวลชนให้มิมุมมองเดียวกันกับขบวนการ ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับการเคลื่อนไหวของขบวนการหรือการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับขบวนการในที่สุด อย่างไรก็ตามยุทธวิธีนี้ก็ดูเหมือนว่าจะไม่ได้ส่งผลต่อเป้าหมายของขบวนการในการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเท่าใดนัก เนื่องจากการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการไม่สามารถที่จะหาแนวร่วมจากประชาชนทั่วไปได้มากนัก ทั้งๆที่การแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนในสังคม

ในส่วนของการใช้**ยุทธวิธีถวายนฎีกา**นี้ก็ถือว่าเป็นอีกยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ(convention)ที่ขบวนการใช้ ซึ่งโครงสร้างโอกาสทางการเมืองของไทยเอื้ออำนวยให้กระทำได้ โดยถือว่าการถวายนฎีกาต่อพระมหากษัตริย์นั้นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมการเมืองไทย อย่างไรก็ตามการยื่นถวายนฎีกานี้ก็เป็นลักษณะของการแสดงออกซึ่งการยอมรับความชอบธรรมของรัฐในการเป็นผู้ทรงอำนาจที่จะตัดสินใจในกรณีต่างๆ และการถวายนฎีกายังมีลักษณะของการขอรับความช่วยเหลือจากรัฐ ขอความเห็นใจจากรัฐในลักษณะของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน และการสร้างอิทธิพลกดดันต่อสถาบันกษัตริย์เพื่อให้ตัดสินใจสอดคล้องกับความต้องการของขบวนการก็ยังเป็นเรื่องที่ทำได้ยากยิ่งกว่าการยื่นหนังสือเรียกร้องต่อรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐบาล ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ายุทธวิธีนี้เป็นยุทธวิธีที่มีพลังค่อนข้างน้อย และในทางตรงข้ามนอกจากยุทธวิธีนี้จะไม่ช่วยให้ขบวนการบรรลุเป้าหมายแล้ว ยังอาจจะส่งผลเสียต่อขบวนการด้วยในลักษณะของการตั้งข้อสงสัยต่อความเหมาะสมหรือไม่ที่จะนำเรื่องนี้ถวายนฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ เพราะสังคมไทยถือว่กษัตริย์นั้นเป็นผู้ที่อยู่เหนือการเมืองและอยู่ในฐานะของการเป็นที่เคารพสักการะ การที่ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ทำเช่นนี้อาจถูกมองว่าเป็นการไม่บังควรที่จะไปรบกวนพระมหากษัตริย์ได้ แม้ว่าสังคมการเมืองไทยจะยอมรับการถวายนฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ก็ตาม แต่ก็ต้องกระทำด้วยความระมัดระวังพอสมควร

ยุทธวิธีการชุมนุมประท้วงถือว่าเป็นยุทธวิธีที่สามารถกดดันให้ฝ่ายรัฐให้ความสนใจต่อขบวนการและมาเจรจากับขบวนการมากขึ้น การชุมนุมประท้วงถือว่าเป็นยุทธวิธีที่มีต้นทุนในการ

ดำเนินการค่อนข้างสูงพอสมควร เพราะจะต้องมีการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวทั้งในด้านงบประมาณ ผู้เข้าร่วม ผู้นำ ฯลฯ ค่อนข้างมาก แต่ยุทธวิธีนี้ก็ส่งผลกระทบต่อฝ่ายรัฐได้มากเช่นกัน การชุมนุมประท้วงถือว่าการกระทำที่ท้าทายต่อระบบการเมืองและความมั่นคงของระบบการเมืองที่เป็นอยู่ แต่ยุทธวิธีนี้ก็จัดอยู่ในประเภทของยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (convention) เพราะรัฐธรรมนูญปี 2540 ได้ให้การรับรองการชุมนุมโดยสงบไว้ว่าเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ อันถือว่าการดึงยุทธวิธีที่แต่เดิมถูกมองว่าอยู่นอกระบบการเมืองมาอยู่ในระบบการเมืองปกติ และกลายเป็นยุทธวิธีที่สังคมการเมืองยอมรับกันได้ คาดหมายในบรรทัดฐานการปฏิบัติได้ อย่างไรก็ตามยุทธวิธีนี้ก็ยังมีพลังในการเคลื่อนไหวค่อนข้างสูง

การใช้ยุทธวิธีการชุมนุมประท้วงนั้นมีประสิทธิภาพค่อนข้างสูง ฝ่ายรัฐจึงพยายามที่จะตอบโต้ด้วยวิธีการต่างๆ และการตอบโต้ก็สิ่งหนึ่งของฝ่ายรัฐที่มีต่อการใช้ยุทธวิธีการชุมนุมประท้วงก็คือ ฝ่ายรัฐเชื่อว่าจะใช้มาตรการทางกฎหมายกับกลุ่มผู้ชุมนุมถ้าหากไม่อยู่ในกรอบของกฎหมาย

การใช้ยุทธวิธีชุมนุมประท้วงของขบวนการดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายและกว้างขวาง และสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อรัฐได้ค่อนข้างมาก สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ยุทธวิธีนี้มีประสิทธิภาพก็เนื่องจากปัจจัยด้านองค์การดั้งเดิม กล่าวคือผู้ชุมนุมประท้วงนั้นมีการจัดองค์กรอยู่แล้วแต่เดิม เช่น สรส. สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ จึงถือว่าเป็นความพร้อมด้านองค์การที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวด้วยการชุมนุมประท้วงที่มีการระดมทางการเมืองมากกว่ายุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติที่ขบวนการมักจะใช้ในการเคลื่อนไหว ดังนั้นจึงถือว่าการใช้ยุทธวิธีชุมนุมประท้วงนั้นได้รับการเอื้ออำนวยจากปัจจัยด้านองค์การดั้งเดิมของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. และอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนเอื้ออำนวยต่อยุทธวิธีนี้ก็คือ ปัจจัยด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมือง ทั้งในแง่ของรัฐธรรมนูญที่ให้การรับรองการชุมนุมโดยสงบไว้ในรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้น และโครงสร้างโอกาสทางการเมืองอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้ยุทธวิธีนี้มีประสิทธิภาพมากขึ้นก็คือ ความอ่อนแอของรัฐบาลที่เปลี่ยนจากความนิยมที่มีอย่างมากในช่วงเข้ามาบริหารประเทศมาสู่การตั้งข้อกังขาและการต่อต้านรัฐบาลในช่วงปลายรัฐบาล ดังนั้นความอ่อนแอของรัฐบาลก็เป็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองอีกอย่างหนึ่งที่เอื้อต่อการเกิดขึ้นของยุทธวิธีชุมนุมประท้วงอย่างกว้างขวางและเอื้อต่อประสิทธิภาพของยุทธวิธีนี้ด้วย ฉะนั้นจึงถือว่าเงื่อนไขด้านศักยภาพเชิงโครงสร้าง (structure potential) ของขบวนการนั้นมีมากขึ้นในช่วงปลายรัฐบาล อย่างไรก็ตามยุทธวิธีชุมนุมประท้วงนั้นก็ยังคงเป็นยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (convention) อยู่นั่นเอง ขบวนการยังไม่ได้มีการสร้างสรรค์ยุทธวิธีใหม่ๆ หรือนวัตกรรมด้านยุทธวิธี (tactical innovation) ขึ้นมาแต่อย่างใด ดังนั้นพลังในการเคลื่อนไหวจึงไม่ได้ก้าวหน้ามากนัก แม้ว่ายุทธวิธีชุมนุมประท้วงจะมี

อิทธิพลต่อฝ่ายรัฐอยู่พอสมควร แต่ถ้าหากขบวนการใช้เงื่อนไขด้านศักยภาพเชิงโครงสร้างที่มีอยู่นี้ สร้างนวัตกรรมด้านยุทธวิธีขึ้นมาก็น่าจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการเคลื่อนไหวมากกว่านี้

ยุทธวิธีสุดท้ายที่ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. นำมาใช้เมื่อการเคลื่อนไหวที่มี สร.กฟผ. เป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญนั้นได้อ่อนกำลังเพราะได้มีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา ทำให้ กฟผ. ต้องแปรรูปเข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์แล้ว ประกอบกับกรณีที่พนักงาน กฟผ. ได้รับการจัดสรรหุ้น กฟผ. ให้ด้วยจึงมีส่วนทำให้การเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. ที่มี สร.กฟผ. มีบทบาทสำคัญนั้นอ่อนกำลังลง ในขณะที่องค์กรผู้บริโภคได้เข้ามาเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญ แทนนั้นคือ การที่ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เปลี่ยนมาใช้ **ยุทธวิธีฟ้องคดีต่อศาลปกครอง** การที่ขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. เปลี่ยนมาใช้ยุทธวิธีนี้ก็ด้วยเหตุที่การเคลื่อนไหวด้วยยุทธวิธีอื่น ๆ นั้นไม่สามารถยับยั้งการแปรรูป กฟผ. ได้ แม้ว่าจะสามารถยืดเวลาในการแปรรูปออกไปได้ก็ตาม ด้วยปัจจัยโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่รัฐบาลทักษิณมีความเข้มแข็งอย่างมากจึงทำให้พลังในการต่อต้านด้วยยุทธวิธีอื่น ๆ ไม่ประสบผลสำเร็จ จนในที่สุดรัฐบาลสามารถแปรรูป กฟผ. เป็นบริษัทมหาชนได้สำเร็จ และกำลังจะดำเนินการขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ประกอบกับจากเดิมที่ขบวนการมี สร.กฟผ. เป็นกำลังสำคัญหลัก แต่เมื่อมีการแปรรูป กฟผ. เป็นบริษัทมหาชนแล้ว ทำให้ฝ่าย สร.กฟผ. อ่อนกำลังลงด้วยเห็นว่ามันสามารถที่จะทัดทานอะไรได้แล้ว ดังนั้นในการใช้ยุทธวิธีฟ้องร้องต่อศาลปกครองสูงสุดนี้จึงมีองค์กรภาคประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรด้านการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นตัวแสดงสำคัญ การตัดสินใจใช้ยุทธวิธีนี้ถือว่าเป็นยุทธวิธีที่มีต้นทุนสูง เพราะขบวนการจะต้องเสี่ยงกับผลของคำพิพากษาของศาลที่จะออกมา ซึ่งถ้าหากศาลมีคำพิพากษาว่าพระราชกฤษฎีกาทั้งสองฉบับนั้นตราขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วก็จะกลายเป็นการปิดทางการต่อสู้ของขบวนการได้ เพราะคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดนี้ถือเป็นที่สิ้นสุด อย่างไรก็ตามการตัดสินใจใช้ยุทธวิธีนี้ก็ถือได้ว่าเป็นช่องทางสุดท้ายที่จำเป็นต้องเสี่ยง เพราะถ้าไม่ทำ กฟผ. ก็ต้องถูกขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในไม่ช้าอยู่แล้ว การเลือกใช้แนวทางนี้จึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดขณะนั้น

นอกจากนั้น แม้ว่าศาลอาจจะตัดสินให้ฝ่ายขบวนการแพ้คดี แต่ก็ไม่ได้ทำให้ขบวนการต้องหมดทางต่อสู้คัดค้านทั้งหมด เพราะยังสามารถที่จะเคลื่อนไหวคัดค้านในประเด็นอื่นๆ ในยุทธวิธีอื่น ๆ ได้อีก และการฟ้องคดีต่อศาลปกครองนี้มีส่วนในการส่งผลดีต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการด้วยอีกทางหนึ่ง เพราะฝ่ายรัฐตอบโต้ยุทธวิธีนี้ของขบวนการด้วยการต่อสู้ในเรื่องคดีความในศาล จึงมีส่วนทำให้ฝ่ายรัฐจำเป็นต้องนำข้อมูลต่างๆ มาเปิดเผยต่อศาล ซึ่งข้อมูลบางอย่างเป็นสิ่งที่ยุทธวิธีอื่นไม่สามารถเข้าถึงหรือรับรู้มาก่อน จึงทำให้ขบวนการได้รับข้อมูล

เพิ่ม ซึ่งขบวนการฯก็ได้อาศัยข้อมูลต่างๆที่อยู่ในกระบวนการของการต่อสู้คดีไปใช้ในยุทธวิธีการรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯเพื่อดึงมวลชนจากสังคมให้มาอยู่ฝ่ายขบวนการฯได้ดีขึ้น

ภายใต้โลกาภิวัตน์ที่ทั้งเอื้อและเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการฯและภายใต้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองในยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร การที่ขบวนการฯเลือกใช้ยุทธวิธีต่างๆนั้น มีลักษณะของการใช้ยุทธวิธีต่างๆร่วมกัน เป็นการเสริมกันและกัน กล่าวคือยุทธวิธีการรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯโดยลำพังก็ไม่สามารถที่จะต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ได้สำเร็จ และก็ไม่ใช่ว่ายุทธวิธีหนึ่งล้มเหลวเพราะถูกตอบโต้จากฝ่ายรัฐจนทำให้ยุทธวิธีนั้นมีพลังลดน้อยลงจึงเปลี่ยนไปใช้ยุทธวิธีใหม่ หากแต่เป็นการใช้ยุทธวิธีต่างๆนั้นร่วมกันในช่วงเวลาเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ การถวายนฎีกา การชุมนุมประท้วง ซึ่งจะสังเกตเห็นว่าเป็นยุทธวิธีที่ใช้ในช่วงเวลาเดียวกัน ส่วนการฟ้องคดีต่อศาลปกครองนั้นดูเหมือนจะเป็นยุทธวิธีที่ถูกนำมาใช้เมื่อยุทธวิธีอื่นล้มเหลว ไม่สามารถยับยั้งการแปรรูป กฟผ.ได้ อย่างไรก็ตามในระหว่างที่ใช้ยุทธวิธีฟ้องศาลปกครองนั้นก็ยังมี การเชื่อมโยงการใช้ยุทธวิธีรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯควบคู่กันไปด้วย โดยมีการเชื่อมโยงข้อมูลในการรณรงค์จากข้อมูลที่อยู่ในขั้นตอนของการดำเนินการต่อสู้คดีในชั้นศาล

ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯนั้นจะพบว่า ในช่วงแรกของการเคลื่อนไหวต่อสู้นั้นจะมี สร.กฟผ.เป็นตัวแสดงที่มีบทบาทเด่นในการเคลื่อนไหวต่อสู้ และยุทธวิธีที่ใช้ในช่วงนี้ก็จะเป็นการใช้ยุทธวิธีรณรงค์เพื่อสร้างมวลชนของขบวนการฯ การชุมนุมประท้วง ซึ่งในระหว่างที่ใช้ยุทธวิธีชุมนุมประท้วงนั้น ขบวนการฯก็ได้มีการใช้วิธีการถวายนฎีกาด้วย อย่างไรก็ตามการชุมนุมประท้วงดูเหมือนจะเป็นยุทธวิธีที่มีพลังมากที่สุดในการเคลื่อนไหวต่อสู้ แต่การต่อสู้ในช่วงเวลาดังกล่าวก็ไม่ประสบความสำเร็จในการหยุดยั้งการแปรรูป กฟผ. โดยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ยังคงเดินหน้าแปรรูป กฟผ.อย่างต่อเนื่อง และยังพรรคไทยรักไทยชนะเลือกตั้งอย่างท่วมท้นในปี 2548 จนสามารถที่จะจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้สำเร็จ รัฐบาลก็ยังดำเนินการแปรรูป กฟผ.อย่างเต็มที่ จนในที่สุดก็สามารถนำไปสู่การจดทะเบียน กฟผ.เป็นบริษัทมหาชนได้สำเร็จ ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จในการแปรรูป กฟผ. แต่ยังคงอยู่ในขั้นตอนของการดำเนินการกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ สร.กฟผ.ที่เคยเป็นตัวแสดงเด่นในการต่อสู้จึงได้อ่อนกำลังลง เพราะไม่เห็นคิดว่าจะสามารถทำอะไรได้แล้ว ประกอบกับรัฐบาลได้มีการจัดสรรหุ้นให้กับพนักงาน กฟผ.ด้วย จึงทำให้ สร.กฟผ.ได้ลดบทบาทลง อย่างไรก็ตามในช่วงหลังองค์กรภาคประชาชนโดยเฉพาะองค์กรด้านการคุ้มครองผู้บริโภคก็ได้เข้ามามีบทบาทในการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.มากขึ้น และในที่สุดเมื่อ สร.กฟผ.ลดบทบาทลง องค์กรภาคประชาชนจึง

กลายมาเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวต่อต้านการแปรรูป กฟผ. และพยายามหาช่องทางที่จะต่อต้านการแปรรูป กฟผ.ต่อไป แม้ว่าจะมีการจดทะเบียนบริษัท กฟผ.จำกัด (มหาชน) แล้วก็ตาม ซึ่งในท้ายที่สุดจึงมีการตัดสินใจต่อสู้โดยอาศัยช่องทางกระบวนการยุติธรรม โดยการฟ้องคดีต่อศาลปกครองสูงสุด สิ่งนี้จึงแสดงให้เห็นว่า ขบวนการฯเลือกให้ยุทธวิธีนี้เนื่องจากไม่ประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวต่อสู้ด้วยยุทธวิธีต่างๆที่ใช้มาก่อนหน้านั้น

การใช้ยุทธวิธีฟ้องคดีต่อศาลปกครองนี้ถือว่าเป็นทางเลือกสุดท้ายที่จำเป็นต้องเลือก เพราะขบวนการฯไม่มีทางเลือกอื่นที่จะมีผลในการยับยั้งการแปรรูป กฟผ.ได้ เป็นลักษณะที่ว่าไม่มีอะไรที่จะเสียอีกแล้วสำหรับขบวนการฯ แม้ว่าจะต้องเสี่ยงต่อผลของคดีก็ตาม แต่ด้วยหลักการพิจารณาคดีของศาลปกครองที่จะต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะประกอบด้วย จึงน่าจะเป็นโอกาสอันดีของขบวนการฯ ประกอบกับกระแสสังคมในขณะนั้นที่มีการเคลื่อนไหวขับไล่รัฐบาลด้วย จึงถือเป็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่จะเอื้อต่อขบวนการฯ นอกจากนี้กระแสตุลาการภิวัตน์เองที่ต้องการให้ฝ่ายตุลาการเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบฝ่ายบริหาร(รัฐบาล)มากขึ้นก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการฯ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การที่ขบวนการฯสามารถชนะคดีในศาลปกครองสูงสุดได้นั้นเกิดจากกระแสสังคมด้วยที่มีต่อรัฐบาล ตลอดจนกระแสสังคมต่อประเด็นการแปรรูป กฟผ.ด้วยที่กลายมาเป็นประเด็นร้อนของสังคมอีกครั้งตามสื่อต่างๆเมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองสูงสุด แม้ว่าจะในทางหลักการจะปฏิเสธถึงอิทธิพลนี้ต่อการตัดสินใจคดีของศาลก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วก็ไม่อาจที่จะปฏิเสธได้ที่กระแสสังคมจะมีอิทธิพลต่อการวินิจฉัยคดีของศาล ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เปลี่ยนไปในช่วงปลายสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และกระแสสังคมที่มีต่อรัฐบาล ตลอดจนกระแสสังคมที่มีต่อประเด็นการแปรรูป กฟผ. รวมทั้งหลักการพิจารณาคดีที่ศาลปกครองต้องนำประเด็นเรื่องผลประโยชน์สาธารณะมาประกอบการพิจารณา และกระแสตุลาการภิวัตน์ จึงมีส่วนทำให้ขบวนการฯได้รับชัยชนะในคดีนี้

5.1.3 ผลสะท้อน (impacts) ต่อเป้าหมายของขบวนการฯ

จากการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการฯโดยอาศัยแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้ตามช่องทางระบบการเมืองปกติด้วยยุทธวิธีต่างๆดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลสะท้อน (impacts) ต่อเป้าหมายของขบวนการฯอย่างเห็นได้ชัดโดยขบวนการฯสามารถที่จะบรรลุเป้าหมายได้ตามที่ต้องการ กล่าวคือ การที่สามารถหยุดการแปรรูป กฟผ.ได้สำเร็จ แม้ว่าจะไม่ใช้การหยุดการแปรรูป กฟผ.อย่างถาวรก็ตาม เพราะเครื่องมือในการแปรรูป กฟผ.นั้นยังคงอยู่ ซึ่งก็คือ พ.ร.บ.ทุน

รัฐวิสาหกิจ พ.ศ.2542 และนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจก็ไม่ได้ชัดเจนว่าจะไม่มีการแปรรูป กฟผ.อีกต่อไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากความพยายามของรัฐบาลทักษิณที่จะตีความคำตัดสินของศาลปกครองสูงสุดเพื่อที่จะทำให้สามารถที่จะแปรรูปรัฐวิสาหกิจได้ต่อไปในอนาคต

นอกจากขบวนการจะบรรลุเป้าหมายตามที่ต่อสู้แล้ว การบรรลุเป้าหมายของขบวนการยังส่งผลต่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีการแปรรูปไปแล้ว กล่าวคือ ขบวนการได้พยายามที่จะฟ้องศาลปกครองสูงสุดเพื่อให้บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) กลับมาเป็นรัฐวิสาหกิจที่มีสถานะภาพตามเดิม ซึ่งในท้ายที่สุดขบวนการก็สามารถชนะคดีนี้ได้สำเร็จ แม้ว่าจะไม่สามารถทำให้บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) กลับมาเป็นรัฐวิสาหกิจในลักษณะเดิมได้ก็ตาม แต่ก็ทำให้เกิดหลักการที่เป็นบรรทัดฐานใหม่ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในอนาคตต่อไป

นอกจากนั้นการที่ขบวนการสามารถหยุดการแปรรูป กฟผ.ได้สำเร็จยังส่งผลสะท้อนต่อความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลทักษิณด้วย เพราะเป็นการตัดสินให้ฝ่ายรัฐแพ้คดีในสิ่งที่เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล ดังนั้นจึงส่งผลต่อเนื่องเรียกร้องให้รัฐบาลทักษิณต้องแสดงความรับผิดชอบทางการเมืองต่อกรณีดังกล่าวด้วย

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างกระบวนการของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการนั้นก็ได้รับส่งผลกระทบในเป้าหมายของขบวนการในระดับหนึ่งด้วย กล่าวคือ ทำให้ฝ่ายรัฐต้องปรับตัวในการดำเนินการแปรรูป กฟผ.ในประเด็นที่ถูกท้วงติงจากขบวนการ เปลี่ยนคณะกรรมการบริหาร กฟผ. แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ.2542 ให้เป็นกฎหมายปรับปรุงและพัฒนาวิสาหกิจ ฯลฯ ซึ่งผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการนั้นส่งผลกระทบอย่างสำคัญให้มีการยืดเวลาการแปรรูป กฟผ.ให้ยาวออกไป ทำให้ขบวนการมีโอกาสในการพัฒนาตัวเองและปรับตัวเพื่อให้การเคลื่อนไหวต่อสู้มีโอกาสประสบความสำเร็จหรือมีพลังมากขึ้น

5.2 ข้อสังเกตในเชิงทฤษฎี

5.2.1 การกระทำรวมหมู่ (collective action) แบบกลุ่มผลประโยชน์ (interest group) และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) อาจมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในแง่ของการกำเนิดของการกระทำรวมหมู่ โดยการกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์อาจจะเปลี่ยนผ่าน (transform) ไปสู่การกระทำรวมหมู่แบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ ในทำนอง

เดียวกันการกระทำรวมหมู่แบบขบวนการทางสังคมก็อาจจะเปลี่ยนผ่านไปสู่การกระทำรวมหมู่แบบกลุ่มผลประโยชน์ได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น การกำเนิดของการกระทำรวมหมู่ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจึงไม่เพียงแต่อาจเกิดจากการรวมกลุ่มกันกระทำรวมหมู่ของปัจเจกบุคคล (individual) เท่านั้น แต่ยังอาจเกิดจากการเปลี่ยนผ่านจากการกระทำรวมหมู่ในรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่งได้ เช่นนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงอาจเกิดจากการรวมกลุ่มกันกระทำรวมหมู่ของปัจเจกบุคคลหรือการเปลี่ยนผ่านมาจากการกระทำรวมหมู่ในรูปแบบอื่นก็ได้

5.2.2 ในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นการพิจารณาบริบททางสังคมการเมืองโดยพิจารณาเฉพาะโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure) อาจจะไม่เพียงพอในปัจจุบันซึ่งอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) และอยู่ภายใต้อิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาที่มักจะได้รับผลกระทบจากบริบททางการเมืองที่อยู่เหนือขอบเขตของชาติเป็นอย่างมากอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น จึงสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (Political Process Theory) ด้วยเหตุนี้จึงควรที่จะขยายขอบเขตของแนวคิดทฤษฎีในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในแง่ของโครงสร้างโอกาสทางการเมืองให้กว้างสอดคล้องกับสภาพการณ์สังคมการเมืองในปัจจุบันมากขึ้น จึงควรที่จะพิจารณาโครงสร้างโอกาสทางการเมืองให้ครอบคลุมโครงสร้างโอกาสทางการเมืองเหนือขอบเขตของชาติด้วย ซึ่งก็คือโลกาภิวัตน์นั่นเอง ฉะนั้น ในการศึกษาวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในปัจจุบันจึงควรที่จะต้องนำประเด็นเรื่องโลกาภิวัตน์เข้ามาร่วมพิจารณาด้วยในฐานะของบริบททางการเมืองที่อยู่เหนือขอบเขตของชาติ นอกเหนือจากโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่จำเป็นที่จะต้องนำมาพิจารณาอยู่แล้ว ฉะนั้นจึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นควรที่จะพิจารณาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมภายใต้บริบททางการเมืองทั้งภายในขอบเขตของชาติและเหนือไปกว่าขอบเขตของชาติ กล่าวคือ ทั้งในแง่ของโครงสร้างโอกาสทางการเมืองและโลกาภิวัตน์ประกอบกัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นี้ยังมีข้อจำกัดอยู่มากดังนั้นผู้ที่สนใจในการศึกษาการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยควรที่จะมีการศึกษาถึงแง่มุมของความเชื่อมโยงของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ.กับขบวนการทางสังคมหรือตัวแสดงอื่นๆที่อยู่นอกขอบเขตของ

รัฐชาติให้มากขึ้นทั้งความเชื่อมโยงและการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งในเชิงลบและในเชิงบวกด้วย นอกจากนี้ยังควรที่จะมีการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ของขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. กับลัทธิเสรีนิยมใหม่ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และนอกจากควรจะศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการต่อต้านการแปรรูป กฟผ. กับลัทธิเสรีนิยมใหม่แล้วก็ควรที่จะศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายรัฐกับลัทธิเสรีนิยมใหม่ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไปด้วย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กปน.พันธมิตร 1 หมิ่นชุนนุมนต์ด้าน. 18 มีนาคม 2547. มติชน.[ออนไลน์] แหล่งที่มา:

http://old.consumerthai.org/egat_board/view.php?id=21 [4 มีนาคม 2552].

กฟผ.โอนโรงไฟฟ้าราชบุรีให้บริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรี จำกัด. 31 ตุลาคม 2543. ข่าวฝ่าย
ประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 205/2543: 1.

กรรมกรกว่า 3 หมื่นรวมพลังคัดค้านการขาย รสก.ให้นายทุน. 2546. ส่องทาง

สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจรถไฟแห่งประเทศไทย(สร.รฟท.). กรกฎาคม 2546: 7.

กระทรวงพาณิชย์ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. 2548. หนังสือรับรองกรมพัฒนาธุรกิจการค้าที่
สจก.001381 ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2548. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

กรุงเทพธุรกิจ. 11 กันยายน 2540: 9.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2550. เปลือยแปรรูป. กรุงเทพฯ : ชัคเชสมีเดีย.

กลุ่มสมัชชาคนจน – บอนอกหินกรูด ออกโรงหนุนผู้ชุมนุม กฟผ.. 4 พฤษภาคม 2547. ข่าว
ฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 075/2547: 2.

เกษียร เตชะพีระ, “ระบอบทักษิณ,” วารสารฟ้าเดียวกัน 2(มกราคม-มีนาคม 2547): 41.

การแปรรูปน้ำ : บทเรียนการต่อสู้จากโบลีเวีย. 2545. เจาะโลกแรงงาน 1(ตุลาคม) : 11-12.

กำเนิดกฎหมายทาส 11 ฉบับ. 24 ตุลาคม 2545. มติชน.

กึ่งกาญจน์ สำนวนเย็น. 2549. พลวัตของยุทธวิธีการต่อสู้ของขบวนการทางสังคม : ศักยภาพ
ขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต,
สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ขอขอบคุณ “ศาลปกครอง”. 2548. ฉลาดซื้อ 12, 69(ตุลาคม – พฤศจิกายน 2548) : 7-9.

ข้อเรียกร้องวันแรงงานแห่งชาติปี 2547. 2547. จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. พฤษภาคม
2547: 3 – 4.

ซูประท้วงใหญ่ค้านขาย กฟผ.โขกขึ้น”เอฟที”. 6 กันยายน 2548. โพสต์ทูเดย์. [ออนไลน์]

แหล่งที่มา: http://old.consumerthai.org/egat_board/view.php?id=5710 [22 มีนาคม
2552].

ความคิดเห็นต่อการแปรรูปจากผู้ว่าการวิระวัฒน์ ชลายน. 31 พฤษภาคม – 6 มิถุนายน 2542.

ข่าวสัปดาห์.

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แถลงต่อ

รัฐสภา วันจันทร์ที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544. 2544. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 118 ตอนพิเศษ 21 ง, 2 มีนาคม 2544: 1-44.

เครือข่าย 16 องค์กร่วมด้านแปรรูป. 8 มีนาคม 2547. มติชน. [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

http://old.consumerthai.org/egat_board/view.php?id=11 [4 มีนาคม 2552].

เครือข่ายปกป้องไฟฟ้าประปาเพื่อชาติและประชาชน. 2546. สำเนาหนังสือเครือข่ายปกป้องไฟฟ้าประปาเพื่อชาติและประชาชน ที่ เครือข่ายฯ 017/2546 เรื่อง ผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจประเภทกิจการไฟฟ้า และการประปาหรือการแปลงสภาพองค์กร โดยการนำเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2546. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.consumerthai.org/old/egat_board/view.php?id=230. [22 มีนาคม 2552].

เครือข่ายปกป้องไฟฟ้าประปาเพื่อชาติและประชาชน. 2547. สำเนาหนังสือเครือข่ายไฟฟ้าประปาเพื่อชาติและประชาชน ที่ เครือข่ายฯ 031/2547 เรื่อง การแปรรูปหรือการแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจกิจการไฟฟ้าและกิจการประปาโดยการนำเข้าตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ลงวันที่ 11 พฤษภาคม 2547. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

เครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ประปาเพื่อชาติและประชาชน. 2548. สำเนาหนังสือเครือข่ายปกป้องไฟฟ้าประปาเพื่อชาติและประชาชน เรื่อง คัดค้านการขายหรือการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เรียบ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ วันที่ 12 พฤษภาคม 2548. กรุงเทพฯ : เครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ประปาเพื่อชาติและประชาชน. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

เครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ประปาเพื่อชาติและประชาชน. 2549. แถลงการณ์ฉบับที่ 2 ให้พนักงานไฟฟ้า-ประปาเข้าร่วมชุมนุมกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ขับไล่ระบบทักษิณ. กรุงเทพฯ: เครือข่ายปกป้องไฟฟ้า ประปาเพื่อชาติและประชาชน.

เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงาน. 2542. แถลงการณ์เรื่อง รัฐวิสาหกิจกับความอยู่รอดของชาติ ไม่ตกเป็นทาสนายทุน. ใน จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. มิถุนายน 2542: 4.

จุมพล นิมพานิช. 2545. กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทย. นนทบุรี : โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จุมพล นิมพานิช. 2548. การศึกษารัฐศาสตร์แนวกลุ่ม. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา 81311 หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์. ปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ.2548. 231-287. นนทบุรี : สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ใจ อึ้งภากรณ์, รองศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2552.

- ใจ อึ้งภากรณ์. 2540. สังคมนิยม และทุนนิยมในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ชมรมหนังสือ ป.ร..
จรรยา ยิ้มประเสริฐ, ผู้อำนวยการโครงการรณรงค์เพื่อแรงงานไทย(Thai Labour Campaign),
สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2552.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2549. รัฐ-ชาติกับ(ความไร้)ระเบียบโลกชุดใหม่. กรุงเทพฯ : วิชาษา.
ชื่นชม สง่าราศรี กฤษณ และคริส กฤษณ. 2548. การปฏิรูปกิจการไฟฟ้าของไทย : แปรกำไรให้
เอกชน กระจายต้นทุนและความเสี่ยงให้สังคม, แปลโดย นิธิ เนื่องจำนงค์ และศศิวรรณ
จริงจิตร, บก.แปลโดย พงษ์เลิศ พงษ์วานานต์. วารสารสังคมศาสตร์ 36, 1(มกราคม-
มิถุนายน): 1-57.
- ถกแปรรูปรัฐวิสาหกิจยึดเชื้อ สรส. ยื่นเงื่อนไข รัฐบาลถือหุ้น 70%. 30 เมษายน 2542.
ผู้จัดการรายวัน, 3. ใน จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. พฤษภาคม 2542: 22 - 23.
- ทศพล แก้วประพันธ์. 2544. ขบวนการประชาสังคมในประเทศไทย : ศึกษากรณีการก่อตัวของ
สหภาพประชาคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการ
ปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดชรัตน์ สุขกำเนิด. 2543. “การแปรรูประบบไฟฟ้าเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: การวิเคราะห์ ข้อเสนอ
และภารกิจของภาคประชาชน.” ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, บก., แปรรูป แปรรูปเพื่อใคร, 167-
201. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตั้งองค์กรอิสระดูแลไฟฟ้า-ประปาโดยมีกฎหมายรองรับ. 11 มีนาคม 2547. ผู้จัดการ
ออนไลน์. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: [http://old.consumerthai.org/egat_board/
view.php?id=14](http://old.consumerthai.org/egat_board/view.php?id=14) [4 มีนาคม 2552].
- ทองเจริญ ศรีหาธรรม, แกนนำกลุ่มปัญหาเขื่อนปากมูน, สัมภาษณ์, 2 มกราคม 2552.
- ธีรพัฒน์ ทองคำ. 2542. แผนวิสาหกิจกับการพัฒนาองค์การ ศึกษากรณี : การไฟฟ้าฝ่าย
ผลิตแห่งประเทศไทย (พ.ศ.2542-2551). เอกสารวิจัยปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐ
ประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ บุญมี. 2546. “บทวิเคราะห์สังคมไทยยุคทักษิณนิวต์ร.” ใน วิวาทะ Hero ปี 2546 ธีรยุทธ
บุญมี ณ ห้องสมุด vs ทักษิณ ชินวัตร ณ ทำเนียบ. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการเมือง.
- นภาพร อติวานิชยพงศ์. 2547. “สหภาพแรงงานกับการเป็นขบวนการทางสังคม.” ใน
ประชาธิปไตย ประชาธิปไตย ประชาธรรม. บก. นवलน้อย ตีรรัตน์, 81-127. กรุงเทพฯ: ศูนย์
ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาพร อติวานิชยพงศ์, รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการและวิจัย สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2551.
- นฤมล ทับจุมพล ประภาส ปิ่นตบแต่ง และสมชาย ปรีชาศิลป์กุล. 2539. การเคลื่อนไหวของ

- ขบวนการประชาชนในชนบทกับการปราบปรามของรัฐ (ช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516-ปัจจุบัน). รัฐศาสตร์สาร 19: 68-90.
- นวลน้อย ตีรรัตน์, บก. 2547. ประชาธิปไตย ประชาสิทธิ ประชาธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจการเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นักวิชาการห่วง”แปรรูปไฟฟ้า”เอกชนยึดกรรมสิทธิ์น้ำ-เขื่อน. 15 มีนาคม 2547. กรุงเทพธุรกิจ. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://old.consumerthai.org/egat_board/view.php?id=18 [4 มีนาคม 2552].
- นันทวัฒน์ บรมานันท์.2550. การแปรรูปรัฐวิสาหกิจไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : วิทยุชน.
- นายกกล่าวถึงการแปรรูป กฟผ. ในรายการนกยกฯคุยกับประชาชน. 15 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 045/2547: 4 -5.
- นายกฯ ยอมรับ เร่งแปรรูป รสก. จนทำให้เกิดความไม่เข้าใจ. 8 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 038/2547: 2 – 3.
- นิธิ เนื่องจำนงค์. 2548. การเมืองว่าด้วยขบวนการต่อต้านการทำเอฟทีเอในประเทศไทย. รายงานในรายวิชาการเปรียบเทียบการวิจัยภาคปฏิบัติ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2548. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- นิตินาฏ ราชนิยม. 2547. การแทรกแซงสื่อมวลชนของรัฐบาลทักษิณ การปฏิบัติที่สวนทางกับหลักธรรมาภิบาล. เอกสารการวิจัยปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตาชล ทวนทอง. 2549. การเสนอวาระสาธารณะกรณีคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าผลิตแห่งประเทศไทยในสื่อมวลชนและสื่อของสหภาพแรงงานฯ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- “บ่อนอก-บ้านกรูด” ก็ต่อต้านการแปรรูป กฟผ. 8 มีนาคม 2547. ข่าวสด. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://old.consumerthai.org/egat_board/view.php?id=11 [4 มี.ค.52].
- บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ. 2543. “การเคลื่อนไหวคัดค้านร่าง พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจและนโยบายขายรัฐวิสาหกิจ.” ใน แปรรูป แปรรูปเพื่อใคร, บก. ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 115-143. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจการเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ. 2547. องค์กรแรงงานร่วมค้านแปรรูปรัฐวิสาหกิจ. จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. เมษายน 2547: 19 - 23.
- บัณฑิต ธนชัยเศรษฐวุฒิ. 2548. ด้านร่างกฎหมายหลักเกณฑ์ การแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจ, ฉบับพิจารณาเคลื่อนไหวแรงงาน ปี 2547, 28-30. กรุงเทพฯ: มูลนิธิอารมณ์ พงศ์พันธุ์.

- บุษกรียีหมะ. 2547. นโยบายหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ : การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบลโล, วอลเดน. 2545. ระบบทุนนิยมโลกกับชุมชนโลก(Global Capitalism Versus Global Community). ปาฐกถาที่นำเสนอในการประชุมวิชาการหนึ่งทศวรรษสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข(สวรส.), 5 สิงหาคม 2545 ณ ศูนย์ไบเทค บางนา กรุงเทพฯ.
- ประชาชนได้ อะไรจากการแปรรูป กฟผ.. 2547. ฉลาดซื้อ 10, 60(เมษายน-พฤษภาคม 2547): 31.
- ประดิษฐ์ กิตติภาเกษมสันต์. 2546. ขบวนการแรงงานรัฐวิสาหกิจไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปฏิริยาต่อนโยบายและการดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการพัฒนาแรงงานและสวัสดิการ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประทีน เวตะเวทยานนท์, ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2551.
- ประธาน สร.กฟผ. แถลงผลการเจรจา กยกฯ. 18 มีนาคม 2547. ฝ่ายข่าวประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 047/2547: 1 – 2.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2540. การเมืองของขบวนการชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2545. “การศึกษาขบวนการทางสังคม : บทสำรวจเบื้องต้น.” ใน เอกสารคำสอนวิชา 2401307 ขบวนการทางการเมืองและสังคม. กรุงเทพฯ : โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน งานบริการการศึกษา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2546. แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้และยุทธวิธีของขบวนการทางสังคม. ฟ้าเดียวกัน 1(ตุลาคม-ธันวาคม): 161-175.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2547. ขบวนการประชาชนในชนบท ช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 2530: ผลสำเร็จล้มเหลว และผลกระทบ. ใน นวลน้อย ตริรัตน์, บก. ประชาธิปไตย ประชาสิทธิ ประชาธรรม. 21-74. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2552. กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- ประวิทย์ นพรัตน์วรการ. 2541. ขบวนการเคลื่อนไหวของชาวนาชาวไร่เพื่อสิทธิในที่ดินทำกิน :

การศึกษาภาพรวมและกรณีกลุ่มป่าดงลาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชา
เศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2545. “ว่าด้วยขบวนการทางสังคมและเมืองไทย.” ใน วิถีชีวิต วิถีสู้ :

ขบวนการประชาชนร่วมสมัย. บก. ปราณี ขัตติยศ, 1-33. เชียงใหม่ : ตรีสิน.

ผู้จัดการรายวัน. 7 พฤษภาคม 2540: 1, 11.

ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจ (กนร.) และสำนักงาน

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.). 7 มิถุนายน 2542. กนร. คืออะไร?

มติชน.

พนักงานไฟฟ้า – ประปา นันทนถวายฎีกา. 11 พฤษภาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์.

ฉบับที่ 078/2547: 1-2.

พระราชบัญญัติพนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ.2534. 2534. ราชกิจจานุเบกษา. ฉบับพิเศษ

เล่ม 108 ตอนที่ 69. 18 เมษายน 2534: 1-24.

พระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ.2543. 2543. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 117

ตอนที่ 31 ก. 7 เมษายน 2543: 1-24.

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545). 2545.

กรุงเทพฯ : วิทยุชน.

พฤทธิสถาน ชุมพล. 2546ก. ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โครงการ

ตำราพื้นฐานคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พฤทธิสถาน ชุมพล. 2546ข. Interest Groups/กลุ่มผลประโยชน์. ใน คำและความคิดในรัฐศาสตร์

ร่วมสมัย. บก. สิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 168-178. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พฤทธิสถาน ชุมพล. 2546ข. “social movements/ขบวนการทางสังคม, ขบวนการสังคม.” ใน คำ

และความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย. บก. สิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 337-

346. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พันธมิตรกู้ชาติ. 24 ตุลาคม 2545. มติชน: 2.

พันธมิตรคัดค้านกฎหมายชายชาติ 11 ฉบับ. 2545. เพื่อชาติบ้านเมือง พบกันที่ลานพระรูป.

ม.ป.ท. : พันธมิตรคัดค้านกฎหมายชายชาติ 11 ฉบับ. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

ภักดิ์ จิตต์หมวด. 2546. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวไทยมุสลิม : ศึกษากรณีองค์กร

ต่อต้านสงครามในอัฟกานิสถาน 2544-2545. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ,

สาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มนตรี เชนวิทย์การ. 2528. ครูประชาบาล : บทบาทการต่อสู้ทางการเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มือบ กฟผ.-กปน.บุกตลาดหุ้นค้านแปรรูป. 1 เมษายน 2547. กรุงเทพธุรกิจ. [ออนไลน์]
แหล่งที่มา: http://old.consumerthai.org/egat_board/view.php?id=39 [4 มีนาคม 2552].

มือบ กฟผ.ซิมกลางค้านแปรรูป ก่อหวอดบปีรัฐก่อนชุมนุมใหญ่ 27 เม.ย.. 20 เมษายน 2542.
แนวหน้า: 7.

มือบลามประปาฮือ นครหลวงหยุดงานฯ. 16 มีนาคม 2547. ไทยโพสต์. [ออนไลน์]
แหล่งที่มา: http://old.consumerthai.org/egat_board/view.php?id=19 [4 มีนาคม 2552].

มณีรัตน์ มิตรปราสาท. 2539. การก่อตัวขององค์กรประชาชนกับการเสริมอำนาจประชาชน : ศึกษากรณีชุมชนประมงพื้นบ้าน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. 26 พฤศจิกายน 2548. จดหมายเปิดผนึก กรณีการแปรรูป กฟผ. ถึงประชาชนและสังคมไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document95231.html> [29 มกราคม 2552].

มานิตย์ จุมปา, มาตรการทางกฎหมายในการเสริมสร้างเสถียรภาพรัฐบาล (กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2541), 56-57.

มั้ง ยอมถอยเลื่อนแปรรูป กฟผ.ไม่มีกำหนด. 6 มีนาคม 2547. ผู้จัดการออนไลน์. [ออนไลน์]
แหล่งที่มา: http://old.consumerthai.org/egat_board/view.php?id=9 [4 มีนาคม 2552].

แม่คอด้ม, ดัก. ม.ป.ป.. นวัตกรรมด้านยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ และจังหวะก้าวของการลุกขึ้นสู้. แปลและเรียบเรียงโดย กิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

ยกเลิกคณะกรรมการระดมทุนฯแล้ว แต่การชุมนุมยังไม่ยุติ. 12 พฤษภาคม 2542. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 90/2542: 2.

รวม.พลังงาน แกลงข่าว. 11 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 042/2547: 2.

รวม.พลังงานย้ำแปรรูป กฟผ. ไม่ปลดพนักงานเชื้อหลังแปรรูปยังสามารถคุมราคาค่าไฟได้. 28 กรกฎาคม 2546. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 136/2546: 1.

รวม.พลังงาน แกลงข่าว. 11 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 042/2547: 2.

รวม.พลังงาน นำสหภาพ กฟผ. เข้าพบนายกรัฐมนตรี. 18 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชา

สัมพันธ. ฉบับที่ 047/2547: 1.

รสนา โตสิตระกูล, สมาชิกวุฒิสภา กรุงเทพฯ และกรรมการมูลนิธิสุขภาพไทย, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2551.

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. 2548. ฉันทมติวอชิงตัน. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. 2546. 5 ปีปฏิรูปการเมืองไทยในมุมมองเศรษฐศาสตร์, วารสารฟ้าเดียวกัน 1(กรกฎาคม-กันยายน).

รติกร แก้วนุ้ย. 2547. ขบวนการทางสังคมระดับรากหญ้ากับการคัดค้านโรงไฟฟ้าบ่อนอก : ศึกษากรณีกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รายงานสถานการณ์การชุมนุมที่ท้องสนามหลวง วันที่ 27 มีนาคม 2547. 29 มีนาคม 2547.

ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 054/2547: 2.

รายงานสถานการณ์การชุมนุมวันที่ 25 มีนาคม 2547. 26 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 053/2547: 1.

รายงานสถานการณ์การชุมนุม 19 - 21 มีนาคม 2547. 22 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 049/2547: 2 - 3.

รายงาน สถานการณ์การชุมนุมของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. วันที่ 4 - 7 มีนาคม 2547. 8 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 039/2547: 3 - 4.

รายงาน สถานการณ์การชุมนุมของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. เดินทางไปชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาล วันที่ 9 มีนาคม 2547. 10 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 041/2547: 1-2.

รายงานสถานการณ์การชุมนุม 22 มีนาคม 2547. 23 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 050/2547: 1 -2.

รายงานสถานการณ์การชุมนุมวันที่ 24 มีนาคม 2547. 25 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 052/2547: 2.

รายงานสถานการณ์การชุมนุมวันที่ 30 มีนาคม 2547. 31 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 056/2547: 3.

รายงานสถานการณ์การชุมนุมวันที่ 31 มีนาคม 2547การ. 1 เมษายน 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 057/2547: 4.

รายงานสถานการณ์การชุมนุม วันที่ 1 เมษายน 2547. 2 เมษายน 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 058/2547: 3.

รายงานสถานการณ์การชุมนุม. 7 เมษายน 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 060/2547: 2 - 3.

- ลิขิต วีรเวดิน. 2546. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แล ดิลกวิทยรัตน์. 2542. วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ไอเอ็มเอฟ และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, บก., แปรรูป แปรเพื่อใคร, 53-71. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แล ดิลกวิทยรัตน์. 2543. “วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ไอเอ็มเอฟ และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ.” ใน แปรรูป แปรเพื่อใคร. บก. ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 53-71. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เลอพงษ์ แย้มเกต. 2547. การศึกษาเปรียบเทียบแนวนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 (พ.ศ.2540-2543) และของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สมัยที่ 1 (พ.ศ.2544-2547). เอกสารวิจัยปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สยามโพสต์. 29 เมษายน 2540: 13, 22.
- วรรณี พงศ์นิถาวร. 2530. การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม : ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วาสนา ลำดี. 2547ก. รัฐวิสาหกิจรายรัฐวิสาหกิจ. จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. กุมภาพันธ์ 2547: 19 - 20.
- วาสนา ลำดี. 2547ก. รัฐวิสาหกิจรายรัฐวิสาหกิจ. จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. กุมภาพันธ์ 2547: 19 - 20.
- วาสนา ลำดี. 2547ข. องค์กรแรงงานร่วมค้านแปรรูปรัฐวิสาหกิจ. จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. เมษายน 2547: 19 - 20.
- วาสนา ลำดี. 2547ค. ปรับปรุงโครงสร้างกิจการการไฟฟ้าเพื่อประชาชน. จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. เมษายน 2547: 16 - 19.
- วาสนา ลำดี. 2548. ประมวลข้อเรียกร้องวันแรงงานแห่งชาติปี 2548. จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. พฤษภาคม 2548: 18-19.
- วินัย ผลเจริญ. 2550. โลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่กับความพ่ายแพ้ของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิรัชต์ แสงดาวฉาย. 2545. ประชาสังคม เวทีสาธารณะ กับ กระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะ ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและ

มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระศักดิ์ เครือเนตร. 2541. กระบวนการประท้วงในชนบท : ศึกษากรณีในชุมชนหนองแสง.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศาลจังหวัดเพชรบุรี. 2549. คำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ 1230/2549. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

ศาลปกครองสูงสุด. 2549. คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด คดีหมายเลขแดงที่ ฟ.5/2549.

[ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.admincourt.go.th/49/s49-0005-js01.pdf>; [12 ตุลาคม 2551] .

ศิริชัย ไ้ม่างม. 11 มิถุนายน 2544. ถึงเวลาหรือยัง...ที่คน กฟผ.ต้องร่วมมือกันเพื่อกำหนดอนาคตขององค์กร. ข่าวสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

ศิริชัย ไ้ม่างม. 2546. สัมภาษณ์โดย ประดิษฐ์ กิตติภาเกษมสันต์ (25 มีนาคม 2546) อ้างถึงใน ประดิษฐ์ กิตติภาเกษมสันต์. 2546. ขบวนการแรงงานรัฐวิสาหกิจไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปฏิกริยาต่อบริบายและการดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิริชัย ไ้ม่างม, ประธานสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2551.

สร.กฟผ.จวก."หมอมิ่ง"หักหลัง ไม่รับรู้ข้อตกลงยกเลิกแปรรูป. 25 เมษายน 2547. มติชน

[ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://old.consumerthai.org/egat_board/view.php?id=68 [22 มีนาคม 2552]

สร.กฟผ.เคลื่อนไหวคัดค้านขายโรงไฟฟ้าราชบุรี. 20 เมษายน 2542. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์.

ฉบับที่ 72/2542: 1.

สร.กฟผ. จะจัดประชุมใหญ่วิสามัญต่อไป. 15 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์.

ฉบับที่ 044/2547: 1.

สร.กฟผ. ชี้ผลที่ได้รับ 10 ประการ ของการชุมนุม 80 วัน. 13 พฤษภาคม 2547. ข่าวฝ่าย

ประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 080/2547: 1-2.

สร.กฟผ. ชุมนุมต่อเนื่องต่างจังหวัดทยอยร่วมสมทบ. 21 เมษายน 2542. ข่าวฝ่าย

ประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 73/2542: 1.

สร.กฟผ. ชุมนุมต้าน 19-21 เม.ย.. 17-18 เมษายน 2542. ผู้จัดการรายวัน: 35.

สมเกียรติ พันภัย, แกนนำกลุ่มปัญหาเขื่อนปากมูน, สัมภาษณ์, 2 มกราคม 2552

สมบัติ อารังญวงศ์. 2548. การเมืองการปกครองไทย : ยุคเผด็จการ-ยุคปฏิรูป. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สมบูรณ ทรัพย์สาร. 2546. สถานการณ์การแปรรูปรัฐวิสาหกิจในประเทศไทยและการคัดค้านจากขบวนการแรงงาน. จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. กุมภาพันธ์ 2546: 6-10.

สมศักดิ์ โกศัยสุข. 2547. ขบวนการแรงงาน : ยุทธการแหกค่านโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย.

สร.กฟผ. จะจัดประชุมใหญ่วิสามัญต่อไป. 15 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่044/2547: 1.

สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2540. ข้อบังคับสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2534 (แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 พ.ศ. 2535, แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 2 พ.ศ. 2539). นนทบุรี: สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2542. เอกสารแนบ 1 บันทึกข้อตกลงร่วม ใน สำเนาหนังสือสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ที่ สพร.กฟผ. 021/2542 เรื่องคัดค้านแผนการแปรรูป และแผนระดมทุนโรงไฟฟ้าราชบุรี ลงวันที่ 9 กันยายน 2542. ใน ขายโรงไฟฟ้าราชบุรี จุดจบการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. นนทบุรี: สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2542. เอกสารแนบ 1 ข้อตกลงร่วม ใน สำเนาหนังสือสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ที่ สพร.กฟผ. 021/2542 เรื่องคัดค้านแผนการแปรรูป และแผนระดมทุนโรงไฟฟ้าราชบุรี ลงวันที่ 9 กันยายน 2542. ใน ขายโรงไฟฟ้าราชบุรี จุดจบการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. นนทบุรี : สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2543. แถลงข่าว สพร.กฟผ. ต่อสื่อมวลชนและผู้ปฏิบัติงาน กฟผ.ประจำวัน 5 มกราคม 2543. นนทบุรี : สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์. 2547. จดหมายเปิดผนึก ถึง พี่น้องพนักงานรัฐวิสาหกิจและประชาชนผู้เป็นเจ้าของรัฐวิสาหกิจที่เคารพทุกท่าน วันที่ 5 มกราคม 2547. กรุงเทพฯ : สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์. 2. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์. 2548. จดหมายเปิดผนึก “การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

ผลกระทบจะเกิดกับประชาชน จึงเป็นเรื่องที่ประชาชนสมควรออกมาปกป้องไม่ให้ขาย
รัฐวิสาหกิจ” ลงวันที่ 14 ตุลาคม 2548. จดหมายข่าวแรงงานปริทัศน์. พฤศจิกายน 2548:

5.

สร.กฟผ. ซึ่งผลที่ได้รับ 10 ประการ ของการประชุม 80 วัน. 13 พฤษภาคม 2547. ข่าวฝ่าย
ประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 080/2547: 1 -2.

สรุป สถานการณ์การประชุมชนของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. วันที่ 23-26 กุมภาพันธ์ 2547. 27
กุมภาพันธ์ 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 034/2547: 1 – 3.

สรุป สถานการณ์การประชุมชนของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. วันที่ 23-26 กุมภาพันธ์ 2547. 27
กุมภาพันธ์ 2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 034/2547: 1 – 3.

สรุป สถานการณ์การประชุมชนของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. วันที่ 27-29 กุมภาพันธ์ 2547. 1 มีนาคม
2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 35/2547: 1 – 3.

สรุป สถานการณ์การประชุมชนของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. วันที่ 27-29 กุมภาพันธ์ 2547. 1 มีนาคม
2547. ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 035/2547: 1 – 3.

สรุป สถานการณ์การประชุมชนของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. วันที่ 2 มีนาคม 2547. 3 มีนาคม 2547.
ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 037/2547: 1 -2.

สรุป สถานการณ์การประชุมชนของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. วันที่ 2 มีนาคม 2547. 3 มีนาคม 2547.
ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 037/2547: 1 -2.

สรุป สถานการณ์การประชุมชนของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. วันที่ 8 มีนาคม 2547. 9 มีนาคม 2547.
ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 040/2547: 1 -2.

สรุปสถานการณ์การประชุมของพนักงาน กฟผ. วันที่ 10 มี.ค. 47. 11 มีนาคม 2547. ข่าวฝ่าย
ประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 042/2547.

สรุปสถานการณ์การประชุมชนของผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. วันที่ 11 มีนาคม 2547. 12 มีนาคม 2547.
ข่าวฝ่ายประชาสัมพันธ์. ฉบับที่ 043/2547: 1.

สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2543. ข้อบังคับสหภาพ
แรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2543 (แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3
พ.ศ. 2543). นนทบุรี : สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

(เอกสารไม่ตีพิมพ์)

สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2549. แถลงการณ์ เรื่อง
คัดค้านการแปรรูปฯ ขยายวงลามไปทุกเครือข่ายองค์กรทั่วประเทศ 27 กุมภาพันธ์
2547. ใน 31 ปีสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. นนทบุรี :
สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

- สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2549. แถลงการณ์ เรื่อง เมื่อภาคประชาชนตื่นตัว การขายไฟฟ้า – ประปาคือปัญหาระหว่างรัฐบาลกับประชาชน 12 มกราคม 2547. ใน 31 ปีสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. นนทบุรี : สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2549. แถลงการณ์ เรื่อง เมื่อภาคประชาชนตื่นตัว การขายไฟฟ้า – ประปาคือปัญหาระหว่างรัฐบาลกับประชาชน 12 มกราคม 2547. ใน 31 ปีสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. นนทบุรี : สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2549. แถลงการณ์ เรื่อง สมาชิกและพนักงานทั่วประเทศรวมใจค้านแปรรูป กฟผ. วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2547. ใน 31 ปีสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. นนทบุรี : สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2549. ประวัติความเป็นมา สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. ใน 31 ปีสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 27-29. นนทบุรี : สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. 2547. แถลงการณ์ ฉบับที่ 2 คัดค้านการแปรรูปฯ จนต้อง"ถวายเป็นกุศล" วันที่ 14 พฤษภาคม 2547. กรุงเทพฯ : สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- สุริยะใส กตะศิลา, เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยและผู้ประสานงานกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2551.
- องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ. 2545. แถลงการณ์องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ ลงวันที่ 12 กันยายน 2545. กรุงเทพฯ : องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ. 2545. รายงานการประชุม องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ วันที่ 7 พฤศจิกายน 2545 ณ ห้องประชุมสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการรถไฟแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : องค์การพันธมิตรคัดค้านการขายสมบัติชาติ. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- องค์การพันธมิตรด้าน กม.11 ฉบับ เดินหน้าแจกสมุดปกดำ. 2 ธันวาคม 2545. พิมพ์ไทย.
- อนุสรณ์ ลิ้มมณี. 2521. การวิเคราะห์ระบบการเมือง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. 2546. "agency and social structure/มนุษย์และโครงสร้างทางสังคม." ใน

- คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย, บก. สิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 6-11. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. 2548. เอกสารประกอบการสอนวิชาความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกพล เสี่ยงดัง. 2550. ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจในสังคมไทยตั้งแต่ปี 2531-2549. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Kourvetaris, George A. 1997. "Social and Political Movements." in Political Sociology : Structure and Process. Boston : Allyn and Bacon.
- McAdam, Doug. 1999. "The Political Process Model," in Political Process and the Development of Black Insurgency, 1930-1970, 2nd ed., 36-59. Chicago and London : The University of Chicago Press.
- McCammon, Holly J. 2003. "Out of the Parlors and into the Streets" : The Changing Tactical Repertoire of the U.S. Women's Suffrage Movements. Social Forces 81 (March) : 787-818, [journal on-line]; available from <http://links.jstor.org/sici?sici=0037-7732%28200303%2981%3A3%3C787%3A%22OTPAI%3E2.0.CO%3B2-B>; Accessed 15 January 2007.
- Morris, Aldon D. 1981. Black Southern student Sit-in Movement : An Analysis of Internal Organization. American Sociological Review 46(December) : 744-767, [journal on-line]; available from <http://links.jstor.org/sici?sici=0003-1224%28198112%2946%3A6%3C744%3ABSSMA%3E2.0.CO%3B2-N>; Accessed 20 January 2007.
- Morris, Aldon D. 1993. Birmingham Confrontation Reconsidered : An Analysis of the Dynamics and Tactics of Mobilization. American Sociological Review 58(October) : 621-636, [journal on-line]; available from <http://links.jstor.org/sici?sici=0003-1224%28199310%2958%3A5%3C621%3AB CRAAO%3E2.0.CO%3B2-R>; Accessed 15 January 2007.
- Morris, Aldon D. 2000. Reflections on Social Movement Theory : Criticisms and

Proposals. Contemporary Sociology 29(May) : 445-454, [journal on-line];
available from <http://links.jstor.org/sici?sici=0094-3061%28200005%2929%3A3%3C445%3AROSMTC%3E2.0.CO%3B2-%23>; Accessed 15 January 2007.

Snow, David A., Sarah A. Soule and Hanspeter Kriesi. 2004. "Mapping the Terrain." in The Blackwell companion to social movements, eds. David A. Snow, Sarah A. Soule and Hanspeter Kriesi, 3-16. New York : Blackwell Publishing.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายรัชชัย ป็องศรี เกิดวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2521 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน จังหวัดเชียงใหม่ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับปริญญารัฐศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง (เหรียญทอง) สาขาวิชาการปกครอง จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2547 ปริญญานิติศาสตรบัณฑิต จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อ พ.ศ.2548 และได้รับปริญญาระดับบัณฑิตศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิตทางด้านกฎหมายมหาชน จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ.2551 โดยได้เข้าศึกษาต่อระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ณ ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2549

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย